

న వ్య సా హ ర్య మా ల

ఏ కా ం కి త లు

గౌరవ సంపాదకులు:

శ్రీ తల్లావజ్ఞుల విన కంకర శాస్త్రి

శ్రీ దేవులపల్లి కృష్ణ శాస్త్రి

గౌరవ సహాయ సంపాదకుడు:

శ్రీ జనమంచి కామేశ్వర రావు

సంపాదకుడు:

శ్రీ బాలాంత్రిపు సత్యనారాయణ రావు

ఏ కాంకి కలు

శ్రీ తివ తుకర తాస్త్రి

సంకలిత సంపాదితము'

౧

అంధ్ర ప్రచారిణి లిమిటెడ్

రాజమహేంద్రవర్షము

రాక్షసైత సంకీర్తన

తొలి కూర్పు : నవంబరు ౧౯౪౩

సుజన రంజనీ ముద్రాకారి

రాజమహేంద్రవరము

అంకితము

శ్రీ నోరి నరసింహ కాస్తికి

కృతజ్ఞత

౦

అంధప్రచారిణి జన్మమున అధునికకవుల చద్యములు, నాటికలు, కథలు నంకలనము చేసి క్రమంగా సంపుటాలరూపంలో ప్రకటించవలె ననే కఠూహలము రమారమి సంవత్సరము కిందట కలిగింది. కార్యస్థానము రామచంద్రపురమునుంచి రాజమహేంద్రవరము మార్చడములో కొన్ని మాసములు గడచిపోయినవి. పెన్సిల్వేనియాలో శ్రీ శివ శంకర కాశ్మీ గారు మాకు గౌరవసంపాదకులుగా అభ్య మైనప్పుడు వారితో ఈ ప్రస్తావన చేసి నాము. కాశ్మీ గారు పెరిరోజులలో వైగ్రంథములు నమకూర్చి సంస్కరించి మాకు ఇచ్చినారు.

నాటికలు వాలుగు సంపుటములుగా ప్రకటించవలె నని మాసంకల్పము. వీటిలో ఉత్తమరచనలు ౫౦ ముద్రించగల మని ఆశ.

అయితారు సంవత్సరముల కిందట మదరాసునుంచి నమ్మోర్వాత్సు కంపెనీవారు వివిధరచయితల నాటికాసంపుటము శ్రీ శివ శంకర కాశ్మీ గారి సంపాదకత్వమున ప్రచురిస్తా మని ప్రకటించారు. కారణాంతరాల చేత నమ్మోర్వాత్సు ఆవని నిరవస్థుడైనా అవకాశం కలగ లేదు.

నవ్య సాహిత్య పరిషత్తు వారు ఇటీవలగ్రంథకాలము ప్రకటించవలె నని కాలాకోజులనుంచి ఉద్దేశించి ఉన్నారు. కొన్ని అవాంతరాలచేత పరిషత్తు వారు పని ప్రారంభించ లేదు. నవ్య సాహిత్య పరిషత్ స్థాపకులలో ప్రధానులైన శ్రీ శివ శంకర కాశ్మీ గారు మాయండు అనురాగముచేతను, సాహిత్య బోధకుడైనా ఉపకరిస్తుం ననే ఉద్దేశముచేతను మేము ప్రకటించడానికి అవకాశ మిచ్చినారు.

సామాన్యంగా వినోదార్థం శాతశాలలలో ప్రదర్శనలు చేసేవారు, ప్రతాపరుద్రయ్యులలోనుంచో, బొబ్బిలియుద్ధంలోనుంచో, కన్యాశుల్కములో నుంచో కొన్నిరంగాలు ప్రదర్శించటం పరిపాటి. పెద్దనాటక సమాజాల వారుకూడా ఆపుడప్పుడు చోచో ప్రదర్శనములు చేసేవారు. అటువంటివి అతడు లక్షకులుగానే ఉంటవి. కళాద్వైపిలో రచించిన ఏకాంకికలు ఆడితే కలిగే ఆనందం పైవాటివల్ల కలగదు.

ఇది వ్రథమనంపుటి. ఇందులో నాటిక లన్నీ వ్రథర్శనయోగ్యములు. వందర్శాన్ని బట్టి రంగస్థలములో చిన్నిమార్పులు చేస్తూ వస్తే, ప్రేక్షకులకు ప్రీతి కలగక పోదు.

కళాశాలలలో గానీ, ఇల్లాలలో గానీ, ఉత్సవసమయాలలో గానీ, ఉత్సాహముతో నాటికలు వ్రథర్శించి దలచుకొన్నవారికి ఈనంపుటి ఉపకరిస్తుంది మా విశ్వాసము.

శ్రీల రచనలు ప్రత్యేకసంపుటిగా ప్రచురించ దలచినాము.

మాకోర్కెమీద తమగీతనాటికను ఈసంపుటిలో చేర్చి, వీరి కాదులతో మా కెచ్చిన శ్రీ వివ శంకర శాస్త్రి గారికి మా వందనము.

ఈసంపుటిలో ప్రచురించడానికి అవకాశము కలిగింది, తమనాటికలు మాకు దయచేసిన ఇందలి నాటికాకర్తల కందరికి అంధ్ర ప్రచారిణి వ్యాకృతజ్ఞతా పూర్వక వందనములు.

పై డిమర్రి సత్యనారాయణ మూర్తి

మేనేజింగు డైరెక్టరు

అంధ్ర ప్రచారిణి లిమిటెడ్

భవంబరు ౧౯౪౩

అనుక్రమణిక

కృతజ్ఞత		పుట ౩
పరిశయము		౧౦
పీఠిక		౧౩
సముద్ర తీరము	...	శ్రీ నూతక్కి రామ శేషయ్య ౧
మాయ పెళ్ళి	...	శ్రీ కొడవటిగంటి వెంకట సుబ్బయ్య ౬
గజ్జెలమొలతాడు	...	శ్రీ నోరి నరసింహ శాస్త్రి ౨౯
పరివర్తనము	...	శ్రీ శ్రీనివాస శిరోమణి ౪౬
శ్రీ కృష్ణుడు	...	శ్రీ చింతా దీప్తిసుబ్బ ౬౫
అపవాదు	...	శ్రీ ముప్ప కృష్ణ ౮౦
ప్రభు వాక్యము	...	శ్రీ శివ శంకర శాస్త్రి ౧౧౧
సౌందర్యోపాస	...	శ్రీ తల్లావల్లభ కృష్ణివాస తీర్థులు ౧౨౩
గ్రీష్మ ఋతువు	...	శ్రీ బాలాచంద్రు రజనీ కాంత రావు ౧౩౧
మొక్కుబడి	...	శ్రీ ముక్కపాటి నరసింహ శాస్త్రి ౧౪౬
శిల్ప నిద్ర	...	శ్రీ సోమకూచి సుబ్బయ్య శాస్త్రి ౧౬౫
మధుర ప్రియ	...	శ్రీ నాచిలాల సోమయాజులు ౧౭౮

వ రి చ య ము .

నూతక్కి రామ కేషయ్య: జననము ౧౮౯౩, చిలువూరు గ్రామము, గుంటూరు జిల్లా. ౧౯౨౩ లో బి. యల్. ౧౯౨౫ నుంచి ఆద్యోకేటు. ౧౯౨౯-౩౦ లో బెజవాడ తాలూకా పోర్టుపైసీడెంటు. ౧౯౩౦ మధ్య నుంచి జయపురసంస్థానంలో అసిస్టెంటు డివాన్. నాటికలు, ఖండ కావ్యములు రచించినాడు. చాలా వ్యుత్పన్నుడు.

కొడవటిగంటి నుబ్బయ్య: జననము ౧౮౯౨ గుంటూరు మండలములో. కొంతకాలం ఓవర్ సెయర్. ౧౯౨౧-౨౨ లలో తేనాచి, రామలిలాస కథకు దర్శకత్రయములో నాడు. నటుడు, చిత్రకారుడు. ఖండకావ్యములు, కథలు అనేకములు రచించినాడు. యోగ సాధకుడు.

నోరీ నరసింహ శాస్త్రి: జననము ౧౯౦౦, గుంటూరు నగరములో. ౧౯౨౫లో బి. ఎల్. శేపల్లిలో న్యాయవాదవృత్తి. మంత్ర తంత్రశాస్త్రము లలో నిధి. సనాతన ధర్మపరాయణుడు. ఖండాంధకావ్యములు, నాటికలు, కథలు, న్యాయములు రచించినాడు. అంధ్రపారశక్వతములోను ప్రసిద్ధభావుడు.

శ్రీనివాస శిరోమణి: జననము గుంటూరు మండలములో. జ్యోతి శాస్త్రములో నిధి. వచనరచనలో అంద వేసివచ్చెయ్యి. పత్రికా సంపాదకుడు. సినిమా న్యాయారములో నిష్ణాతుడు. వ్యవసాయములో పరిశోధకుడు. కథలు, నాటికలు, న్యాయములు అనేకము రచించినాడు.

చింతా దీక్షితులు: జననము ౧౮౯౧, తూర్పు గోదావరిమండలములో. పృథ్వీవిద్యాశాలలో ఉన్నలోవ్యోగి. సారస్వతములో సాప్రసిద్ధుడు. బహుగ్రంథవిర్మాత. “శబరి” మొదలైన నాటకములు, నాటికలు, వ్యాసములు కథలు — అనేకము రచించినాడు. భక్తుడు.

మొదట కృష్ణ: జననము ౧౮౯౯ రాజమహేంద్రవరములో. ౧౯౨౭ లో బి. ఎల్. “వ్యాలి” పత్రికా సంపాదకుడు. అనార్కలీ, ఆశోకము, టికప్పలో తుపాను మొదలైన నాటికలు, “ఎక్కడికి—” అనేకథా సంపుటి ముద్రితములు. నాటకనిర్వహణములో ప్రవీణుడు. వ్యాసరచయిత.

వివరంకర తాస్త్రి: జననము ౧౮౯౨ కాజగ్రామము, గుంటూరు మండలమున. తెనాలి రామవిలాససభ దర్శకశ్రమములో వాడు. అనేక గద్య పద్య గీతకా నాటికలు, కావ్యములు రచించినాడు.

తల్లా వజ్రల కృత్తిపాస తీర్థులు: జననము ౧౯౧౪ లో, గుంటూరు నగరమున. బి. ఎ., బి. ఇడి. అనేక గద్య గేయ నాటికలు, రేడియో నాటికలు, సారస్వతవ్యాసములు, నాటకములు రచించినాడు. అంగభాష నుంచి కొన్ని నాటకములు, సంస్కృతమునుంచి ౩ థాసరిత్సాగరము, హిందీ నుంచి కొన్ని పుస్తకములు తెలిగించినాడు. ఆలంకార. వేదాంతశాస్త్రములలో అభివీక్షిస్తుడు.

బాలాంత్రపు రజనీకాంత రావు: జననము ౧౯౨౦, విడదవోలు పశ్చిమ గోదావరిజిల్లాలో. ౧౯౩౯ లో ఎమ్. ఏ. అనేక రేడియోనాటికలు, గేయములు రచించినాడు. గాయకుడు.

మొక్కపాటి నరసింహ తాస్త్రి: జననము ౧౮౯౨, తూర్పుగోదావరి మండలము, గండ్రేడుగ్రామమున. ఎడిట్రాలో వ్యవసాయశాస్త్రాభ్యాసము

చేసినాడు. శక్తి, కళ పత్రికలకు సంపాదకుడు. బ్యారిష్టరు పార్వతీశము మొదలైన గ్రంథములు రచించినాడు. రేడియోవనంగములు అనేకము చేసినాడు. పహనటసభ స్థాపిచి, సాటికలు వ్రాసి అభినయించినాడు. సినిమాచిత్రలో నిర్దహస్తుడు.

సోతుకూచి సంబ్రహ్మణ్య తాస్త్రి: ౧౯౩౦ లో చావలిగ్రామము, గుంటూరు మండలములో జననము. సంస్కృతము, ఇంగ్లీషు, తెలుగులలో ఎం. ఏ. M. Litt. Diploma in German. వేదవిజ్ఞానవ్యాసములు సారస్వతవ్యాసములు, కిథలు, ఖండ కావ్యములు, గేయములు - అనేకము రచించినాడు. ఆధునికవిధానములో వేదార్థప్రవీణుడు.

వావిలాల సోమయాజులు: జననము ౧౯౧౨, విశ్రులపల్లె, గుంటూరు మండలములో. ౧౯౩౨ లో బి. ఏ. ౧౯౩౯ నుంచి గుంటూరు కారచానికేతన కలాశాలాధ్యక్షుడు. దక్షిణదేశ ఆంధ్రవాఙ్మయము, నాయకురాలు (నాటకము) మొదలైన గ్రంథములు, అసంఖ్యాక ఖండ కావ్య, గేయ సాహిత్య, సారస్వతవ్యాసములు రచించినాడు. వ క్త.

పీఠిక

౧

అంకరూపక మనేశబ్దము అలంకారశాస్త్రము లో కనబడుతుంది. ప్రాచీనరూపకాలలో అంకవిభజనే కాని రంగవిభజన లేదు. విష్కంభము, మిశ్రవిష్కంభము, చూళిక, అంతర్నాటిక-ఇత్యాది ఘట్టాని విభాగరూపముగా ఉన్నవి. రూపము ఆరోపణ చేసుకోవడంవల్ల రూపక మనీ, నటించడము చేత నాటక మనీ నామములు ప్రసిద్ధి కెక్కినవి. అల్పార్థములో రూపిక అనీ, నాటిక అనీ ఆధునికవ్యవహారము. అంకరూపకము అనడానికి బదులుగా ఏకాంకిక అని ప్రతీతి కలిగింది.

నాటికకు పూర్వరూపము వాకోవాక్యము. దానికి పూర్వరూపము స్వగతము. స్వగతములో ఏకపాత్రోపన్యాసము ఉంటుంది. వచనముకన్న పాట, పద్యము ముందు పుట్టడంచేత స్వగతము మొదట తాళబద్ధము, తరువాత ఛందోబద్ధము అవుతుంది. విశ్వసాహిత్యములో విశేషప్రాచీన మైనటువంటి సంహితా భాగములో ఇంచుమించుగా ఇర్దివై స్వగతాలు గాని, వాకోవాక్యాలు గాని ఉన్నవి. వాకోవాక్యము అంటే ఉక్తిప్రశస్తులు గాని, ప్రశస్తి సమాధానాలు కాని, సంవాద

ములు. కాని కావచ్చు. ఇంద్రమరుత్తుల వివాదము, ఇంద్ర వరుణుల సంవాదము, భార్యపుత్రులతో అగస్త్యుని సంభాషణ, కుమారునితో వసిష్ఠుని సంభాషణ, నేమాభార్గవునికి ఇంద్రుని సమాధానము, వృషాకపినిగురించి ఇంద్రఇంద్రాణుల సంవాదము, డ్యౌత్యశీ పురూరవుల సంభాషణ, సరమా పణిసంవాదము, మత్తెక్కి- ఇంద్రుడు చేసిన స్వగతము, అపాల, గోతమును మొదలగువారి వాక్యములు గోచరిస్తవి. అధర్వవేదములో సుపర్ణాధ్యాయములో అధర్వాణుడు చేసిన దైవస్మార్థన కనిపిస్తుంది. ఇక వచనములో ఐతరేయ బ్రాహ్మణములో కవషుని కథ వంటివి రూపకప్రాయములు. బ్రాహ్మణాలలో వచనరూపముగా అనేకసంవాదములు నాటికాలక్షణాలతో స్ఫుటముగా గోచరిస్తవి.

యజ్ఞయాగాది సమయములలో బ్రాహ్మణులు వేష, ధారణము చేసి ఇంద్ర, అగ్ని, వరుణ, బ్రాహ్మణస్పతులు మొదలైనదేవతలవలె సేవించేవారని నాటక చరిత్రలో పాశ్చాత్యులు వ్రాసినారు. పవిత్రసమయాలలో పాత్రధారణ చేసి పదిమందియెదుట ప్రవర్తిస్తారా అని సంశయము కలగవచ్చు. సామాన్యుల వేషము ధరించడముకన్న పురుషశ్రేష్ఠులవలె కాని, పురుషోత్తమునివలె కాని, రూపారోపణము చేసుకొనడమువల్ల లోపము లేదు. లోకానికి అతిలోకవిషయముమీద ఆసక్తి ఉండడము సహజము, సమ్యక్తము, ప్రజలు ఉన్నదాని

కన్న అధికముగా కనపడవలె నని కాంక్షిస్తారు. అందుచేతనే రూపకానికి ఆవశ్యకత కలిగింది. ఇప్పటికీ మనదేశములో సామాన్యవిషయాలకన్న ఉదాత్తవిషయాలమీదనే ఉత్సుకత ఎక్కువ. అందుచేతనే రామాయణ మహాభారతఘట్టాలు, పురాణాలలో ఉపాఖ్యానాలు, రంగస్థలముమీద పరిదర్శిస్తే ప్రజలు ఆసక్తితో చూస్తారు.

తాకికసంస్కృత భాషలోకూడా ప్రాచీనకాలములోనే నాటికలు, నాటకములు కొంచె కొంచెముగా గోచరిస్తవి. అష్టాధ్యాయి రచించిన పాణిని మహర్షి, భాష్యకారు డయిన శతంజలి మహర్షి నాటకాలు రచించినట్లు ప్రతీతి. క్రీ.పూ. 3౫౦ ప్రాంతాలలో ఉన్నపతంజలి దృశ్యకావ్యాలనూ, సటులనూ, నాటకరంగాలనూ పేర్కొన్నాడు. నాట్యశాస్త్రప్రణేత అయిన భరణిమునికి దృశ్యకావ్యభేదాలు బాగా తెలుసును. క్రీ. పూ. ప్రథమశతాబ్దిలో ఉన్న భానుషు ఏకాకింకలు రచించినాడు భాననాటకచక్రములో దూతఘటోత్కచ, కర్ణభార మధ్యమ వ్యాయోగ ఉరుభంగాదులు నాటికాప్రాయములు. క్రీ. పూ 2౫ మొదలు క్రీ. త. ౧౫౦ వరకూ జౌద్ధలు సంస్కృతనాటకాలు రచించారు. క్రమక్రమముగా రూపక ఉపరూపకాలు బయలు దేరినవి. సంస్కృతభాషలో వేలకొద్ది దృశ్యకావ్యాలు ఉండే వనీ, కాలక్రమేణ అనేకము లోపించి సశించిన వనీ విజ్ఞులు లిఖించారు.

౨

పాశ్చాత్య దేశాలలో చిన్ననాటికే చిరకాలమునుంచి వ్యాప్తిలో ఉన్నది. దాని ఆకారప్రకారాలు వివిధవిధాలుగా ఉండేవి. ప్రాచీనగ్రీకు దేశములోనూ, ఇటలీ దేశములోనూ నాటిక విశేషముగా ప్రహసనప్రాయముగా ఉండేది. ఇంగ్లాండు లో మధ్యయుగములో ఉండే Mystery Plays, Miracle Plays, Interludes- నాటికాప్రాయములే. ౧౬౪౨ సంవత్సరములో శాస్త్రప్రకారము నాటకశాలలు మూసివేసిన తర్వాత Travelling actors Drolls అనేవి అడుతూ ఉండేవారు. ౧౮౪౧-౪౨ శతాబ్దాలలో curtain-raisers, after pieces, sketches for Amateurs, అన్ని ఉప్పుడు ప్రదర్శించేవారు. ఇవి అన్నీ ఇంచుమించుగా ప్రహసనాలే. వీటికి శౌరవము ఉండేది కాదు.

ఆధునిక నాటికో ౨౦ శతాబ్దంలోనే ఉద్భవించి దని చాలామంది విమర్శకుల మతము. గతశతాబ్దంలోనే కొందరు ప్రారంభించినా, ప్రస్తుతరూపము ఈ శతాబ్దముచే ఏర్పడ్డదని ఆభియంత్రుల అభిప్రాయము. ముఖ్యముగా ఇంగ్లాండు అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రాలలో ప్రబలి, ప్రదర్శనయోగ్యమై రంగస్థలముమీదికి ఎక్కి రంజన చేస్తున్నది.

ప్రాచీనాంధ్ర సారస్వతములో నాటికలు లేవు. సంస్కృత నాటకములవంటివి కూడా లేవు. ప్రబోధచంద్రోదయ నాటకము సంస్కృతమునుంచి ఆంధ్రీకరించినవారు శ్రవ్యకావ్యము చేశారు! వసంతవిలాసము అనేగీతినాటిక ఉన్నట్టు. వామక. గేయ మొకటి ఎందులోనో ఉదాహృతమై ఇప్పటికీ లభిస్తున్నది. దానిని బట్టి గ్రంథస్వరూపము నిర్ణయించడానికి వీలులేదు. క్రీడాభి రామము దృశ్యకావ్యధోరణిలో నడచినా, నాటిక అనడానికి వీలు లేదు. ఇద్దరు ప్రధానాచార్యులు. Cinema విధానములో చిత్తరువులవలె కొన్నికొన్నిదృశ్యాలు ఊహించవచ్చును. అందులో ఇద్దరు పాత్రలే కాని నస్తువు ప్రధానం కాలేదు. ఓరుగల్లునగరములో అప్పటి చారవ్యవహారాలు, వినోదాలు, విచిత్రసన్నివేశాలు కొద్దిగా గోచరిస్తున్నవి. శ్రీనాథవి రచిత మని ప్రతీతి కల వీధినాటకము చిన్న డ్రైనా నాటిక కాదు. అందులో నాయకునికి అందముగా కనిపించిన ఆడుమాలపర్వ నమాత్రమే అతి ప్రధానము. కృష్ణదేవరాయలకాలములో నాటకములు అడినట్టు బాగా తెలుస్తుంది. అవి ఎటువంటివో, ఏవిధంగా ప్రదర్శించేవారో డాక్టరు గుంటూరి వేంకట రమణయ్య వంటి వారు విశదీకరించాలి. రాయల విద్యస్రృజులు కావడంచేత, అన్నిటికీ సంశితామోదమే ప్రధానం కావడంవల్ల సంస్కృత నాటకలక్షణాలను కొంతమంది కైదా అనుసరించిన దృశ్యకావ్యాలే ప్రదర్శించేవారని భావించవచ్చును. తంజావూరులోను, తదితర

అస్థానాలలోను కాలక్రమేణా నాటకములు రచించడము, ప్రదర్శించడము జరిగినట్లు స్పష్టము.

ప్రభువులకు, పండితులకు, ప్రజాసామాన్యానికే ప్రమోదము కలగఁగానికీ, ప్రదర్శనయోగ్యము కావడానికీ వీధిభాగవతము, యక్షగానాలు బయలుదేరినవి. ప్రతికథలోనూ వస్తుగౌరవము ఉండేది. సంగీతప్రియుల ఆమోదానికి అక్కడక్కడ గీతికలు, పాటలు, ప్రాథులకోసము మధ్య మధ్య పద్యములూ, విద్వాంసుల పినోదానికి సంస్కృతగుంఫలు శ్లోకములూ, అందరి ఉల్లాసానికీ హాస్యము నిబద్ధము చేసేవారు. ప్రత్యేకించి యక్షకుటుంబాలు కృషిచేసి పాడుతూ ప్రదర్శించే యక్షగానాలలక్షణము బాగా విశదమే. సుగ్రీవవిజయము మొదలైన యక్షగానములు సహస్రాధికముగా లభ్యమౌతవి. వాగ్గేయకారుడైన త్యాగరాజు అంతటివాడు కూడా యక్షగానధోరణిగా నౌకావిహారము, ప్రహ్లాదచరిత్ర రచించినాడు. ప్రజాసీకము మోజుకోసము పోలుబొమ్మలాటలు కొంతనాటకసరణిలో వ్యాపించివి. ఒగ్గడ్విఖ్యాత మైన రామాయణ మహాభారతాది గ్రంథఘట్టాలు తీసుకొని నాటకసరణిలో నడిపేవారు. అందులో సంభాషణ, గానము, వర్ణన మొదలైనవి ప్రస్తుతములు. మానవుడు చాత్రీధారణ చేసి రంగస్థలముమీద ఆడడముకన్న పౌణ్యము లేనితోలుబొమ్మలను తెరమీద ఆడించడమే నాటక కళకు పరమావధి అని ఒకానొక జర్మన్ రసికతత్వవేత్త నిర్వచించినాడు.

చిన్ననాటకములు ఆరోజులలో ఉండవలసికి వీటి లేదు. రాత్రీ భోజనాలు చేసి ప్రభమయ్యాముము కాగానే పేక్షకులు సిద్ధమయ్యేవారు. ఇందుమించుగా నూర్వోదయమయ్యేవరకూ చూస్తే గాని వారికి శృప్తి ఉండేది కాదు. ఆరోజులలో వలె ప్రతిరాత్రీ ప్రదర్శనానికి ఆకాశములో ఆకాశము లేదు. పంటకారులయిన తర్వాత పనిపాటులు తగ్గి ఆకాశము నిర్భేషమై ప్రజలకు విశ్రాంతి దొరికినప్పుడు కుశీలపులు బయలుదేరి పెద్దగామనులలో నాటక ప్రదర్శనము చేసేవారు. తరుచుగా లేక ఎప్పుడో లభ్యమయ్యే ప్రదర్శనము ఇట్టి అయిపోతే శృప్తి ఉండదు. అందుచేత మూడుజాములు అట ఆడించేవారు. అటువంటినందర్భములో చిన్ననాటికకు తావు ఏలాగున ఉంటుంది?

ఇప్పటికీ ఇటువంటిప్రదర్శనములు అక్కడక్కడ నుదీర్చుముగానే జరుగుతున్నవి. జనసామాన్యానికి వీటిమీద విశేష ప్రీతి ఉన్నట్లు స్పష్టము.

౪

నాటికారచన గతశతాబ్దిలోనే ఒకవిధముగా ప్రారంభమయినది. అన్నివిషయాలలో ముందడుగు వెయ్యడానికి ప్రయత్నించిన వీరేశలింగము పంతులు ప్రహసనములు ప్రారంభించినాడు. సంస్కృతఉపనాసకాలలో అన్యతమైనైవప్రహసనము ఆయనను ఆకర్షించినది. సాహిత్యసృష్టికన్న సంఘసంస్కరణసృష్టి ప్రధానముగా ఉన్న పంతులు భోజనమునంద

మృత్యుకై ప్రహసననిర్మాణము చేసినాడు. ఆయన దురాచారములు, అప్రమోదములు అనుకొన్నవి యథాతథముగా ప్రదర్శించడానికి ప్రయత్నించడముచేత ఆరచనలు ఉత్తమసాహిత్యశ్రేణిలోకి ఎక్కడలేకపోయినవి. వివిధగ్రంథకారకుడైన రాజభుజంగరావు ప్రహసనములు తాత్కాలికచమత్కారము కలిగించి చల్లబడినవి. హాస్యరసచక్రవర్తి పానుగంటి లక్ష్మీనరసింహారావు పంతులు హాస్యనల్లరి అనేశీర్షకతో ఇంచుమించుగా ఇరువది ప్రహసనములు రచించినాడు. సామాన్యసాంసారికవినోదాలు వాటిలో ప్రధానవిషయాలు. శ్రీ చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహ కవి ప్రహసనాలలో చమత్కారశ్రేణి గోచరిస్తుంది. ఈరచయిత లండరికి ప్రహసనరచనే ప్రమోదావహము కావడము చిత్రమే. సామాన్యవిషయాలను సాహిత్యశ్రేణిలోకి ఎత్తి సంస్కారదృష్టి ప్రధానముగా ఉంచుకొని పరిహాసమే లక్ష్యముగా ఎంచి నిర్మించడముచేత కళాసంపద కనబడడము లేదు. ఎంత ప్రతిభావంతుడైనప్పటికీ మరన్నుతు మత మయినప్పుడు రచన పరాకాష్ఠకు పోవడము కష్టము.

ఇంకా కొందరు రచయితలు చిన్ననాటకాలు చేసినారు.

గ

సాహితీ సమితివారు రంగస్థలములో ప్రవేశించినతరువాతనే ఏకాంకికకు కళారేఖ ఏర్పడ్డది. సమితివారు సంస్కారము కాని, ప్రచారము కాని ప్రధానముగా పెట్టుకోక కళ లక్ష్యములో ఉంచుకోవడముచేత నరసింహాచార్యస్ఫూర్తి చేయగలిగి

నారు. శ్రీ నూతన్కి రామశేషయ్య, చింతా దీక్షితులు మొదటిరోజులలో నాటికలు విరివిగా రచించినారు. ఆరచనతో వస్తువైవిధ్యము బాగా ఉన్నది. ఇద్దరూ స్వతంత్రకల్పనలు చేసినారు. తరువాత నోరి నరసింహ శాస్త్రి ఏకాంకికలు ఎక్కువగా వ్రాసినాడు. ఆయన ఉన్నజాబితేషముచేత ఉన్నతపథములో విహరించినాడు. అతీంద్రియవిషయాలను కూడా రూపకల్పన చేసినాడు. వచన నాటికలే కాక పద్యగీతినాటికలకూడా ప్రజ్ఞతో రచించినాడు. తక్కిన నాడు కొద్దిగా కొన్ని ఏకాంకికలు రచించారు. సాహితీ పత్రికతో ప్రారంభమై, సఖి, ప్రవృద్ధమై ప్రతిభలో, పరాకాష్ఠకు నెళ్ళింది ఏకాంకిక.

వెనకటిరోజులలో శ్రీ భమిశిపాటి కామేశ్వరరావు, విశ్వనాథ కవిరాజు, రాజమన్నుడు నాటికలు రచించారు. విశ్వనాథ కవిరాజు శతాధిక నాటికాకర్త. ఆయనరచనలో హాస్యరసము ఉట్టిపడుతుంది. సంఘాషణలలో చాలా చమత్కారము ఉంటుంది. తరువాతవారిలో మల్లాది కృష్ణశర్మ, ముద్దుకృష్ణ, అపధాని, సోమయాజుల రామమూర్తి, బుచ్చి బాబు, గణపతిశాస్త్రి, వావిలాల సోమయాజులు ప్రభృతులు విరివిగా ఏకాంకికలు వ్రాసినారు. ప్రకృతము దేశములో ఏకాంకికా రచయితలు చాలామంది ఉన్నారు.

౬.

ఏకాంకిక పెద్దదిగా ఉండకూడదు. అందులో ప్రధాన విషయము ఒక్కటే ఉండవలెను. పాత్రలు ఎంత తక్కువ

ఉంటే అంత సౌలభ్యము. సాశ్చాత్యుల ఏకాంకిక ప్రదర్శనలో సామాన్యముగా ౨౦ నిమిషాలకు తగ్గకుండా, ౪౫ నిమిషములు దాటకుండా ఉంటుంది. పావుగంట మొదలు గంటవరకు ఉన్నా ర క్తి కట్టుతుంది.

వస్తువు ఏదైనా కావచ్చు. సర్వసాధారణముగా ప్రేమ-సంయోగ వియోగములు, కరుణరసప్రధాన మైన ఘట్టములు, ఆశ్చర్యజనక మైనవి వేశాలు, సర్వగర్భముగా కాని, నగ్నముగా కాని నవ్వు తెప్పించే విచిత్రవిషయాలు- వస్తువు. కొందరు చయితలు అతిసామాన్య విషయాన్ని కూడా కల్పనా విశేషముచేత అద్భుతావహము చేస్తారు. ఎల్లాగైనా తుల్యబల విరోధ ముండి, సంఘర్షణ పుట్టి, సమాప్త మైతే కాని వస్తువు రసవంతము కాకపోతుంది.

కొన్ని ఏకాంకికలు సంభాషణ సామర్థ్యమువల్లనే నజీవముగా ఉంటవి. కొన్నిటిలో పాత్రోన్మీలనమే ప్రధానము. మరికొన్నిటిలో విపర్యాసమువల్ల వైచిత్ర్య సంభవిస్తుంది. కొన్నిటిలో భాషాచమత్కారమువల్లనే ప్రమోదము కలుగుతుంది. రసపర్యవసన్నము అయిన ఏకాంకికే రమణీయము కావడము నిర్వివాదము.

సాశ్చాత్యుల ఇతివృత్తకల్పనము బాగుంటుంది. ఈ శతాబ్దిపారంభంలో వారి ఏకాంకికలు ఆరంభ మయినా త్వరలోనే ఉచ్చస్థితికి వెళ్ళినవి. ఏకాంకిక సామాన్యముగా ఏకరంగమే. కాని కొందరు ప్రసిద్ధనాటికాకర్తలు పూర్వార్థ ఉత్తరార్థములుగా గాని, రెండు మూడు రంగములుగా గాని, విభజన

చేశారు. ఒకానొక అమెరికారచయిత ప్రవేశకాదులవలె మధ్య మధ్య ఘట్టములు ప్రవేశపెట్టినాడు. కొందరు అంతర్నాటికను కూడా చొప్పించినారు. ౧౯౨౬ సంవత్సరప్రాంతములో ఇంగ్లాండులో ప్రథమపర్యాయము నాటికాభిముచ్చయము ప్రకటించినారు. ఆప్పటినుంచీ అసంఖ్యాకముగా నాటికలు బయలుదేరినవి.

ఆ దేశాలలో వార్షికనాటికోత్సవములు చేస్తూ కొన్ని సంఘములవారు రకరకాల ఏకాంకికలు ప్రదర్శించి, విజ్ఞులను విమర్శకులుగా ఏర్పాటు చేసుకొని, వానిని ర్ణయముల ప్రకారము నటులకు, నాటకసంఘములకు, నాటికాకర్తలకు బహుమానము లిస్తూ ఉంటారు.

రచనకు, ప్రదర్శనకు ఉపకరించే ఉత్తమనాటికలు కొన్ని సంపుటికరించి ప్రచురించడము లాభదాయకము. ఆంధ్రరచయితల చేతులలో ఏకాంకిక పరాకాష్ఠకు వెళ్ళి విశ్వజనిత పొందినది డాక్టరు శ్రీపాద గోపాలకృష్ణమూర్తి లిఖించినాడు. చల్లనిమాట! ఆంధ్రుల ప్రతిభ ఏకత్రైవిధ్యములో చూపడమే యీనంపుట ముల ఆశయము.

ఇందులో గేయనాటికలు, రేడియోనాటికలు కూడా చేర్చినాము. ప్రాయీకముగా నాటిక పృథ్వీకావ్యమే కాని, శ్రవ్యము కాదని విమర్శకుల మతిము. ప్రదర్శనయోగ్యము కాకపోయినప్పటికీ శ్రవ్యనాటికలు కూడా అవసరమే. శ్రోతలు విన్నవిషయాలను వెంటనే నిజమనోరంగములో నిపుణముగా

ప్రదర్శించుకొని ఆనందము అనుభవించగలరు. రేడియోనాటికలే కాక సామాన్యనాటికలు కూడా చదివి ఆనందించవచ్చును. ప్రదర్శనతో ఏమాత్రమువని లేకుండా పఠనముకోసమే కొన్ని నాటికలు ఉండడము ఉచిత మని ప్రాచ్యపాశ్చాత్యవిమర్శకులు కొంద రు గీకరించారు.

ఇందులో గ్రీష్మఋతువు, శిల్పనిద్ర, మధురప్రియ— ఇతః పూర్వము అముద్రితములు. తక్కినవి సాహితీ, నఖి, ప్రతిభ, కళ, భారతి, జ్వాల, తెలుగుతల్లి పత్రికలలో ముద్రితములు.

ఏకాంకికా రచయితల వార్షికసమావేశాలూ, ఏకాంకికా వార్షికప్రదర్శనోత్సవాలూ జరపడము సముచితము

శివ శంకర శాస్త్రి

సా హి త స మి త

రాజమహేంద్రవరము

స ము ద్ర తీ ర ము

శ్రీ నూతక్కి రామశేషయ్య

౧

కొడుకు: నా కొక కల వచ్చింది.

తండ్రి: ఇంత ప్రా ద్దక్కి లేచినా నేమి?

కొడుకు: కలలో నేను సముద్రపు ఒడ్డుకు వెళ్ళినాను. అప్పుడు మనశ్చేదగడియారము ౧౨ కొట్టింది.

తండ్రి: అంత ఎండలో సముద్రానికి వెళ్ళకూడదు.

కొడుకు: కలలోకూడా వెళ్ళకూడదా? అయినా అక్కడ అంత ఎండ లేదు నాన్నా! సూర్యుడు సముద్రము దగ్గర చల్లగా ఉంటాడు. నీవు అంటే. ఎంత కోపముగా ఉన్నా నన్ను చూచేసరికి నవ్వుతూ ముచ్చటగా ఉంటావు. నన్ను చూస్తే నీ కంఠ సంతోష మెందుకు నాన్నా?

తండ్రి: నీవు మంచిబిడ్డవు—అందుకని.

కొడుకు: నేను మంచివాడనా? అయితే సముద్రముకూడా మంచి దన్ను చూపేవా! అందుకనే నన్ను చూచి నవ్వింది. అక్కయ్య నవ్వి నట్లుగానే సముద్రము నవ్వి నప్పుడుకూడా వెన్నెల కొచ్చినట్లుంటుంది. సముద్రములో ఏ మంటవి నాన్నా?

తండ్రి: సముద్రములో రత్నాలూ, ముత్యాలూ ఉంటవి.

కొడుకు: ముత్యాలూ! అందుకే నాన్నా, సముద్రము నవ్వితే అంత వెల్లురు వస్తుంది! ఇందాక సముద్రము నన్ను చూచి నవ్వింది. రత్నాలూ కూడా ఉంటవి కామా! నీవు చెప్పేకథలలో రాజకుమార్తె లేవ్వదూ రత్నాలతో అచ్చనగాయ లాడుకొంటారు. నేను సముద్రానికి వెళ్ళి

రత్నాలు తీసుకొని వస్తాను. రత్నాలతో అక్కయ్య అచ్చనగాయలాడు కొంటుంది.

తండ్రి: రాముడూ! నీవు సముద్రానికి వెళ్ళగూడదు.

కొడుకు: అక్కడ ఎంతో హాయిగా ఉన్నది. నాన్నా! చల్లగానీ నాపింటి కాకతూ పోతూ వుంటే అమ్మ ఒళ్ళు నిమిరి ముద్దు పెట్టు కొన్నట్టుగా ఉన్నది. అమ్మ సముద్రముమీద గాలిలో ఉంటుందా?

తండ్రి: ఉండదు.

కొడుకు: అయితే, ఇంకెవరిచేతులు అంత చల్లగా మెత్తగా ఉంటవి? ఇంకెవరి ముద్దు అంతసుఖముగా ఉంటుంది? నీకు తెలియదు నాన్నా, అమ్మ సముద్రపు ఒడ్డునే ఉంటుంది. నేను కూడా వెళ్తా.

తండ్రి: నీవు సముద్రానికి వెళ్ళగూడదు.

కొడుకు: అయ్యో, అక్కడ హాయిగా ఉంటుంది నాన్నా! నే నక్కడ నిలుచున్నప్పుడు కనబడే సీటితుంపరలు నెమ్మదిగా కరిసినవి. అప్పుడు నేను తిగ్గరగా నవ్వినాను మరి నాన్నా! ఎవ్వరూ లేకుండా నవ్వికే, పిచ్చివాడంటారా?

తండ్రి: అనువు. పిచ్చివాళ్ళట్లాగే నవ్వుతారు.

కొడుకు: అయితే పిచ్చివాళ్ళకు దేవుడెంత సుఖము పెట్టాడో! నేను నవ్వినప్పుడు నాకు ఎంతో హాయిగా ఉన్నది. అప్పుడు ఎవ్వరూ లేరు. అమ్మ మాత్రము కనబడకుండా అక్కడనే ఉన్నది. నన్ను ముద్దు పెట్టుకున్నది. అమ్మ నాన్నముద్దులంటే సుఖముగా ఉన్నది. అది ఇప్పటికీ నాకను రెప్పలమీద లేలేయాడతూ ఉన్నది. [కళ్ళులు సగము మూసి నవ్వు కొంటాడు.]

తండ్రి: రాముడూ, ఏమిటది?

కొడుకు: అమ్మ అమ్మ దగ్గరకు వెళ్ళి రావద్దు నాన్నా! అక్కడ ఎంతో హాయిగా ఉంటుంది. నే నక్కడ నిలుచుంటే సముద్రము నా

పుక చేతులు చాచి నన్ను పిలిచింది. నాకు రత్నాలు ఇస్తుంది. నేను తెచ్చుకో వద్దు నాన్నా!

తండ్రి: నీవు వెళ్ళకూడదు. అక్కడ పెద్దచేపలు ఉంటవి.

కొడుకు: పెద్దచేపలా? అవి ఎట్లా ఉంటవి నాన్నా! నేను వాటిని చూడ వద్దా!

తండ్రి: అవి మనమే దంత ఉంటవి. నీవు వెళ్ళ వద్దు. వెళ్ళితే నాకు కోపము వస్తుంది... [బయటికి వెళ్ళుతాడు]

కొడుకు: నాన్నకు నామీద కోపము రాదు. కోపములోనూడా నేను నవ్వితే నవ్వుతాడు. సముద్రములో ఇల్లంత చేపలు ఉంటవి. ముక్కాలు, రత్నాలు కూడా ఉంటవి. అమ్మ అక్కడే గారిలో తిరుగుకూ ఉంటుంది. నేను వెళ్ళగానే నిమిరి ముద్దు పెట్టుకుంటుంది. అప్పుడు సముద్రము బలమైన తనచేతులు చాచి నన్ను కాగిలించుకుంటుంది. చేపలను చూపిస్తుంది. ముక్కాలు, రత్నాలు ఇస్తుంది. అవి అక్కయ్య కిస్తాను. [నవ్వు కంటాడు] నాకు ఒంటరిగా ఉంటేనూడా నవ్వు వస్తుంది. నాన్న చూస్తే పిచ్చివాడంటాడు. [వెళ్ళి పోతాడు].

౨

[కాముడు మండమూరిద పరున్నాడు. జ్వరము తీవ్రముగా వున్నది. ప్రక్క కుర్చీలపైన డాక్టరు, తండ్రి కూర్చున్నారు.]

తండ్రి: అచ్చాయి ఎక్కువగా మాట్లాడుతున్నాడు. కొంచెము నిద్ర పం దిస్తే?

డాక్టరు: జ్వరతీవ్రతచేత మాట్లాడుతున్నాడు. జ్వరము కొంచెము దిగినతర్వాత ఇస్తాను. ఎక్కువ ప్రమాద మైన చెల్లి తగుల లేదు. ముందుకు పడగొట్టి అలలు లోపలి కీడ్వడంచేత ఇసుక గీసుకుపోయింది.

కాముడు: ఇసుక కాదు బాబూ! సముద్రములోపలి రత్నాలమీదగా పారాడుతూ, పోతూ అలలబరుపుచేత పోర్లబడ్డాను. రత్నాలు గీసుకు పోయినవి.

తండ్రి: నాన్నా, సముద్రానికి వద్దంటే ఎందుకు వెళ్ళావు?

రాముడు: రక్షాలకోసము. అవిగో రక్షాలు! [లేక బోతాడు.]

తండ్రి: అయ్యో, లేవబోతు, వీవు కదలకుండా పండుకో.

రాముడు: రక్షాలు! సముద్రము రక్షాలు తెన్నూ ఉన్నది. అదుగో, నల్లని యెడారి! అనలుపుమీద తేలుకూ, అడుతూ ఉన్నది. అది నల్లమయ్య మీద మెరుపు ... తెలిసింది! అ! సముద్రము నవ్వుతూ ఉన్నది. సముద్రానికి పిచ్చి యొక్కింది. నాన్నా! ఒంటరిగా ఎగిరివడుతూ గంతులు తేస్తే పిచ్చి ఎక్కినట్టు కాదు!

తండ్రి: చాలా! మాట్లాడబోతు, దాక్టరుగారికి కోసము వస్తుంది.

రాముడు: దాక్టరుగారూ! మీకు కోపమా? మానాన్నకు కోసము లేదు. నన్ను చూస్తే నవ్వుతాడు. సముద్రానికి కోసము లేదు. అదుగో, సముద్రము నల్లగా అపారంగా ఉన్నది. దానికి ఒకటే ఒడ్డు. అవతలి ఒడ్డు లేదు. ఒడ్డున కాలామంది ఉన్నారు. అందరూ స్నానానికి వచ్చినవా లేనా? అదురంగా చూడండి దాక్టరుగారూ! అకాశము వంటి సముద్రాన్ని ఎంతవేపు ముద్దు పెట్టుకుంటూ ఉన్నదో! అవి ఏమిటో రహస్యముగా చెప్పకొంటూ ఉన్నవి. మీకు విసభిడడము లేదు. అయ్యో నాకు స్పృహగా విసబడుతూ ఉన్నతే!

తండ్రి: అబ్బాయికిరి చూచినకొద్దీ నాకు భయము వస్తున్నదండీ!

దాక్టరు: అబ్బాయి కేమీ ఫరవా లేదు. కొంచెము మందుగడ్డ తలక కట్టండి. జ్వరము తగ్గుతుంది.

రాముడు: అదుగో వెయ్యరు! సముద్రములో వెన్నెల కాస్తూ ఉన్నది. సముద్రములో అన్నివస్తువులూ కనబడుతూ ఉన్నవి. కాని అవతలి ఒడ్డు కనపించదు భూమికంటే సముద్రమే పెద్దది. సముద్రములో ఎన్ని భూములున్నా చూడు. అన్నీ లంకలు. అవిగో రక్షాలు, మత్తాలు, చేపలు! పెద్ద పెద్దచేపలు, వాటిని ఏలంక కన్నదో! అలంకలో ఇక ముగ్గురు. అదుగో... [లేక బోతాడు]

తండ్రి: నాయనా! లేవబోకు. [లేకులు పట్టుకొంటాడు]

రాముడు: [అట్టే కన్నులు మిమి చూస్తూ] నీ వెవరు?

తండ్రి: [కన్నీరు కారుస్తాడు]

రాముడు: ఇంకా ఏడుస్తున్నాడు! [పండుకొంటాడు.] అదిగో అమ్మ! ఎన్నార్యకు కనబడినా కమ్మా! ఇండాకా కనబడకుండా నన్ను ముద్దు పెట్టుకున్నావు. ఇప్పుడు రమ్మని చేతులు చాస్తున్నావు. నేను వస్తున్నా! ... అయ్యో, ఎవరో నా చేతులు బంధించారు. మామిడిచిగురు వంటి మేల్తన చేతులు ఎలా కందినవో చూడు! ... అమ్మా వెళ్ళుకున్నావా? నేను కూడా వస్తున్నా నమ్మా! వస్తున్నా నమ్మా! అమ్మా, అమ్మా! ... [వికృష్టము.]

మాయవెళ్ళి

(శ్రీ కొడవటిగంటి వెంకట సుబ్బయ్య)

హనుమాన్ దాసు	హనుకారు
గోపీ చందు	అతని గుమాస్తా
చలిల్ దాసు	గోపీచందు స్నేహితుడు
రామానందు	ఒకానొక గృహస్థుడు
తారా బాయి	రామానందు కొమార్తె
లక్ష్మి	అతని పెంపుడు బిడ్డ

౧

[హనుమాన్ దాసు అభీనుగడి. గోపీచందు చేతులలో మొగము తెట్టుకుని కూర్చుని ఉండగా చలిల్ దాస్ ప్రవేశము]

చలిల్ దాసు: క్యా రే, గోపీచంద్! మొగం వాలేకావు!

గోపీ చందు: ఎవరు, చలిల్ దాసా! రా వ్రాయి, కూర్చో.

చలిల్ దాసు: ఏ మంత దిగాలండి ఉన్నావేం?

గోపీ చందు: [అటు ఇటు చూచి] ఏమీ లేదు. మా మేనేజరు వెళ్ళి, వాచావు ఒక్కసారే అయ్యేటట్టున్నాయి.

చలిల్ దాసు: అవును, నేనూ విన్నాను. రామానందుకూతుర్నిస్తారట కాదూ? చక్కనిపిల్లలరా! ఇంత ముసలియందూ కొడుక్కు ఎలా నిస్తారు? కాం, నీకు చా వెండుకు?

గోపీ చందు: ముసలివాడేమిటి- కోరి ఇక్కడికి వెళ్ళి అయినాయి. ఇది ఆరోది పోనీ, దేనుకుంటే దేనుకున్నాడు. వారర్థం కాలితే, అతే తొరకాల్!

చలిల్ దాసు: నీకు దిగు తెలుసు? ఏదో కాస్త్రం చెప్పినట్టుంది!

గోపీచందు: చలిల్! నా కేమైనా సలహా చెప్పుదూ! ఇక్కడి కేడాది నుంచీ మాకిద్దరికీ స్నేహము. నే నాపిల్లను చేసుకోవా అంటున్నాను. కారా బాయి నాకు దక్కకపోతే నేను బతకడం ఉత్తరే!

చలిల్ దాసు: ఓస్సి! ఈకబుర్ల కేం లి! కారాబాయి కాకపోతే దాని తాతమ్మ చంద్రాబాయి వస్తుంది. దిగులు వడకు!

గోపీచందు: అలా కాదు. నామనసు నీకు తెలియడం లేదు.

చలిల్ దాసు: నిజంగానా యేమిటి రా!

గోపీ చందు: రెండురోజులనుంచీ చురకత్తి చేర మాడుతున్నాను.

చలిల్ దాసు: [కొంచె మాలోచించి] పెళ్ళి నిశ్చయమైందా ఏమిటి!

గోపీ చందు: ఇంకా కాలేదు. ఇవాళో రేపో! వీడి మనస్సు విరచా అని యత్నప్రయత్నం చేస్తున్నాను. ఏమీ సాగలేదు. వట్టి తాళేలు ముండాకొడుకు! దానితండ్రి కేం పోయే— అడుగో వస్తున్నాడు. నువ్వు పో!

చలిల్ దాసు: నే నాలోచించి చెబుతాలే. ఫర్వా లేదు. చురకత్తి కొనేవు నుమా! [నిష్క్రమం.]

హనుమాన్ దాసు: [ప్రవేశించి] ఏమిరా గోపీ! రామానందజీ ఎప్పుడు వస్తా నన్నాడు?

గోపీ చందు: ఏమో, నాకు తెలియదు.

హనుమాన్ దాసు: మొన్న నీ వుండగానేగా చెప్పిపోయింది?

గోపీ చందు: నేను విన్నానా యేమిటి! నా కిదేవని!

హనుమాన్ దాసు: ఏమిరా నేను పెళ్ళిచేసికోవడం నీకేం ఇష్టం లే దల్లే వుండే!

గోపీ చందు: నే నొకమాట చెప్పనా మీకు కోపం వస్తుండేమోకాని? ఇంతయూడు వచ్చి ఈముసలితనంలో మీరు పెళ్ళి చేసుకోటం విని— నా మాట కేమి— నాన్నేహితు అందరూ ఎగతాళి చేస్తున్నాడు.

హనుమాన్ దాను: వాళ్ళతాడు తెగిరి! వాళ్ళ కేం తెలుసు? ఇరవైడు త్తుట్టే బాట్టికాయలకు మనుచిత్రం గాని, పూర్వకాలపువాణ్ణి నాకు మనుచిత్రం వసం ఏమిటి?

గోపీ చందు: పైగా, అపిల్ల ఏమీ మంచిది కాదట.

హనుమాన్ దాను: ఏమిటి?

గోపీ చందు: పిల్ల వట్టి అనాకారి దట.

హనుమాన్ దాను: ఎవడ్రా చెప్పింది! [ద్రాచులోనుంచి ఫోటో తీసి] ఇటు చూడు! ఈకళ ఎవరే మొహాని కైనా ఉందీ!

గోపీచందు: పిం కళ? వట్టి వంకర ముక్క!

హనుమాన్ దాను: ఊ, అవును అయినా ఎంత వంకరలే!

గోపీ చందు: కంట్లో మెల్లకూడా ఉంది.

హనుమాన్ దాను: ఎత్తే! లేదు రా.

గోపీ చందు: అ దేం, స్పష్టంగా కనబడతూంటే! మీకు చక్కారం. అయినా, నా కెందుకు రెండి!

హనుమాన్ దాను: అయితే అది మెల్ల వంటావూ? పోనీలే, మెల్ల మేలు తెచ్చింది.

గోపీ చందు: పెదవులు చూశారా! ఎంత ముద్దగా ఉన్నాయో. నోరు మూసుకున్నది గాని ఒకపన్ను గొగ్గిట.

హనుమాన్ దాను: ఛా! ముద్దపెదవు లంటే ఇంకా ఒక్కకోవచ్చు గాని గొగ్గిపన్ను! ఇంత చిన్నతనంలో పళ్ళకు గొగ్గి ఉంటుందా? ఒక కళ ఉంటేమాత్రం ఏమిరా! నాకు నాలుగు పళ్ళు గొగ్గి. మాయిద్దరికీ కలిసి అయి దళకాయ పోనీలే!

గోపీ చందు: మియివ్వం రెండి. నే నైతేమాత్రం వచ్చి ఈ అమ్మాయిని పెళ్ళి చేసుకోను. అనుచి ఫోటో ల అమ్మాయిదేనా అని అనుమానం.

హనుమాన్ దాను: నీ కేం రా అచ్చాయి! నీ కెవరైనా పిల్లనిస్తారు. నా కెవరిస్తారు?

గోపీ చందు: అక్షాధికారులు, మీ కేమి టండి! ఒక్కనెల అగండి.
ఫస్ట్ క్లాసు సంబంధం కుదురుస్తాను.

హనుమాన్ దాసు: ఎక్కడైనా ఉందా యేమిటి! చవకగా వస్తే పోనీ
చూతాం.

గోపీ చందు: సంబంధాల కేం, కావలసి న్నవి దొరుకుతాయి, కొంచెం
ఓపిక పట్టండి.

హనుమాన్ దాసు: మరేలే! ఇక్కడికి ఆయిదేళ్ళనుంచి వ్రయత్నం..
ఆ వచ్చే దెవరు? రామానందు కాదా?

గోపీ చందు: [మెల్లిగా] ఆ! అదృష్టాగ్రుణ్ణి. ఇంతకూ నాకు శని
యేడింట ఉన్నాడు!

రామానందు: [ప్రశంసించి] ఏ మండీ, ఏమి నిశ్చయించారు?

హనుమాన్ దాసు: ఏమో నయ్యా! నా కేం నచ్చ లేదు.

గోపీ చందు: ధర చాలా యెక్కువ చెప్పాడు రామానందజీ!

హనుమాన్ దాసు: అవును. ఆపిల్లకి వస్తేందువే లేమిటి? ఎవరైనా
నవ్వుతారు.

రామానందు: మాపిల్ల కే మండోయ్! లక్ష్మీవిగ్రహం! పెద్దదానికి గర.
వేలు ఇచ్చారు. మీ రెరుగరు కాబోలు!

హనుమాన్ దాసు: ఏమి లక్ష్మీవిగ్రహం! వట్టి వంకరముక్క!

రామానందు: [ఆశ్చర్యముతో] వంకరముక్క!

హనుమాన్ దాసు: పెల్లకన్న కూడా.

రామానందు: పెల్లకన్నా?

హనుమాన్ దాసు: ముద్ద పెడవులు.

గోపీ చందు: గొగ్గి వన్ను.

రామానందు: [నిర్ఘాంతపోయి, ఒకరి తరవారే ఒకరిని చూస్తూ] మీక
శృమయినా కాయలు కాదాయా ఏమిటి! ఫోటోగ్రాఫు ఇవ్వితే!

హనుమాన్ దాసు: అది దొంగ ఫోటోగ్రాఫు. ఎవరిదో తెచ్చి ఇచ్చావు.
ఈటక్కు లెవరికి తెలియవు!

రామానందు: అయ్యో, ఈబేషాలు మాదగ్గర లేవు. కావలిస్తే నాలుగు
డబ్బులు ఎక్కువ పుచ్చుకుంటాము. కాని ఇలాటి పనులు మాచేత గావు.
మాపిల్ల సంగతి ఎవరినైనా అడగవచ్చు. ఏ మయినా అవలక్షణా లున్న
వంటే మీరు చెసుకోవద్దు.

హనుమాన్ దాసు: ఇంకా యెందుకు? నేను మీయింటికి వస్తాను
పిల్లదాన్ని చూపిస్తావా?

రామానందు: [కొంచె మాలోచించి] రండి.

హనుమాన్ దాసు: ఏమి గా, గోపీ, వెళ్ళుదామా?

రామానందు: అతనుకూడా ఎందుకు?

హనుమాన్ దాసు: నాకు చత్వారం. వాడు చాగున్న దంటే చేసు
కుంటాను.

రామానందు: ఇ దేమి సబబ్ నేట్జీ! ఈడు వచ్చిన పిల్లను వరాయ
వార్శకు చూపుతామా! మీరంటే—

హనుమాన్ దాసు: చూశావురా గోపీ! ఆ!

గోపీ చందు: నేను చెప్ప లేదా?

రామానందు: [లేచి] అయ్యో, నేను వెళుతున్నాను. అఖరు మాట
ఏమంటారు?

హనుమాన్ దాసు: ఏ అనాకారిదో అనాకారిది. ఎనిమిదివే లిస్తాను.
ఇద్ద మయిలే ఫయిసల్ చేయ్యండి.

రామానందు: మాపిల్ల మీకు కదరదు లెండి! [నివ్వుముగ]

హనుమాన్ దాసు: ఏమిరా గోపీ, ఇలా అయింది?

గోపీ చందు: పోనిత్తురూ! మీకు నేను వేరే సంబంధం చూస్తాను.
ఉండండి.

హనుమాన్ దాసు: నీ కేం చేత వవుతుంది? వైగా ఎక్కడ చూసినా ఈజోబాల్లో పిల్లలు తగని ప్రియం. మాట కన్నానే గాని వన్నెండు తేలు ఎంత చవక! ఇది దాటి పోయిందా, ఇక ఉత్తరే.

గోపీ చందు: ఆమాట నేను మృదు. పోనీ, పిల్ల అయినా చక్కని దైరే అనుకోవచ్చు.

హనుమాన్ దాసు: పిల్ల కేం ఫర్వా లేదురా! చిన్నతనంలో ఎప్పుడో చూచిన జ్ఞాపకం. బాగానే ఉండేది. [ఫూట్ తీసి] ఇదే మొహం అనుకుంటాను ఒరే అనుకు రా, ఇదే గా చూడు, నీవు పెళ్ళి రామానందుకు ఒకసారి పిలుచుకురా.

గోపీ చందు: నామాట విని ఈసంబంధం మానెయ్యండి. మొదట నుంచీ ఇ దంటే నాకేమీ అనుమానం వట్టుకుంది. మీ సుఖానికి రాలేదు.

హనుమాన్ దాసు: కాదు లే. నీవు పిలుచుకురా. లేకపోతే ఒకవని చెయ్యి. నన్ను చూస్తే నాడి కాళ ఎక్కా వవుతుంది. నీవే మాటాడు. తొమ్మిదిగేలు చెప్పి. కాదు మాడ దంటే — పది.

గోపీ చందు: నామాట వినియ్యగా?

హనుమాన్ దాసు: పోనీ నీవు వద్దులే మా బావమరిదిని పంపుతా. నీవు నీవని చూడుకో.

గోపీ చందు: ఎందుకూ, నేను పెళ్ళి వస్తారేమి. నా కేం కష్టం? మీ మేలు కోలేనాటి గనక నాకు పోయింది చెప్పాయి. ఏమంటారు?

హనుమాన్ దాసు: పోయిరా.

గోపీ చందు: పోవలసిం దేనా?

హనుమాన్ దాసు: ఫరవా లేదు, పోయిరా. ఆఖరుమాట పదిగేలు. మరిచిపోయేవు! వైన చిల్లిగవ్వ అయినా పెట్టవద్దు. దాని ముడ మోసిన సంబంధం! [నిష్క్రమణ]

గోపీ చందు: అదైన చలవవల్ల ముందుగానే మూడ మోస్తే బాగుండును! [నిష్క్రమణ]

[రామానందు గృహము. గోపీచందు ప్రవేశించి కలుపు తట్టుకాడు.]

గోపీ చందు: లక్ష్మీ, లక్ష్మీ!

లక్ష్మీ: [లోపలినుంచి] ఎవరూ?

గోపీ చందు: నేను.

లక్ష్మీ: నే నంటే?

గోపీ చందు: నేను గోపీచందును.

లక్ష్మీ: ఎందుకూ?

గోపీ చందు: ఎందుకని అడుగుతున్నావా? నేను గోపీచందును.

లక్ష్మీ: ఏ మయితే? [బిగ్గరగా] ఎందుక వచ్చావు?

గోపీ చందు: [ఏమీ తోచక] రామానందజీ ఇంట్లో ఉన్నారా?

లక్ష్మీ: లేరు, పో.

గోపీ చందు: లక్ష్మీ!

లక్ష్మీ: అది ఏమిటి సాద?

గోపీ చందు: ఒక సారి ఇలా రా: మాట.

లక్ష్మీ: [వచ్చి] ఏమిటి మాట?

గోపీ చందు: ఇంత కటికదాన వయినా వేం? తార యెక్కడ?

లక్ష్మీ: పట్ట పగటి వేళ, ఇప్పు డేం తార? నీ కేమయినా మరీ పోయిందా? పో, పో.

గోపీ చందు: అబ్బ, చెప్పుదూ! తారాబాయి యేది?

లక్ష్మీ: ఏవూరు వీది? ఎవరు నీవు? తారాబాయిగో నీ కేం పని?

గోపీ చందు: ఇ దేమి లక్ష్మీ! ఇవారే ఇలా మాటాడుతున్నావు! నన్ను ఎరగనే ఎరగవా?

లక్ష్మీ: అ, బాగా ఎరుగుదును! నీవు వచ్చిపోయి వారంలోకా అయిందన్నారూ. ఎలా బలికి వచ్చా వని ఆశ్చర్య పడుతున్నా.

తారా బాయి: [ప్రశంసించి] హరి హరి! ఎంతమాట అన్నావో పాపాత్మురాలా! నీకు నో రెలా వచ్చిందే!

లక్ష్మి: నీవుకూడా ఆయన పక్షమే పలుకుతున్నావా! ఛీ ఛీ మీ మొగాలు చూడ కూడదు! [నిష్క్రమణ]

గోపీ చందు: [క్షణము నిశ్శబ్దంగా ఉండి] తారా, నీతో ఒక పెద్ద సంగతి చెప్పడానికి వచ్చాను.

తారా బాయి: ఆవును. అక్కర లేదు లెండి!

గోపీ చందు: ఏమి! నీకూ పనికి రాకపోయినానా! అహ! నా బతుకు ఎంత వ్యర్థమయింది!

తారా బాయి: [అతని ముఖం పంక చూడకుండా అతనికోసం చెయ్యి చాపుతుంది.]

గోపీ చందు: ఎందు కావిముఖత?

తారా బాయి: నారం రోజులనుంచీ కనబడడం లేదని లక్ష్మికి కోపం వచ్చింది.

గోపీ చందు: నీకుకూడా నని తోస్తుంది.

తారా బాయి: లేదు- అదే- వచ్చింది- కాని, మిమ్మల్ని చూడగానే పోయింది.

గోపీ చందు: పుట్టి నవ్వుతినుంచీ ప్రేమ ఎలాటిదో, నుఖము ఎలాటిదో ఎరగను! నీకుకూడా నామీద మనసు తప్పిపోలే—

తారా బాయి: మీ రామాటలు మాటాడ వద్దు. నాకు కష్టంగా ఉంటుంది!

గోపీ చందు: లేదు. అయితే, ఎనిమిది రోజులనుంచీ నిన్ను చూడకపోవడానికి ఎంతకారణమున్నదో నీ వేమి తెలుసు కున్నావు? మిన్ను విడిచి మీద పడేటంతవని అయింది! వదులుంది కూడాను — మనం తప్పుకోకపోలే.

తారా బాయి: అంత ప్రమాద మేమి వచ్చింది?

గోపీ చందు: మీనాయన — నీకు — సంబంధం — కుదిర్చాడు.

తారా బాయి: [కొంచెం ఉండి] ఎవరికి?

గోపీ చందు: తారా, ఇన్నాళ్ళనుంచీ మన మిద్దరం స్నేహంగా ఉన్నాము. నీకు పెళ్ళి అయి మహాదళహా ఉంటే, పేదవాడు గోపీచందు ఎప్పుడైనా జ్ఞాపకం వస్తాడా?

తారా బాయి: సంబంధం కుదిర్చిందెవరికి?

గోపీ చందు: మా పేటకు — హనుమాన్ దాసుకు. తారా! నీ చేతునా అనుకో గాని మీ నాయనవంటి దుర్మార్గుడు లేడు! నిన్ను వన్నెందువలకు అమ్ముకొంటున్నాడు.

తారా బాయి: ఇది చెప్పడానికేనా నీ విక్కడికి వచ్చింది? అయితే, గోపీచంద్, నీ విక వెళ్ళిపోవచ్చును.

గోపీ చందు: కాదు, కాదు. ఆనలుసంగతి అట్టే ఉన్నది. ఇలారా. [తారను దగ్గరికి తీసుకుని చెవిలో ఏమా చెవుతాడు.] ఏమంటావు?

తారా బాయి: చాగానే ఉన్నది. కాని నెరవరే దాకా చాలా జాగ్రత్తగా ఉండాలి. ఈపన్నాగ మెలా తోచింది మీకు?

గోపీ చందు: కఠిన్ దాసు సలహా చెప్పాడు తారా! వాప్రాణాలు తిరిగి నిలబెట్టావు! నీవు ఒవ్వకొకపోలే—

లక్ష్మి: [ప్రవేశించి] అమ్మా. తారాబాయి! నీ కింత సిగ్గులే దేవుమ్మా! ఈ ఉదయం నీవు చేసిన ప్రతిజ్ఞ ఏమిటి? ఇప్పుడీ సామండుడితో నీవు జరిపే చర్య యేమిటి!

తారా బాయి: [కోపముతో] లక్ష్మి!

గోపీ చందు: ఇదుగో తారాబాయి, ఇటు చూడు, నీవు నాభార్యను కోప్పడితే నే నూకుకునేది లేదు. ఆమె ఏమన్నా పడేవాణ్ణి నే నుండగా నీ కందుకు?

తారా బాయి: [నవ్వుతూ] అప్పుడే నాభార్య అంటున్నాను. లక్ష్మీ మిమ్మల్ని పెళ్ళాడుతుందో అడదో!

గోపీ చందు: ఏదో కాళ్ళా నేళ్ళా బడి వేడుకుంటాను.

తారా బాయి: వట్టి గయ్యాలిది నుమా — ముందుగా చెప్పకున్నాను ఆలోచించి నీ నిశ్చయించుకోండి.

లక్ష్మీ: [మొగము చిటిచి] ఇదేమిటి, ఈ కొత్తవికారం?

గోపీ చందు: లక్ష్మీ, నేను అరచైయేళ్ళ ముసలివాణ్ణి. కాని వలకువలు అత్తి ఉన్నది. నన్ను పెళ్ళిచేసుకుంటావా?

లక్ష్మీ: నీవు ముసలివాడైతే ఇందాక జాబ్బు వట్టికొని ఏధిలోలో గయ్యక పోయినాను! పడుచువాడవి కాబట్టే బరికిపోయినావు!

గోపీ చందు: నవ్వులాట కాదు లక్ష్మీ, నిజంగా అడుగుతున్నాను.

లక్ష్మీ: అయితే నవ్వకుండా చెప్పుతా. నే నసలు పెళ్ళి చేసికో దలచుకోలేదు. నాజీవన మంతా మా తారాబాయిగో గడపవలసిందే!

తారాబాయి: అది కాదు లక్ష్మీ! నీవు పెళ్ళి చేసుకుంటే నేను సంతోషిస్తాను.

లక్ష్మీ: నీకు తప్పక సంతోషం కలుగుతుందా?

తారా బాయి: చాలా సంతోషము.

లక్ష్మీ: అలా గయితే నేను కోరిన పెళ్ళాడ మన్నా పెళ్ళాడుతా! ఒకవిధంగా నీసంబంధం బాగున్నది. గోపీచందూ, పడుచువాళ్ళతో వేగలేము. ముసలివాడయితే మాటలకు లొంగక పోయినా, చీపురుకట్ట చేత పట్టేటప్పటికి దయ్యం పారిపోతుంది.

తారా బాయి: [లక్ష్మీని కాగిరించుకొని] లక్ష్మీ, నీ వీపెళ్ళి కొబ్బుకుంటే నాప్రాణం తప్ప ఏదైనా ఇస్తానే!

లక్ష్మీ: అదికూడా ఎందు కియ్యరాదు?

తారా బాయి: [గోపీచందువంక చూస్తూ] అది యీవరకే ఇంకొకరి
అధీన మైపోయింది!

లక్ష్మి: పోనీ లే. అయితే మీ పన్నాగ మేమిటి?

తారా బాయి: నీకు తీరికగా చెప్పతా ... అప్పుర్యోగ! నాన్నేళి!
రా, రా, రా [లక్ష్మిని లాగుతుంది, నిష్క్రమణము]

• లక్ష్మి: ఆ, పోదూ. 'ఏ మయితే! అయితే గోపీచందూ, ఎప్పుడు మళ్ళీ
దర్శనం?

గోపీ చందు: ఈసాయం కాలమే తోటలో. పో పో!

లక్ష్మి: రాకపో, చెవుతా [నిష్క్రమిస్తుంది]

[గోపీచందు కర్చీలో కూర్చుని త దేవకధ్యానముతో వార్తాపత్రిక తిరుగ
చేస్తూ ఉంటాడు. రామానందు ప్రవేశము]

గోపీ చందు: [లేచి] రాం రాం!

రామానందు: ఓహో గోపీచందా! రాం రాం! ఏం పనిమీద వచ్చావు?

గోపీ చందు: కొంచెం పనిమీదనే వచ్చాను. సావకాశంగా వింటే—

రామానందు: వస్తా, లక్ష్మి, లక్ష్మి!

• లక్ష్మి: ఓయి!

రామానందు: ఏం జేస్తున్నావు?

• లక్ష్మి: చెల్లెలికి త లంటుతున్నా. ఎందుకూ?

రామానందు: సరే, ఏమీ లేదులే. [కూర్చుని] అయితే గోపీచంద్,
ఏమి టోయి నీవని?

గోపీ చందు: మీవద్ద దిక్కు లేంపల్ల ఒకతె పెయగుతూందని విన్నాను.

• ఆమ్మాయి విషయమై మాటాడటానికి వచ్చాను.

రామానందు: ఎవరు—లక్ష్మిబాయి నంకతా!

గోపీ చందు: పేరు నాకు తెలియదు. ఆమె కాబోలు!

రామానందు: ఏమిటి దానివిషయము? ముసలాడి దృష్టి దానిమీదికి తి

గిందా యేం! మనం చూడం! చస్తే అలా సంబంధం మార్చి చేస్తావా?

గోపీ చందు: కాదు కాదు, రామానంద్! మానేటు విషయ తేమీ లేదు ఇందులో.

రామానందు: మ రేమిటి?

గోపీ చందు: నాకోసమే అడగడానికి వచ్చాను.

రామానందు: నీకోసమా! వారే వా! నీవు పెళ్ళిచేసుకుంటావా దాన్ని?

గోపీ చందు: అవును నేటో!

రామానందు: ఊహ, బాగానే వుంది. కాని నాకు మీతో వ్యవహారాలు కుదరవు. మీనేటు పెళ్ళి అయింది — ఇక నీ దవుతుంది! నాకు నమ్మకం లేదు.

గోపీ చందు: అన్నీ కుదురుతాయి మీరు కొంచెం సరసంగా ఆలోచిస్తే. అయినా మానేటు పెళ్ళిలాటిది కాదుగా నావ్యవహారం?

రామానందు: ఏమి?

గోపీ చందు: అహ! మీకు తెలియని దే మున్నది? నేనడిగేది మీస్వంత కమార్తె కాదుగా!

రామానందు: కాకపోతే మాత్రం? ఇంట్లో పెరిగిన పిల్లలు పదిలేటవ్వడం చేతులు ఖాళీచేసుకు వదలుతామా, గోపీచందూ! మర్యాద లేదా?

గోపీ చందు: అవును లేండి. నేను మాత్రం అలా కోరుతానా, ఏదో లాభం చూపించకుండా? అహ, దానమ్మకదువు కాల! అంతేనా?

రామానందు: సరే సరే. అయితే ఏమి చెప్పుతావు కానీ.

గోపీ చందు: మీరే ఏదో కాస్త లేర్పగ్గా పెలి వివ్వండి.

రామానందు: సరే, అమ్మాయికి వస్తేందుగదా — లక్ష్మికి నాలుగు ఇప్పించు. ఏం, నవ్వుతా తేమి?

గోపీ చందు: ఏం జెయ్యను? మానేటుదగ్గిర చెప్పినట్టే చెప్పితే ఎలా నాదగ్గిరకూడా! మనలో మనకు —

రామానందు: ఏమిటోయి, అలా అంటావు? పెద్దమ్మాయి! గత వేలు పుచ్చుకున్నాను.

గోపీ చందు: అవును లెండి. ఆరహస్యం మనకు తెలియదూ, తొమ్మిది వేలకేగా బేరం ఖయిన లయింది!

రామానందు: ఎవరు చెప్పారు?

గోపీ చందు: ఆహా, మనలోమాట.

రామానందు: ఊ, అయితే ఏ మంటావు?

గోపీ చందు: ఏమీ లేదు. ఎనిమిదంటున్నాడా, తొమ్మిది చేయిస్తాను. రెండు పెళ్ళిళ్ళూ ఏర్పాటు చెయ్యండి.

రామానందు: చాలు చాల్లే. పడపడ! ఇలాటి బేరమైతే ఎక్కడ కుదురుతుంది?

గోపీ చందు: ఒకమాట వినండి నేట్లో! ఇంతకన్న మన కెక్కువ వస్తుందా?

రామానందు: దాని కేమిలే. పదిసంబంధాలు రిగిసిపోతున్నాయి.

గోపీ చందు: నాకు గంతలు కడతారా? గణపతివాడు ఒక్కడు. వాడైనా ఆరువేలేగా.

రామానందు: ఎక్కడివాడ వోయి నీవు!

గోపీ చందు: ఆహా, మనలో మాట.

రామానందు: సరే, సరే, ఏ మంటావు? ఏదో లేట్టు.

గోపీ చందు: పోనీ లెండి. ఏదో విధంగా మామగారు కొబ్బోతున్నాను. మంచి అంకె వది అందామా? ఆలా చెయ్యండి. మానేట్ ఇస్తాడు. మీకు తెలియని దే ముంది? ఆరహస్యం ఆలా ఉంచండి. మరి ఎప్పుడు మహారాజు?

రామానందు: ఆప సంతా నీదే!

గోపీ చందు: సరే లేవు ఉదయం వస్తాను.

రామానందు: ఏమిటో చాలా కష్టంగా ఉన్నాయి!

[గోపీ చందు నిష్క్రమిస్తాడు]

3

[రామానందు గృహము. రామానందు, చలిల్ దాసు ప్రవేశము.]

చలిల్ దాసు: మొత్తానికి బాగా జరిగిందా పెళ్ళి.

రామానందు: ఏదో మీ అందరిదయ ఉండబట్టి. కాని మా అల్లుడి నన్ను పోకటి లేకుండా ఉంటే చాలా సంతోషించేవాణ్ణి.

చలిల్ దాసు: ఏ అల్లుడు?

రామానందు: ఎవ రున్నారు— పెద్దాయన.

చలిల్ దాసు: అప్పుడే ఏ ముంది లెండి!

రామానందు: ఏ మన్నారు?

చలిల్ దాసు: ఎప్పుడూ ఉండేదే గదా అంటాను. మునివాళ్ళకు తప్పి లేదు రామానందజీ!

రామానందు: ఈయనగారికి అసలు లేదు. ఏదో కక్కుర్తి వద్దాను గాని బంగారం వంటివి అలాటి వాడికి ఇయ్యవలసింది!

చలిల్ దాసు: గోపీచందు కయితే ఈడు బోడుగా ఉండేదేమో!

రామానందు: ఉండేదే కాని [నోరు చప్పరించి] డబ్బు లేదయ్యా!

చలిల్ దాసు: డబ్బుమానుకొని పిల్లవానినులు చెడగొట్టుతారా పేటోకీ?

రామానందు: ఆ! నుఖాని కేం లేదురా! ఎక్కడ భాగ్యం ఉంటే అక్కడే నుఖం. పేదవాణ్ణి కట్టుకుని ఏం నుఖవస్తుంది ఆడది?

చలిల్ దాసు: ఆ నీమి మాట! పరస్పరప్రేమవల్ల నుఖం కలగవలె గాని భనం ఎప్పుడూ నుఖం ఇయ్య లేదు.

రామానందు: చిన్నవాళ్ళకు తెలియవు లెండి ఈగొడవలు.

చవిట్ దాను: ఇంతకూ మీకు— అనుగో దంపతులు వస్తున్నారు.
[లక్ష్మి హనుమాన్ దాసులు ముందు, వారికెంబడి కారా గోపీదందులు
ప్రశంించి రామానందుకు నమస్కరిస్తారు. లక్ష్మి తారాచాయివలెను,
తారాబాయి లక్ష్మివలెను వేషాలు ధరించి మేలిమిగులబో ఉంటారు.]

రామానందు: [లక్ష్మి, హనుమాన్ దాసులను] సర్వైశ్వరాభివృద్ధి రస్తు!
[తారా గోపీచందులను] శీఘ్ర మేమ ముపుత్రావాప్తి రస్తు:

హనుమాన్ దాను: ఏడిసి నట్టే ఉంది దీవన!

గోపీదందు: [మెల్లిగా] చాలా బాగా దీవించాడు.

రామానందు: హనుమాన్ దాసుగారూ! మీరు నాకన్న పెద్దవా రయినా—

హనుమాన్ దాను: అనుగో మాటాడితే నన్ను ముసలివా డంటావు.

నావయను సంగతి నీ కెందుకు!

రామానందు: పోనీ, నాకంటే మీరు చిన్నవారు కాబట్టి—

హనుమాన్ దాను: అదుగో, మళ్ళీ వయసుమాట!

రామానందు: లేదు లేండి బాబూ! మాఅమ్మాయి కల్లి లేపిల్ల- వట్టి
అమాయకురా లని చెప్పవచ్చాను.

హనుమాన్ దాను: [గొయగుకొంటూ] ఏమి అమాయకురాలో- ఇం
దాక మించెలో ఉంగరం తీయబోతే చె య్యంకా తెగ గిచ్చింది.

రామానందు: ఏమిటో అన్నారు- వినిపించ లేదు.

హనుమాన్ దాను: నీమాట కాదులే.

రామానందు: ఏదో ఇన్నాళ్ళు పెంచి మీ చేతుల్లో పెట్టాను. ఎన్నడూ
కష్టం అన్నమాట ఎరుగదు. ఎలా విలుకుంటారో.

హనుమాన్ దాను: మనసు చెప్పాలే! [మెల్లిగా] ఇది ఆరోది.

రామానందు: అమ్మయీ, తారా! ఇలా రా అమ్మో. ఊరుకో- ఇది
శుభకమయ్యను. కంట నీరు పెట్టరాదు. నీభర్త చాలా పెద్ద- అదే మర్యా
దము. బాగ్రతగా మనలి పరుపు ప్రతిష్ఠలు సంపాదించుకో.

[లక్ష్మి రామానందుని విడిచి భర్తకు నమస్కరిస్తుంది.]

హనుమాన్ దాసు: [మందంగా] అహ, చాలా బుద్ధిమంతురా లల్లె ఉన్న దయ్యో యిది- ఏమో అనుకున్నా.

రామానందు: గోపీదండా, మా లక్ష్మి నట్టి అజ్ఞానురాలు నుమా! నీవు చిన్నవాడవు—

హనుమాన్ దాసు: అనుగో! మళ్ళీ నన్ను కమానిస్తున్నావు.

రామానందు: లేదు లేడి, లేదు లేడి [మెల్లిగా] బిడి కాదు లేగ! నీ డెక్కడ దొరికాదురా మాకు! [బిగ్గరగా] గోపీదండా, నీవు అజ్ఞానుడవే. తిన్నగా సంసారం విలబెట్టుకోండి. నీవు బుద్ధిమంతుడవే అయినా హనుమాన్ దాసుగారిని చూసి లక్ష్మిని నీకిచ్చాను.

[తార తండ్రిని కాగిలింపుకొని దుఃఖిస్తుంది.]

రామానందు: ఊరుకో తల్లీ, ఊరుకో!

గోపీ చందు: [హనుమాన్ దాసును సమీపించి] నేట్లో! మిగిలుజం ఈజ్జిలో తీర్చుకోలేను. మీరు తెలియకుండా నాకు మహావ కారంచేశారు. ఈ పెళ్ళి ఎలా అవుతుందా అని ఎన్నో భయం చేస్తో ఉన్నాను. మీదయ్య కల్ల మీనివాహను మధ్య రావడమువల్ల నాకోరిక తేరలేకపోయింది. నేను ఆశించినట్టి నాకు లభించింది. నా సొఖ్యానికి అంతకూ మీరే కారకులు. జన్మాంతమువరకూ భార్యాభర్తల మిద్దరమూ మిమ్మల్ని నలుచుకుంటూ ఉంటాము.

హనుమాన్ దాసు: మంచివాడవురా, నాయనా! సుఖంగా ఉండు.

రామానందు: అబ్బాయి, ఇక మనం వెళ్ళదాము [నిష్క్రమిస్తాడు. తార తండ్రితో నిష్క్రమిస్తుంది]

[చదిల్, గోపీచందులు ఇవకలికి వచ్చి జనాంతికము]

చదిల్ దాసు: ఏమిరా గోపీ, నీకోరిక తేరలేకపోయింది కదా!

గోపీ చందు: నీమేల్లు మరచిపోలేను చదిల్!

చదిల్ దాసు: మనము పెళ్ళిమాతుల్నినూ మాల్దిననంగతి ఇంకా మీసేటుకు తెలియ దలే ఉంది.

గోపీచందు: ఇదుగో ఇకను—

చదిల్ దాను: తెలియ గానే నిప్పులు తొక్కిన కోతివలె ఎగిరిపడతాడు.

గోపీ చందు: కాస్త మన మాతమామ చూడాలి.

శానుమాన్ దాను: [మెల్లిగా]. ఏమి టావెధన గునగున! ఎంతసేపటికీ పోరేం?

చదిల్ దాను: మీసేటువగ్గిర ఫోటో ఏం చేశావు?

గోపీ చందు: మార్చేశాను.

చదిల్ దాను: పరే నే తెళ్ళుతా.

గోపీ చందు: నేనూ వస్తా. [నేటును సమీపించి] నేటోటి నేను తెలపు తీసుకుంటాను. మళ్ళీ కనబడతాను.

శానుమాన్ దాను: పోయి రా.

[గోపీచంద్ నమస్కరించి చదిల్తో తెళ్ళుతాడు.]

శానుమాన్ దాను: [భార్యను సమీపించబోయి అగి, గొణుగుతూ] దీనిదుంపతెగ! ఎన్నిసార్లు అనుభవ మయినా కొత్తపెళ్ళిమారు రనేటప్ప టి కలుకు వట్టుకుంటుంది. [మెల్లిగా దగ్గరికిపోయి] ఓసే, ఇరుగో, ఎవరూ లేరులే. నేనేగా. ఇదుగో ఇటు చూడు, ఏదీ మొహ మేదీ! కాస్త అటు ముకు తేతూ! ఏది ఒక్కముద్దు! అంత సిగ్గుందుకు? నేనేగా, ఎవరూ లేరులే. ఏది!

లక్ష్మి: ఏ ము మొగం చూపించేది! ఒక సాము పట్టారనా, ఒకచీర ఇచ్చారనా?

శానుమాన్ దాను: నేను భయపడుతునే ఉన్నా. ఏళ్ళకు మాటాడితే సాము. ఎవ్వరూ ఉండేదే ఇది! [బిగ్గరగా] సాము శేం భాగ్యం! నాసా మ్మంతా నీదే, నీసా మ్మంతా నాదే. పెళ్ళికి ఇరవైవేలు ఖర్చామరి! అప్పుడే ఎక్కడనుంచి వస్తుంది? నాలుగే క్యాగితే—

లక్ష్మి: నా శృంగారి తెళ్ళప్పుడే చేయించి వెట్టారటగా!

హనుమాన్ దాసు: వాళ్ళకా పెళ్ళివాడు కాదు గదా, మలేళ్ళు బలిసా చిల్లిగ వ్యయినా మేళ్ళో కనీవాణ్ణా?

లక్ష్మి: ఆహా! అయితే నాకు అలాగే!

హనుమాన్ దాసు: ఆహహహ! నీ కలా కాదు. నీసంగతి కేరు.

హనుమాన్:

లక్ష్మి: అవును, నాలుగేళ్ళు ముక్కుల్లో వేళ్ళు పెట్టుకు కూర్చోకలె!

హనుమాన్ దాసు: పోనీ, ముందటేటి కేమైనా చూస్తారే.

లక్ష్మి: ఏదాది చాకానా? నా కక్కర లేదు.

హనుమాన్ దాసు: వచ్చేసెలో ఒక ఉంగరమో, ఏదో చేయించనా?

లక్ష్మి: ఇంటికి వచ్చేనుట్టం, పోయేనుట్టం. పెళ్ళి చేసుకుు పెద్దమ్మ వారి లాగు అందరియెదట తిరుగుతానా? నా కే మక్కర లేదు.

హనుమాన్ దాసు: పోనీ, ఒక వారంలోఁ జ లాగు.

లక్ష్మి: వారంలోఁ జలే! అప్పటికి పెళ్ళికూతురుతన ములా పోతుంది.

హనుమాన్ దాసు: వారంలోఁ జ లాగవు?

లక్ష్మి: రే వ్రుదయం కంసాలిని పిలిచి, నాగరం, కాసులపేరు, కలతె, మెడలో పట్టెడ, నడుముకు వడ్డాణం— ఇ వన్నీ చేయిస్తానంటే సరే! లేకపోతే ఇక్కడ ఒక్కక్షణ ముండను. ఈకాలిబొట్టుకూడా మీరే తీసు కోండి. నేను పోతా.

హనుమాన్ దాసు: [మెల్లిగా] నాకొంప దివాలాకే వచ్చింది. [ప్రకాశముగా] ఓహో! బాగున్నదే! చిన్నపిల్లవుకదా అని ఏదో నాకుతోచింది చేయింతా మనుకొన్నా. ఇలాటి మారాములు నాదగ్గర సాగవు. బాగానే ఉంది మొత్తానికి!

లక్ష్మి: [దుఃఖముతో] అయ్యో! నన్నెందుకు పెళ్ళి చేసుకున్నాను? నన్ను పెళ్ళి చేసుకోకపోతే మీద బ్బుంతా మీదగ్గరే ఉండేదిగా! అయ్యో! ఈరిట్లు తినడానికి కాబోలు మానాన్న నాకు పెళ్ళిచేశాడు.

హనుమాన్ దాను: లేదులే. ఎరక్కపోయి అన్నా! ఊరుకో, ఊరుకో.
ఎవరైనా వింటారు, ఊరుకో.

లక్ష్మి: మీరు తిట్టడం బాగానే ఉంది, నాకు దుఃఖము వస్తే తప్పా!

హనుమాన్ దాను: లేదులే. నిన్ను తిట్టానా?

లక్ష్మి: ఇంతం వచ్చినట్టు తిట్టి, నై గా తిట్టలే దనడం కూడానా!

హనుమాన్ దాను: లేదులే ఊరుకో. నీవు దుఃఖస్తే నేను చూడగలనా!

అమల మంతా ఎంత వాడిపోతుంది! ఆకమలముల వంటి కన్నులూ,
అదొండవండు వంటి అధరోష్ఠమూ, ఎంత మలిస మైపోతవి! ఏదీ, ఒక్క-
సారి నీదుఃఖము చూడనీ! నీఫోటో చూచుకొని ఎంత యురుస్తూ ఉండే
వాణ్ణి! ఏదీ!

[హనుమాన్ దాను మెల్లిగా లక్ష్మి మేలిముసుగు తొలగిస్తాడు. లక్ష్మి
నవ్వుముసుగుతో కనబడుతుంది. హనుమాన్ దాను చూచి, కన్నులు నులు
చుకొని మళ్ళీ చూచి నిర్భాతపోయి నాలుగు దిక్కులా చూస్తాడు.]

లక్ష్మి: ఎందు కలా చూస్తారు?

హనుమాన్ దాను: నీ తెరలు!

లక్ష్మి: నే నెవరా? అప్పుడే అలాచాకా వచ్చిందా!

హనుమాన్ దాను: రామానందు కూతురు నీవేనా?

లక్ష్మి: అయ్యో! నేను మానాన్నకూతురే కదా! అయ్యో, నాబ్ర-
తుకు చెడ! ఇంత మాట అనిపించుకోవడానికా భగవంతుడు నన్ను సృష్టించాడు!
అయ్యో! నాన్నా! నీకూ నాకూ సంబంధం తెలిపోయింది. నేను
నీకూతురే కాదట! అయ్యో—

హనుమాన్ దాను: [పెట్టెలోనుంచి ఫోటో తీసి చూచి] అంతా ఇదే
పోలికగా ఉన్నదే! నా కేమైనా మతిభ్రమ కలుగుతున్నదా యేమిటి!

లక్ష్మి: [నవ్విపించి ఫోటో చూచి] అది నా ఫోటోయే. నాపోలికగాక
ఇంకా ఎలా ఉంటుంది? మీకు నిజంగా మతిపోయింది!

హనుమాన్ దాసు: [దడవిడలాడుతూ] నా కేదో మైదు చేశారు. నాకొంప తీశారు. ఈఫోటో ఇదివర కిలా లేదు. నాకళ్ళకు గుంజలు కట్టారు. అయ్యో! గోపీచందూ, నీమంట వినకపోలిసిరా! నన్ను రామా నందూ నట్టేట్లో ముంచాడురా! [గోల పెట్టుతాడు]

గోపీచందు: [తత్తరముతో పక్కకించి] ఏమిటి నేటుజీ ఏమిటి, ఏమిటి!

అమ్మి: [చటుక్కున మేలిముసుగు వేసుకుంటుంది]

హనుమాన్ దాసు: చూడు, చూడు. ఈఫోటో చూడు నాకొంప ముం జారురా, చూడు!

గోపీ చందు: ఏమి నేటుజీ! ఈఫోటో కేమి? మన మిదివరకు చూచిందేగా!

హనుమాన్ దాసు: ఇదివరకు చూచినదేనా! నీకెవరు గోపీచందువేనా?

గోపీ చందు: ఆ దేమి నేటోజీ, అలా అడుగుతారు?

హనుమాన్ దాసు: ప్రిపంచ మంతా ఎప్పటిమోస్తరుగా కనబడు తుంటే ఈఫోటో ఒక్కటి మారిపోయిందేమిటిరా! తిన్నగా చూడు.

గోపీ చందు: లేదు నేటోజీ, ఫోటో ఎప్పటిలాగానే ఉన్నది.

హనుమాన్ దాసు: గోపీ, మన ఇద్దరిలో ఎవరికిరా గుడ్డి; నీకా నాకా?

గోపీ చందు: మీకు కొంచెం చత్వార మన్నమాట వాస్తవమే కాని, అమాత్రానికే గుడ్డితన మంటామా?

హనుమాన్ దాసు: నీచత్వారం చట్టుబండలు గాను! ఇలా స్పష్టంగా కనబడుతుంటే చత్వార మేమిటిరా?

గోపీ చందు: అదే తమాషా! చత్వారంలో ఉండే కిటుకే అది, అన్నీ కనబడుతున్నట్టే ఉంటాయి.

హనుమాన్ దాసు: అయితే ఇదే ఆఫోటో అంటావు?

గోపీచందు: అచ్చంగా అదే మీకు జ్ఞాపకం లేదా? నాకు చూపిస్తూ ముక్కు కొంచెం వంకరగా ఉంది, కంట్లో కాస్త మెల్లకూడా ఉన్న దన్నారు.

హనుమాన్ దాసు: నేనా అన్నది! మళ్ళీ కాదుట్రా?

గోపీ చందు: కాదు. మీరే ముద్దపెడవు అని కూడా అన్నారు. ఇంకా జ్ఞాపకం తెచ్చుకోండి. నేను కాదంటే ఓర్చుకుంటారు కూడా.

హనుమాన్ దాసు: లోక మంతా కారుమార్చి పోతున్నది! అయితే ఇప్పుడిది వంకరమక్కు కాదంటావు?

గోపీ చందు: ఎవ్వే! వంక రెక్కడ? పెన్నలు పుల్లలాగా సాపుగా ఉంటే.

హనుమాన్ దాసు: అలా కాదు. ఉండు. అసలుమక్కు చూచి చెప్పుదువు గాని వంకర ఉందో లేదో, అముసుగు తియ్యలే! ఎందుకు వచ్చిన ముసుగు!

గోపీ చందు: అమ్మా! మీకు విడ్డలాంటివాణ్ణి. ఫరవా లేదు, తీయండి. బాబుగా రేవో అందోళనలో వడ్డారు. వారి అనుమానం తీరితేనే తప్ప మీకూ మాకూ సుఖం లేదు.

అక్షిప్త: [తలవంచి ముసుగు తీస్తుంది]

గోపీ చందు: చూడండి, నేటుజీ! ఎక్కడైనా వంకర ఉన్నదేమో. అచ్చంగా ఫోటోలో ఉన్నట్లున్నది.

హనుమాన్ దాసు: అమాటమాళ్ళిం నిజమే.

గోపీ చందు: అహ! ఆకళ్ళే మిటి, అపెడవు లేమిటి!—నా భార్య మొహాన ఇందులో సగంకళ్ళ ఉంటేనా—

హనుమాన్ దాసు: సరే, సరే, చాలేనే! ముసుగు తెయ్యి, ముసుగు తెయ్యి అబ్బాయి, గోపీ. ఇక నీవు తెలు. ఏదో పైత్యవికారంగా ఉంది 'అలా మాటాడమలే.

గోపీ చందు: నేనా మొదటే చెప్పితినిగా-పైత్యంకప్పు మ రేమీ లేదు. మీ భార్య కేమి నేటుజీ—

హనుమాన్ దాసు: సరే, సరే, పోయిరా.

గోపీ చందు: పెలవు! [వెళ్ళిపోతాడు]

హనుమాన్ దాసు: [కూలబడి] ఊ, ఎవరిని చూడబోయినా ఇలా ఉండి లోకం! ఎవరితోనన్నా చెప్పకుంటే సిగ్గుబాటు. నాడు మొదటే చెప్పాడు. నానుభాసికి రాలే దని ఓసీ, ఇదేమి చేవు!

లక్ష్మి: [వెనుకగా వచ్చి, హనుమాన్ దాసు బాట్టు కొంచెంలాగి విడిచి] అయితే, యేమి టయ్యా, మెళ్ళో వున్నై కట్టానుగదా అని పదిమందిలో పరీక్ష చేసి, నాకు పరాధవంచేస్తారా? నాని వంకరముక్కా? మెల్లకన్నా? మీరు బాగున్నారకదా—నాచక్కవనంతో మీ కేంపని? ఇంత అవమానం జరిగి, మీకు అంత పనికిరాక పోయినాక నాబతు కెందుకు? ఇదిగో, మీతాళిబాట్టు తీసుకోండి. నే నేదైనా గొయ్యి చూచుకుంటాను. [పోవోతుంది].

హనుమాన్ దాసు: [అడ్డుపడి కాళ్ళు పట్టుకుని] వద్దు వద్దు. కోపం వద్దు. నాబంగారుగా! నాచితకగా, నాపండుగా! నీవు పోలే ఇం కేముంది? ఎరక్కపోయి అన్నా!

లక్ష్మి: [కన్నీరు పెట్టుకొంటూ] మీరన్నమాటల కింకారత అయితే నా—

హనుమాన్ దాసు: లేదు లేదు, నీవు బుద్ధిమంతురాలవు అసంగతి మరచిపో.

లక్ష్మి: ఎలా మరచిపోతా నేమిటి? మీకు నామీద ఇంతైనా ప్రేమ లేకపోయిన తర్వాత! మీ నంబుధం కుదిర్చా నని నాన్న వచ్చి చెప్పితే నంతోషం పట్టలేక ఎగి రిగిరి గంతులు వేశాను. తీరా పెళ్ళి అయినాక ఇలా అయింది నాగతి!

హనుమాన్ దాసు: ఎంతమాట! ఎంతమాట! నీమీద నాకు ప్రేమ లేదా? చూడు ఏదీ ముద్దు! [ముద్దు పెట్టుకుని మెల్లిగా] హు, ఈ కాకి చదివేల రూపాయిలా? ఏనాటి ఋణమో చెవులు మెలేసి లాగాడు రాహు నందు! [ద్విగ్ధంగా] లోపలికి వెళ్ళుదామా?

లక్ష్మి: నా నగలమా లేం! చెప్పారు!

హనుమాన్ దాసు: [మెల్లిగా] ఇంకా అనలే ఘాయదా అంతా తెల్లలేదు.
[విగ్రహా] ఇదుగో చెప్పానుగా రా. [ఇద్దరు వెళ్ళుతారు. గోపీచంద్రుడు
గంతులువేస్తూ ప్రవేశించి] లక్ష్మి, లక్ష్మి.

తారాబాయి: [మేలిముసుగుతో ప్రవేశించి] అపేరున పిలిస్తే నేను
వలెను!

గోపీ చంద్రు: ఓనీ అప్పుడే మరచిపోయినావా? అపేరు అద్దం రాక
పోతే నునమిపోటికి ఎలా ఉండేవాళ్ళమా! సరే, ఇక నీముఖం చూతాము
[హనుమాన్ దాసును అనుకరిస్తూ] ఏది, ఏది, ఎవరూ తేరుగా నేనేగా ఏది
ఏది [ఇద్దరూ నవ్వుకుంటారు.]

గోపీ చంద్రు: [తారాబాయి మేలిముసుగు తొలగించి, భుజాలపైన
వేతు అంది చూచి] తారా, నాకన్న అప్పవ్వవంతు లున్నారా?

తారాబాయి: అ.

గోపీ చంద్రు: ఎవరు?

తారాబాయి: నేను! [అలింగనము.]

గ జ్ఞ ల మొ ల తా డు

శ్రీ నోరి నరసింహ శాస్త్రి

*

అంకితము

పద్మావతికి

*

పాత్రలు

భార్య : భర్త

భర్త-అత్తగారు

భర్త-మామగారు

స్థలము: భర్త ఇల్లు. ఈనాటిక ఒకనాటి సాయంకాలం పూర్వం భర్త మర్యాద సాయంకాలానికి సమాప్తి అవుతుంది. సుమారు ౨౪ గంటలు మొత్తంమీద జరిగి ఉంటుంది.

మొదటి రంగము

భర్త కోమల స్వరూపుడు: ఒక్కపలచగా పాడుగుగా ఉంటాడు. కోమలుఖము, పచ్చనిదేహము భార్య కొంచెము లావుగానూ పొట్టిగానూ ఉంటుంది. ఆమెది గుండ్రని ముఖము కళ్ళలో వెర్రిచూపు అప్రదానపుడు కనిపిస్తూ ఉంటుంది. ముక్కు కొంచెము వికాలమైనది. చామనిచాయ మనిషి. సామాన్యంగా తెలుగుదేశంలోని స్త్రీలవలె సుకుమారముగా ఉండవలె ననే ప్రయత్నముకూడా చేయడు.

భర్త చదువుకునే గదిలో కుర్చీలో కూర్చున్నాడు. అగదిలోనుంచి పక్క నున్న హాలులోకి పోయే ద్వారమువద్ద భార్య మొదట నిలుచుని ఉంటుంది. సంభాషణ కొంత సాగిన తర్వాత ఆమె అక్కడనే నేలమీద

కూర్చుంటుంది. హాలులో ఉయ్యాలమండములో పిల్లవాడు నిద్రపోతున్నాడు. ఏమాత్ర మైనా శబ్ద మున్నప్పుడల్లా భార్య ఉయ్యాల తొట్టివంక అడుర్దాతో చూస్తూ ఉంటుంది.

భార్య: మీ కామాట అంటే పిచ్చులూ పెద్దలూ పుడతవే? .

భర్త: దుర్మార్గురాలా, స్త్రీలు కోమలస్వభావం కలవారేని పెరివాళ్ళు అంటారే కాని మన పూర్వులన్నదే నిజం. రామాయణంలో అగస్త్యుడు స్త్రీల సంకతి ఏ మన్నాడో తెలుసునా? వాళ్ళు—

భార్య: ఏమో, మికవిత్వా లన్నీ నాకు తెలియవు. ఆసు నూరు అయ్యేసి, మారు ఆ రయ్యేది, పిల్లవాడికి ఆ మొలలాడు పెట్ట నియ్యను.

భర్త: [విచారముతో] పిచ్చిదానా, అంత భయ మెందుకూ?

భార్య: ఏమో నండీ, అది చూస్తేనే నాకు పామును చూసినట్లుంటుంది.

భర్త: సామ్మలో ఏ మున్నదే?

భార్య: ఏమో! ఉన్నా ఉండకపోయినా అది నేను వద్దంటున్నా గదా! మన కది చెరిపిస్తే దరిద్రము రాదు. ఐనా సామ్మలో ఏమీ లేక పోతే మీకు మాత్ర ము పట్టుదల ఎందుకు?

భర్త: [చిరాకుతో] నీవెత్తన మేమిటి? నేను అగజ్జల మొలకాడు పిల్లవాడికి పెట్టి తీరుతాను. ఏం జేస్తా వే?

భార్య: చెప్పుకుంటే మీకు మరీ అగడంగా ఉన్నదే! మనసుకైనా పిల్ల వాణ్ణి ఒక్కసారి దగ్గరికి తీసుటానికి ముట్టరు గాని ఇందుకు మాత్రము వాడివూడ ఎక్కడలేని ప్రేమా వచ్చింది కాబోలు!

భర్త: అవును మరి! దాసరివాణ్ణి పెంచుకున్నట్టుగా ఒంటినిండా తెల్ల పూసల పేరులు వేసి మెడలో తిళ్ళలు కట్టి వాణ్ణి పెంచుతూ ఉంటే ఎట్లా దగ్గరికి తియ్యబుద్ధి వుండుతుంది!

భార్య: [మూతి పొడుగు చేసి] అబ్బో!

భర్త: ఇంత చక్కని పిల్లవాణ్ణి కంటిని మరి!

భార్య: ఏమిటి, అట్లా మాటిమాటికీ అనాకారివాణ్ణి కన్నానని దెప్పు చారు! చక్కనివాడో అనాకారివాడో; కాకిపిల్ల కాకికి ముద్దు. అట్లాగే దిగంబరుడి వల్లే బరకసిద్దురూ!

భర్త: సొమ్ములు పెడలేనే పిల్లలు వచ్చిపోతారా ఏం?

భార్య: ఏ మయిందీ మన 'వాణి'కి? ఈగజ్జెల మొలతాడేగా నాకొంప తీసింది! అమాదిరిది వద్దో మొరో అంటూంటే నాకు వ్యతిరేకంగా చేయించారు. అది బొమ్మలో, ఇట్లాంటిది, అని చూపినప్పుడే నాకు పొములాగా కనపడ్డది! అది వంటిన పెట్టిన రోజేగా, వాణికి జబ్బు చేసింది!

భర్త: ఇంత కిటుపుగా ఎట్లా మాట్లాడుతావో! వాణికి పేరుగా దాన్ని పిల్లవాడికి పెడదా మంటే రాక్షసివలె అడ్డుపడతా వో?

భార్య: వంశము నిలిపే పిల్లవాడు పుడిత వాణ్ణి ఎన్నడైనా ఎత్తుకున్న పాపానన్నా పోలేదు, కాని ఎన్నాళ్ళనాడో పోయిన అవముడ సొమ్మంటే దానిమీద మీ కుంత వ్యామోహ మెందుకు?

భర్త: కటికిదానా, పిట్టి అంకా నీ ఇష్టం వచ్చినట్లే కన్నావుగా! ఇదన్నా నా ఇష్టప్రకారము జరగనీయవా?

భార్య: అయ్యో, ఏమిటండి మీ కీ పిచ్చి!

భర్త: అవును మరి! సిగ్గన్నా లేకుండా బాగులు చేయించుకొని ఆరిజనయ ప్రదక్షిణాలు చేసి మన్నిపుణ్ణి కన్నావుగా!

భార్య: ఏ మంత ఎత్తి పాడుస్తావు మక్కువుడో, ఎలికలవాడో! వాడు ఏ పిచ్చి వాడి వల్లెనో నాలుగు కాలాల పాటు బతికి ఉంటే నాకదే బాలు. చక్కనివా డైత మనకు ఒరిగించే దేమన్నా ఉన్నదా ఏం?

భర్త: ఎలికలవాళ్ళే నయం నీకొడుకుకంటే! వాళ్ళు మనుష్యులవలె నైనా ఉంటారు. నీవూ, ఒక్కరోకే లేదు కాని, కోరిని కన్నావు!

భార్య: [తనచేయి నోటిమీద పెట్టుకొని] అయ్యో! ఏమిటండీ ఆ మాటలు! అట్లా అనరా దండీ!

భర్త: అనకమ్మ నమిటి, అనగూడ దేమిటి! కోతులకు మొక్కిలే కోతులు పుట్టక ఏం జేస్తాయి? తనకే లేని అందము దేవుడు భక్తులకు మాత్రము ఎట్లా ఇస్తాడు? అయిన ధర్మాన ఆ కోమాత్రం ఇంకా ఇయ్యకం లేదు!

భార్య: ఏం పాప మండీ ఇది! అట్లా దేవుణ్ణి తిడతా లేం? [కళ్ళు మూసుకొని చెంపలు వేసుకుంటుంది.]

భర్త: అంత మనసుగా ఉంటే నేనుకూడా చెంపలు వాయిస్తా పట్టు! దేవుడు కాదు, మన దేశంలో ఉన్న కాస్త సౌందర్యాన్ని చంపుతున్న వయ్య మీ హనుమంతుడు!

భార్య: అయ్యో! వ ద్వన్నకొద్దీ అట్లా మాట్లాడు కారే! ఇదేం పాపం కంటి!

భర్త: పోనీ. హనుమంతుణ్ణి కొలవనిపోతే ఇంకా కాస్త చక్కని దేవుణ్ణి కొలవరాదు? ఇక వినాయకాష్టమీకూడా ఇంట్లో కులదైరంగా పట్టినానా అంటే, మనవంశంలో అందు పూర్తి అవుతుంది!

భార్య: ఊరికే దేవుళ్ళ నట్లా తిడతాన గాని, పుట్టిన పిల్లలంతా అట్లా పోతుంటే మరేం జేస్తాయి చెప్పండి? పోనీ, ఏదో కర్మం లేకపోలే, పుట్టిన నలుగురిలో ఒక్కరైవా బడకరాదూ? అయ్యో! చెప్పితేకూడా నివరేమండీ! వినకరే ననిబుద్ధి పుట్టదా ఏమిటి?

భర్త: ఏమో, నా కదంతా తెలియదు. ఇప్పటిదాకా నీ ఇష్టము నచ్చినట్లా చేయ నిచ్చాను. ఈ మొలతాడు మాత్రము పిల్లవాడికి నన్ను పెట్టనీ. వాడికి పెడితే నాకు 'వాణి' మళ్ళీ బతికి వచ్చినట్లే ఉంటుంది!

భార్య: ఎవ్వడో వచ్చిపోయిన దానిమీద మీకు ఇంత వ్యామోహం ఉండు కండీ! మును పెవ్వడూ లేని ఈ మొండితనము మీ కిప్పు దేవర గెచ్చివారండీ!

భర్త: 'వాణి' లేని దుఃఖమే నా జీవట్టుకల నేర్పింది. ఆ మొలతాడు చూస్తే 'వాణి' మళ్ళీ చూచినట్లే ఉంటుంది. అది కదిలితే కట్ట ముత్రకుంటే 'వాణి' ఇంట్లో తిరుగుతున్నట్లే ఉంటుంది. దాని గజ్జలు ఖుల్లు మంటే 'వాణి' మళ్ళీ నవ్విస్తోంటే ఉంటుంది. నాకళ్ళు రుట్లు మంటుంది!

భార్య: [కన్నీళ్ళతో] చిత్ర మాత్రము అది బలికి వస్తుంది టండీ! అనుమానం మనస్సులో ఉంటే గిరిగా ఉండి బాధిస్తుంది. ఆ మొలతాడు ఇంట్లో ఉంటే మీకు అట్లాగే కష్టంగా ఉంటుంది కాని, చేరిపించి నాకు నాసులాడు చేయించండి! దాన్ని చూస్తేనే నాకు భయం మండీ!

భర్త: [వికృత స్వరముతో] దుఃఖ మున్నదానికి చెల్లదు గాని కన్నీళ్లు వస్తవి! 'వాణి' సొమ్ము పెట్టుకొని కులకవలె నని ఉన్నదేం నీకు?

భార్య: అయ్యో, నా కిష్టాదు సొమ్ముతో కోడవగా ఉన్నది. నా అం దానికి తక్కువైనదని! ఏదో, పోయిన వాళ్ళ వస్తువు ఇంట్లో కనబ డుతూ ఉంటే మనస్సుకు కష్టంగా ఉంటుంది. దని నే నంటే, దానికింత రద్దాంత మెందుకు?

భర్త: [యథావిధిగా శాంతముతో అవరముతో] సరే. ఆ దంతా ఇవ్వు చెందుకు గాని, పిల్లవాడికి ఆ మొలతాడు కడదా. కృష్ణుడి వల్లే ముద్దు వస్తూ ఉంటాడు. అది పెట్టనిస్తే వాణ్ణి దగ్గరికి తీస్తా!

భార్య: వాణ్ణి మీరు దగ్గరికి తీస్తే తీశారు, లేకపోతే లేదు. కాని మొలతాడు మాత్రము వాడికి కట్ట వద్దు. మొలతాడు చేయించుకొనివస్తే, పెట్టే పెట్టడంతోనే పిల్ల ఉలిక్కి పడెను, ఆ రాత్రికే జ్వరం వచ్చి, ఆ జ్వరంతోనే పోయి దాయెను!— చేయించిన వస్తువు అచ్చి రాక పోతే అనుమానంగా ఉండ దండీ మరి!

భర్త: అనుమానం ఏమిటి! ఈ సొమ్ము దానిని చంపించా ఏం? నేను ఎంతో మనుషువడి ముద్దుకొద్దీ బోలెడు కూలి పెట్టి పట్నంలో ఇంగ్లీషు కంపెనీలో చేయించి తెప్పిస్తే అది పెట్టిన తరువాత దాని ఆయుస్సు చెల్లి

దానిదోవనుగొలిచి పోయింది. ఆ అనుమానం పెట్టుకుని అది పిల్లవాడికి చక్కగా పేడకా మంట పెట్టనియ్యవు: ఇ దక్కాడి ప్రేమ!

భార్య: ఏమో, నాకు దానిమీద అనుమానం!

భర్త: నీకు అను మానం లేనిదేనిమీద? చీకటిలో ఏ దన్నా వస్తువు కనబడితే అది నీకు దయ్య మామెను! ఇంట్లోకి ఖర్చుం కాల్క పేడపురుగు వస్తే దాన్ని చంపేదాకా వణుకుతా వామెను! నీకు అనుమానం లేని దే మున్నుది?

భార్య: ఏమో, నాకు భయ మండీ!

భర్త: నామాట విని ముచ్చటగా పిల్లవాడికి ఈసామ్మ పెట్టిన అది పెట్ట నీస్తే 'వాణి' బతికివచ్చినట్లు ఉంటుంది నాకు.

భార్య: మీ కి పిచ్చి ఎందుకు? అనుమాన మండీ!

భర్త: ఇంకా అనుమాన మేమిటి! మీవాళ్ళ ఇంటికి వెళ్ళి బాగులు తయించుకుంటివి, నీ ఇష్టమైనవానికి ప్రదక్షిణలు చేస్తావి, నీ ఇంటికేలే పోలిసంత చక్కని పిల్లవాణ్ణి కంటిపూడా వాయెను! ఇంకా అనుమాన మెందుకు!

భార్య: ఏమో పిచ్చివా న్నండీ; నన్ను అటలు పట్టిస్తారు! చక్కనివాడో అనాకారీవాడో, ఎం రైలే మన కేం? పిల్లవాడు కాదా? మానాయన, బాగుమలకమూర్తి కటాక్షించవలె గాన! [వడి వడిగా మధ్య మధ్య లిగ్గరగా వికటజేల్లు తనిలో కాసు చదువుకొంటుంది] “శ్రీ అంజనేయం, ప్రసన్నాం జనేయం, ప్రభాదివ్యకాయం, ప్రకీర్తి ప్రదాయం, ప్రళస్తాశ్మకాయం, ... భజే చాంత్రం ... నీమాత్ర వర్ణించి ... నీమందరం! లెంచి ... దాసాను దాసుండనై ... ఎవ్వడుకా దవ్వకన్ నిన్ను నే గొల్పెదన్ ... నీవే సమ స్తరాలు ... కాకినీ ధాకినీ గాలిదయ్యంబులకా నీకు వాలంబునం జుట్టి కేలం బడం గొట్టి నీ ముష్టిహుతంబులం ద్రుంచి ... నమస్తే నమస్తే నమః! భార్య చండకం చదువు తున్నంతసేపూ భర్త కొంతముగా చిరునవ్వు

నవ్వుకూ ఆమెనైపు చూస్తూ ఉంటాడు. మీరు చక్కదనమో అని ఎవ్వరూ అంటారు కాని చక్కని పిల్లలు వుడిలేమన కేమైనా ఒరుగుతుందా! అది గాక, మగవాళ్ళు ఎట్లా ఉంటే నేనీ, పెళ్ళి కాకపోతుం దని దిగులుండడు గదా!

భర్త: ఆవును తే- మానుమంటుంటే కొలిచేవాళ్ళకు ఇంతకంటే మంచి అభిప్రాయాలు ఎలా ఉంటవి? కాని మీ ప్రభాదివ్యకాయుడు నీకు ప్రత్యక్షంగా! ఇక మొలకాడు పిల్లవాని! పెడిలే మాత్రం ఏమి భయం? ఇది ఒక్కటి వాకొరిక ప్రకారం జరగనియ్య రాదా?

భార్య: ఏమిటో నాది, నన్ను పిచ్చిదాన్ని తేసి అడిస్తారు. నా కేమీ తెలియదు! మీకు అంత పట్టుదల అవులే పెట్టుకోండి! నాకు మాత్రం అది ఇష్టం లేదు. మా నాయన మానుమన్నదయ ఉంటేచాలును. [గుర్మి భక్తిలో]
“ప్రసన్నాంజనేయం ప్రభాదివ్యకాయం...”

భర్త: [భార్యను సగంలొనేలపి, సంతోషంతో స్వభారసేద మైన మార్దవంతో నవ్వుతూ] దానితో ఇదికూడా కలిపి పాడుకో!

“ఓ బొజ్జ గణపయ్య,
నీ బంటు నే నయ్య,
ఉండ్రాళ్ళ మీదికి
దండు బంపు!”

భార్య: ఆ మొలకాడు పెట్టవచ్చు నంటే మీకు అంత బ్రహ్మానంద మేం! ఎంత వెర్రి వా రండీ మీరు! [భర్త నవ్వుకూ కళ్ళిలోనుంచి తేస్తాడు.]

రెండు రంగము

[భర్త అత్తగారూ మామగారూ అప్పుడే వచ్చినారు. మామగారు కాళ్ళు కడుక్కొడానికి వాట్లో వెళ్ళినారు. అత్తగారు కాళ్ళు కడుక్కొ-

కందానీ అమర్తానో కూతురి దగ్గరకు వచ్చింది. స్థలము హాలు, ఉయ్యాల తొట్టలో పిల్లవాడు లేడు. మొదటిరంగములో గదివంటిదే ఇంకోగది హాలుకు రెండోతైపున ఉన్నది.]

అత్తగారు: షర్మీ ఈకర్న మేమిటే!

భార్య: నారాత అట్లా ఉన్నది! [ఇద్దరూ కన్నీళ్లు పెట్టుకుంటారు.]

అత్తగారు: ఎప్పుటినుంచి ఇబ్బు మొదలు?

భార్య: నేనీ ఇంట్లో నోరెత్తటందుకు కూడా చీలు లేకుండా ఉన్నదే!

అత్తగారు: ఏమిటే అది! అవస్థ వచ్చినప్పుడు కాస్త ఓర్పుకోవతే సమ్మా!

భార్య: వాటంతట అవి వచ్చిన అవస్థలైతే ఎట్లాగైనా ఓర్పుకోవచ్చు! చేతులారా పెత్తిన తెచ్చిపెట్టుకొన్న వాటికో!

అత్తగారు: అయ్యో, పిల్లవాడు పండల్లే ఉన్నాడు గాదట! ఈమాటైనా ఆ అంజను దయకల్లు బాగున్నా దనుకుంటే ఇట్లా వచ్చిందేమీ!

భార్య: నీకూ నాకూ పండల్లేనే ఉన్నాడు. అందరికీ అట్లా ఉండవచ్చు! వాడు అసాకారీవాడట. కోరికన్నా వని నన్ను తిట్టిపాల్పొందిపోతా లేడు. దాసరివాణ్ణి పెంచినట్లుగా పెంచుకున్నా నట! ఎరికలవాళ్ళన్నా నయ మట! కోరికలే—

అత్తగారు: మీ ఆయన దేవా ఈసరాగ మంతా! అట్లా పిల్లలను ఆనకూడదు కూడాను! దాసరివాడి కల్లనో, ఎరికలవాడి కల్లనో దీర్ఘాయుర్దాయంతో ఉంటే అదే చాలు! పుట్టక పుట్టక మగబిడ్డ! పుడికే ఈ అల్లం కూడానా? లేని వాళ్ళ మంతా మగ నలుసు కనబడితేనే చాలు నని, కనవడ్డ పుట్టకూ చెట్టుకూ మొక్కలూ ఉంటే దైవము ఇచ్చిన బిడ్డకు మీకింత గోలా?

భార్య: నే నేం చేస్తానీ? ఆయననోరు కట్టిపెట్టే పెట్టా? కోరిక ప్రదక్షిణలు చేసినా సంతారు!

అత్తగారు: బాగానే ఉన్నది! ఇ 'దెక్కడా చూడలేదే! దేవుణ్ణి అట్లా అంటే కళ్ళుకూడా పోతవి.

భార్య: మరి ఎట్లా అయినోబోకేది? వద్దన్న కొద్దీ మరింత అంటా ధని రెండున్నక్కర్లు గట్టిగా ఒత్తుకొని ఉండుకోవాలి! అనేది ఒక్కమాటా! నానామాటలూ అంటారే!

అత్తగారు: ఉన్నన్నాళ్ళూ అంత గారాబంగా ఉండేవారుగా! ఇదెప్పు టినుంచీ ఈమొగవార్య మనస్సులు క్షణానికి ఒకవిధంగా మారుతూ ఉంటవి కాబోలు!

భార్య: ఏమోనే అమ్మా, తలుచుకుంటే విరువుకూడా వస్తుంది! ఈనలుసు వుట్టినప్పటి నుంచీ ఆయనకు ఒకటే వినుగు. ఎప్పుడో వచ్చి రెండు రోజు లుండి చూసి పొయ్యి వార్యకు మీకేం తెలుస్తుంది? కొన్నా ర్ళకు కాకపోతే కొన్నా ర్ళకైనా మనస్సు మారక పోతుందా అని అంతా లోపల లోపలనే మింగుతున్నా. కానీ ఇక దుర్భరమై పోయింది. పిల్ల వాడు వుట్టినతర్వాత ఒక్కసా రైనా ఎత్తుకున్న పాపాన పోయినారా! మళ్ళీ ఆమాయధారి 'వాణి'మాత్రము తలుచుకొని విచారపడని రోజు లేదు.

అత్తగారు: బతికి ఉన్న నిక్షేపమంటి మగపిల్లవాడిమీద ఏమీ లేదు కాని ఎప్పుడో పోయిన పోకతల దానిమీదనా, ఆయన హంతకార మంతాను? సదే!

భార్య: అవునే, ఆయనకైరి ఆయనది జ్ఞాపకం లా, దానికి కేయించిన మొలతాడు?

అత్తగారు: లే కేం? అది మరచి పోగలనూ? అదేగా 'వాణి' ప్రాణం తీసింది! అది పెట్టినప్పుడేగా ఉలిక్కి వడ్డది! నేనూ దగ్గరే ఉండి కల్లాలా చూస్తానీగా! బొమ్మలే ఉండేసిగా 'వాణి'— అది ఇంకా తెరిపించాలి!

భార్య: అయ్యో, అభాగ్యం వడితే ఇంకా ఏం! నేన్నెవిధాల ప్రయత్నం చేసినా పడనిస్తేగా! మొదట బొమ్మలో చూస్తేనే నా కేదో

భయం వేసింది. తయారై వచ్చినప్పుడు చూడగానే నాకు సామవల్లే ఉన్నదన్నాను, జ్ఞాపకం లేదులే!

అత్తగారు: అవును, ఒక్కొక్క సామ్మ చేయించిన వేళా విశేషమది! పాపం, చాలా భయపడి చేయించిన ట్లున్నారూ. విశేమాశ్రమం? ఘటాలూ కా గుంటే డబ్బు కాశ్యమా?

భార్య: అది ఇంట్లో ఉంటేనే అంత అనుమానంగా ఉంటుందా! అది వాడికి పెట్టించేదాకా నన్ను బకకనియ్యలేదే. ఆగజ్జెలు ఘట్లు మంటే 'వాణి' నవ్విన ట్లుంటుం దట.

అత్తగారు: ఇంకా అది పిల్లవాడి ఒంటనే ఉందా? ఎప్పుడో పోయిన అడమండకోసము ఇంత వెర్రి ఎక్కడా వినలేదే!

భార్య: అంతా వివేచనం మరి? ఆ గజ్జల మొలతాడు కడిలేకప్ప పిల్ల వాణ్ణి తాక నన్నేరు. నాకు వైపుదాకినాడా అకవిత్వాలు రావు. ఎప్పుడూ వద్దంటే వద్దని రాక్షసిరె అడ్డు పడేదాన్నా! అనేకటికి ఏమి దుర్బుద్ధి వుట్టిందో నేనూ మెత్తబడ్డాను. పాడులేక! అట్లా చైవము బుద్ధి వుట్టినూ ఉంటాడు కాబోలా! అంజనేయస్వామి మీదనే భార మంతా వేసి, సరే, మొల్లో కట్టమన్నాను. నే నామాట అనేదే కృపధానంగా చివాలిన కుర్చీలోనుంచి లేచి సంతోషంతో భంకలు కొట్టుకుంటూ వాణి పోయి వాడి మొలన అది కట్టినారే!— ఇంకా ఏ మంది! పిల్లవాడు శివుని కేక వేసినాడు. అయినా కూడా మొదట తెల్లబోయినారు. నాకో, ఒక్క గలదరించింది. ఇప్పు డన్నా తీసి పారేయండి అన్నాను. కాని నామాట వింటేగా! మళ్ళీ ఆ 'వాణి'కి వచ్చినట్లే వీడికే తెరలు! నిన్న మధ్యాహ్నం మీపాటికి చిలకల్లే పిల్లవాడు శివుని కలుసుకుంటున్నాడే! పిల్లవాడి మొలను ఆ మొలతాడు చూస్తే నాగుర్రాము పెనవేసుకొని ఉన్నట్లే నా కళ్ళకు కనబడుతుండే! ఏమీ చేయడానికి తోచదు. నువ్వు వస్తే చెప్పు కొని రావురు మని ఏడుద్దామనుకున్నాను మళ్ళీ నాకు చైవ్యంలో ఏమైనా

లోపం చేస్తున్నారా! ఎన్ని మందులైనా యిప్పిస్తున్నాను. వారికి రాత్రంతా నిద్ర లేదు. కాని అది లోగమైతేగా! [కన్నీళ్ళు పక్కధారగా విడుస్తుంది.]

అత్తగారు: [ఉద్రేకములో] బలే ఇంకా అది పిల్లవాడి మొలక ఉన్నదా ఏమిటి?

భార్య: తియ్యవిస్తే నేనా? మీ రన్నా చెప్పితే కాస్త వింటా రేమా నని, నాకు సజాయం కావలె ననేవంక వెట్టి ఇవ్వాలి పొద్దున్నే మీకు తంటి ఇప్పించినాను.

అత్తగారు: [మరింత ఉద్రేకంతో] ముందు పిల్లవాడు ఎక్కడ ఉన్నాడో చెప్పు! అది తీసి పారేద్దాం! అగదిలోనేగా! [పక్కనున్న గది వైపుకు వెళ్ళిపోతుంది.]

భార్య: [తల్లిని అపి] అయ్యో, కాస్త అను! అది తీసివస్తే నీకూ నాకూ గూడా ఈ ఇంట్లో నిలవ అధరుపు ఉండదు!

అత్తగారు: తిడతా రనీ చీవాట్లు వెడతా రనీ పిల్లవాడికి అంత లోగము వస్తేకూడా చూస్తూ ఉరుకుంటారటే! అట్లా చూస్తూనేం? పద, అది తీసి పారేద్దాం అంతగా మీ ఆయన చీవాట్లు వెడితే అన్నీ నే భరిస్తారే!

భార్య: అబ్బా, నీ కేం, చెపుతావు! తర్వాత అనుభవించేదాన్ని నేను! నాన్నచేత చెప్పించి చూద్దాం! పిలుస్తా నుండు! నాన్నా!

మామగారు: [భర్త చదువుకునే గదిలోంచి వచ్చి] మీసంభాషణ వింటూనే ఉన్నాము. ఏమయ్యా అని అడిగితే “మిశ్రప్తం” అని విసుక్కుంటూ బైటికి వెళ్ళిపోయినాడు.

భార్య: మానాయనగా! [అంటూ ఒక్క-గంతులలో కన్నళ్ళలో పిల్లవాడున్న ఒక్క-గదిలోకి వెళ్ళుతుంది. అత్తగారు కూడా మూలి విరుస్తూ గది లోకి కూతురువెంట వెళ్ళిపోతూ ఉంటుంది.]

[గదిలోనుంచి భార్య స్వరము]

అయ్యో, అట్లా రైలులో రచ్చిన వాడుగుడ్డలతో రాగాకే! కాళ్ళనానె

కడుక్కొని గదిలోకి రా! [అత్తగారు కాళ్ళు కడుక్కొని గదిలోకి వెళ్ళు తుంది, మామగారుకూడా నెమ్మదిగా వెళ్ళుతాడు. గదిలోనుంచి గజ్జల మొలతాడు విప్పి అవతల పారవేసిన భస్మనివవస్తుంది. తర్వాత ఉల్లాస వంత మైన స్వరంతో.]

“శ్రీ ఆంజనేయం ప్రసన్నాంజనేయం ప్రభాదివ్యకాయం...భజే వాయు పుత్రం...భజే హం పవిత్రం...”

[అని నివవస్తుంది. అది ఇద్దరు ముగ్గురి గొంతులు కలిసిన స్వరము.]

మూ డ వ రం గ ము

[మొదటి రంగములోని గది. భర్త అప్పుడే ఇ టికి వచ్చి ఉత్తరీయము తీసి వంకన వేయబోతున్నాడు. ముఖము శాంత భీషణముగా ఉన్నది. భార్య సంతోషముతో హాలోనుంచి గదిలోకి వచ్చింది.]

భార్య: చూశారా, నే నేది చెప్పినా పెడచెవిని బెట్టి వేళాకోళమా చేస్తారు, కాని ఏమయిందో చూశారా? నే నేది చెప్పినా ఎప్పుడూ వృథా కాదు.

భర్త: [నిశ్చలంగా] ఏమి టాజరిగిన బ్రహ్మకార్యం?

భార్య: [ఉత్సాహం కొంత తగ్గి] పిల్లవాడి కంత జబ్బుగా ఉండగా ఎవ్వ డనగానో బయటికి వెళ్ళి మళ్ళీ ఇప్పుడు వచ్చారు! వాడికి ఎట్లా ఉన్నదో వినా విచారించక పోవడాని మీకు మనస్సు ఒప్పిందండీ! నైగా నేను సంతోషంగా మాట్లాడ వస్తే మీ కంత విసుగా?

భర్త: నాకు ఊరికే కొత్తప్రేమలు నేర్పి విసిగించక ఏమి జరిగిందో చెప్పి అవతలికి వెళ్ళు!

భార్య: అమడరవ్వపు మొలతాడు తీసి వేయగానే పిల్లవాడికి రోగ

మంతా చేరితో తీసివేసి నట్లుగా నయ మయింది. తెరలు అగిపోయినవి.
మాతండ్రి ముఖాన ఎప్పటిమల్లే చిరునవ్వు తాండవ మాడుతున్నది.

భర్త: సంతోషమే!

భార్య: ఇప్పుడు పిల్లనాడు మబ్బు విరిసిన చంద్రుడువల్లే ఉన్నాడు.
అప్పుడే విచ్చిన మల్లెపువ్వు వలె ముద్దు వస్తున్నాడు.

భర్త: నా కెప్పుడూ కవిత్వాలు అనేదానివి నీవే కవిత్వం మాట్లాడు
తున్నావే!

భార్య: ఏమో, కాబోలు. ముందు వచ్చి పిల్లవా డెట్లా అడు కొంటు
న్నాడో చూసి పోండి!

భర్త: వస్తాలే పద!

భార్య: మీ కంఠ కాంతి మండి? రాత్రి పొద్దునా మీకు పడ్డ అదుర్దా
అంతా ఇప్పు డే మై పోయింది? నన్ను కటికి దావి అంటారే? పిల్లవా
ని? కోగం నయం కొవడం మీ కిష్టం లేదా ఏమిటి?

భర్త: ఏమిటే నీ గొడవ! నామీద దేవత అంతా కట్టు కట్టినారు!
నాళ్ళును నేను వదిలినా నాళ్ళు నన్ను వదిలేట్లు లేకు!

భార్య: [కొంచెము భయముతో] అట్లా అసందర్భంగా మాట్లాడుతా
రేం? మరి ఏమన్నా చెడి పోయిందా ఏమిటి? అట్లా చూస్తూ రేమండీ!—
ఏమిటండీ అది; నాకు భయం వస్తున్నది! మాట్లాడరేం?

భర్త: అబ్బా, ఊకే గోల పెట్టక అనతికి వెళ్ళు! దేవత అంతా
దయ్యాలలోకూడా కలిసి నామీద కత్తి కట్టినట్లున్నారు!

భార్య: [భయము పోయినప్పటికీ ఇంకా పోని ఆశ్చర్యముతో] ఏమిటి
అమాటలు! మన పిల్లవాడికి జబ్బు నయం చేయడమూ, దేవతలు చేసిన
అనకారము! అల్లాంటి అనరాన మాట లనడానికి మీకు బుద్ధి ఎట్లా వుండు
నుం దండీ!

భర్త: నీ వొక పెద్ద రాక్షసివి! నాపాలిటి బ్రహ్మరాక్షసివి! నాబాధ నీ శేం తెలుస్తుంది?

భార్య: న న్నెన్ని తిట్టినా పడతాను గానీ! — లేకపోతే ఏమిటో చెప్పండి! దేవతలకు మనమీద కనీ టండీ? వాళ్ళను నమ్మిన వాళ్ళను ఎన్న టి! చిరపరు. ఈమాట మీరు బ్రహ్మ వాక్యంగా నమ్మండి! వాళ్లు మన నిల్లవాడి ఇబ్బు నయం చేస్తే కక్ష కట్టి నా రంటా రేమండీ!

భర్త: నీవు నామాటలు ఆర్థం చేసుకో గలదాన వైతే ఇట్లా మాట్లాడి నామనస్సును మరింత ఎందుకు నొప్పిస్తావు!

భార్య: పిచ్చిదాన్ని ఏదో నో రూరుకోక వాగతుంటాను కానండీ! నా మాటలు మనస్సుకు పట్టించుకోకండి. ఏనా ఒకటిమాత్ర మడుగుతాను గాని మీకు కోపం రాకుండా ఉంటుంది! ఈ ఒక్క సారీ కాస్త కాంతించి జవాబు చెప్పండి. మీ రంతా తెలిసినవారు గదా! అంతా భయపుకున్న వారే కాని, నేను వట్టి తెలివి తక్కువ మొద్దు నే కాని, నాకు తోచినంత వరకు ఆలోచిస్తే మునుష్య మాత్రుల మైన మనకు దేవుళ్ళమీద కోపము వదిలి రా దనీ, వాళ్ళను తిట్టడమూ హేళన చేయడమూ మనకు శ్రేయస్కు రము కా దనీ, అనిపిస్తుం దండీ!

భర్త: అయిందా నీ ప్రశ్న?

భార్య: అది కాదు, మీరు కోపపథనంటే ఆడుగుతాను.

భర్త: తెలివి తక్కువగా ముందుగా వాగ్దత్తం చేసేందుకు నేను చాలిచ్చిం చుట్టి గాను.

భార్య: అదుగో! ఆమాట లెందు కండీ మీకు? ఈ చిన్న ప్రశ్నకు మీకు కోపం రాదు గదా?

భర్త: అయితే రాదులే, అదుగు!

భార్య: 'వాణి'ని చూస్తే అంత ప్రాణంగా ఉండేవారే, నిజావదులే!

మగపిల్లవాడు పుడితే ఇంత నిర్లక్ష్యం చేస్తారే? దీనికి కారణం కాంతిని జవాబు చెప్పండి.

భర్త: దీనికి జవాబు చెప్ప నుంటవా? ముందు నే నడిగే కొన్ని ప్రశ్నలకు కూడా కాంతంగా జవాబు చెప్ప!

భార్య: నే నెప్పుడూ కాంతంగా నే ఉంటాను. మీ చెన్ని ప్రశ్నలైనా అడగండి, జవాబు చెప్పతాను.

భర్త: ఐతే 'వాణి' ఎవరి పిల్ల? [భార్య నిశ్చయం పోతుంది.] అరంభం లోనే అట్లా జంతులే ఎట్లా?

భార్య: ఏమి టామెండి ప్రశ్న! దానికి మనకూ ఋణం లేదు. పోయిన దని అనుకొని పిం లాభము!

భర్త: అయ్యో! నే నడిగిన ప్రశ్నకు జవాబు చెప్పలేం?

భార్య: [మర్మ నిశ్చయం పోయి] మన పిల్ల!

భర్త: అందువల్లనే నాకు దానిమీద అంత ప్రేమ! ఇప్పుడు తెలిసిందా? అందు వల్లనే అది మనను విడిచిపోయినా దాన్ని నేను మరచ లేకుండా ఉన్నాను.

భార్య: [ఎర్రపడ్డ ముఖంతో] అయితే మన పిల్లవాడు?

భర్త: ఆ ప్రశ్న ని నిన్నుడు అడగబోతున్నాను. దానికి నువ్వే జవాబు చెప్పవలెను.

భార్య: వీడూ అంతే!

భర్త: అదే కాదు! అందువల్లనే వీ డంటే నాకు ప్రేమ లేదు. వీడి పే రేమిటి?

భార్య: ఏమి టండీ, నేడంగా ఉన్నదే! మనవాడి పేరు 'అంజనేయులు' అనే నంగలే మీకు తెలియదా ఏమి? మర్మ సోధ్యంగా ఉన్నదే!

భర్త: ఊరికి ఉపన్యాసా లియ్యక, నీ ప్రశ్నకు జవాబు కావాలి నంటే, నే నడిగే ప్రశ్నలకు జవాబు చెప్ప! పిల్లవాడికి అపేరు ఎవరు పెట్టినాడు?

భార్య: ఎవరు పెట్టే దే మున్నది? వెనకటి సారి అట్లా అయింది కదా అని అనుమానం చేత మనస్సు ఒప్పుక భారసాల చేతుకోక పోలే మాత్రము, వాడికి పేరు లేదా ఏమిటి? వాడు కడుపున పడ్డవ్వడే నాచనన్నాంజనేయ స్వామి తన పేరు పెట్టకున్నాడు.

భర్త: అదీ! పిల్లవాడికి పేరు పెట్టేది తండ్రి! నీ ప్రసన్నాంజనేయ స్వామికుమారుడిమీద నా కెట్లా ప్రేమ ఉంటుందీ! పెంపుడు కొడుకును చూసినట్లుగా చూస్తున్నాను. అదీ, బలవంతాన చేసుకున్న పెంపుడు!

భార్య: పెంపుడు కొడుకేమి టండీ? మీ మాటలు వా కేమీ అర్థం కావడం లేదు!

భర్త: అర్థం చేసుకో లే వని మొదటనే చెప్పినాను కాదూ!

భార్య: నే నెంత తెలివి తక్కువ మొద్దు సైతే మాత్రము, నాకు కన్న కొడుకంటే ఎవరో, పెంపుడు కొడుకంటే ఎవరో తెలియదు టండీ? మీ వేదాంతాలన్నీ కట్టి పెట్టి, పిల్లవాడు కులాసాగా ఆడు కుంటున్నాడు కాని, వచ్చి చూసి ముద్దు పెట్టకు పోండి!

భర్త: వస్తా గాని, పద! ముందు ఆ మొలతాడు మాత్రము నాకిచ్చి పో!

భార్య: ఏమిటి, మీకు మొలతాడుపిచ్చి ఎత్తినట్లున్నదే!

భర్త: అధికవ్రంగము చేయక ముందర ఆ మొలతాడు ఇలా ఇచ్చి పో!

భార్య: ఇంకా ఏం మొలతాడు?

భర్త: [కొంచెము అమర్చుకొని] ఏమయింది? ముం దది తీసుకు రా!

భార్య: ఇంకా మొలతా డెక్కడ ఉన్నదీ! అది ఉన్న న్నాల్సూ మీకే వ్యామోహం వదల దని మానాన్నచేత దాన్ని చెరిపించడానికి వంపినాను. ఈపాటికి ఆయన తిరిగి వస్తూ ఉండాలి.

భర్త: [సంభ్రమముతో] ఏమీ! నా 'వాణి' మొలతాడు కరిగించడానికి మీనాన్నను వంపినావా?

[‘అమ్మాయి!’ అని పిలిచానుచి మా పగవారి గొంతు విసజను తుంది]

భార్య: అడుగో, మానాన్న కేక వేస్తున్నాడు, వెళతా!

భర్త: [నిర్జీవుడై] అయ్యో! — మీప్రేమ ఏమి ప్రేమ! కర్తులు తెట్టి కోసే ప్రేమ! అవనిపిల్లని నేనెం జేసిందే! అరటి కొడ వల్ల ఉండే 'వాణి' మీ కేం అపకారం చేసిందే? — అయ్యో! ఇంతమందీ కలిసి నే నింట్లో లేని వేళ దాన్ని చంపివేసినారు కాదటే! రాక్షసుల కన్నా కొంత దయ ఉంటుండే; కన్న తల్లికి నీ కన్నా అంతమాత్రము బారి లేకపోయిందా? నీ వనలు వ్యాఘ్రివి! —

[అంటూ చేతుల్లో ముఖము పెట్టుకొని కన్నీళ్ళు కారుస్తూ నిస్వారముగా బడక కర్చిలో పండుకుంటాడు. భార్య నివ్వెర పోయి ఆపాదమస్తకము కంపిస్తూ ఉండగా, వీధిలోనుంచి “అమ్మాయి, అమ్మాయి, తలుపు తీయి!” అనే పిలుపులు నిరంతరంగా వస్తున్నా, నెమ్మదిగా అడుగులు పెట్టు కుంటూ తండ్రికి తలుపు తియ్యడానికి వెళ్ళుతుంది.]

అంకితము

పరివర్తనము

శ్రీ శ్రీనివాస శిరోమణి

*

అంకితము

శ్రీ వజ్ర బాబు రావుకు

*

ఒకటో రంగము

[మూర్ఖాస్తమయము కాబోతున్నది. అంతఃపురములో అలంకార మృది రమణీ నిలుపుటద్దాల యెడట అశోక చక్రవర్తి నిలుచుచు ఉన్నాడు. నల్లటివాడు. ఉంగరాని తిరిగిన బిరుసు జెట్టుకలు, మింగుడు. ఆకళ్ళలో ఎర్రనిచారలుకూడా ఉన్నవి. గుబురుమీసాలు. పొట్టివాడు.

అర్ధవగ్గులు అయిన ముగ్గురు పరిచారికలు. ఒకతె చైనాదేశపుది - ఆమె వింజామర వీక్షిస్తుంది. ఇంకొక పరిచారిక చందనచర్మ చేస్తున్నది. మరొకతె తిలకము సుఖాన దిద్ది పుష్పమాల మెడలో వేసి అందముగా ఉండేటట్లు సవిత్తున్నది.

అలంకార మంతా అయిపోతున్న నమయములో ఒకపరిచారిక సవిన యముగా ప్రవేశించి మొక్కి నిలుచున్నది. ఆమెవంక చక్రవర్తి సాలో చనముగా చూచినాడు.]

పరిచారిక: రాధాగుప్తులనారు వచ్చి ఉన్నారు.

అశోకుడు: వెంటనే లోపలికి పంపించు.

[వింజామర వీక్షిస్తు పరిచారిక తప్పు అదరూ వెళ్ళిపోయినారు. అశోకుడు సుఖాన సవాసీను డయినాడు. రాధాగుప్తులు ప్రవేశించినాడు]

వృద్ధముఖములో గాంభీర్యము ఉట్టిపడు తున్నది. [వశాంత మయిన నేత్రములు దీర్ఘకాయుడు.]

అశోకుడు: [లేచి నమస్కారము చేసి రాధాగుప్తుడు కూర్చున్న తరువాత కూర్చుని] ఏదో విశేష మున్న దనుకొంటాను. లేకపోలే మీరిప్పుడెందుకు కస్తూరి?

రాధాగుప్తుడు: అవును. ఇది సమయము కాదు తెలుసును. అయినా, రాక తప్పింది కాదు.

అశోకుడు: [వ్యగ్రభావముతో] చిత్తము అవ్వడే చీకటి పడిపోయింది. మిమ్ములను విశేషమునేవు కూర్చుండ బెట్టను.

రాధాగుప్తుడు: మీ రేదో పనిమీద ఎక్కడికో వెళ్ళబోతున్నారనుకొంటాను.

అశోకుడు: అవును. మాశవ రాజకన్యను చూసి ఇప్పుటికి సంవత్సరమయి పోయినది. ఆమె శాఖిరహమును ధరించ లేక కృశించిపోయి ఉన్నదట. విరక్తివల్ల ఒక్క అభరణ మయినా ధరించడము లేదట.

రాధాగుప్తుడు: [సాలోదనముగానూ, సాభిప్రాయముగానూ,] అది మీరిరహద్యుఖిమ - కాక పిత్తసోదర వియోగద్యుఖిమ - యోజించి నారా రాజా!

అశోకుడు: తలిదండ్రులను గురించిన దుఃఖమయితే ఒకనెల, కాకపోతే రెండు నెలలు. కాని ఇంత కాలము గుఱించను. అది కేవలము విరహమే. ఇప్పుడు ఉన్మాదినిగా ఉండని తెలుస్తున్నది. ఆమె విరహములో అంత్యావస్థకు తయారవుతున్నది. ఎందువల్ల నంటే, నేను రాజధానిలోకి వచ్చిపూడా ఆమెను చూడలేదు.

రాధాగుప్తుడు: అయితే మీ కిప్పుడు శకునము ఏమీ బాగా లేదు, శుభము అంటూ బయలుదేరబోతూ ఉంటే ఒంటిబ్రాహ్మణుడను ఎదురుగుండా వచ్చాను.

అశోకుడు: ఇంకా బయలుదేర లేదుగా నను!

రాధాగుప్తుడు: మీరు బయలుదేరి నట్లే లెక్క.

అశోకుడు: అయితే మీరు వచ్చినపని ఏదో పెరిగిందా?

రాధాగుప్తుడు: చిత్రము. బ్రహ్మనందము కలిగించే వర్తమానము చెప్పు దానికి వచ్చాను. ఉపగుప్తా చార్యులను ఎరుగుదురు కదా!

అశోకుడు: ఉపగుప్తుడా! బాధభీతువు కాదా?

రాధాగుప్తుడు: అవును. మీ అన్నగారు నువ్వీముడి పక్షమువాడు, వాణ్ణి ఈమధ్యాహ్నమే పాతాళగృహములో ప్రవేశపెట్టినాను.

అశోకుడు: [విషాదముతో కూడుకొన్న ఆశ్చర్యముతో] చంపితేసి నారా!

రాధాగుప్తుడు: ఈపాటికి యమధామానికి చేరి ఉండే వాడే. అయితే మీతో కొంచెముసేపు మాట్లాడిన తరువాత అన్న చంప మని ప్రార్థించి నందున—

అశోకుడు: నాతో ఏమి మాట్లాడుతాడో?

రాధాగుప్తుడు: మిమ్ములను తూలనాడుతాడు.

అశోకుడు: [కోపముతోనూ ఆశ్చర్యముతోనూ] అ! తూలనాడుతాడా! అయితే నేనే వాణ్ణి యమరాజ్య పట్టాభిషిక్తుణ్ణి చేస్తాను!

రాధాగుప్తుడు: అయితే వాణ్ణి ప్రవేశపెడతాను.

అశోకుడు: వాణ్ణి తీసుకొని రావడానికి ఎంతసేపు పడుతుంది?

రాధాగుప్తుడు: వెంట తీసుకొని వచ్చినాను. వాణ్ణి ప్రవేశపెట్టి వెళ్ళి పోతాను.

అశోకుడు: [ఏదో ఆలోచిస్తూ] చిత్రము.

[రాధాగుప్తుడు వెళ్ళిపోతాడు. ఉపగుప్తాచార్యులు ప్రవేశిస్తాడు. దీర్ఘ కాయుడు, ప్రకాంత నేత్రములు, గంభీర మయిన వదనము. కామయోగ బలధారి. నిశ్చలముగా తల వార్చి నిలుచుంటాడు. అతన్ని చూస్తూనే

అశోకుడి ఒళ్లు కంపించిపోతుంది. మహాకోపం వస్తుంది. భస్మీభూత మయి పొయ్యేటంత కోవముతో ఆతని వంక అశోకుడు చూస్తాడు. అతనినిళ్ళ లతకు అళ్ళర్పముకూడా కలుగుతుంది.]

అశోకుడు: దోహి, ఎంత నిళ్ళలముగా ఉన్నావు! నీది ఏదేశము?

ఉపగుప్తాచార్యులు: నేను దోహిని కాను ఈభూమి అంతా నా దేశమే.

అశోకుడు: ఆ! ఆ!

ఉపగుప్తాచార్యులు: నీదేశానికి పరిమితి ఉంది; హద్దు లున్నవి; నాదేశానికి పరిమితి లేదు; నాలుదిక్కులూ నాదేశానికి హద్దులు-

అశోకుడు: నీకు మరి పోయిన ట్టుంది!

ఉపగుప్తాచార్యులు: [నవ్వుతూ] కాస్త కొస్త మంటిమద్దల కోసము పోట్లాడుకోనీ నీదోటిరాజులకు ముతపోయింది. నా కేమీ మరి పోలేదు. ఈ విషయము తెచ్చరించి పోవడానికి నిదిర్చినము కోసరము పూర్పించాను.

అశోకుడు: ఏమిటి?

ఉపగుప్తాచార్యులు: దేశదేశాలను జయించడ మెందుకు రాజా?

అశోకుడు: ఏ మంటున్నావు?

ఉపగుప్తాచార్యులు: ఏ మంటున్నా నా? దేశదేశాలనుండి దం డెత్తి పోయి రాజ్యాలను, జనాన్ని నాశము చేస్తున్నావే! ఎక్కడయినా కొస్త జనముఉంటే వారివృద్ధులలో చిచ్చు పెడుతున్నావే! ఇ దంతా ఎందుకోయి! సరే, పోనీ, రాజులూ జనుల సంగతి అలా ఉండు. నీదోలి! జోక్యానికి రాని వన్యమృగాలను వేటాడి చంపడ మెందుకు! అవి ఘాతుక మృగము లంటావు! అయితే నీకు పొలిస్తూ పొడవడ మయినా తెలియని గోవులు- శరత్కాల స్వాదునదీ జలము తాగనీకు కుండా రక్తాన్ని ప్రవహింపజేస్తున్నావే! అంతా నిళ్ళవ ముమోయిన తరువాత ఎక్కడ ఎవరిని పరిపాలించ దలచు కొన్నావు రాజా! చెప్ప మాతాము. కలింగదేశ

మలో తురుషుడనేవాడు లేకుండా చేశావే! ఇక నీవు పాలించేది అదే!
మలో ఉన్న విఠంతువులనా!

అశోకుడు: అనవసర ప్రసంగం చేయకు.

ఉపగుప్తాచార్యులు: ముఖదుఃఖాలూ, అదరానాదరాలూ, ప్రేమా
ప్రేమలు, ఆలోచనాసాలోచనలు లేని నేను విశేషము మాట్లాడేట్లయితే
నీలాగానే మారిపోతాను. విశేషము నీతో నేను మాట్లాడ దలచుకొన లేదు.

అశోకుడు: అయితే ఎందుకు వచ్చావు ఇక్కడికి?

ఉపగుప్తాచార్యులు: నీవ్రతి వింటాన్ని నీకు చూపించి పోవడానికి
వచ్చాను.

అశోకుడు: [విసుగుతో] ఏమిటా ప్రతిబింబము?

ఉపగుప్తాచార్యులు: మనుష్య కారములో ఉన్న జంతు వేమో అనిపిస్తు
న్నావు నీవు! లోకనందారము చెప్తున్నావు. నీవనులు లోకకంటకములుగా
ఉన్నవి. నీకు సుఖము ఇందులో ఉన్నదా అని పృశ్న. లేదేమో నని
తోస్తున్నది. ఎందువల్ల నంటే, దేశదేశాంగవలను తీసుకొని వస్తున్నావు.
విశ్రాంతి కొంచెము చిక్కినప్పుడల్లా సారాసారములు విచారించకుండా
శేవలము మాంసగ్రంథు లయిన స్తనాల కోసము- శ్లేష్మగార్ మయిన
వీడనము కోసరము మూత్రము పువించే జఘనపీతము. కోసరము [కళ్లు
మూసుకొని] అహ, నింద్యం నింద్యమ్ [కొంచెమునేపు ఊరుకొని] సుబ్బం
దుఃఖం నల్బం దుఃఖమ్. [కళ్ళు తెరిచి] నేను చెప్పదలచుకొన్న దంతా
చెప్పినాను. ఇంక నన్ను చంపకయిడానికి అనుజ్ఞ ఇయ్యి.

అశోకుడు: నిన్ను చంపకుండా వదిలివేస్తే సంతోషిస్తావా?

ఉపగుప్తాచార్యులు: నాకు సంతోషమూ లేదు, దుఃఖమూ లేదు.

అశోకుడు: అయితే మా కెందుకు నీవంత అపకారము చేయడము?

ఉపగుప్తాచార్యులు: నే నొకరికి అపకారము చేయను. నీకు చేయనూ
లేదు.

అశోకుడు: చేయలేదా?

ఉపగుప్తాచార్యులు: లేదు.

అశోకుడు: నీవు నాకత్తులతో ఎందుకు చేరినావు?

ఉపగుప్తాచార్యులు: నీకత్తులతో గానీ నీ మిత్రులతో గానీ నాకు ప్రసక్తి లేదు.

అశోకుడు: నీవు మా అన్న సుషీముడితో చేరి నన్ను చంపదలచిన వారిలో ఒకడవు కావా?

ఉపగుప్తాచార్యులు: నీకు రాజ్యాధికారము లే దీ న్నాను. అది ధర్మము. కాని నిన్ను చంపదలచినవారిని న ద్దరి వారిచినది నేనే.

అశోకుడు: [వినయముతో] మీ మాటలు నేను విశ్వసిస్తున్నాను.

ఉపగుప్తాచార్యులు: నీవిశ్వాసా విశ్వాసములతో నాకు నిమిత్తములేదు.

[పరిచారిక వ్రజించి సమస్కారము చేసి నిలుచుంటుంది].

అశోకుడు: [రూక్షముగా] ఏమిటి?

పరిచారిక: మాళవరాకుమారి దేవర దర్శనార్థము క్షామి మొక యుగముగా గడుపుతున్నట్లు వర్తమానము వచ్చింది.

అశోకుడు: [మహానందముతో] ఆ! ఆ! సంతోషము! ఓసీ, ఈహారము నీకు విహుమానము. [అమూల్యభరణము తీసి యిస్తాడు.] పో. భిక్షుకుడా, మా కన్యంత మోదావహ మయిన సమయములో వచ్చావు. చాలా అదృష్టవంతుడవు. నిన్ను చంపము. పో మృగవలకు!

రెండో రంగము

[పాటలీ పుత్రసగరము వెలుపలి మైదానము. రాత్రి పదిన్నర గంటలు కా వచ్చింది. గాఢాంధకారము. అశోక చక్రవర్తి పుష్పమాలాలంకృతుడయి ఉత్తరీయము వారి హాతూ వేగముగా సదుష్టా వ్రజిస్తాడు. ఎదురు

గుండా ఒక వృద్ధుడు మునుగు పెట్టకొని వస్తూ ఉంటాడు. అశోకుడా వ్యక్తిని చూసి ఆగిపోతాడు.]

అశోకుడు: ఎవ రావునిసి?

రాధాగుప్తుడు: నేను [అంటూ మునుగు తీసి నిలుచుంటాడు.]

అశోకుడు: మంత్రివరేణ్యులా! అభివాదము. ఒంటరిగా ఎక్కడికి వెళుతున్నారో తెలుసుకోవచ్చునా?

రాధాగుప్తుడు: దేవరవా రెక్కడికి ఒంటరిగా వెళుతున్నారో నేను తెలుసుకోవచ్చునా?

అశోకుడు: నేను బాహ్యోద్యానాంతఃపురాని! వెళుతున్నాను సంవత్సరమునుంచీ ఏ కాంతా న్యయంగాహము శోసరము సంకపిస్తున్నావో ఆకాంత సందేశ మంది.

రాధాగుప్తుడు: ఏ మని?

అశోకుడు: అన్యధాధ పరివ్యంగము శోసరము మీర మొకయుగముగా గడుపుతున్నట్లు.

రాధాగుప్తుడు: ఇవ్వాలి ఆమావాస్య.

అశోకుడు: అయితే కావచ్చును.

రాధాగుప్తుడు: [గట్టిగా] ఇవ్వాలి ఆమావాస్య.

అశోకుడు: [చిరునవ్వుతో] మన్మథుడికి వారాలు వర్జాలా లేవు. పో

రాధాగుప్తుడు: కాదు. రాజా, ఒక్కసారి నిలవండి.

అశోకుడు: ఎందుకు?

రాధాగుప్తుడు: మీ నియమాను మీరే తిరస్కరిస్తే ఇక మీ నియమాను ఇతరులు ఎలా అనుసరిస్తారు?

అశోకుడు: అసలు విషయ సేమిటో చప్పున చెప్పండి. హృదయము వశించుకొని పోతున్నది. ఇంక నేను నిలవలేను.

రాధాగుప్తుడు: తాము మారువేషముతో రాత్రిసమయములో నగరపర్యటనం చేసిది ఈ రోజునే.

అశోకుడు: అబ్బ, శుభమా అది వెళ్ళబోతుంటే అన్నీ అంతరాయాలే!
రాధాగుప్తుడు: సంకల్పాలకు వికల్పాలు లేకపోతే స్వారస్య ముండదు.
అశోకుడు: పోనీ, ఈ రాత్రికి మానివేసి రేపురాత్రి నగరసంచారము చేస్తాను లెండి.

రాధాగుప్తుడు: జ్ఞాపకము తెచ్చుకోండి. రేపురాత్రి తమరు మరొక విషయములో నిమగ్న లయి ఉంటారు.

అశోకుడు: అబ్బ, అబ్బ! — నేను మీతో ఈ విషయమే చెప్పకపోతే!

రాధాగుప్తుడు: మీ రెక్కడికి వెళ్ళుతున్నదీ నాకు తెలియక పోతగా!
అందుకోసర మనే వెతుక్కుంటూ వచ్చాను.

అశోకుడు: మరి ఆ యువతీ దర్శనము చేయకుండా నేను జీవించజాలను. పోనీయండి, నా సంగతి అలా ఉంచండి. ఆయువతి మాత్రము ఇక జీవించడము సుర్భటము!

రాధాగుప్తుడు: రాజా, పోనీయండి ఐతకకపోతే మరొకరే —

అశోకుడు: పెద్దయ్య! మీ నోటిలోనుంచి అల్లలములు రానీయకండి.
అమ్మయ్యా, అంతమాట ఎలా అనగలిగినారు? ఆమెను ఒక సంవత్సరము నుంచి ప్రవాసములో ఉంచినాను.

రాధాగుప్తుడు: సంవత్సరమునుంచి బతికి ఉన్నమరిషి ఇప్పుడు ఈ మాతానికే వచ్చిపోతే ఏం చేస్తాము!

అశోకుడు: ఎందుకిదంతా—అలాగే నగరపర్యటనము చేస్తానులెండి.

రాధాగుప్తుడు: మీరు అన్యతము లాడే నినుకొంటాను.

అశోకుడు: ఈ రాత్రికి జీవించలేరా!

రాధాగుప్తుడు: మీ రా యువతి దగ్గరకు వెళ్ళకపోతే, ఏం?

అశోకుడు: అమ్మమ్మ! కాదు! ఆసౌందర్య—

రాధాగుప్తుడు: తివ్య రక్షణదేవి కన్నునా!

అశోకుడు: [చిరునవ్వుతో] చెప్పలేం మరి! తివ్యరక్ష మీ అంత నాని
ఇలాంటి వసులమ్మిద పంపిస్తున్నదా?

రాధాగుప్తుడు: ఎంతమాత్రము కాదు. మీ రాయువని విసర్జించును
నాపార్శ్వం.

అశోకుడు: ఎందువల్ల?

రాధాగుప్తుడు: ఇందువల్ల అని మాత్రము చెప్పజాలను. తరువాత మీరు
జన్మాంతమువరకూ దుఃఖిస్తా రని నానమ్మకము.

అశోకుడు: ఏమి, టాయువని చూచిన మాత్రము చేతనే!

రాధాగుప్తుడు: ఏమో, నా క దంతా తెలియదు. మీరు మాత్రము చెల్వ
వద్దని నా సలహా.

అశోకుడు: ఆ రాకుమారి తండ్రినీ స్తోదరుణ్ణి చంపించా ననీ, అందువల్ల
నన్ను వరించడమో ననీ మీరు ఊహ చేసి పలనా ఇస్తున్నారు. కాని ఆ
దుఃఖము ఆమెకు ఎంతమాత్రము లేదు. నాకు తెలిసింది. నాకోసరము ఈ
మధ్య కేవలము ఆమె ఉన్నాదని అయిపోయింది. కాముకులకు తెలిసే విష
యాలు ముక్కులకు తెలియడము కష్ట మనుకొంటాను.

రాధాగుప్తుడు: సరే, నా కీ విషయాలనో పని లేదు. మీ రీరాత్రి సగర
పర్యటనము చేయడమే నాకు కావలసిన విషయము.

అశోకుడు: వల్లీ మొకటికి వచ్చారా?

రాధాగుప్తుడు: ఎంతదూరము చెప్పినా మీరు గ్రహించ లేకుండా
ఉన్నారు. మీరు అక్కడికి వెళ్ళిన ట్టయితే, మీదట దుఃఖిస్తారు.

అశోకుడు: దుఃఖించను, నుభిస్తాను.

రాధాగుప్తుడు: [గద్గద స్వరముతో] మీరు దుఃఖిస్తారు!

అశోకుడు: మీరు తెలియదు లిది.

రాధాగుప్తుడు: కాదు. నేను అనుభవజ్ఞుణ్ణి. చెప్పజూతున్నాను. విసరిడి.
మీరు సగరపర్యటనమునక పొండి.

[అశోకుడు తల వంచి ఆలోచిస్తూ ఉంటాడు. రాధాగుప్తుడు వెంటనే వెళ్ళిపోతాడు. అతడు తల యెత్తి చూసేసిరి! రాధాగుప్తుడు కనిపించడు. ఒక ముసలేది మూలుగుతూ కర్ర తీతగా చేతుకొని నడుస్తూ ఏడుస్తూ కనిపిస్తుంది.]

ముసలిది: ఎవరు నాయనా, నీవు దొంగలాగా ఉన్నావు?

అశోకుడు: ఏ మంటున్నావు! అశోకచక్రవర్తి రాష్ట్రములో దొంగలా?

ముసలిది: అశోకుడే పెద్దదొంగ అయితే, ఇక రాజ్యములో దొంగల కేసు తక్కువ!

అశోకుడు: [అశ్చర్యముతో] అశోకుడు దొంగ అవ్వాలి?

ముసలిది: అశోకుడు చేసే పనులు మామూలు మనుష్యులు చేస్తే బుద్ధి పోటు అంటారు. అదే అశోకుడు చేస్తూ ఉంటే, రాజాధిరాజు, చక్రవర్తి అంటారు. అట్లాంటి వాడికి చావు రాదుకదా నాయనా!

అశోకుడు: ఎందుకు పాపము, అశోకుడికి చావు? నీ కేం అపకారము చేశాడు?

ముసలిది: [కోపముతో పలుకుతూ] అపకారమా- వాడినోట్లో దుమ్ము వడ! నాకొంప కూల్చాడు, నా పంకనాళము చేశాడు. వాడు కిల, వాడు చావడు!

అశోకుడు: ఆయనకు నీకొంపకూడా కావలసి వచ్చింది; నీ పం మహా రాణివా, నీ పంకము నాళము చేయడానికి!

ముసలిది: అది కాదు బాబూ! నాపెనిమిటి కిందటి సంవత్సరము మౌళవదేశ యుద్ధములో చనిపోయినాడు. ఆయన పయస్సు చెల్లినవాడు, పోయినా డని ఒక్క ఏడు ఏడ్చి ఊరుకొన్నాను: ఈసంవత్సరము కలింగ దేశ యుద్ధములో నాకొడుకు లిద్దరూ చనిపోయినారు.

అశోకుడు: అయితే అశోకుడుకలెను విడ్డూరేరా?

ముసలిది: అయ్యో, అయ్యో, బాబూ - బుద్ధిబాబు! [అని చరికిరించి ఏడుస్తుంది.]

అశోకుడు: [అమె పక్కనే నిలుచుని] ఏడవకు-ఏడవకు.

మునలిది: [ఏడుస్తూ] అయ్యో బాబు, నాగొంటు ఎందుకుపోతున్నది. నేనుకూడా చచ్చిపోగూడదూ! ఈమాన అయినా—

అశోకుడు: ఈమాన ఎవరు?

మునలిది: నా మనమడు: కొడుకులు పోయినా ఈ పనికిందు బ్రతుక గూడదూ?

అశోకుడు: ఈ పసిబిడ్డ చనిపోయినాడా?

మునలిది: అ, ఈఉదయమే. అశోకుడు - వాడిదుఃఖం తెగ! ఈచని పోయిన మానమీద మీదా వాడికి ద్వేష మెందుకొ?

అశోకుడు: ఏం చేశాడు, ఏం చేశాడు?

మునలిది: ఈఉదయము ఈపనికిందును పాలిపెడదా మని నిల్లకాటికి పోతే, రాజాగారికి సుకము చెల్లించండి రాజభటులు వాటిపెట్ట నీయలేదు.

అశోకుడు: పాపము, నీదగ్గర ఉబ్బు లేదు కబోలు. రాజాగా రాసిపా యిత కుటుంబానికి పంపన ఇస్తున్నాడే!

మునలిది: వాడి ఉబ్బు వాడూ ఉప్పుకుపోను! వాడిఉబ్బు నా కక్కర లేదు. అందు కెన్నో సిఫార్సులు కౌవాలి. అయినా బండిపోటుదొంగ ఉబ్బు నా కక్కర లేదు.

అశోకుడు: మరి నీ విప్స దెక్కడికి వెళ్తున్నావు?

మునలిది: శవాన్ని ఒక్కరోజుకంటే ఇంట్లో అట్టే పెట్టుకో గూడ దని ఆపాదుముందాకొడుకు కాసనము. ఊరిబయట ఏగోలిలోనైనా పొరవేసి నేనూ ఏగోలిలోనైనా పడుదా మని బయలుదేరినాను.

అశోకుడు: అంత ఆవస్థ పడరలసిన అవసరము లేదు. శ్మశానములో రాజభటు లంతా మావాళ్ళే. నేనుకూడా నీవెంట - కాదు, కాదు, సోకు వని అంది నావేలి ఉంగరము ఇస్తాను. ఈ ఉంగరము చూపిస్తే వాళ్లు నీకు కౌవాలిని సహాయ మంతా చేపారు.

ముసలిది: నీ వెవరో ఈ రాజ్యములో చాలా మంచి వాడివి లాగా ఉన్నావు. అయితే ఉంగరము వాళ్ళ కిచ్చినేదా!

అశోకుడు: నీ ఇష్టము—పోనీ నీవు అమ్ముకొని అడవికి పోవాలి.

ముసలిది: నా కందుకు నాయనా నీడబ్బు?

అశోకుడు: అయితే వాళ్ళ కిచ్చి వెళ్ళు.

ముసలిది: అయితే అబ్బాయి, నరే కాని నాకు రాజదర్శనము కావలె నంటే ఏం చెయ్యాలి చెప్పగలతూ?

అశోకుడు: ఎందుకు?

ముసలిది: ఒక్క-సంగతి అడుగుదా మని- ఆసంగతి అడగగానే అక్కడి భటులు నన్ను ఎట్లాగూ తంకారు. నేను వచ్చిపోతాను. నేనుకూడా వాడి చెరులో వచ్చిపోదా మని ఉంది.

అశోకుడు: ఏమిటి అన్యాయ ఆసంగతి?

ముసలిది: ఇట్లా అడుగుదా మని: “ఓరి అశోకుడా, మా కొంపలో ఒక రిద్దరు వచ్చిపోతే మే మిట్లా ఏడుస్తాము. నీ రాజ్యములో- రాజ్యకుంటే కటుంబము కాదా- నీ కటుంబములో ఇంతమంది వచ్చిపోయినా ఇంతవాయిగా నిశ్చింతగా ఎట్లా ఉంటావు? ఆసంగతి ఏమిటో నాకు కూడా కాస్త చెప్పు. అయినా ఆ కలింగ దేశములో మగ పురుగు లేకుండా చేశావుటా ఇక రాజ్యము చేసేది వెధవముండలనూ, ముసలి ముండలనా?” అని అడగగానే అక్కడ ఉండే వాళ్ళు నన్ను చావ దంకారు, సరిపోతుంది!

అశోకుడు: నేను మహారాజు గారిలో చెప్పుకావలె.

ముసలిది: నీ హయన కొలవులో ఉన్నావా ఏం? అయితే నీకు చెప్పవలె నని మనసులో ఉన్నా, చెప్పజాలవు. ఎట్లా గైనా నాకు దర్శనమిప్పించు.

అశోకుడు: రాజుగారి దర్శనము కావడము దుర్లభము మనలమహ్న! నేను వెళ్ళి పోవాలి. వెళ్ళనియ్యి.

మనలిది: నాయనా, నీ వెనరో గుర్తు వట్టలేను. తెయ్యేళ్ళు వర్ధిల్లు! నీ
మేలు మరిచిపోను. నీవు నీపాయివా కాబూ? మా ఆచార్యులకు
న్నీహితుడవా?

ఆశోకుడు: అఁ అవును లే. వెళ్ళుతున్నాను. తెళ్ళవలెను. [అంటూ
ఆశోకుడు వెగముగా వెళ్ళిపోతాడు. ముసలమ్మకూడా వెళ్ళిపోతుంది.]

మూడో రంగము

[తెల్లవార వస్తున్నది. అప్పు డవ్వడు పిట్టలు కిలాకిలా కూస్తున్నవి.
మర్రితోడలవల్ల పొవరిల్లుగా ఉన్న ప్రదేశములో చలవరారి అరుగుకు
ఒకపక్కన మాళవ రాకుమారి నిలుచుని ఉంది. మరొకపక్కన ఆశోక
చక్రవర్తి నిలుచుని ఉన్నాడు.

ఆమె నన్నగా పొడుగుగా తీగలాగ ఉంది. రామచిలుక ముక్కులాంటి
ముక్కు, వాలుగన్నులు. ఆమె ఒక్క ఆభరణము నైనా ధరించలేదు.
ముఖాన చొట్టు అయినా పెట్టుకో లేదు. చాలా కోపముతో ఉన్నట్టు
కనబడుతున్నది.

అప్పుడవ్వడు ఆశోకుడివంక మిరిమిరి చూస్తూ వెంటనే తల వంచు
కొంటూ ఉన్నది.]

ఆశోకుడు: కార్యాంశరములలో వడిపోయి ఈదాసజనుకు ఇంక
కొంమువరకూ నీ దర్శనము చేయలేక పోయినాడు; అన్యథా అనుకో
వద్దు [చేయి పట్టుకో బోతాడు.]

రాకుమారి: [చెయ్యి వట్టుకోకుండా తప్పించుకొని ఓరకంటిలో అతి
తీవ్రముగా చూసి ఉరుకుంటుంది.]

ఆశోకుడు: ఈ దాసాధముడిమీద ఇంతకోపము తగదు. నీవు మాట్లా
డక పొయ్యేటట్లయితే నాకు చాలా కష్టము వస్తుంది. కోకిలలాగా ఒక్క

పలుకు పరికి నాచెపులకువృ పోగొట్టరాదు! అసలే తాపముతో (పాతాలు పోతున్నవే- నీకృపా కటాక్షములు నామీద బుడి, నాకాపము కాప రాదా? అంత కోపమా, ఎందుకు అలా చెవతావు ముఖము? నిజముగా నేను నీకోపానికి పాత్రుణ్ణి! ఇదిగో నిజముగా నీకు కోపము కచ్చివట్టయితే ఎందుకు నీవు అరాచకవల్లనలనో నన్ను బంధించి పొరవేసి, కొరికి వేయ రాదు దంతాంతో?

రాకుమారి: [స్థానికులలాగా అటుచుని తీరముగా చూస్తూవున్నట్లుగా] అశోకుడు: [నమిపించి మోకాళ్ళపైను కూర్చుని దోసిలియై] నీగాధా శ్రేష్ఠముకు నేను తగినా?

రాకుమారి: [అరివగుషముగా] నేను మీశైలిని; నన్ను మీరింత వేసుకో కలసిన అవసరము ఏమీ లేదే.

అశోకుడు: నాశైలివా? ఆ అంతమాట!- ఎంతమాత్రము కాదు. నేను నీజుండి; నీకోప పాత్రుణ్ణి.

రాకుమారి: న న్నిక్కడికి మీరు శైవుగా వేరీసుకొని వచ్చినారు.

అశోకుడు: కాదు, ఎంతమాత్రము కాదు. నీవు నా హృదయరాజ్యిని, రాణులందరూ నాకు ఒకయైతరు, నీవు ఒక్కతేవు ఒక్కయైతరు! ఇటు వంటి హృదయ విచారక వాక్యములు నేను విన లేను.

రాకుమారి: హృదయ విచారకకృత్యములు చేసేవారికి మాటంతో పని ఏముంది? తమ రీదార్శాగ్యరాలిని—

అశోకుడు: దానుడి తప్ప దణ్ణముతో సరి అన్నారు. ఎందుకు మాటలని నా హృదయాన్ని చీల్చివేస్తావు?

రాకుమారి: నేను మిమ్ములను ఏమీ తూలనాడదము లేదు. తమంత శత్రు భీకరులు ఒక శైలిని, అందులో ఒక శ్రీని ఇంత నిరీమాండములో అర్థము తెలియదము లేదు.

అశోకుడు: [రాకుమారిదగ్గరికి వెళ్ళి చేయి పట్టుకొని కాగిటిలో వేర్చుకో

తోతాడు. అమె తప్పించుకుంటుంది. దగ్గరదగ్గరకు వెళ్ళబోతాడు. అతడు వెనుపించిన కొద్దీ అమె మారము జరుగుతూ ఉంటుంది] నీవు అలా “త్తైది త్తైది” అంటూ ఉంటే నాకర్థ రంధ్రములలో నీపము కరిగించి పోసినట్టుగా ఉంటుంది. నీవు నాహృదయాధిష్ఠాన చేవతవు—

రాక్షమాది: ఎంత అశ్చర్యము- ఎంత అశ్చర్యము! నాకండ్రి, నా అన్న మీకు పరమశక్రత్వము అయిపోయినారు. మీరు వారిని చంపించినారు. నేను మాత్రము మీ కింత అప్తరాం నైనానా! పాము చుట్టము, వడిగ మాత్రము వగ అటు. అహా!

అశోకుడు: నిజమే; నీ కత్యంత సంతాపము చేకూర్చిన మాట సత్యమే. అది త్తైదైదైదైదై. క్షత్రియాంగనవు, నీ విటు కంటి నాటికి ఇంత దుఖించుకూడ దని నామనవి.

రాక్షమాది: [అశ్చర్యముతోను కోపముతోను] తాము క్షత్రియులూ, క్షత్రియులూ?

అశోకుడు: నీకు తెలియదా అసంగతి? నేను క్షత్రియుడను కావా?

రాక్షమాది: ఎంతమాత్రము క్షత్రియులు కాదు. తమతల్లి బ్రాహ్మణాంగన. తండ్రిగారు మాత్రము క్షత్రియులు.

అశోకుడు: [నవ్వుతూ] అయితే నేను- ఎంత తెలిదానివి!

రాక్షమాది: రాధాగుప్తుడు మంత్రి కాక పోయి నట్టయితే తమ రెవరో తమకే తెలిసేది.

అశోకుడు: [మందహాసముతో] రాధాగుప్తుడు ఏమి చేసినాడు?

రాక్షమాది: నుక్షత్రియు డయిన తమ అన్న గారిని మోసపుచ్చి బ్రాహ్మణాభిమానము కల్గ తమకు రాజ్యము కట్టబెట్టి తమను క్షత్రియులను చేసినాడు.

అశోకుడు: మా అన్న గారి వెన్నుదూ మోసము చేయలేదు. మాకండ్రి నాకు రాజ్యమిచ్చినాడు. రాధాగుప్తుడు నాకు రాజ్య మిప్పించి నా డన్న అనత్యము.

రాకుమారి: ఏమో. తమదిక్కడాకారానికి తమ కండ్రిగా రెంకో అన
హియించుకొనేనా రట. ఇటువంటి తమ్ము కన్నందుకు తమతల్లి మీదకూడా
రాజుగారికి కోపము వచ్చి తరువాత ఒక్కసారి అయినా చూడలే వట
తాము మరణిస్తే సంతోషింతా మనఉద్దేశ్యముతో క్షత్రువేసలచెక్కి తమ్ము
వంసించినారట.

అశోకుడు: నాపరాక్రమము పరీక్ష చేయడానికి మాకండ్రిగారు అట్లా
చేసినారు. నీకు తెలియదు. నీవు చిన్నదానివి. నాకు గిట్టినా కృపతోనీ
కి వన్నీ కల్పించి చెప్పినారు. అయినా నేను క్షత్రియోచిత మయిన కృత్య
ములను చేయడము లేదా? గుణములను బట్టే వర్ణము లేర్పడుతవి.

రాకుమారి: [సవ్యతూ] తాము తమ ఆకారమునకు తగిన పనులు చేస్తు
న్నా రంటే సమంజసముగా ఉంటుంది.

అశోకుడు: అయితే నా ఆకారము క్షత్రియోచితము కాదా?

రాకుమారి: కాదు. కిరాతా కారము!

అశోకుడు: [సవ్యతూ] నేను కిరాతుణ్ణా?

రాకుమారి: అవును. ఈరక్తపాతములు, ఈరాజ్యధ్వంసములు, ఈపౌణ్య
ములు, ఏమి టివన్నీ—

అశో: [వేగము గాచేయి వట్టుకొని కౌగిటిలోకి చేర్చుకో బోతాడు. అతడు
తప్పించుకొందాని ప్రయత్నము చేయబోతూ చప్పున స్థాయివులాకాకాతిక
స్తుంది. కొంత ఆశ్చర్యము చెంది] ఇంత కోపమూ ఇంత ద్వేషమూ కామిక
వద్దు. నేను నీదాసుణ్ణి. నేను తప్పు చేస్తే దండించ వలసినది నీవు, [కాగతిం
చుకో బోతాడు.]

రాకుమారి: [కరవలె విలుచుని కోపముతో మర మర చూస్తూ] మీరీ
దేశాన్ని ఏమి చేసినా చేయవచ్చు నని ఇదివరకే మనవిచేసికొని ఉన్నాము
కాని నాన్నదయము మాత్రము మీకు లభ్యము కాదు.

అశోకుడు: నీహృదయము కోసరము, నీ అంతరంగము కోసమర కాక పోలే ఈరాజ్యాలు నేను జయించడము ఎందుక?

రాకమారి: నాకు మీరాజ్యముతో పని లేదు మీయభ్యుత్థితో పని లేదు. [గద్గదస్వరముతో] మీ వికృతరూపము చూస్తూంటే త్రిశంకు జ్ఞాపకము వస్తున్నాడు. అమ్మో, అమ్మో! [గజగజ వణకుతూ] దేవదేవాలయ ధ్వంసము చేసే తమకు ఆరక్షిత అయిన స్త్రీని ధ్వంసము చేయడము ఒక తెచ్చా! కానీయండి, నేను అగతయను.

అశోకుడు: [విచారముతో] నన్ను తూలనాడ వద్దు. నీకోసరము సమస్తమూ, రాజ్యమూ పరిత్యజించి వేస్తాను. ఇక ఒకయుద్ధము చేస్తే విత్పదోహము చేసినంత ఒట్టు.

రాకమారి: సమస్తమూ త్యజించగలరు. రాజ్యముకూడా పరిత్యజించగలరు. కాని ఒక్క స్త్రీ కోసరము ఒక్క అశుచిభక్త్ర కోసరము ఎంత కావలయును!

అశోకుడు: [కోపముతో] నిన్ను మాత్రము పరిత్యజించలే నని అనుకొంటున్నావు కాబోలు!

రాకమారి: ఒక్క స్త్రీకోసరము లోకాన్ని అంతా పరిత్యజించగలవారు ఇంతరాజ్యము ఏలా చేస్తారా అని ఆలోచిస్తున్నాను.

అశోకుడు: అయితే రాజ్యపరిపాలనకుకూడా అనర్హుడ ననే నీ అభిప్రాయము కాబోలు!

రాకమారి: ఏమో, నాకు తెలియదు.

అశోకుడు: [విచుగునో] కనుపైగతో సమస్తదేశములనూ జయించినాను. కాని ఒక్క స్త్రీ హృదయాన్ని మాత్రము జయించలేక పోయానాను గదా!

రాకమారి: దేశాలను జయించినట్టే ఈ స్త్రీని జయించవచ్చును. రాజా, కాము దేశదేశాల రాజులను జయించినారు. కాని వారి హృదయాన్ని

మాత్రము జయించలేదు కుమా! ఆయా రాష్ట్రజనుల హృదయాలలో చిచ్చు పెట్టినారు. మీ కీ విషయము తెలియదు కాబోలు. అట్లాగే నాదేహము మీ అధీనము. నా హృదయము మాత్రము మీది కాదు. దాన్ని మీరు జయించలేదు.

అశోకుడు: నాకు హృదయము లేదా?

రాకుమారి: ఏమో నాకు తెలియదు.

అశోకుడు: భయపడ వద్దు, చెప్ప. నాకు హృదయము లేదా?

రాకుమారి: మీ ఇతరవిషయాలు నాకు తెలియవు. నా తండ్రిని చంపి నా అన్నను చంపి నా తండ్రిరాజ్యాన్ని లాక్కొని నా ఈ తుచ్చ దేహాన్ని ఆశించేవారికి హృదయము ఉం దని నేను ఎలా అనుకొనేటి?

అశోకుడు: [లేరివార తీవ్రముగా మాన్తూ తల ఊగిస్తూ] అవును!

రాకుమారి: [కండ్లు మూసికొని] అమ్మో, అమ్మో, మీనేత్రములు, మీ భీకరాకారము చూడలేను! అమ్మయ్యో, మీకు కోపము వచ్చినట్టు వ్వుది. నన్ను ఏం చేస్తారో కదా! [గజగజ వణుకుతుంది.]

అశోకుడు: భయము లేదు, భయము లేదు నీ హృదయాన్ని జయించిన నాడే నీవు నన్ను చూడవచ్చును. [అని వెళ్ళిపోబోయి ఆమెవంక చూస్తాడు. ఆమె అట్లాగే వణుకుతూ ఉంటుంది.] దానీ, దానీ! ఒక దాని వరుగత్తు కొని వచ్చి ప్రణామము చేసి నిలుచుంటుంది.]

అశోకుడు: ఈమెను రీసుకుపో.

[రాకుమారి: దానీ వెళ్ళిపోతారు. అశోకుడు విచారముగా ఆలోచించు కుంటూ నిలుచుని ఉంటాడు, తెల్లవార వస్తుంటుంది. దూరమునుంచి శ్రావ్యముగా ఈకింది పద్యములు వినిపింతువి.]

జితమారారి సమరం

జేయసాగర పారగమ్

లోకేక లోచనం బుద్ధం

పంజేహం పండనారహమ్.

భవమ్మవతరం కానం
 తరీవతరణం సదా
 కిరస్సా పణమే సమ్మా
 ధమ్మం మోహవిధ్ధం నకమ్.
 కరణీయం కతం సమ్మం
 త్తజ్జ తేత్త మసుత్తరమ్
 యోగణం సుద్ధం
 వందేహం సుగతోరవమ్.
 సమ్మా సమ్మాభినయద్ధం
 ధమ్మం ధమ్మపు కాశనమ్.
 సరణం సంఘుత్తమం లోకే
 వందేహం వందనారహమ్.

అశోకుడు: దానీ, దానీ.

దానీ: [గబగబ వచ్చి] మహావ్రపాదం.

అశోకుడు: ఎర రా వచ్చావు పాదేది?

దానీ: ఇక్కడికి అరక్రొసుమారములో ఉన్న బౌద్ధా రామములో ఉప
 గుప్తులకా రుహ్మారు బహుళక వారు.

అశోకుడు: నీవు సత్వరము పోయి అశోక చక్రవర్తి పిలుస్తున్నాడని
 చెప్పి త్వరగా మార్యోదయము కాక పూర్వమే తీసికొని రా. [కొంచెము
 నిద్రాసించి] కాదు కాదు. అశోకుడు తమదర్శన భాగ్యము కోసరము
 ప్రార్థిస్తున్నాడని ప్రార్థించి తీసుకొనిరా. పో. నీవు వచ్చేవరకు నా
 కేహి తోచదు.

దానీ: చిత్తము [అని వెళ్ళిపోతుంది.]

అశోకుడు: సమ్మా సమ్మాభి సంబుద్ధం. [అనే వద్యము పాడుతూవికా
 రముతో అటూ ఇటూ ఒకటిరెండుసార్లు పదార్లు చేసి వెళ్ళిపోతాడు.]

శ్రీ కృష్ణ డు

శ్రీ చింతా దీక్షితులు

శ్రీ కృష్ణుడు: అమ్మా, అమ్మా, నే వచ్చేశా.

యశోద: వచ్చావా, నాయనా! నాతోడే, ఇప్పటివాకా ఏం చేస్తున్నావు నాయనా!

శ్రీ కృష్ణుడు: అమ్మా, మరేం, మరీ, మరీ ఆడుకుంటున్నా నమ్మా.

యశోద: అయ్యో నాయనా! ఎక్కడా ఆడుకుంటున్నావు రా! ఇప్పుడే గదా ఇల్లంతా తెరికేను, నీకోసం.

శ్రీ కృష్ణుడు: అమ్మా, నా కేమన్నా పెట్టవులే, ఆడుకుంటాను.

యశోద: ఎక్కడా ఆడుకుంటాన్నావు రా ఇంతసేపటినుంచీ!

శ్రీ కృష్ణుడు: ఏవే అమ్మా, వా కేమేనా పెట్టవులే!

యశోద: ఆడుకోవడం లేదు; అల్లరి చేస్తున్నావు, అవునా?

శ్రీ కృష్ణుడు: లేదే, అమ్మా, ఆడుకుంటున్నానే. ఈవ్యాయలా అవీ మరికొడుతుంటే చూస్తూన్నానే.

యశోద: వెన్నముద్ద పెట్టనా?

శ్రీ కృష్ణుడు: ఉహు.

యశోద: నా పెండుకు వద్దరా! నీ కిచ్చేమేగా?

శ్రీ కృష్ణుడు: నాకేం, నాకేం.....

యశోద: పోనీ, పాలు తాగుతావా?

శ్రీ కృష్ణుడు: ఉహు.

యశోద: ఏమిట నాయనా, ఏమీ వద్దం తున్నావు; ఇలా దగ్గరసా
రా; ఏదీ చూడనియ్యి నీ కడుపు.

శ్రీ కృష్ణుడు: వద్దే అమ్మా, వద్దే... పోనీలే నా కేమీ పెట్టకపోలే—
నేను వెళ్ళిపోయి అడుక్కొంటాను.

యశోద: నాతండ్రివిగా; దగ్గరసా రావు; రా అమ్మా రా! ఏదీ కళ్ళు
మూసుకొంటాను, ఎవ రొస్తారో, ఎవరొస్తారో!

శ్రీ కృష్ణుడు: ఊ, ఊ, ఊ— నేను రానూ— నేను వెళ్ళిపోయి అడు
క్కొంటానూ— ఊ, ఊ.

యశోద: నాతండ్రివి గావు, ఎవ రొస్తారో ఎవ రొస్తారో; కంటే
వస్తుందో కాకుల పేరు వస్తుందో; నా చిన్నిబొజ్జ కృష్ణమృ వస్తాడో;
నా బంగారుగజ్జెల కృష్ణమార్తి వస్తాడో; ఎవ రొస్తారో, ఎవ రొస్తారో!

శ్రీ కృష్ణుడు: ఊ, అమ్మా, నే రాను, నే రాను — నే వెళ్ళిపోతాను.
నే రాను.....

యశోద: రావు కాదూ. నా వరహాలిమూటవు కాదూ, నాకన్న తండ్రివి
కాదూ, నా ముత్యాల పేరువు కాదూ, నా నాయువు కాదూ, రా, అమ్మా,
రా. ఎవ రొస్తారో, ఎవరొస్తారో!

శ్రీ కృష్ణుడు: అమ్మా, మరేం, నాన్న మొన్న లెచ్చాడు — ఆ బొమ్మ
యియ్యవు? గదిలో కూచుని అడుక్కొంటాను—

యశోద: రావు కాదూ; వస్తున్నా ఉండు, పారిపోకురా, చూశావా,
చూశావా, ఎలా వరుగెత్తుతున్నాడో— నా నా ఎవ కాదూ-వా, ఇలాచా;
నీకు బొమ్మ యియ్యనా?

శ్రీ కృష్ణుడు: ఇయ్యి మరీ.

యశోద: నాదగ్గరికి రా; ఒక్క ముద్దు ఇయ్యి; కడువాల బొమ్మిస్తా, ఏం?

శ్రీ కృష్ణుడు: నన్ను పట్టుకొని కొడతావా?

యశోద: కొట్టనులే, రా; రా, అమ్మా, రా. పారిపో కమ్మా! పారి

పాత— అఁ, దొంగ. దొరికావులే—

శ్రీ కృష్ణుడు: అమ్మా, నాకు మరి బా మ్మియ్యవు?—

యశోద: ఇస్తా నమ్మా, ఇస్తాను— ఏమి రా నాయనా, కడుపు ఇంత గట్టిగా ఉంది; పొంగిన ట్లుందేమిటి?

శ్రీ కృష్ణుడు: ఏమో! మరి ముద్దు పెట్టుకొన్నావు కాదా — బా మ్మియ్యా—

యశోద: ఇ దేమిటా, వ క్కంతా ఉజిడ్డు, ఏదీ చూడనియ్యి, అయ్యో, అయ్యో, నాతండ్రి, ఇదేమిటా ఈపెడివిలమిద ఈనెత్తురుచారలా?

శ్రీ కృష్ణుడు: ఏం లేదు.

యశోద: అయ్యో నాతండ్రి— ఎక్కడికేనా వెళ్ళి ఏమైనా తిన్నావా ఏమిటా?

శ్రీ కృష్ణుడు: ఊహు.

యశోద: ఎవరితోనైనా గిల్లి కజ్జాలు తెచ్చుకొన్నావా ఏమిటి?

శ్రీ కృష్ణుడు: ఊహు.

యశోద: నాతండ్రికి దిప్పి తగిలిం దమ్మా; దిప్పి తీస్తా నుండు.

శ్రీ కృష్ణుడు: బామ్మియ్యవుటే అమ్మా?

యశోద: ఉండు, దిప్పి తీస్తాను—త ప్పమ్మా తప్ప, దిప్పిదీపం ఊదేసి అచ్చెయ్యకూడదు — ఊదను రా—

శ్రీ కృష్ణుడు: ను రియ్యవుటే బామ్మా?

యశోద: ఇస్తాను గాని, — చూడు నిజంగా చెప్పు — ఈ కడుపు ఇంత ఉబ్బరంగా ఉంది గదా — ఎక్కడేమి తిన్నావు చెప్పు—

శ్రీ కృష్ణుడు: ఊహు.

యశోద: చెప్పవు గదా—చెప్పకపోతే ఏం చేస్తానో ఎరుగుదువా?—

శ్రీ కృష్ణుడు: మరి, పొద్దున్నే, పాలు తాగాను కాదా!

యశోద: ఛా, ఉట్టి—

శ్రీ కృష్ణుడు: అవును.

యశోద: చెప్పవూ? చెప్పవూ?—

శ్రీ కృష్ణుడు: ఉండు, ఉండు, చెబితే ఉండు—కొట్టకు మతి— మరేం, ఇంచాకొను, మనపెద్దా వుండికాదు—

యశోద: గలగల చెప్పు.

శ్రీ కృష్ణుడు: తువ్వాయి దానిదగ్గర పాలు తాగి అడుకొంటోందే అప్పుడే, నేనేం, మరేం—

యశోద: ఏమి చేశావు, చెప్పు—

శ్రీ కృష్ణుడు: నేనేం, అప్పుడూ, పెద్దావుదగ్గరికి వెళ్ళిన—వెళ్ళి, తువ్వాయి పాలు తాగుతుంది కాదు—అలాగ—

యశోద: అలాగ, ఏమిటి?

శ్రీ కృష్ణుడు: దానికొక్కసండు వెళ్ళి పాలు తాగిన—

యశోద: అయ్యో, అయ్యో, నాయనా, అది తన్నలేదు కదా!—

శ్రీ కృష్ణుడు: లేదే అపాలు ఎండక్క వెచ్చగా రియ్యగా ఉన్నాయే—

యశోద: ఉన్నెత్తురుచార లందుకా—అది తన్నిందా ఏమిటి—

శ్రీ కృష్ణుడు: లేదే పాలు తాగుతూంటే తువ్వాయిని నాగుతుందికాదు— అలాగే నన్ను నాకిందే పెద్దావు.

యశోద: అయ్యో, నీ అగడం బంగారం కాదు—ఇంక వెళ్ళవూ అవు కాళ్ళసండుకి వెళ్ళకేం—

శ్రీ కృష్ణుడు: వెళ్ళినే అమ్మా.

యశోద: ను రింద బొమ్మ — ఇంద అక్క పిడతలు — అరుగుమీద కూచుని అడుకొంటావు కాదు?

శ్రీ కృష్ణుడు: నేనరుగుమీదకు వెళ్ళను ఇంట్లోనే నీదగ్గర కూచుంటాను—

యశోద: అరుగుమీద కూర్చుంటే ఏం, నాయనా!—

శ్రీ కృష్ణుడు: నాకు భయ మేమిట దమ్మా, నే వెళ్ళను.

శ్రీకృష్ణుడు

౨౨

యశోద: నా అల్లరికంట్రీకి భయంకూడాను? అయితే ఈ పీటమీద కూచో. నేను పాలు పితుక్కు వస్తా—

గోపికలు: ఏ కుక్కు, యశోదమ్మా, తలుపు రియ్య వమ్మా ఒకమాటు.

యశోద: ఎవ రమ్మా అక్కడ?

గోపికలు: కుమమ్మా గోపికలము-ఒక్కమాటు తలుపు రియ్య వమ్మా.

యశోద: నాకృష్ణు డేడీ? ఈపీటమీద కూర్చోకుండా ఎక్కడికి వెళ్ళా

వురా, నాయనా?

గోపికలు: రియ్యవమ్మా తలుపు, ఓయశోదమ్మా.

యశోద: ఉండ వమ్మా వచ్చేను — నాయనా, కృష్ణా ఎక్కడున్నావురా?

శ్రీ కృష్ణుడు: ఊరి.

యశోద: ఈమాత వక్కేరమిరా, నాయనా?

శ్రీ కృష్ణుడు: ఏం లేదు—

గోపికలు: అదే మమ్మా, వరికిన్నీ తలుపు రియ్యవూ? మాకుమాత్రం పలులు లే వటమ్మా, యశోదమ్మా, తలుపు రియ్యరాదుటమ్మా ఒకమాయ!

యశోద: వస్తున్నా నమ్మా- అల్లా తొందర పడతా లేం? - కా, నాకంట్రీ, రా, ని స్నేతుగొని వెళ్ళి తలుపు తీస్తాను.

శ్రీ కృష్ణుడు: నేను రానే, నాకు భయం!

యశోద: గోపికలను చూస్తే భయ మేమిటి? నీవు రోజూ నాళ్ళతో ఆడుకొంటూ ఉంటావు కాదు!—

శ్రీ కృష్ణుడు: నేను రానే అమ్మా - తలుపు రియ్యో.

గోపికలు: యశోదమ్మా! ఓ యశోదమ్మా!

యశోద: నన్ను నమ్మ; తొందర వడకండి - రా. అమ్మ రా, ఎత్తు కొంటాను - అమ్మ దొంగ; ఎత్తుకోనా, ఎత్తుకోనా?

శ్రీ కృష్ణుడు: వద్దే.

యశోద: అలాగ కా దమ్మ-అ-ఎత్తుకున్నా నామరి-ఈమాట తలుపు తీర్చి, ఏం?

గోపికలు: ఇక్కడ నిలబడిపోతి మమ్మా యశోదమ్మా, తలుపు రియ్య వమ్మా—

యశోద: ఇదిగో నమ్మా తలుపు తీశాను-ఎందు కమ్మా ఇంతమంది గోపికలు వేళ గాని వేళ మా ఇంటికి వచ్చారు?

గోపికలు: అవు నమ్మా యశో దమ్మా-మిప్పిల్లవాడి అగడం మీకు ఇవ్వ వున్నత కావచ్చును గాని-ఊరివా రందరికీ ఇవ్వమాగుం దమ్మా!

యశోద: అదేమీ గోపమ్మా, అంతకోస మెందుకే? - మాపిల్లవా థేమి చేశాడో చెప్పవే.

గోపిక: ఏమి చేశాడో నేను చెప్పెడ మెందు కమ్మా? మిప్పిల్లవాడి అగడం మీకు తెలియ దటమ్మా!

ఇంకో గోపిక: మిప్పిల్లవాణ్ణి అదుపాజ్ఞలలో పెట్టుకోక - ఏమి చేశాడంటా నేమి టమ్మా యశో దమ్మా?

మూడో గోపిక: మిక్కన్నమ్మ ఏమి ఎరగని సంగ నా చమ్మా! - నోట్లో తలు తెడితే కరవలేదు పాప!—

యశోద: మాపిల్లవాడు పొద్దిటినుంచీ మా ఇంట్లోనే ఉన్నాడు

గోపిక: అవు నమ్మా మీ ఇంట్లోనే ఉన్నాడు—

ఇంకో గోపిక: మీ ఇంట్లోనే ఉండి మా ఇళ్ళన్నీ చక్క పెట్టుకున్నాడు-కా దటమ్మా, యశోదమ్మా?

మూడో గోపిక: చంకలో నక్కి కూచుని ఎలా చూస్తున్నాడో ఏమీ

ఎరగనట్లు-నారి ముచ్చట అలా చూస్తున్నావుగా ఏమీ ఎరగనట్లు కృష్ణా!
యశోద: ఆయత మీ రందరూ కలిసి ఏమి చేస్తు చేశాడంటారు
మాకృష్ణుడు!

గోపిక: అవునో, యశోదమ్మా, మ మొందు కడుగుతా వమ్మా, మీపిల్ల
తాణ్ణి అడగ వమ్మా—

ఇంకో గోపిక: ఏమిరా, కృష్ణా, చెప్పు రా మీ ఆనందంతోటి—

యశోద: ఏమి చేశావు, నాయనా, ఏమి చేశావు? - నాకు చెప్పతూ!

శ్రీకృష్ణుడు: ఏమీ చెయ్యలేదే—

గోపిక: ఏమీ చెయ్యలేదు బ్రాహ్మణంకే!

ఇంకో గోపిక: ఏమీ చేయలేదు గా-నంగ నాచీ?

మూడో గోపిక: అవును, ఏమీ చెయ్యలేదు-ఏమైనా చెయ్యగలవా
అల్లరి-పాపం-అవునా కొంటే?

యశోద: ఎందు కమ్మా, మా అల్పాయిని మాట లంటారు? - ఏమి
చేశాడో మీరే చెప్పరాదు టమ్మా!—

గోపిక: మే మెందుకు చెప్పా మమ్మా యశోదమ్మా?

యశోద: చెప్పకపోతే ఎట్లా తెలిసే నమ్మా, గోపమ్మా!

గోపిక: తెలియ దంటా నేమి టమ్మా? — అంతా విద్వారం!—మీ
అల్పాయివల్లు చూశావు టమ్మా?

ఇంకో గోపిక: అబద్ధంలా ఒంటి! ఎందుకు వచ్చిందో అడగరాదు
టమ్మా ఆ దొంగకృష్ణుణ్ణి!—

యశోద: ఏమిరా, నాయనా, ఒంటికి బిడ్డ ఎందుకు వచ్చిందంటావురా?
చెప్పమ్మా?

గోపిక: ఆ పెదవిమీద చార లేమిటో అడగనే మమ్మా, యశోదమ్మా!

శ్రీకృష్ణుడు: అమ్మా, వాళ్ళని వెళ్ళిపో మృగవే, భయం వేస్తోంది—

యశోద: ఆ చేమి టమ్మా అందరూ కలిసి మాకృష్ణుణ్ణుకు తెదర

గొడుగున్నార—ఇట్లం దమ్మా, మీ ఇళ్ళకు మీరు ఇళ్ళండి — ఎవళ్ళని
తూచి ఎవ రనుకొన్నారో—

గోపిక: ఎంత చిత్రంగా మాట్లాడతా నమ్మా—మీ కృష్ణమూర్తికి నే
మెరగడం కాబోలు!

ఇంకో గోపిక: మా ఇప్పుడూ కనిపించకుండానే ఉంటున్నాడు కాబోలు
రోజుకు రోజు!—

యశోద: అయ్యో ఎంత ఖర్చుం వచ్చిం దమ్మా! మానాయన ఏమీ
చెయ్యలే దంటూంటే ఏమో అల్లరి చేశాడని అంటున్నాడు కాబోలు—
ఆ అల్లరి ఏమిటో చెప్పరాదు టమ్మా!—

గోపిక: పిల్ల అని అదమాయించుకోకుండా నే నేమో అన్నా మంటా
మెండు కమ్మా!—మీ అల్పాయినే అడగకమ్మా! మాటలు రావా ఏమిటి
శాపం మీవాడికి!

యశోద: చెప్ప, నాయనా, ఏమి చేశావో చెప్ప.

శ్రీ కృష్ణుడు: నే నేమీ చెయ్యలేదే అమ్మా.

యశోద: మాకృష్ణమ్మ ఏమీ చెయ్యలే దంటున్నా డమ్మా.

గోపిక: అంటా డమ్మా, అంటాడు—అనడు మరీ!—మీ వాడు బుద్ధి
మంతుడు—చూ డమ్మా, నువ్వే చూడు—దీని పెనివి ఎలా కొరికేశాడో
చూడు—చూపకేమే గోపీ, పెనివి చూపు—అల్లా సిగ్గు పడతానో?

శ్రీ కృష్ణుడు: ఉత్తిదే అమ్మా!

ఇంకో గోపిక: చూడ నమ్మా, మీ బుద్ధిమంతుడు మా చెల్లెలిపెనివి
చూడా రక్త లాచ్చేటందుకు ఎలా కొరికేశాడో!

శ్రీ కృష్ణుడు: ఊ—నేకొరికేశా?

ఇంకో గోపిక: చూ డమ్మా యశోదా, చూడు ఈ పిల్ల బుగ్గ—నక్కు
ఎలాగ దిగాయో—మాపిల్లలుమాత్రం పిల్లలు కా రటమ్మా!

శ్రీ కృష్ణుడు: నాకు తెన్నుతుడ ఇచ్చానని ఆక తెట్టి—

యశోద: అయితే నిజంగా కొరికేవుట్రా—జూడు నిన్నేం చేస్తావో!
ఏమి చేశావో నిజంగా తెప్ప.

శ్రీ కృష్ణుడు: కొట్టకే ఆమ్మా! మరి చెబతాను—

యశోద: చెప్ప మరి—

శ్రీ కృష్ణుడు: మరేం, ఈపిల్ల నాకు వెన్నముద్ద పెడతానంటే—

యశోద: ఎప్పుడూ?

గోపిక: ఎప్పుడేమిటి ఇంచాకాన.

యశోద: అవునా?

శ్రీ కృష్ణుడు: “నాకు వెన్నముద్ద పెడతా నన్నావు. చెట్ట” అంటే చేత్తో
కట్టుకు ఉరించిందే “పోనీలే, పోనీలే, పెట్టెవూ, పెట్టెవూ” అంటే
నోట్లో పతేసుకొని ఒకాళం చూపించిందే.

పిల్ల: అన్నీ అబద్ధాలే.

యశోద: నిజం చెప్పవుట్రా.

శ్రీ కృష్ణుడు: అన్నాడు నే నన్నాను గదా—మా అమ్మతో చెప్తా
నుండు—అన్నాను. అంటే న న్నేత్తుకొని వెన్నముద్ద బుగ్గను పెట్టుకొని—
బుగ్గకొరికి తీసుకో మందే—అంటే నేను బుగ్గ—

యశోద: ఏ మమ్మా, మీరే మాపిల్లవాడికి అల్లరి నేర్పి మాపిల్లనాడు
అల్లరి చేస్తున్నాడని ఎదురు చెప్పుతా రమ్మా!

గోపిక: మీపిల్లవాడు మహా నిజమరిలాగ చెప్పుతా నే మమ్మా!

యశోద: అయితే నిజమేమిటమ్మా?

గోపిక: పోనీ చిన్నివాడు గదా అని ఎత్తుకొంటే “నీబుగ్గ వెన్నముద్ద
లాగ ఉం” దని కొరికేడే నీకొడుకు యశోదమ్మా!

ఇంకో గోపిక: పెద్దవి ఎండుకు కొరికాడో ఆడగనమ్మా?

యశోద: నిజం చెప్పరా; నీ మూలాన్ని మాకు ఉండరాములు లేకుండా
ఉత్తాయి.

శ్రీ కృష్ణుడు: ఆ అమ్మాయి నన్నెత్తుకో లేదా ఏమిటి మొదట—నన్నెందుకెత్తుకోవాలి?

గోపిక: చిన్నపిల్లాడనని ముద్దుకొద్దీ ఎత్తుకొంది—ఎత్తుకొందని పెరిసికొరికేస్తానా!

శ్రీ కృష్ణుడు: నేకొరికేనా ఏమిటి? నన్నెత్తుకొని పాట పాడింది—ఆ పాట తియ్యగా ఉందన్నాను—

యశోద: అంటే?

శ్రీ కృష్ణుడు: అతీపి ఎక్కడి దనుకొన్నావు—అందే ఆ అమ్మాయి. అంటే పెరివిల్లించి వస్తోందన్నానే—అంటే పాటతీసి పెదవిల మూలాన్న—కావలిస్తే చూడు అంతే—అంటే కొరికేనే.

యశోద: మీకు న్యాయమే నమ్మా? ఇటువంటి బుద్ధులు పిల్లవాడికి నేర్పుకారుటమ్మా.

గోపిక: మీపిల్లవాడిమాటే నిజమనుకుంటా నే నమ్మా యశోదా?—మీకృష్ణుడు పెట్టి మాయలాడమ్మా—ఎత్తుకొని ముద్దు పెట్టుకో మని అడిగి పెరివిలమీద ముద్దు పెట్టుకొంటూంటే గోపికపెరివి కొరికేనేకాదమ్మా!

యశోద: అవునుట్రా కృష్ణా?

శ్రీ కృష్ణుడు: కాదే అమ్మా!

యశోద: ఏమిరా నాయనా ఇంత అల్లరి చేస్తారురా! నీన్నేమి చెయ్యమన్నావు చెప్ప!

గోపిక: ఇంకా విసవమ్మా మామాటలు?

యశోద: ఇంకా ఏమందమ్మా?

ఒక గోపిక: మాగుసలా వెన్నంతా తినేశాడే ఓయమ్మా!

ఇంకో గోపిక: మాపెరుగింతా దిమ్మరించేశాడే యశోదమ్మా!

ఇంకో గోపిక: మాపాలన్నీ పంచిపెట్టేశాడే ఓయమ్మా!

గోపిక: ఏమియుద్ధులు చెబతారో చెప్పమ్మా మీపిల్లవాడికి—మమ్మల్ని

ఇక్కడ ఉండ మంటానా ఇంకో ఊరు చూడుకో మంటానో.

యశోద: ఇక్కడ కూర్చో కృష్ణా. ఇట్లోక వెళ్ళి తాడు తెచ్చి నిన్ను స్తంభానికి కట్టివేస్తాను.

శ్రీకృష్ణుడు: వద్దే, అమ్మా.

గోపిక: నీవు వెళ్ళి తాడు తేవమ్మా; పారిపోవుండా మేము చూస్తూ ఉంటాము.

యశోద: ఇదిగో వెళుతున్నా నమ్మా—పారిపోనివ్వకం దమ్మా.

3

ఒక గోపిక వస్తుకూడా, ఒకమారు ఎత్తుకోనియ్యక వమ్మా చూచిన్ని కృష్ణుణ్ణి!

ఇంకో గోపిక: ఉండ వమ్మా, నవ్వు ఎత్తుకొందువు గాని—అయితే కృష్ణా—మీ అమ్మగ్గిర ఎందుకు చెప్పావు అన్నేసి అబద్ధాలు?

శ్రీ కృష్ణుడు: మా అమ్మతో మీ రెండుకు చెప్పా లేమిటి?

గోపిక: నేనుకూడా ఎత్తుగుంటాను ఒకమాటు ర వూ? నా కృష్ణమృత కావూ?

శ్రీ కృష్ణుడు: నే రాను, మొన్న వెందుకు నన్ను కొట్టావు?

గోపిక: చూశావా, చూశావా, నేను కొట్టానా?

శ్రీ కృష్ణుడు: ఊరి, కొట్టలేదు కామోసు?

గోపిక: నారవికి చింసేస్తే నే కొట్టనూ — నాదగ్గిరికి రావు కాదూ? రావు కాదూ? ఎందుకు రావో చూస్తాను—ఏం, ఏం—ఈమాటు వచ్చావా!

శ్రీ కృష్ణుడు: మా అమ్మతో చెబతా ఉండు!

గోపిక: చెబతావా—చెబతావా—నీబుగ్గులు చిదిమి బూ గొంజునెయ్యి నా? పండెయ్యనా?—చెప్ప కృష్ణా, చెప్ప?

శ్రీ కృష్ణుడు: నా కూపిరి సలపడం లేదు.

గోపిక: నీబొట్ట కరిగించెయ్యనా? నీ చిన్ని బొట్ట — ఏదీ నీ చిన్ని బొట్ట ఏదీ?—

శ్రీ కృష్ణుడు: న నొదిలెయ్యి.

ఇంకో గోపిక: అలాగ నలిపేస్తా నే మమ్మా చిన్ని కృష్ణమ్మని?—
ఇలా ఇయ్య వమ్మా— మేముమాత్రం ఎత్తుకో వద్దు టమ్మా!

గోపిక: ఇంద వమ్మా, అల్లరి కృష్ణమ్మని ముద్దుగా ఎత్తుకొంటే తల్లింతా ఎలా తేచాడో—ఇంకెప్పుడూ రేచెయ్యవు గదా!—నల్లగా బీడిగించలా పెట్టూ నువ్వును!

ఇంకో గోపిక: ఏదీ? నాకృష్ణమ్మ ఏదీ? నాముద్దులమూట ఏదీ?—కృష్ణా ఏదీ నీబుగ్గ?—ముద్దు పెట్టుకో నియ్యి.—కూకటిని కూడా ముద్దెట్టుకో నియ్యి? — ఏదీ నీవరహంబొట్ట?—ఇదేనా?—ముద్దు పెట్టుకోనా?

శ్రీ కృష్ణుడు: నాకు కిరికిరెవుతున్నాయి.—

గోపిక: ఏదీ నీకజ్జెలమొలకాదు?—ఒక్క-ముద్దు పెట్టుకో నియ్యి.నీచిన్న పాదాలే?—చిన్నపాదాలు—ఎర్రటి మెత్తని పాదాలు-ఒక్క-ముద్దు!

ఇంకో గోపిక: అస్తమానం నువ్వు ఎత్తుకోనాలి టమ్మా! — పాపం! అక్కడ కూర్చోబెట్టేనా కూర్చోబెట్టమ్మా-పిల్లవాడు నలిగిపోతున్నాడు.

శ్రీ కృష్ణుడు: నను కూచోను, కూచంటే అమ్మ వచ్చి కొడుకుంది.

గోపిక: పోనీ మా ఇంటికి తీసుకుపోమా?

శ్రీ కృష్ణుడు: నే రాను.

గోపిక: ఉండు, కృష్ణా—ఈచీరచెంగుతో నీ ఒంటికి బద్ధంతా తుడిచే నియ్యి—పెరిలి పింఛం సరిగా పెడతా నుండు—కదలకు. పువ్వులు సరిగా పెట్టెనియ్యి—అయ్యో, మా కృష్ణమ్మబొట్ట చెరిగిపోయిందమ్మా ఏమి చేశాడో గాని.

గోపిక: నీవు అలా నిలబడవమ్మా, నీబొట్ట కొంచెం తీసి కృష్ణమ్మకు పెడతాను—

శ్రీకృష్ణుడు: ఆ మొస్తాంది.

గోపిక: అక్కడ కూచోచెట్టినీ, అక్కడే కూచోరెట్టు-మన మిక్కడే ఇదివరకులాగే నిలబడదాము.

యశోద: ఏ డమ్మా, కృష్ణుడు పొరిపోలేడు గదా—ఎక్కడా పాడు తాడు కనిపించడమే లేదు. ఇప్పుడే వస్తాను—చూస్తూ ఉండం డమ్మా మాపిల్లాడిని.

గోపిక: వెళ్ళి వమ్మా చూస్తూఉంటాము—మీరమ్మ చెప్పిందిలే—రావూ నే నెత్తుకుంటాను, కృష్ణ రావూ!

శ్రీకృష్ణుడు: నేను రాను.

ఇంకో గోపిక: పోనీ, నాదగ్గరికి రా.

శ్రీకృష్ణుడు: ఉహూ, రాను.

ఇంకో గోపిక: నా దగ్గరికో?

శ్రీకృష్ణుడు: నే రాను.

గోపిక: పోనీ అమ్మా మరి నువ్వు రాకపోతే మీరమ్మ తో చెప్పి కొట్టిస్తా ఉండు.

శ్రీకృష్ణుడు: ఊ—మా అమ్మతో నేను చెబుతాను—అమ్మా, అమ్మా, నేను పొరిపోలేదు. నేను అల్లరి చెయ్యలేదు. మరేం, న నెత్తుకుంటా నంటే వెళ్ళి వమ్మా నే అమ్మా—అంతేనే అమ్మా—అంటాను.

గోపిక: రావూ, కూడా, రాకపోతే మొట్టికాయలు రింటావు మమ్మా!

ఇంకో గోపిక: ఏవేలితో మొట్టానో చెప్పు.

ఇంకో గోపిక: నే నేవేలితో మొట్టానో చెప్పు.

గోపిక: అయ్యో, పాపం మా కృష్ణమ్మని అందరూ అలాగా మొట్టి కాయలు మొట్టుతా రేమి అమ్మా పాపం!—రా కృష్ణ, రా, నే నెత్తుకుంటా లే.

గోపిక: నాచీర చింపేశాడే, అయ్యో!

ఇంకో గోపిక: నాహారాలు తేంపుతావురా ఇలాగ?—

శ్రీ కృష్ణుడు: న న్నెందుకు కొట్టాలి?

గోపిక: కొట్టమలే—నేను ఎత్తుకున్నా నా మరి—ఏది ఎక్కడ నొప్పెట్టిందిమాసిండు అక్కడ ఒక్కచుద్దు పెట్టుకుంటే పోతుంది.

శ్రీ: ఇంకో గోపిక: పాపం, నొప్పెట్టించా ఉండు నేను ముద్దెట్టుకునొప్పి తీనేస్తాను—ఏం—ఈమాటు పోయిందా?

ఇంకో గోపిక: అందరినీ ఒక్కొక్కమా రెత్తుకో నియ్యండమ్మా—అస్తమానం ఒక్కరే ఎత్తుకుంటే ఏలా గమ్మా మా చిన్ని కృష్ణమ్మని?

గోపిక: ఇడుగో నమ్మా, నువ్వెత్తుకోవమ్మా, మా చిరిబొజ్జ కృష్ణమ్మని.

ఇంకో గోపిక: నువ్వు ఎత్తుకోవే నల్లకృష్ణమ్మని!

ఇంకో గోపిక: ఇడుగో నమ్మా కృష్ణమ్మా, పెద్దతామరకేకుల్లా కళ్ళూ వీధాను—నలిపెయ్యకుండా ఎత్తుకోండమ్మా.

ఇంకో గోపిక: ఇలా లేవే, నేనూ ఎత్తుకుంటాను.

ఇంకో గోపిక: పాపం ఊపిరి సలపడే—అంతగా మెహంమీద మెహం పెట్టి ముద్దులాడుతా వేమిటే?

గోపిక: అందరూ ఇలా గుమిగుడే రేని టమ్మా?

యశోద: ఏడమ్మ, మాకృష్ణమ్మ?

గోపిక: ఇడుగో నమ్మా, బిక్కమెహం వేసుకు కూడుంటే పోనీ పాపం అని ఎత్తుకున్నాము.

యశోద: అదే నమ్మా, అంతా చోద్యంగా చెప్పుతావు—ఇవ్వడే కాదటమ్మా, మాకృష్ణుడు అల్లరి చేశాడని ఆడిపోశారు?

గోపిక: అల్లరి చెయ్యి లేదంటున్నా మమ్మా ఇవ్వడు మాత్రం?

యశోద: నేను చూడ్డంలేదటమ్మ—మాకృష్ణమ్మ వెత్తుకొని అందరూ ముద్దాడడం లేదు టమ్మా?

గోపిక: చిన్నపిల్లడు గదా అని ముద్దాడితే తప్పు టమ్మా?

యశోద: బుద్ధులు చెప్పనునీ, దండించ మనీ ఎంతో కోపముతో చెప్పి-
ఇంతట్లోకే ఎలా ముద్దాడుతున్నా రమ్మ?

గోపిక: అల్లరి చేశాడు గనక అల్లరి చేశా డన్నాము కాని-ఇంతట్లోకే
ఫావం, కృష్ణమ్మని తాడుతో స్తంభానికి కట్టి పెయ్యుతమ్మా?

యశోద: మీరే కా దటమ్మా మాకృష్ణమ్మమీద నేరాలు మోపారు?

గోపిక: ఆ డేమి టమ్మా, ఆలా గంటావు-మేము మాత్రం కనీపెంచే-
వార్యము కాదు టమ్మా-అమాత్యానికి పిల్లని తాళ్ళతో స్తంభాలకి కట్టి
వస్తారు టమ్మా?

యశోద: నే నప్పడే అనుకొన్నాను-మాకృష్ణుడు అల్లరి చేసేవాడు
కా డని-ఎందు కమ్మా ఈలాటి నీలాపనిదలు మాకృష్ణమ్మమీద పెయ్య
డం?-ఇది న్యాయమేన టమ్మా?

గోపిక: ఉండ వమ్మా ఒక్క-మాగు కృష్ణుణ్ణి ముద్దు పెట్టుకొని వెళ్ళి
పోతాము.

యశోద: అలాగ అందరూ మీద నడి సరిపీస్తా రే మమ్మా చిన్న
పిల్లాడిని? మా అబ్బాయిని ఇలా యియ్యం డమ్మా-బెదరిపోతాడు—

గోపిక: ఇదగో నమ్మా తీసుకో (మ్మా ఇంతటి మహా మీఅబ్బాయిని
మేము వెళ్ళిపోతున్నాము.

యశోద: రారా, నాయనా, రా, అమ్మా, రా, నీమీద ఎలాంటినేరాలు
మోపేరో—తీరా మోసి వాళ్ళమాటలు నమ్మి నిన్ను స్తంభానికి కట్టేను
కాను—ఇంకా నయం—ఎంతటివాళ్లైనా ఉంటారు.

శ్రీకృష్ణుడు: అమ్మా, నాకు బు వ్వెట్టవుటే?

యశోద: పెడతా నమ్మా, పెడతా భయ మన్నావు, భయ
పోయిందా నాయనా.

శ్రీకృష్ణుడు: పోయిందే.

యశోద: ఆయినా ఇంకోమోరు దిప్తి తీస్తా నుండ—ఎవరికళ్ళు
ఎలాంటివో.

కృష్ణుడు: అ సమానం నాచుట్టూరా మిరపకాయలులిప్పుతా నంటావెం
దుకే—నా కక్క-రలే దమ్మా—నాకొద్దు.

అవవాదు

శ్రీ ముద్దు కృష్ణ.

రావ్ . లలిత . పంతులు
ఉమ . శ్యాం . వెంకటరావు

[లలిత ఇంటిలో చావడి తూర్పుగోడమూలను ద్రావారు. దాని యెడగ కర్చి, దక్షిణపు గోడవరసను రెండు రోజ్ వుడ్ కర్చీలు. తూర్పుగోడను అని ద్రావారు, పక్క-రెండు పడకకర్చీలు. పడమర తాడుమీద వారే అరకుగుం యెత్తుతెర. తెరను అని సోఫా, తెరఅవతల పడకగది, దాని వెనుక స్నానాలగది, వంటయిల్లు. ఉత్తరపు తెరిపి వీధి: వీధిలోని! గుమ్మమూ-సాయంత్రం నాలుగు తెర వేసిఉంది. చావడిలో రెండు స్టాప్ లు వెలుగుతూ ఉన్నవి. ఒక దానిమీద బాణలి, రెండవదానిమీద టీ కెటిల్ ఉన్నవి. పంతులు గదికి చేతితో వుచ్చుకుని బాణలినిచూస్తూన్నాడు. రెండవ స్టాప్ దగ్గర లలిత నిలుచుంది. ఉమ పడక కర్చీలో కాళ్లు చాపి వదుకుని పత్రిక చదువుతూ ఉన్నట్టు నటిస్తూన్నాడు. రావ్ రోజ్ వుడ్ కర్చీలో కూర్చుని ఉన్నాడు. బాతాఖానీ సాగుతూ ఉన్నా లలితా, పంటిలూ, టీ ఉప్పుల రయారు చూస్తూనే వుంటారు.]

రావ్: లలితా, ఈదిగం ఘోరు కప్పులూ పళ్లెలూ అంద మైనపద్ధతి వద్దకం, వైవాగ్రితలూ చూడండి...

లలిత: కాదు, కాదు, ఈవేళ నేనే చేస్తాను టీ.

ఉమ: రావ్! లాభం లేదు. ఈవేళ అన్నీ అవిడే చేయాలిలే, తగినంత కారణం ఉంది. [లలిత ఘట్టిగా చూస్తుంది ఉమని ఉమ నవ్వుతూ] పంతులు గారూ, మీరుకూడా ఉప్పా ఆమె...

లలిత: [తొందరగా] పంతులుగారూ! కవీశ్వరులతో యేం గాని నూక నేనేప్పుడుమాత్రం నాతో చెప్పండి!

పంతులు: వీళ్ళచూటలతో ఏ మమ్మా? అంతా ఆమిరిస్తే ఆరగించను దిగుతారు స్వామిలు. గరిట పుచ్చుకోవడం అంటే కలం కదవడం కాదు; కాఫీపొచ్చు కలవడం అంటే కవిత్వం కాదు. ఆ తలకాయలు వని చెయ్యవు ఇక్కడ.

ఉమ: తలకాయ వదిలివయమై చెప్పవలసి వస్తే...

లలిత: పంతులుగారే షస్ట్! [అందరూ నవ్వుతారు.]

పంతులు: [వచ్చిన ఉమకుబోతుకనాన్ని నోక్కలేసి మోటుగా] మీ చమత్కారం నాతలకాయలాగే ఉంది లేండి!

రావ్: అంటే?

లలిత: అంటే ఏమీ లేదు. కాని, ఆగుండురాయి ఇలా అందుకోండి. గుండుశబ్దం పంతులుగారికి కష్టంగా ఉంటుందేమో, పోనీ ఆగులకరాయి ఇలాఅందుకోండి!

ఉమ: పంతులుగారూ! ఎవరిమొహం చూశాలో పొద్దున్నే, ఖర్చు లేకుండా తలంటు...

పంతులు: వీళ్ళిలాగ అల్లరి చేస్తుంటే ఉప్పా చెడిపోతుందండీ!

లలిత: ఆ, ఆలా వీ లేదు. గరిట ఇలా ఇవ్వండి!

ఉమ: ఈ దిసం ఏదీ చెడిపోదానికి వీ లేదు లేండి!

లలిత: [గరిట పుచ్చుకొని ఉమమీదకు బెదరింపుగా వచ్చి] ఈవేళ మీసోరు మహాచురుకుగా ఉంది. పొద్దున్నే ఏ మమ్మా వన నమిలారా?

ఉమ: వస నమిలిన నోటి పస మీరింకా యెరగరు ప్రభాతి వల్ల
గాని ఇంక కాన్సేవటికి ఆఫ్రాంసు, ఆనంగతులూ...

రావ్: క్యాంసంగరి ఈమెకు తెలుసునా?

ఉమ: విస్తారం తెలియదు. తెలిస్తే...

వంతులు: ఇదిగో నమ్మా డికాక్షను తయారైంది.

లలిత: ఆలా ఉంచండి. పాలు కలపకండి. ఉమా పై ఎంత యింది?

ఉమ: ఇంక వదిలిమిపాలు. పాశ్చాత్యపద్ధతులవాళ్లు గడియారాలాగే
నడుస్తార.

వంతులు: ఓహో! తెలిసింది!

లలిత: ఏం తెలిసిం దండి!

రావ్: చెప్పనా?

లలిత: వొద్దు, వొద్దు. నియోగిబుర్ర ఏం గ్రహించిందో చూడాలి.

వంతులు: హూమ్. ఇంకా గ్రహించకపోవాలి! ఇక్కడకు పదిమి
మీటర్లలో ఇంకొకకొత్త ఆపవాదు వస్తూ ఉన్న దన్న మాట.

లలిత: వంతులుగారూ, మీమాటలు బాగుండ లేదు.

రావ్: కొత్త ఆపవాదు లంటే పాపం వంతులుగారికి ఎంత భయమో,
పాతివే ఆయితే ఫరవాలేదు.

వంతులు: నావల్ల ఎవరికీ ఆపవాదురాదు.

లలిత: ఎందుకు ఈ ఘర్షణ!

ఉమ: వంతులుగారినియోగిబుర్ర ఈవిషయంలో సరిగ్గా పనిచేయ్యదు
అనుకుంటా.

రావ్: ఏమీ ఆలా అంటున్నావు?

ఉమ: ఏమీలేదు. వంతులుగారు తెల్లబడుతూవున్న మీసాలకు నల్ల
రంగువేయడం మానివేసినా, అతిజాగ్రత్తగా వైస్వచ్ఛత కాపాడుకుం
టూన్న ఆహానీర్తికి ప్రపంచం ఏమూలనుచో నలుపు అంటిస్తూనేఉంది

లలిత: ఇదీకవిత్వంగానే చెప్పాలి?

పంతులు: చాతకాలనీ, చకోర్కాలనీ, మేరువుపర్వతాలనీ సృష్టించే కవి శ్వరులు ఏమి సృష్టించలేరు?

రావ్: పంతుగారు, ఏమి పాతకలుగ్లు చెబుతా రండీ? ఈనాటి కవిత్వంలో చాతకాలనీ చకోర్కాలనీ లేవు.

లలిత: [ఉమకేసి చూస్తూ-] పోనీ అవి కాకపోతే నిజం కాని ప్రియనీ ప్రియలూ, ... ప్రేమలూ, విరహాలూ...

ఉమ: [నవ్వుతూ, కప్పించడానికి-] అయితే పంతులుగారు! మీ విషయమై మీకు అంత ఘట్టినమ్మక మేనా?

పంతులు: ఓ!

రావ్: పాపం, మీసంగతి మీకే తెలియడం లే దన్నమాట.

లలిత: అన్యాయం, పంతులుగారు అంతవొళ్ళు తెలియకుండా ఉన్నారు అనడం.

పంతులు: లేదీ ఉన్నట్టు సృష్టించే కవిగారు అయిన; ఉన్నా ఉండక పోయినా ఏదో ఉన్నట్లు వ్రాస్తేనే కాక మీరు లేరు ఈ పరిస్థితిలో. వీరిమధ్యను పడినతరువాత ఏ అపవాదులూ రాకుండా ఎలా ఉంటుంది?

ఉమ: చూసి చూసి నియోగిదేవీ వేశారు పంతులుగారు.

రావ్: ఎంత లాకికు అయినా ప్రపంచసంగతి పూర్తిగా గ్రహించినట్టు లేరు పంతులుగారు. ప్రపంచంప్రవర్తన మహావికృతం. నేను నిర్దోషి అన్నట్టుగా ఇతరుల దోషాలను ఏకరపు పెడితే నాధుడం తట్టి నాచేత ఇతరులదోషాలన్నీ పరిశిస్తుంది. కానీ నేను వెమకకు తిరగగానే, అంత కన్నా అద్భుత మైనవిశేషాలు నన్ను గురిచే చలికేస్తుంది.

లలిత: అయితే ఇ దన్నీ అన్యోన్యసాహాయ్యన అన్నమాట. దీనితో కవిగారి కవిత్వం ఎంతవరకూ?

పంతులు: అదీ! మీరు నిజం గ్రహించారు ఎవరు ఏ అపవాదులకు ఎంత కారణమో ఇప్పుడు తెలుతుంది. కవీ...

ఉమ: ఉండండి, ఓ గోల! మోటార్ సైకిల్ ... [లలిత గుమ్మందగ్గరకు తొందరగా వెళుతుంది. వీధిలో ఏచప్పడూ లేదు. ఆమె తిగి వచ్చేటప్పటికి అందరూ నవ్వుతారు. ఆమెముఖం ఎర్రబడుతుంది.]

లలిత: ఉమా! ఈమాత్రం పరాధనం నీకు చేయలేకపోతానా? [పడక కర్చిలో కూర్చుంటుంది]

పంతులు: వీళ్ళతో నేమి గాని, ఇకిగో నమ్మా, ఉప్పాతయారైంది. టీ కలపనా?

లలిత: ఉండండి, ఉండండి, నేను కలుపుతాను. [లేచి వెళుతుంది]

రావ్: అన్నీ తయారుగానే ఉన్నవి. కాని...

ఉమ: కాని?

లలిత: మీవల్ల బొత్తిగా...

[మోటార్ సైకిల్ అగుతుంది గుమ్మంలో లలిత గుమ్మంవేపు వెళ్ళబోయి, అగి, ఉప్పా వళ్ళాలలో పరుతూ ఊరుకుంటుంది. క్యాం గుమ్మంలోనికి వచ్చి ఎవ్వరూ అహ్వనించకపోవడం చూసి, అగి, దగ్గరకాదు]

ఉమ: రావం లోపలికి? ఓహో, వళ్ళాత్యపథ్యం అహ్వనించుదే రావు కాబోను.

[క్యాం లోపలకు వస్తాడు. లలిత ఉప్పా పరుతూ ఉన్నట్టునటిస్తూ ఇటు చూస్తుంది. ఉమ ముందు రావ్ ని తెలియబరుస్తాడు. రావ్ నమస్కారం పెడితే, క్యాం షేక్ చేపాండ్ చేస్తాడు. తరువాత లలితను పరిచయం చేస్తాడు. క్యాం ఆమెచేరిని మృదువుగా అన్నట్టు నటనతో పట్టుకొని వదలకుండానే]

క్యాం: నేడు చాలాసుదీనము. మిమ్ములనుగురించి నాచే వినబడడమే కాని ఇదివరలో మిమ్ములనుచూసే అదృష్టము నాకకలగలేదు.

లలిత: [బిడియపడుతూ, చేయిలీనుకుని] ఇది పెద్దఅదృష్టంగా భావించవలెనా?

ఉమ: లలితా! మీరు పొరపాటుపడుతున్నారు. ఇంగ్లీషుతెనుగుఅది. ఆమాటకుమనం తెనుగులో ఇచ్చినంతవిలువ ఇంగ్లీషులోలేదు.

లలిత: అలాగా! క్షమించాలి. మాటకు తగినంతవిలువ ఉండవలెకాని; విలువలేనిమాటలను ఉపయోగించేమర్యాదలు అల్లెవార్యకే వొదిలిపెట్టి మనమర్యాదలనే అనుసరిస్తే...

శ్యాం: [కొంచెంవొంగి-] మీరు నావందనాలు అంగీకరించాలి. నాకు, నేల్లూబుల్- మహావిలువైన పాఠంచెప్పినారు.

లలిత: నేను హాస్యానికి అన్నమాట... [హేళనగా] మీరు ఎక్కువవిలువ పాఠంగా తీసుకొన్నారు.

శ్యాం: [తెచ్చుకున్న] నవ్వుతో చాలాఅనందముగా ఉన్నది. మంచిహాస్యరసం ఒలికించారు.

ఉమ: ఏమిటాయ్, చంపుతున్నావ్ అతెనుగు.

శ్యాం: [లలితతో] మీకు-ఎనీ సరిబర్-ఎన్నయినా క్షమాపణలు! పది సంవత్సరాలు బహిర్దేశాలలో ఉండిపోవడంవల్ల తెలుగు మాట్లాడడమే...

ఉమ: బహిర్దేశా లేమి టోయ్! చస్తున్నాం ఈ అపసవ్యపు మాటలతో...

శ్యాం: -ని ఏమ్ సారీ- నేను చాలా విచారిస్తున్నాను. నాఉద్దేశం...

లలిత: ఫరవా లేదండి. ఇంత పట్టింపు ఎందుకు కూర్చోండి.

శ్యాం: -థేంక్స్- వందనాలు. ఆమిక్కిలు ఎవ్వరో- ఇంట్రాడ్యూస్- తెలియబడలేదు.

ఉమ: ఆయన...

లలిత: ఉండండి. అపని నేను చేస్తాను. ఈయన నారాయణరావు పంతులుగాడు. యీన స్నేహితులు. ఏదో కొంచెం ఉన్నవారు. అందుచేతను

దీనహాషణ, దేశసేవ చేస్తుంటారు. పల్లెటూళ్ళలో చదువుకోసం...

పంతులు: [వెద్ద మొహంతో] ఏవో వారు అభిమానంకొద్దీ అనేమాటలు కాని...

శ్యాం: [షేక్ హేడ్ చేస్తూ] ఏహో! మిష్టర్ డి. నారాయణరావు లాఫ్ ఎజెంట్ ఎమ్యుకేషన్ స్కీమ్ రెఫ్రేషన్!

రావ్: అవును. ఆయనే...

లలిత: వైకి సనాతనంగా కనపడినా అన్నటా మనలో కలుస్తారు.

శ్యాం: వారు సరియైన - పాలిటెక్నిక్ - అన్నమాట. చాలా ఆనందం మీదర్నసౌఖ్యం. మిక్స్డ్ ఇంగ్లండ్ లో ఉన్నప్పుడు చాలా సార్లు పత్రికలద్వారా వినిబడినది.

లలిత: కూర్చుంటూ. ఈపాగడ్డలకన్నా బాగా కదుపు నింపే ఉష్ణ టీ ఉన్నది...

శ్యాం: లలితగారు చాలా హాస్యగర్భులు.

లలిత: పాశ్చాత్య సంపర్కంవల్ల మీలో నవీనత ఎక్కువ ఉంటుంది అనుకున్నాను. కాని మీది అంతా పురాణభక్తిగా ఉన్నదే!

ఉను: అతనిభాషకీ అతని భావాలుకూ సంబంధం లేదు.

శ్యాం: ఓరేయ్! చుపుతున్నావు నీకనిత్వం, అ, అవేమిటి... అల్లేషలా అన్నీ నామీద భణాయించి-

ఉను: నీభాష నీఉద్దేశాలను తెలిపడంలేదని కాదోయ్! నీఅభిప్రాయాలుకూడా నవీనాలు కావేమో అన్నట్లు లలిత అంటే, నీఅభిప్రాయాలు నవీనాలే అంటున్నాను.

శ్యాం: లలితగారు, మీరు.....

లలిత: ఊమించి గారు అనేకబ్బం పేరుతో కలిపి వాడకండి! నాకే ఎందుకో అశబ్దం చెవికి. ఇంపుగా ఉండదు. [శ్యాం ఆమెకు వైమరస్ జూస్తాడు. పంతులు రావ్ ని చూడయన్నట్లు కన్ను గీటుతాడు.]

శ్యాం: మంచి - ఊస్ట్ - రుచి, సుగీతం జీవితంగా చేసుకున్న మీకు చెవి సున్నితం, ఊను. [అప్యాయంగా అన్నట్టు] - అలితా, ఇంగ్లండు లోనూ, యూరప్ లోనూ, అమెరికాలోనూ స్త్రీస్వేచ్ఛ - ఉనున్న ఫ్రీడమ్ - అంటే ఏమిటో బాగా చూశాను. అందుకే నావృద్ధయం నెరి ఏనాటికైనా మన ఇండియాకూడా అంతటి - హై లెవల్ - ఎత్తైన స్థితికి లేవ గలుగుందా అనిపించింది. మీ పంటి స్వేచ్ఛాశక్తులు ఈ దేశంలోనూ ఉంటున్నారని కలెనా కనలేదు. కన్నుల పండువుగా, చెవుల పండువుగా...

అలిత: మీ టీలో పండ్లదార సరిపోయిందో లేదో...

శ్యాం: - ఎక్స్క్యూజ్ మీ - నన్ను తీసుకువచ్చి. నేను టీలో చాలా తక్కువ పంచదార వేసుకుంటాను. ఫ్రాంస్ లో...

ఉను: [వంతుల్ని కన్ను గిరికించి] ఫ్రాంసు సంగతి ఎత్తినప్పుడు కూడా టీ సంగతి, టీలోని పంచదార సంగతి ఎందుకు? టీకన్నా, టీలోని పంచదారకన్నా తీయని విషయాలు, చేమపూరవాడు అన్నట్టు 'తీయని పంచదార వెనుతీయక పర్మి-....'

అలిత: ఫ్రాంసులో మీరు ఎన్నాళ్ళున్నాను?

శ్యాం: [దర్జాగా] నేను వీ అన్నమ్మి సార్లు పెరీలోనీ ఉండేవాణ్ణి - బై డీ బై - పెరీ అంటే మనవాళ్ళు తెలియక తప్ప పలికే పేరిస్ - ఏకెండ్స్ - అంటే వారం చివరలను ఈ బొందిని - పెరీలో - విసరకపోతే గిరిగిలా కొట్టుకునేది.

అలిత: [నవ్వుతూ] మరి ఇప్పుడు ఎట్లా ఉంటున్నాడండీ?

శ్యాం: [తెచ్చి పెట్టుకొన్న నవ్వు బిగ్గరగా నవ్వుతూ] అలిత గారూ! కాదు - ఓమ్మే సారీ - నేను విచారిస్తున్నాను. మీరు నన్ను తీసుకువచ్చి. [అగి మోహం తమాషాగా పెట్టి] అలితా! ఇంగ్లీషులో 'నెప్టైర్' అంటారు. దీనికి తెలుగు ఏమిటోయ్ కవీ?

రావ: అద్భుతమగులా తాటాకులు కట్టడం అంటారు. [లలిత నవ్వు అవుతుంటుంది]

క్యాం: థేం క్యూ - అదీ - జర్నలిస్ట్ - అంటే? ఇడ్యమేటిక్ భాషాంతరీకరణం చెప్పారు.

పంతులు: ఇంతకూ మీ భావం చెప్పలేదు.

క్యాం: [పంతులుకేసి] థేం క్యూ - చక్కగా జ్ఞాపకం చేశారు. ఇంగ్లీషు గతల్ని అంటే కన్యకకు ఉన్న - మార్వ్ విట్ - చురుకైన మానస్యం లలిత నంపాదించారు ఎలాగో!

[లలిత ఓరగా చూస్తుంది. క్యాంపైవ్ వెలిగిస్తూ వక్కచూపుగా చూస్తాడు అమెను. పంతులు ఉమని చూస్తాడు వికటంగా]

ఉమ: ఇంతకూ ఉత్తబాలాభానీ యేనా, లేక ఏదైనా కార్యక్రమం ఉన్నదా?

క్యాం: [పెద్దగా నవ్వుతూ] ఎంతకైనా కవిత్యుడవ నోయ్! మహా అద్భుతంగా పోయటిక్ పాథ్ - కవిత్వం బాటకు దింపుతావు.

[నాచీ చూస్తూ] కవీ! ఈ సాయంత్రం - షో - ఏమిటో?

[పంతులు కండువా తియబోతాడు]

లలిత: పంతులుగారూ, అంత భయపడనక్కరలేదు. నీ నమాకు జెళ్ళ వద్దు లేండి. కానీ...

క్యాం: [నాటకంగా లేచి, అమెయెడర నిలిచి] మీరు - డిస్టెండ్ - అంటే నిర్ణయించేసి ఆజ్ఞాపించండి. మేము - ఫోలో - అంటే అనుసరిస్తాము.

లలిత: [హేళనగా] థేం క్యూ! కానీ కూర్చోండి చెబుతా. మే మందరం జట్కూ-మీద సారంగధరుడిమెట్టకు వస్తాం మీరు స్టేజీమీద లేండి. వెన్నెలవచ్చినతరువాత అందరం తిరిగి వచ్చినతాం. నేను రోజూ రెండు మైళ్ళయినా నడవాలి.

క్యాం: గేర్లండ్ గా ఉంది!

రాన్-చంతులూ-ఉను: [హేళనగా] థేషక్ గా ఉంది!

క్యాం: అయితే నేను- ఇక ఎడ్వాన్స్- ముంగుగా తెల్లమీకు- వెల్కామ్ సుస్వాగతం ఏర్పాటు చేస్తాను. [అలితచేయి పట్టుకుని- షేక్ హేండ్ చేసి, వైగా నమస్కారం కూడా పెట్టి, తతిమ్మవారికైపు దొరలవద్దలి వంకరగా పెట్టిన తలా కట్టూకదిపి వెళ్ళిపోతాడు. నలుగురూ నింతగా ఆ దారిని చూసి ఒకరిమొహాలు ఒకరు చిరునవ్వుతో చూసుకుంటారు.]

తెర

[మధ్యాహ్నం మూడు. చాచి అట్లానే ఉన్నది, స్టాప్ లూ ఉప్పొసామగీ) మాత్రం లేవు. అలిత స్తోఫాలో కూర్చుని పత్రిక చదువుతూ ఉన్నది. నిమిష మైనతరవాత పత్రికను కిందకు జారివిడిచి, అగి రెప్ప వడలికళ్ళతో అలా చనగా ఇంటికవ్వకేసి చూస్తూ ఉన్నది. పంతులు వీధిగుమ్మంలోనుంచి లోపలికి ఒక అడుగు వేసి, పత్రికకైపు అలితవేళూ చూసి].

పంతులు: చూశారా క ధంతా? ఇట్లా అవుతుం దనే నేను తప్పించు కుంటా.

అలిత: ఈవ్యాసిన వాగ్రలకు నే నేమీ చాధ వడను, భయపడను; కాని ఈ అబద్ధా లేమిటి? ఎవ రండి ఈమహాపరివ్రత? జీతం భక్త్యం లేని సంఘసంరక్షకురాలు?

పంతులు: అఁ, అ దంతా టక్కరివేషం! ఎవడో ధైర్యం లేచవచ్చి ఆ పేరు కల్పింసుకొని వాగ్విశాదు.

అలిత: వీడికి మనకల్లా కలిగిన చాధ ఏ నుం దని ఇన్ని అబద్ధాలు కూశాడు?

పంతులు: అసలు రహస్యం కడుపుబ్బు: ఈర్ష్య. ఏదో ధర్మసంస్థాపన కోసమే, మీరు అన్నట్టు సంగమాన్ని ఉద్ధరించడం అనే నెవరూ ఇంత గొప్ప ఏ ముంది?

అలిత: వీడివ్యాకృత భయ వడిపోతాను అనుకున్నాడు కాబోను?

పంతులు: [నవ్వుతూ] అయితే ఇ దంకా ఏమిటి మరి?

అలిత: నాకు భయం వేసి కాదు ఇట్లా అడుగుతూ ఉంటా, అనన్యం వేసి. నిజంచెప్పి ఇష్టం వచ్చినట్టు విమర్శించ మనండి, తగిన జవాబుకూడా ఇస్తాను. నా పేరు ఎత్తి బహిరంగంగా విమర్శించనీయండి. తగాదా లేదు. అంతే కాని ఈ అసహ్యపువ్రాతలూ, ఈ స్త్రీబాతిదూషణ, ఈ ఘోర అబద్ధాలూ, ఈ పిరికితనం ఎందుకు?

పంతులు: మీరు ఏమీ అనుకో మంటే నేను ఆవక్షం పుచ్చుకుని వాదిస్తాను. [అలిత తల ఊపుతుంది]

ప్రపంచానికి ఏది నిజం అనే ఆలోచన లేదు సరే గదా, అబద్ధ మైనా ఏది సరదాగా ఉంటే అదే కావాలి అని కోరుతుంది. మీరు ఏ బాధ వడితే నేం, కాస్తే గమ్మత్తుగా చెప్పకోదాని! ఏదో ఒక కథ. మీసుఖాన్ని పాటించడానికి అంకా మంచే యెంచడానికి ప్రపంచం తాపత్రయ పడదు.

అలిత: అంత బుద్ధి మంచి లేని అప్రపంచాన్ని నేను పాటించను.

పంతులు: [దెవ్వుగా] మీరు పాటించకపోయినా మిమ్మల్ని పాటించక మానదుగా ప్రపంచం!

అలిత: అయితే ఏడవ నీయండీ, మొరగ నీయండీ!

పంతులు: ఏడ్చేది ప్రపంచమేనా.....

అలిత: నన్ను ఉడికించండి పంతులుగారూ!

పంతులు: ఉడికిలి పోతే కాదు. నేను అనుభవమీద చెబుతున్నా వినండి. ప్రపంచం కపటనాటకం. దీనిలో అందరూ దొంగలే. ఎవరినిజమూ తెలియనూ తెలియదు, తెలియకుండా ఉండనూ ఉండదు. సత్యంతో నిమిత్తం

ఎవరికి? నాసంగతి చెబుతాను విన్నది ఇంతవకూమీమా ఎవరగు. నాభార్య చనిపోయి వదిలేసినవంతప్పరాని అయింది. అనాటినుంచీ సంసారమూ నానుభవమూ అనేకవిధాల సర్దుకుంటున్నాను. నేను సంపర్కం కల్పించు కోని సంస్థ లేదు. ఎదురితోనో వ్యవహరిస్తాను. అయినా నా జీవితం ఎన్నిరహస్యాలలో ఎలా జరుగుతూ ఉన్నదో ఎవరికీ తెలియదు. నామీదా అనమానాలు లేక పోలేదు; నిర్ధారణా లేదు. వెనక గుసగుస లాడుకునే వారే ఎవరకు రాగానే అతిమర్యాదగా ఉంటారు. నాకు కొవలసిననుభవాన్ని నేను ఎలాగైనా సరే పొందుతాను, అతిరహస్యంగా; కాని నారహస్యాలు బయటకురానీయను, వచ్చినా కాదంటాను. [గర్వంగా] తెలివిఅంటే అలా ఉండాలి.

లలిత: పంతులుగారూ, నేను గుంటనక్కను కాలేనండి!

పంతులు: [పొరువంతో] గుంటనక్కలు కా నక్కర లేకపోతే గాడి...ఎందుకు లేండి కాని - మరి కోరి తెచ్చుకుంటూ ఇతరుల్ని అనడ మెందుకు?

లలిత: ఈ అబద్ధాలు ఎందుకు అన్నాను కాని...

పంతులు: మీరు కష్టంగా యెందుకో వద్దు; నేను అననరమని నిర్మోహ మాటంగా మాట్లాడుతాను. విడి అబద్ధమో విడి నిజమో ఎవరికి కావాలి? తన పద్ధతులకు వ్యతిరేకంగా నడిచేవారిని ఉపేక్షించదు సంఘం. స్త్రీ యెడల అనుమానానికి అనకాశం ఉంటే చాలు, అపవాదుగానే ఎంచు కుంది.

లలిత: ఔను. మరి స్త్రీలు లోకువగా దొరికారు. ఇంక మేము లొంగం ఈ అన్యాయాలకు. సంఘం ఉపేక్షించకపోతే చచ్చువ్రాతలు వ్రాసుకో మ్మనండి, తప్పుడు కూతలు కూసుకో మ్మనండి నేను అనలు. లక్ష్య పెట్టను. ఇక ముందు ఏ స్త్రీకూడా అన్యాయానికి చచ్చుగా లొంగదు. నేను చేస్తూ ఉన్న తప్పు ఏమిటి అంటా? ఈ సంఘానికి అడిగితిన్న

వాళ్ళు కలిగినవాళ్ళు చాలు. అంత అన్యాయంగా, బలవంతంగా నా ఆరోగ్యం చెడగొట్టి, పైగా నా ఆరోగ్యం చెడి రోగిష్టిని అయినా నని వంక కల్పించుకుని రెండోవివాహం చేసుకున్నాడు. ఈసంఘం ఏమైనా నాకు జరిగిన అన్యాయాన్ని దిద్దినదా, అవివాహానికి అడ్డు వచ్చిందా? పైగా వాళ్ళిద్దరివల్లా అవమానాలు పడలేక, రోగాలతో మూలగలేక నేను దాటుకువస్తే అనేవాళ్ళు అనేమాట అన్నీ అననే అన్నాను. పురుషుల దుర్మార్గంపక్షమై స్త్రీలను ఇంత అన్యాయం చేసే ఈ సంఘాన్నా మన్నించడం? నేను మన్నించను సరేగదా. ఇకమందు ఏస్త్రీకూడా మన్నించదు ఇంతకూ నేను చేస్తూ ఉన్నతప్పు ఏమిటో చెప్పండి! మానాన్న ధర్మమా అని చదివించిన చదువు చెప్పించిన సంగీతమా ఉన్నది కనుక ఉద్యోగం సంపాదించుకుని నాబ్రతుకు నేను గడపుకుంటున్నాను. నా ఆరోగ్యం బాగు పడడానికి డాక్టరు సలహాయిచ్చినప్రకారం రోజూ మూడునాలుగు మైళ్లు నడుస్తున్నాను. ఇదా మహాతప్ప! ఈసంఘానికిలాంగి, చావుఅయినా ఆరోగ్యంగా చావకుండా మూతకూర్చుని మూరిగి మూరిగి అలా కళ్ళి చస్తే ఇల్లాలూ ఉత్తమురాలూ!...

పంతులు: ఆరోగ్యంకోసం పికారు వెళ్ళినందుకు కాదు. కాని...

అలిత: మీకాని...నాకు తెలుసును. మగవాళ్ళతో కలిసి ఎందుకు వెళ్ళారీ అని.

పంతులు: అదీ!

అలిత: మొట్టమొదట నేను ఒంటరిగానే వెళ్ళేవాన్ని. కాని, అప్పుడు సంపాదనమైనది ఏమిటో తెలుసునా? మామూలుగా నలుగురిలోనూ మహా పెద్దమనస్కులం అనిపించుకునేవారే ఎదురైనప్పుడు చూసే చూపులూ, అన్యాయపడేకంగా అనేమాటలూ, నాకు పుట్టించినపుకొర్లూ, నాటివల్లనూ లేగి వివరీతచర్యలకు పూనుకున్న రొడీల దుర్మత్సాలూ భరించలేక కవిసీ, రావణసీ, ప్రితిమాలుకున్నాను. ముందు వాళ్ళు జంకారు. అయినా వాళ్ళు

ధర్మమా అని సరియైన న్యాయదృష్టిగల ధైర్యములు గనుక వొస్తున్నారు. నేను చేస్తున్నదనిలో ఏతప్పులేదు. ఉంటే నేనే అనుభవిస్తాను. మీ కెందుకు? కానీయండి, ఈసంఘానికి ఏమైనాసరే భయపడను.

పూతులు: సంఘమూ భయపడదు ఈబెదిరింపులకు. అంటే కాదు. తాను ఏసరిహద్దులు పెట్టిందో అసరిహద్దులు దాటి నడుస్తే అడుగడుగునా నిల దిసి వచ్చిస్తుంది. అవ్వొక్కట జవాబు చెప్పిరాలి...

లలిత: పచ్చిండ్లుండే? పచ్చించ నీయండి! నా స్వాతంత్ర్యాన్ని అన్యాయంగా, అనవసరంగా వచ్చించి, నాపైన అపవాదులు కల్పించే ఈ అవకతవకలకూ ఈ అబద్ధపువ్రాసెలకూ అడు గడుగునా జవాబు అవసరమైతే, ఇదిగో ఈ వ్రాసెలకూ, వీడికి, ఇటువంటివార్య కందరికీ, ఈ సంఘానికి ఇదీ నాజవాబు! [కింద పడిఉన్న పత్రికమీద కాలు సుక్కి నలిపి రాస్తుంది. పంతులు తెల్లబోయి చూస్తుంటాడు; ఇంతలో రావ్ ఉమా ప్రవేశిస్తారు]

రావ్: భేషక్! ఉమా! నీ కవిత్యందృష్టి గొప్ప వోయ్!

ఉమ: లలిత! మీరైత్యానికి అభినందనాలు!

లలిత: కవిత్యందృష్టి ఏమిటి?

రావ్: గ్రంథాలయంలో పత్రిక ఇన్నడే చూశాం. అపాడుకథ మీకు బాధగా ఉంటుందేమో అన్నాను నేను. 'అమెఘట్టి నీకు తెలియదు' అని ఈ సంఘాన్ని బాగాపోల్చి చెప్పాడు, కవి.

పంతులు: ఏ మని?

రావ్: 'తనతో' అభిప్రాయభేద మున్నవ్యక్తిని గాడిదను చేసి తోక దగ్గర జల్లరి చేసి బెడరగొట్టి పరుగెత్తించి తమాషా చూడడానికి యత్నిస్తుంది సంఘం; కాని తెలివైన గడపరి గ్రహించి నిదానంగా అది వెనుకకు రానిచ్చి రెండుకాళ్ళు విసిరి మూలి పగలదన్ను తాడు, దుప్పికొమ్మపట్టు దవడకు పట్టగానే బుద్ధి కలిగి 'మనకు ఎందుకులే' అని నవ్వుకుంటుంది

నంఘం అని పోల్చి, 'లలిత ఈమాత్రానికి బెదిరి పరిగెత్తే అమె కాదు, తగిన మూతిరికిగే అవాబే ఇస్తారు కాని' అని ఇప్పుడే అన్నాడు. సరిగ్గా లలిత అటువంటిజవాబే ఇస్తున్నారు...

శంకులు: [నవ్వుతూ] కవిదృష్టి గొప్పదే. ఇందాక నన్ను ఈవిడి గుంట నక్క అంటే, మీరు గాడిదలు అనబోయి జంకొను. ఇప్పుడు కనే పోల్చాడు కనుక నా మాట సరిపోయింది.

ఉమ: [తడాభాగా] ఒక్క-పోలికతోనే పోలేదీ! నేను చెప్పిన జవాబు కూడా వచ్చింది!

[శంకులు ఖండువా తీసుకొని పోబోతాడు]

లలిత: [ఇటు తిరిగి] అగండి మీరు అప్పుడే వెళ్ళడానికి ఏమి లేదు. నక్క-లతోనూ, [అటు తిరిగి] గాడిదలతోనూ ఏమి కాని, మీరు అంత అనుభూతిగా పగ్గిన రిస్తారు అనుకో లేదు, నే నెప్పుడూ...

ఉమ: ఇంతకూ మాప్రవర్తనలోనేనా లోపం కనబడుతూ వుంటా?

రాన్: ఇంత పక్షపాతం...

లలిత: ఊహకొండి. ఇంకా మాటలుకూడానా? మీ మాటలను ఇంకెప్పుడూ నమ్మను. అచ్చత మైన వాడు అంటే చూతా మనుకున్నాను కాని అపాధభూతిలా నాడలగొడతాడు అనుకోలేదు.

ఉమ: [చిరునవ్వుతూ] తరువాతకథ చెప్పండి!

లలిత: కథా! ఔను మరి, మీకు అంతా కథగానే ఉంటుంది. [కోపంతో] పెద్దమనుష్యులు మళ్ళీ... అట్లా అనవ్యంగా విడిచిపెట్టి... నాకు ఒక్క మహిమండుకూ ఉంది!...

ఉమ: లలితా! మీతో ఇంత కష్టంగా ఉంటుంది అనుకోలేదు.

రాన్: ఎందుకంత కోపం వచ్చింది మీకు?

లలిత: కోపంరాదా? అపరాయనాడితో అలా ఒంటరిగా విడిచిపెట్టి మీరు చెప్పినా చెప్పకుండా వెళ్ళిపోతారా?

ఉను: నాకు అంత అవకతవకగా వ్యవర్తించి, మమ్మల్ని వెగటుగా చూసి...

లలిత: అయితే, అది నాకప్పు లేపోతే ఇటువంటి అసందర్భపు వాదని తెలిసి ఇక్కడకు రప్పించిన చెడ్డమనిషికప్పు?

ఉను: ఇ దేమిటి? నా కేం జ్యోతిషం తెలుసు ననుకున్నారా?

లలిత: మీరు ఎరగకూ అతనినంగతి! సాంఘికచరిత్ర పొడిచితకాదు, మహాఅశయాలు ఉన్నవాడు అని ఏమేమో పొగిడి...

ఉను: అవన్నీ నిజాలు కావా? అయినా చదువుకీ వ్యవర్తనకీ సంబంధం ఏమిటి?

లలిత: ఔను, సంబంధం లేదని ఇప్పుడుగా తెలిసివచ్చింది?

పంతులు: బాగా అన్నారు!

రావ్: ఎట్లా గృహించగలం? అన్ని దేశాలు తిరిగాడు, విద్యావతులైన సాంఘికత్రైతీయో పరివరాలు ఉన్నవి అంటాడు. వ్యవర్తన అంత అవకతవకగా ఉంటుందని ఎట్లా ముందు గృహించగలము?

ఉను: ఇంతకూ మీకు ఎందుకు ఇంత కష్టం తోచిందో చెబుమరూ?

లలిత: మీరు ఎందుకు నాతో చెప్పకుండా వెళ్ళిపోయారు?

రావ్: మరి ఏమి చేయ మంటారు? మీరు ముఖం చిట్టించుకుంటూ ఉన్న అత్యపెట్టక, మీతో అంత చనువు లేకుంటూ అసహ్యంగా ప్రవర్తిస్తూ ఉన్నప్పటికీ మీకోసం మని సహించాం. కాని, మీపై పెట్టి మిమ్మల్ని అ జీడిమామిడిచెట్టు దగ్గర అంతసేపు నిలిపి సంఘమీద వంక చెట్టి అతని మమ్మల్ని ఉద్దేశించి అన్నమాటలు కష్ట మనిపించినవి. అయినా వదిలి పడిపోనునిమిషాలు చూశాం. ఎంతకూ తెమలకపోతే వాచ్చితేశాం.

లలిత: నే నేం చేయను! జీడిలా పట్టుకున్నాడు. ఒక్కనిమిషం, ఒక్క నిమిషం అని మొహమాటం పెట్టి కదలనిచ్చాడు కాదు. చెడ్డమనిషికరవా చాటకుండా తప్పించిరావడానికి నీలు లేక యశుయాతన పడ్డాను. పోనీ,

జెల్లె జెల్లెయ కాని ఆ జట్కా ఏనుకుపోలే నేను ఎలా రాగలుగుతాను అనుకున్నారు?

ఉమ: మేము దీని, జట్కా తిరిగి పంపించినాం. కాని మీ రొకదారి జట్కా ఒకదారి అయింది.

రావ్: లలితా! మీకు ఇబ్బంది కలగవలె నని ఉద్దేశస్తామా?

ఉమ: వాడిని అవమానం చేసినట్టు బొతుంది అనుకున్నాము గాని, మీకు ఇబ్బంది బొతుంది అనుకోలేదు. ఈకాస్తకే మీరు ఇంత ధుమధుమ తాడరు.

లలిత: మీకు కాస్తవలెనే ఉంటుంది. మగవాళ్ళు మరి. వాడు నన్ను పెట్టినపాట్లు మీకు ఎట్లా తెలుస్తవి? అనైదుకార్లో రమ్మని బలవంతం ప్రార్థించాడు. జెల్లి జట్కా-బండిని పంపించి పెట్ట వయ్యా అంటే విసంజే. ఒంటరిగా మిమ్మల్ని చీకటిలో వదిలి జెల్లెను అని మూర్ఛించాడు. ఇక విధి లేక అంగీకరించాను. దానిలో ఎక్క-బోతూఉంటే గభీరుని అవ సరం లేని సహాయానికి దండ పట్టుకున్నాడు చొరవగా. నాకు ఎంతకష్టం తోచింది !

ఉమ: ఇడియట్ ! ఏం ఫ్యాన్స్ అనుకున్నాడా?

లలిత: అంతలో అయిందీ ? పంతులుగారిలోట వక్కనుంచి సోమా లమ్మ గుడిరోడ్డునే తొందరగా పోనీ వయ్యా అంటే, ఆరోడ్డు నరిగా తేదు, చీకటి అని కాతరు రోడ్డుని అర్యాపురంలోనుంచి గోదావరిగట్టు ఎక్కించాడు. ఏమి చెప్పలే ఏమి లాభం. తక్కువన్నీడో పెట్టి పైగా నానో మళ్ళయ్యవల్ల బాతాఖానీ ప్రియత్నాలు. ఏమి బాధ పెట్టాడు !

పంతులు: మీరు ఇంకాండు జెల్లెకుండానే...

లలిత: పంతులుగారూ! ఊరుకోండి. నాకు అసలే మాటలు పరిగ్గా వచ్చేటట్టులేవు. త్వరగా పోనియ్యవయ్యా అంటే అయ్యా మీకు కుడుపు అని చచ్చే నిన్నాడుకాడు. గట్టుమీదఉన్న జనమంతా కన్నులు మూచి

దనే నిలిపి రేకారు. ఇంకొకరోడ్డుని పోనిమ్మని బ్రతిమాలుకుంటే వివశండా పొందుసమాజం ఎదరనుంచీ సినిమామండ్రునుంచీ పోనిన్నాడు. అప్పుడే సమాజంలోనుంచీ సినిమాలోనుంచీ వచ్చేజనం మాడారేగింపు వింతగా మృకారు.

తల వంచుకుని ఇంటిదగ్గర పడ్డానురా బాలూ అనుకుంటే, అంతలో అయిందీ. నేను సైడ్ కార్ తలుపు తీసుకో లేకపోయాను, తక్కు మని సిరి బొమ్మలాగ, సర్క్లస్ వాడివలె ఇటు తిరిగివచ్చి తలుపు తీయడంతో, పోనియక, దొరసానిని దొర పట్టి దింపినట్టు సాంతంగా చేయి పట్టుకున్నాడు.

రావ్: కుంతలా గున్నాడే!

లలిత: నాకు ఒక్కమండింది. చేయి విదిలించుకుని, తలుపుమీదకు ఉరి తీసుకుని లోపల వడ్డాను. మోటార్ సైకిల్ ఆగేప్పటికే ఇరుగుపొరుగులకా చోద్యం చూడడానికి వచ్చారు. తని విరగ జడయింది అనుకుని కూర్చున్నాను సోఫాలో.

పంతులు: అంతలో జరిలాదూ?

లలిత: తిన్నగావచ్చి వడకకుర్చీలో కూర్చుని మళ్ళీ...వీడి పోది తగలెయ్య! ఫ్రాంస్ అమెరికా అని మళ్ళీ పొర్రంబించాడు. ఇక ఈజీడి నోదిలేట్టు లేదని నాకు స్పానానికి, కేళయింది వొచ్చేవరకూఉంటే మీకు అలస్యం అవుంతుడేమో, అన్నాను. వాచీకేసిమాపి, ఫరవాలేదు. మీరు స్నానంచేసి వచ్చేవరకూ ఉంటాను' అన్నాడు. ఇక ఫ్రాంస్ విసిగి స్త్రీకేకాని లాభం లేదనుకున్నాను. స్నానం అయిన తరువాతకూడా తేర అవతల వదుకున్నాను మాట్లాడకుండా. ఎంతసేపుదూసినా ఏమీతగాదా లేదు. అపడకకుర్చీలో కాళ్ళుచాపి వదుకుని, ఇంటికప్పుకేసి చూస్తూ, వైప్ మాటిమాటికీ నింపి కాలుగ్తూ కూచున్నాడు.

ఇక ఇట్లా లాభంలేదనుకుని లేచివచ్చి 'మీకు భోజనానికి కేళ అయిన

ట్టుంది' అన్నాడు. 'నోనో. నా భోజనానికి ఒక్కటైం అని లేను, మధ్యాహ్నం మీరు చేసినఉప్పు బురుఫోజనం అయింది' అన్నాడు, మొండి మళ్ళీ 'ఇంగ్లండులో మీన్ డెయిస్ అనే స్నేహితురాలు' అని ప్రారంభించాడు. అయిదుమిషాలు పిపి పట్టి చూశాడు. 'నాకు అకలి వేస్తూవుంది, భోజనానికి లేవాలి' అన్నాడు. అలేవాలి అన్నయిక్క పొబాటుగా అర్థమౌతుంది అని నేను గట్టిహించనలేదు. నా కొంప ముగిసి. 'థేంక్స్ థేంక్స్' అంటూ కోటుపిప్పి, బొట్టుపెట్టి పిచ్చిట్టు తయారయ్యాడు!

ఉను: వీడితప్ప గొయ్య!

లలిత: ఇక ఇది ప్రమాదించే సూతం. ఇంకా సుచ్చతాలు పడితవు, మోటుతనం తప్పదు అనుకుంటా. వరకొందరగా నాలుగుమద్దలు మింగి వేశా. తాను తెమలడే! ఒకడేసోది ప్రారంభించి, 'ఆదేశాలలో భోజనం గంటసేపు చేస్తారు. అదిచాలా అరోగ్యం' అని వాడుతున్నాడు. నేను లేచి పోయి చేయి కడుక్కునివచ్చి ముచ్చామరను పడకవేశా. నెమ్మదిగా భోజనం ఈడ్చి, మందంబగ్గరగానచ్చి, 'ఏమి, అట్లా ఉన్నారా?' అన్నాడు. 'నాకు చాలా పిచ్చానిగా ఉన్నది, ఎందుకు చెప్పారుకారు? ఇదే ఇంగ్లీష్ గరల్స్ అయితే ఈపాటికి ఎప్పుడందులు తెప్పించు వునేవారు. మీరు నాకు చాలా అన్యాయం చేశారు.

పంతులు: ఓరి వీడి...మగ్గ పీడికి అన్యాయం మేమిటి?

లలిత: ఆ! వాడిబొంద, ఆఇంగ్లీషుపద్ధతులన్నీ మనకు రుద్దడం- శుంక... [ఆగి] అంటూ, ఉండండి వస్తాను... యూ వీల్ వైట్-అంటూ కోటు తొడిగి తొందరగా సైకో ఎక్కాడు.

పంతులు: అమ్మా!

లలిత: ఏమి అమ్మా! అంతలో ముగియలే ఆషాఢభూతికథ. కదిలాడు అంతచాలుగని రేలుపు దిగించి టిటికీమాడా మూసివేసి దీపం అర్పివేసి వదులున్నా. పదినిమిషా లయ్యోప్పటికి మళ్ళీ తయారైనాడు, ఇక ఏమై నానరే

తలుపు తీయడమగుతోలేదు నేన. ముందు నాలుగయిదుసారులు పిలిచాడు. పదినిమిషాలు పనివ్వడూ లేదు. కాని, మోటార్ సైకిల్ చవ్వడూ లేదు. అందుచేత వీడు ఆక్కడనే ఉన్నాడు అని గ్రహించా. ఆయిదేసి అరేసి నిమిషాలకు ఒక్కొక్కసారి పిలుస్తూ అరగంటో ముప్పావుగంటో అతెచ్చిన అమృతాంజనాన్ని భరించాడు. నాన మహానరకా వేసింది, మంచికాస్తే అయిందని.

ఉమ: పిచ్చిమందావాడూలా గున్నాడే!

పంతులు: [కోపంగా] ఆం.విచ్చా, మదనం?

లలిత: అంతటో తెమిలిందీ!

రావ్: ఏం తలుపులు ఎత్తవచ్చున్నం చేశాడా?

లలిత: నాడివుల్యం అంతవరకూ లేదుకాని, తెల్లనారేపుటికే మళ్ళీ తయారైనాడు. 'గుడ్ ఫూర్నింగ్, మీకు తానొప్పి ఎట్లాఉన్నది?' అంటూ, ఇక లాభం లేదనుకని స్నానం అయిపోయింది గనుక తాళలేనీ 'నాకు పనిఉన్నది 'వెళ్ళవలె' అన్నాను. ఓ 'డబ్బెట్ మేటర్-మళ్ళీ ఎప్పుడు వస్తారు!' అన్నాడు. బహుశా రాత్రిమీకూ నాను. ఈరోజు అదివారంకదా స్నేహితులు భోజనానికి పిలిచారు' అన్నాను.

పంతులు: మాంచి ఎత్తు వేళారు!

లలిత: 'ఓ యస్ చాలా బాగుంది. ఇట్లా ఫ్రెండ్స్ పార్టీస్ మీరు అంతా ఇంగ్లీషుపద్ధతుల్ని ... అని ప్రారంభించాడు. 'అయ్యా! నాకు ఇప్పటికే అలస్యమైంది వాళ్ళునిపెట్టుకుని ఉంటారు. లేవండి' అన్నాను. 'మీకు ఫరవా లేదు. ఎక్కడో చెప్పతే సైక్ కారులో తీసుకువెళ్ళి-డ్రాప్ చేస్తాను' అన్నాడు. 'అక్కరలేదు ఈవక్కనందులోనే, మీరు వెళ్ళండి' అని తలుపువేసి అదిన్ననడంలోకి తిరిగిపోయాను. వెంట పడకాదా...

[ఫట్ మంటేది రావ్ నీ, ఉమనీ బుచ్చి నేనూ కిటికీదగ్గరకు పరుగెత్తి]

రావ్ నీ: నా ది: నీ! ఇట్లా, మీరు నుండినాడా కిటికీవాటునుంచి

జూడండి! ఆకుర్రవాడు ఎవ్వరు?

రావు-ఉను: అలే హేంగాడు!

లలిత: ఎవరు ఇతను?

ఉను: వీడా? క్యాంపినతండ్రికొడుకు. వీడే 'అవ్యక్తవాక్య'కాడని నా, అనుమానంకూడా. కారణాలు తరవాత చెబుతా.

లలిత: అతనితమ్ముడే! వీడిసంగతి చెప్పండి!

రావ్: నేను పొన్నెద్దున్న ఇంకొకసంగతికూడా విన్నాను, అచ్చుఅఫీసులో. క్యాంకీ వీడికి ఎవ్వడూ పడదుగదా! క్యామరావు అన్నపేరు క్యాం అని మారుస్తే వీడు సరసింహం అన్నపేరును హేం అని మార్చాడు పోటీగా.....

పంతులు: ఉమామహేశం ఉను అయినట్టు.

లలిత: పంతులుగారూ, ఉండండి ఇవ్వదుకాదు హేళన!

రావ్: నిన్నరాత్రి క్యాం ఇంటికి వెళ్ళాక వీళ్ళిద్దరూ పోట్లాడుకున్నారట ఏకారణంచేతనో. క్యాం వీడిని చెంప చగులగాట్టి, ఇంటిలోనుంచి గంటివేళాడట. ఆకడుపుమంటమీదనే రాత్రిరాత్రి ఈవ్యక్త వాగిసి, తెల్లవారకుండా పత్రికలఫీసుకు వట్టుకువెళ్ళి, ఎడిటర్ తో మనమీద ఏవో అబద్ధాలు కల్పించిచెప్పి, ఈనాడే ఇవిపడితే, అద్భుతం అని ఒప్పించిపేపరు అపి, అప్పటి కవ్వదుకూర్చి అద్భుతం వేయించినాడట.

లలిత: ఇక సందేహం లేదు, వీడే చేళాడు ఇదంతా!

ఉను: విశదంగా చెప్పండి!

లలిత: వీడు ఇదివరకు చాలాసార్లు నన్ను కనిపెడుతూ వెన్నాడడం చూశాను. ఎవ్వడూ ఎదరకుమార్తెకి రాలేదు. నిన్నరాత్రి అతిహాథభూతి నైడ్ కారులోనుంచి నన్ను దింపుతూవుంటే పక్కనుంచే పోతూవీడు మళ్ళుల్ని ఒకచూపు చూశాడు క్యాం వీడిని ఘట్టిగా చూశాడు. ఎందుచేతనో వీడిచూస్తూ, అనియనం వీడిమొహమూ నాకు లాగా జ్ఞాపకం వడి

పోయినవి. రెండుగంటలనుంచి ఇటేతచ్చాడుతున్నాడు. రెండుమూడుసార్లు గుమ్మందగ్గరగావచ్చి నన్ను చూస్తూజెళ్ళాడు. ఒకసారి పలకరించబోయి నట్టు కనబడితే నేను లోపలకు తప్పుకున్నాను.

పంతులు: ఇంకో సంగతికూడా చెబుతాను. ఈవర్తిక మావగానే బయలుదేరి సంగతులన్నీ సి. ఐ. డీ. పనిచేసి సంగ్రహించుకొని వచ్చాను. నిన్నరాత్రి క్యామలరావు ఇతన్ని కొట్టడానికికూడా ఈసంగతే కారణం.

లలిత: అంటే?

పంతులు: క్యామలరావు ఇంటికి రాగానే ఈ సరిసింహాన్ని పిలిచి 'ఎందుకురా, నీవు అక్కడికి వచ్చావు, పైగా ఏమిటి అట్లా చూస్తావు? మర్యాద తెలియదా?' అన్నాడట. దానిమీద సరిసింహం 'సంఘాన్ని పాడుచేస్తున్నారు ఈ ఇంగ్లండ్నూ గింగ్లండ్నూ తేలివచ్చినవాళ్ళూ, ఇంగ్లీషు చదువుకొన్నవాళ్ళూ' అని మాటలు మిగిలితే క్యామలరావు చావగొట్టాడట.

లలిత: మరి ఇంత సంఘాన్ని ఉద్ధరించవలెమిదని ఈమట్టా తిరగడా లేమిటి?

రావ్: అయితే లలితా, ఇట్లా తిరగడం వీడిఉద్దేశ ఏమిటంటారు?

పంతులు: అది అదేమిప్రశ్న?

లలిత: వాదనలు కాదుకాని.....ఎట్లాగైనా వీడికి శాస్త్రచేయాలి...

[ఉమ లలితచేవిలో ఏదో చెబుతూ ఉంటాడు.]

రావ్: [మాటఅని పిలిచి పంతులుచేవిలో ఏదో చెప్తాడు.

పంతులు: అబ్బో మిమ్మల్ని చూస్తే వాడు రానేరాడు. [రావ్ పంతులూ ఏకాంతం మాట్లాడుతూ ఉంటారు ఒక నిమిషం. ఇంతలో ఉమ వీళ్ళవైపు వచ్చి, లలితతో]

ఉమ: ఇంకొక్క రెండుపద్ధతులు మాట్లాడేసి మేము తప్పుకుంటాం. మీరు సిద్ధంకొండి తొందరగా!

[లలిత తరతనకకు జెప్పుకుంది]

రావు: పంతులూ: ఏమిటి సంగతి?

ఉమ్మ: మనం తప్పకోవాలి. ఇట్లారండి, ఇబ్బతా! [లేస్తారు]

తెర గబగబా పడుతుంది

3

[తెర అగుతూ లేస్తుంది. వాళ్ళు ముగ్గురూలేరు. అలిత మార్చినచీరకుచ్చెళ్ళు పట్టుకుని, అద్దం ఎవర నిలిచి మాఖాన్ని అద్దిన పాడర్ జాగ్రత్తగా చిన్న చేతి మూలుతో తుడుచుకుంటూ పాడుకుంటూ ఉన్నది]

దూరాన నారాజు కే రాయిడోనో,

ఈటోళ్ళ నారాత లేరాల్సాలో?

నేను నిటు కనగానె పెడిరి పోతది మనసు

కొకమ్మనే తైన కలు రంపడారాజు!

|| దూరాన ||

కళ్ళ కేటో మబ్బు కమ్మినట్టుంటాది,

|| దూరాన ||

నిదురల్లెనా వొల్లు నీరసిస్తున్నాది!

|| దూరాన ||

అవు 'లంబా' యంటు అడలిపో తుండాయి,

గుండెల్లా వుండుండి గుబులు బిగు రొళాది!

|| దూరాన ||

తులిసెమ్మ వొ రిగింది తొలివూన పెరిగింది,

మనసుతో నాచొమ్మ మనక మన కేసింది!

|| దూరాన ||

[తాట ముగిస్తూ, గుమ్మందగ్గరకు వెళ్ళి వీధిలోనికి చూస్తూ గడపను అని నిలుస్తుంది. రెండు నిమిషాలు. చిరునవ్వు నవ్వుతూ రోపలకు ఒక అడుగు వేస్తుంది. ఒకతను జంతుతూ రోపలకు వస్తాడు]

అలిత: మీరు ఎవ్వరు?

అతడు: చూది కొకినాడ. నా పేరు ఎస్. శంకటరావు.

అలిత: [తీవ్రంగా] ఎస్. శంకటరావు గారా? ఎందుకు ఇట్లా వచ్చారు?

వెంకటరావు: [ఒక్కత్రుటి తెల్లబోయి, సర్దుకుని] మరేమీ లేదు. నేను కలెక్టర్ ఆఫీసులో గుమాస్తాను. మొన్ననే ఇక్కడకు బదిలీ చేశారు. నా భార్యకు ఇంగ్లీషు చెప్పించడానికి దర్బారు చేస్తే మీరు బాగా చెబుతారని ఎవ్వరో అన్నారు. అందుకని అడగడానికి వచ్చాను.

లలిత: [హేళనగా అన్నట్లు] అట్లుగా! ఎస్. వెంకటరావుగారూ, మీరు ఇంత చిన్న వయస్సులోనే ఉద్యోగంలో ప్రవేశించడమే కాకుండా ఇంత కటుంబభార్యతో పూనుకోవడం చాలా అశ్చర్యంగా ఉంది!

వెంకటరావు: [బెరవెలబోతూ] అఱి, దాని కేమిటిలెండి! [అమెకేసి చూస్తాడు]

లలిత: [చిరునవ్వుతూ] వెంకటరావుగారూ! మీరు బొత్తిగా భయస్థులులా గున్నారు. ఈమాత్రానికి లోపలకు రావడానికి అంత తటవటాయించి తిరిగారు ఎందుకండి? ఈసంగతి అనితెలిస్తే నీనీ పిలిచిఉండును:

వెంకటరావు: [అనమానిస్తూ] అబ్బే! ఏమీలేదు. మీతో ఎవరైనా మాట్లాడుతున్నారేమో, అట్లా అయితే బాగుండదు కదా అని అనుమానించాను.

లలిత: ఈవిషయానికి ఇంత అనుమానం ఎందుకండి, వెంకటరావుగారూ [అగి] మీయిల్లు ఎక్కడండి?

వెంకటరావు: [తెల్లబోయి సర్దుకుని] ఈడూరు నాకుకొత్త. అక్కడ ఎక్కడనో పేటలో ఉన్నాము.

లలిత: ఓహో మీరు మొన్ననేగా ఈచూరువస్తా. ఇంకా లెసనాక్కు తెలియవు. మీకు సంగీతంలో ఏమైనా ప్రవేశం ఉన్నదా?

వెంకటరావు: నాకు అంతకదృష్టం లే దండి.

లలిత: అఱి సంగీతం పెద్దఅదృష్టమా ఏమిటి! కాని ముఖంజూస్తే పాడగలరు అనిపించింది.

వెంకటరావు: [చనువుగా] మీకు సామూద్రికం తెలుసునా?

లిత: [నవ్వుతూ] ఇప్పుడు చెప్పను నితడమిద'మికే తెలుస్తుంది.

వెంకటరావు: [చేయిచాపి] అయితే దయచేసి చేయిచూడండి.

లిత: పరిచయం అయింది కనుక ఇంతప్పుడైనా చూస్తాను, దానికే
తేళలున్నాయి. మీభార్య పాడతారా?

వెంకటరావు: ఏవో ఒక మోస్తరు.

లిత: భర్తలు భార్యల్ని మెచ్చరు లెండి. అది పొంగింటి వుల్లకూర
కాదు. సరేగాని మీకూ, మీభార్యకూ సంగీతం చెబుతాను, నేర్చుకోరాదా?

వెంకటరావు: నాభార్యను కనుక్కుని చెబుతాను.

లిత: నాకు నాలా సంతోషంగా ఉన్నది. పోనీ మీరు చదువుకున్నం
దుకు స్త్రీలకు అనూత్యం స్వాతంత్ర్యాన్ని ఇచ్చారు. మీరు 'సంస్కర
ణాభిలాషలేగా!

వెంకటరావు: స్త్రీలకుకూడా : పురుషులతో సమానమైన హక్కులు
ఉండవలెననే నాఅభిప్రాయం.

లిత: స్త్రీలు పురుషులతో సమంగా భరించడమూ, స్త్రీలూ పురు
షులూ స్నేహితులైనవారు, కలిసి పికారులు వెళ్ళడమూ మీరు ఏ మంటారు?

వెంకటరావు: [ఒక్కత్రుటి అనుమానించి] తప్పుకుండా వెళ్ళవలసినదే!
తప్పేముంది దానిలో?

లిత: ఈరోజు పత్రిక చూశారా?

వెంకటరావు: ఏపత్రిక?

లిత: ఓహో! మరిచిపోయాను, మీరు కొత్తగా ఈఊరికి. ఈఊరిలో
ఒక పత్రిక ఉన్నది లెండి.

వెంకటరావు: నాకు పత్రికలు చూడడం అలవాటు లేదండి.

లిత: [అతనిని కనిపెట్టనట్లుగా] ఈరోజు పత్రికలో ఎవ్వడో గాడిద
నన్ను ఊదేకించి అబద్ధపుమాత లన్నీకూకాడు.

వెంకటరావు: ఎందుకు?

లలిత: స్త్రీలు పురుషులతో షికారులు బయలుదేరడం సంసారి
ఉత్తరం కాదనీ, ఇటువంటి స్త్రీలు తయారైతే చక్కని హిందూసంఘంకూడా
పాశ్చాత్యసంఘాలనలె కిలంలేని స్త్రీలతో నిండిపోతుందనీ చాలా
స్వాకాదు.

వెంకటరావు: ఏడిశాదు. ఎవడో గిట్టనివాడు వ్యాసించాడు. పాశ్చా
త్యం అన్నదానినంతా లిట్టేజాతి ఒకటి ఉన్నదిలేండి.

లలిత: బలవంతంగా నొక్కిపెట్టి ఉంచితే నిలిచే కిలం ఎంకిలం
చెప్పండి? స్వాతంత్ర్యం ఉన్నంతమాత్రాన కిలం నిలుపుకోలేనిది ఎంత
మాత్రపుకిలం?

వెంకటరావు: మహాబాగా అన్నారు.

లలిత: అట్లా షికారు వెళ్లడం తప్పు అంటారా?

వెంకటరావు: తప్పేముంది? పైగా ఆరోగ్యంకూడా.

లలిత: అయితే, ఈసాయంత్రం మీరూ షికారు వస్తారా మాతో?
ఇంకా కొందరు స్నేహితులుకూడా వస్తారు లేండి.

వెంకటరావు: ఈరోజుకి ఊమించాలి. ఇంక ఎప్పుడైనా తప్పకుండా
వస్తాను. కొత్త కావడంవల్ల ఇంటివద్ద వసులుఉన్నవి మావాళ్లు అవస్థ
పడతారు.

లలిత: పోనీ మీయింటికి వెనదామా! మీభార్యను నాకు పరిచయం
చేస్తారు గాని.

వెంకటరావు: నాభార్యను ఇంకా తీసుకు రాలే దండి. నేను ఒక్కణ్ణే
ముందుగా వచ్చాను.

లలిత: [ఏమీ ఎరగనట్టు] మీకు భార్య అంటే ఎంతకృద్ధండి! ఆమె
రాకుండానే చదువుపర్పాటులు కనుక్కుంటున్నారు. మగవాళ్లంటే
అలా ఉండాలి!

వెంకటరావు: దాని కేమి గాని, నేను బయలుదేరి వచ్చేటప్పుడు ముందు

తనచదువు ఏర్పాటులు చేయ మని మరీ మరీ చెప్పింది.

లలిత: అయినా అంతక్కడ ఉన్నభర్తలు మనలో కష్టం. మీరు హోటల్ లో భోజనం చేస్తున్నారా?

వెంకటరావు: ఔ నండి!

లలిత: పోనీ ఇవారాత్రి ఇక్కడ భోజనం చేస్తారు గానీ.

వెంకటరావు: సంతోషం ఆలాగే, మళ్ళీ వస్తాను.

లలిత: ఏమీ అంత తొందర పడుతున్నారు?

వెంకటరావు: ఏమీలేదు, మీన్నేహితులు వచ్చేవర అయినదేకా...

లలిత: ఫరవాలేదు, వచ్చేన్నేహితులు ఎవ్వరాలేదు. అయిన ఎవ్వకో నిన్ననే పరివయం అయినారు, శ్యాంతట ఆయనపేరు, ఆయనమాత్రం తప్పకుండా వస్తారనుకుంటున్నా సికారు...[వెంకటరావు లేవబోతాడు]
తొందరలేదు. అయినైనా ఇంకా రెండుగంటలవరకూ రారులేండి;
వచ్చినా సికారు వెళ్ళదలచుకోలేదు. కొంచెంసేపు ఉండండి. మీరు

ఇంటికి అద్దె ఎంతఇస్తూన్నారు?

వెంకటరావు: పదిహేను రూపాయలు.

లలిత: మీకు జీతంఎంత? మరిచిపోయాను.

వెంకటరావు: నలభై.

లలిత: అబ్బా, చాలాఎక్కువఅద్దె ఇస్తూన్నారు ఆజీకానీకి. అయినా ఈడిరిలో అద్దెలు మహా ఎక్కువలెండి. ఈభాగం చూడండి. ఈకాస్తకూ నేను పిడురూపాయలు ఇస్తున్నాను. ఇల్లు కాస్త, చూడండి, ఇట్లా రాండి! [లేచి తెరను పూర్తిగా వెనుకకు మిప్పివేస్తుంది. తెరవెనక ఉత్తరపు గోడను అని చిన్నబట్లా దానిమీద పూలసజ్జ, దానినిఅని మందం కలం కారీమప్పటి పరిచివుంటుంది. ఇవతల మూలను ఇంకొకబల్లమీద స్టాంపులు ఉంటవి. గది అంకా నీటుగా కుంగచాపలు పరిచిఉంటవి అవతలిగోడ మధ్యను స్నానాలగది తలుపుమాసి ఉంటుంది.]

చూడండి ఇదీ ఇల్లంతా, రాండి లోపలికి!

[మందందగ్గరకు వస్తాడు]

[నటనగా] అయ్యో! మరిచిపోయాను మీ మాటలలో. కూచోండి. కాఫీ పుచ్చుకుందాం?

శెంకటరావు: నేను ఇండాకనే పుచ్చుకున్నాను. మీరు తీసుకోండి.

లలిత: ఈ దేమి మర్యాదండి? మీరు పుచ్చుకొని తీరాలి. కాఫీ నేను చాలా బాగా చేస్తాను. ఒకసారి రుచి చూస్తే కాఫీకోసమైనా మీరు నాన్నెవరం ఆశించవలసి ఉంటుంది. కూర్చోండి, ఆమంచమీదను; ఇంకా ఇంత మొహమాట మైతే ఎలా గండీ!

[చేయి వట్టుకొని చనువుగా కూర్చో బెదురుతుంది. ఆమెను వింతగా చూస్తాడు. కాఫీకప్పు అందించి తాను అతని యాన్నా తాగుతుంది.]

ఎట్లా ఉన్నదండీ కాఫీ?

శెంకటరావు: ఇంత మజా అయిన కాఫీ ఈ జన్మలో ఇంతవరకూ రుచి చూడలే దంటే నమ్మండి!

లలిత: [చిరునవ్వుతో] అయితే కాఫీకోసమైనా తరుదు ఇక్కడకు వస్తారా?

శెంకటరావు: తప్పకుండా!

లలిత: అయితే ఒట్టు వేయండి!

[చావీనచేతిలో చేయి వేస్తాడు. శెంకటనే చేయి తీసి చెంపను చిట్టిదెబ్బ కొడుతుంది. చేయి పట్టుకోబోతాడు. సుద్రు మని లాగి తప్పుకుని]

లలిత: ఆగండి. తాంబూలం మరిచిపోయాను. [రెండుకీళ్ళు తెచ్చి ఒకటి ఇవ్వబోతుంది]

శెంకటరావు: [అస్థాయంగా కళ్ళు కదుపుతూ] ముందు మీరు...

లలిత: అబ్బో! స్త్రీ స్వారంత్రాభిలాషులుగా మీరు!

[అంటూ తాను ఒకకీళ్ళ వేసుకుంటుంది. శెంకటరావు లేచి చేయి వట్టుకో

బోతాడు.]

లలిత: అగోండి!

[కిళ్ళి తొండరగా ఒక బుగ్గకు తోసివేసి]

అబ్బో! మీకూ లగడం ఎక్కువే!

వెంకటరావు: మీకూ అంటే!

లలిత: అంటేనా, అంకను పుట్టినవన్నీ ఏ మాతవి?

వెంకటరావు: [తగిలి] నాకు అర్థం కావడం లేదు.

లలిత: లేదా! పోనీ కాని కోటు ఇంకా ఎందుకు? తీసి వేద్దురూ!

వెంకటరావు: ఎందుకు?

లలిత: ఎందు కైతే నేమి? స్నేహితురాలిని అడిగాను. [తపాళాయంగా] తీయండి! [తీస్తాడు] ఇలా ఇవ్వండి! [పుచ్చుకొని మేకునకు తగిలించి నవ్వుతూ] కలెక్టరుచిఫ్ గుమస్తా వెంకటరావు లకోటుకో అమేకున వేలాడుతున్నారు కనుక మీరు ఎవ్వరో నిజంచెప్పరూ!

వెంకటరావు: [వలవెలబోతూ] ఇదంతా నాకు అర్థం కావడము లేదు!

లలిత: ఇంకా విప్పి చెప్పనా? నీవు వెంకటరావులా కాదు, గింకటరావులా కాదు. సత్యాన్ని బయటపెట్టనా?

[గడ్డం పట్టి అడించింది] మా మరిదివి! [నోరు తెరిచి ఏదో అసహనంతో నోటిలో కిళ్ళి కుక్కి వేస్తుంది. చేయి పట్టుకోబోతే తప్పించుకొని, దూరంగా వెళ్ళి చేతితో అజ్ఞాపిస్తూ] నాకు నీవు కొన్ని వాగ్దానాలు చేయాలి హేం!

హేం: [నొసటి చెమటను తుడుచుకుంటూ] అరే! నా పేరుకూడా తెలుసునా!

లలిత: నా సాముదిగం అంటే ఏ మనుషున్నావు మరి? దాని కేం గాని? నేను నీకు అర్థం కావడం లేదు? అర్థం తెలియ జేస్తాను గాని ఇవ్వడే! ఎప్పటికీ స్నేహంగానే ఉంటా నని ప్రమాణం చేయి!

హేం: అలాగే ఉంటాను.

లలిత: శ్రీలూ పురుషులలాగే స్వతంత్రులుగా న్నేహంగా ఉండవచ్చు నని నీవు ఒప్పుకున్నావు కదా! మరి ఈ న్నేహాన్ని సంఘం అపవద్యంగా చూసి తీరుతుంది. మనలను గురించి అదవవాగుడు వాగుతుంది, అనవ్యంగా కూతలు కూస్తుంది. లక్ష్యపెట్టకుండా ఉంటావా మరి?

హేం: ఎందుకు లక్ష్యపెట్టాలి? ఎప్పటికీ లక్ష్యపెట్టను!

లలిత: అదీ ధీరుడు అంటే! ఇంకొకటి మరి. మరి నేను ఉత్తరక్కరిని, అంటే అని నీకు ఆశాభంగ మయితే?

[హేం విక్కచూపు చూస్తాడు దగ్గరగా వస్తూ] అయితే గియితే, మరి 'న్నేహంగానే ఉంటాను' అనీ, శ్రీలు స్వతంత్రంగా ఉంటే ప్రపంచం అనుమానించి తీరుతుంది! అయినా అంతమాత్రాన నేను చెడ్డగా యెండను అని ప్రమాణం చెయ్యి!

హేం: [విసుకుగా] ఏమిటి ఇదంతా? పొద్దున్న పరికిలో ఎవడో వ్యాసినవ్యాకలు ఏకరువు పెడుతున్నావు?...

లలిత: [మీదకు వెళుతూ] ఇ దంతా తెలియజేం పాపం!

[దగ్గరమీద చిన్నచెట్టు కొడుతుంది. చేయి పట్టుకోబోతే, చారి గిరుక్కు మని తిరిగి కుంచించివర గోడను ఉన్న తలుపులను అనుకొని నిలబడు తుంది. వరుగున వచ్చి పట్టుకోబోతున్న హేంని కాసిస్తూ]

లలిత: తొందర పడకు అగు మరి. ఇంకొక్కమాటమాత్రం ప్రమాణం చెయ్యి, తరువాత నీదగ్గర నేను ఏ మన్నా దాపరికం చేస్తా నేమో చూడు.

హేం: [అగి ఆలోచించి] సరే!

లలిత: స్వతంత్రాభిలాషులమైన మనం స్వచ్ఛందంగా ప్రవర్తిస్తాము. ప్రపంచం అన్యాయంగా కాదులు కూస్తే ఊరికే భయపడనాళ్ళం కాదు! అని సత్యప్రమాణం చేసి నా చేతిలో చేయి వెయ్యి!

హేం: ఏమిటి ఇదంతా?

లలిత: ఏ దైత నేమి? నాకు ఇచ్చిన చనువు కొద్దీ ఈ మాత్రం కానించ

కూడదా! ఇంతేనా...

హేం: పలే అలాగే!

లలిత: అలాగే అంటే చాలదు. నేను అక్కట్లు చెప్పి! నా సత్య ప్రమాణకంగా—

హేం: నా సత్యప్రమాణకంగా—

లలిత: స్వతంత్రాన్ని ఆధిలషించినందుకు—

హేం: స్వతంత్రాన్ని ఆధిలషించినందుకు—

లలిత: సంఘం కాదుకూతలు కూస్తే. [చేయి చావుతుంది]

హేం: సంఘం కాదుకూతలు కూస్తే.

లలిత: భయపడే చచ్చులం కాము.

హేం: భయపడే చచ్చులం కాము.

[అంటూ లలిత చేతిలో చేయి వేయబోతాడు. లలిత ఛట్ మని తలుపుతను పీపుతో పెట్టిలోపలకు జారుతుంది. ఒక్కసారి లోపలనుంచి 'భయపడే చచ్చులం కాము' అంటూ మూడుచేతులు అతని చేతికిందకు వస్తవి. హేం తుళ్ళి గతుక్కు మని ఒక అడుగు వెనకకు నేసి వీధివైపు తిరుగుతాడు. క్యాం అప్పుడే గుమ్మం దాటి లోపల అడుగు పెట్టి అగిపోయి హేంని చూసి కళ్ళు ఎర్రజేసేప్పటికి, గదిలోనుంచి పెద్దనవ్వు నవ్వుతూ రావ్ ఉను, పంతులు, లలిత వస్తారు.]

క్యాం: [ఇది చూసి విత్తరపోయి] డేమిట్! [వెనుకకు తిరుగుతాడు]

[తెర పిడుగుపలె పడుతుంది]

ప్రభు వాక్యము

శ్రీ శివ శంకర శాస్త్రి

—* పాత్రలు *—

ప్రతిహరి

రూపాంతిక

పురుషోత్తమదేవుడు

మహామాత్యుడు

కాంచీరాజకుమారి

ఉత్కలమహారాజు

—* ప్రథమ రంగము *—

నీలాచల ధేత్రము: మహామాత్య భవనము

ప్రతిహరి: జయము, జయము, మహామాత్యసత్తములకు! పాదదాసి
అధికభక్తితో ప్రణామ మాచరించి విజ్ఞాపన సవినయముగ చేయ నున్నది!

మహామాత్యుడు: ఇప్పుడు వచ్చితి నేమి? ఈతొట్టరిపా లేమి?
ఆకస్మికముగా అహిత ముదయించెనా?

ప్రతిహరి: ఆనుకంప వహించి హతాదాగమనము క్షమియింపుడు!

కాంచీరాజకుమారి: గాఢకోకతప్తరాలు

దర్శనార్థ మరుగుదెంచి ద్వారముకడ నిలుచున్నది.

ఆసతి యగునేని యామె నాహ్వానించెద లోనీ.

మహామాత్యుడు: ఏల చెప్పగ జైరి వీమాట తొలుదొల్త?

కాంచీకుమారి, రా గదవమ్మ లోవలి!

ప్రతిహరి: చేయక తప్పద పెండ్లి కిమిచ్చాకమారి!

ఈనాడే? కొంతకాల మెట్టులైన గడచునెడల
ప్రభునకు కనికరము గలిగి పట్టుదల త్యజించునేమో!

మహామాత్యుడు: ఉత్కలేశ్వరుడు తా నొసగి యానిరి తొలుత
అన్యథా చేసెనా అవల పెన్నుడు గాని!
కనికరము జనింప కారణం బీనాడు
కలిగెనా అకస్మికముగా నేదేని?

ప్రతీహరి: కాలము గడచినకొలదిని కరగవచ్చు ప్రభునిమనసు;
దర్శన మొసగినపిమ్మట దయపైతము కలుగవచ్చు
దండనమున కైనగాని, దయ చూపుట కైనగాని
ధరణీధవులు సమర్థులు!

మహామాత్యుడు: పురుషోత్తమదేవ మహాభూమిపతి యద్వితీయ
దండకాననుం! దానరి జతులకు నుగ్రి వాజ్ఞయె!
కంచీనాయకులు తిరస్కారము సూచించినార
లన్నప్రభునకు: కౌపున అగ్రహించినాడు లేమి,

రూపాంబిక: ఒకమాట మాత్రాన కత్కలేశ్వరు డింత
కాశిన్య మూసదగునా? — ఎందైన

కార్య మిట్టిది వింటిమా?
మాట అన్నందుకే మారాజ్యము జయించి
సాధించి వచ్చెగాదా? — ఇకనైన
శతభక్తు విడువరాదా?
మాతండ్రి తన నేమి మాట అన్నా డనుచు
నను బట్టుకొని వచ్చునా! — ఇది మీరు
స్వామి మనుకో వచ్చునా!

మహామాత్యుడు: ప్రభువు కఠినుడు కాదు, పరమ కారుణికుండు
సరళుండు, శరణన్న శత్రువునకు యమియిండు

ప్రభు వాక్యము

శ్రీ తివ తంకర తాస్తి

~ పాత్రలు ~

ప్రతీహారి

మహామాత్యుడు

రూపాంజిక.....కౌంచీ రాజకుమారి

పురుషోత్తమ దేవుడు...ఉత్కల మహారాజు

ప్రథమ రంగము

నీలాచల క్షేత్రము : మహామాత్య భవనము

ప్రతీహారి:

జయము, జయము, మహామాత్యపత్రములకు! పాదదాసి
అభిషేకార్థమే పరీక్షామహాదరించి విజ్ఞాపన
సవినయముగ చేయ నున్నది!

మహామాత్యుడు :

ఇప్పుడు వచ్చితి నేమి? ఈతొబ్బిపాటేమి?
అకస్మికముగా అహిత ముదయించెనా?

ప్రతీ హరి:

అనుకంప కపిలచి హతావాగమనము క్షమియింపుడు!
కొంచీ రాజకుమారిక గాఢశోకతప్తరాలు
దర్శనార్థ మరుగుజెంచి ద్వారముకడ నిలుచున్నది.
ఆనతి యగునేని యామె నాహ్వానించెద లోనికి.

మ హా మా త్మ్యు డు:

ఏల చెప్పగ జైతి వీమాట తొలుదొల్తి!
కాంచీకమారి, రా గడ వమ్మ లోపలికి!

ప్రతీ హరి:

చేయక తప్పద పెడిలి శ్రీమద్రాజకుమారికి
ఈనాడే? కొంతకాల మెట్టులైన గడచు నెవరి
ప్రభునకు కనికరము గలిగి పట్టుదల త్యజించు నేమొ!

మ హా మా త్మ్యు డు:

ఉత్కలశ్వరుడు తా నొసగి యానతి తొలుతి
అన్యథా చేసెనా అనల వెన్నడుగాని!
కనికరమ్ము జనింప కారణం చీనాడు
కలిగెనా లకస్మికమ్ముగా నేదేని!

ప్రతీ హరి:

కాలము గడ చినకొలదిని కరగవచ్చు ప్రభునిమనసు;
దగ్గన మొసగిన పిమ్మట దయనైతము కలుగవచ్చు
జనమున కైనగాని, దయ మాపుట కైనగాని
దీని ధవులు నువ్వరు!

మ హా మా త్మ్య డు:

పురుషోత్తమదేవ మహాభూమిపతి య్వోతీకు
చండకాసను! దాసతి జను కు సుగ్రీవాజ్ఞయే!
కాంచీనాయకులు తిరస్కారము సూచించినార
లస్సప్రభుః: కావున అగ్రహించినాను లేడు.

రూపాంబిక:

ఒకమాట మాత్రాని కుత్సితేశ్వరుడికి
కౌతన్య మూనదగునా—ఎందైన
కార్య మిట్టిది కంటిమా?
మాట అన్నందుకే మారాజ్యము జయించి
సాధించి వచ్చెగాదా?—ఇకనైన
శపథమ్ము విడువ రాదా?
మాతండ్రి తన నేమి మాట అన్నాడును
నను బట్టుకొని వచ్చునా!—ఇది మీరు
న్యాయ మనుకో వచ్చునా!

మ హా మా త్మ్య డు:

ప్రభువు కితినుడు కాదు, పరమ కారుణికుడు
సరసుండు, శరణన్నశత్రువున్ క్షమియించు
చండకాసను డయ్యు, శత్రుభీకరు డయ్యు!
మనుజునాయకు లెల్ల మాటపట్టి పుచ్చే
ఎంత లెంతలా చేతు; రిది త్తత్త్రియులరీతి.
ఉత్తమత్తత్త్రియుం దుత్క-లేష్విరుడు. నీ
మీది పేముడిచేత మితండ్రి నర్థించ,
నోగనే ముత్యము న కేవలమునుగా

నిను సమర్పించి పాడిగ్రహణోత్సవం
బొంగిరిప వలె ననుట యుక్త మౌనా కాద?
నీకండ్రీ ఆటు చేయనేర కత్కల నేత
క్షత్రియుండే యొక సమూర్జకుం డనియు
తన కులము స్వచ్ఛ మని తనయ నీయ నటించు
అనాహితనము చేయు బయచితం బన వేల?

రూ పాంబిక :

సమూర్జకుం డంట చాలిదోషమే! కాన
అన్నమాటకు ఫలం బనుభవించెను కాద
మాతండ్రి!

జనకుమాటకు తనూజాత నిటు విశ్రింప,
మీవంటి సజ్జనుల మెచ్చుకో దగినదా
సెల విందు!

మ హా మా త్యుడు :

పితరుల మాటకు బిడ్డలు బాధలు
వకుదురు తల్లి! వ్రపందకముల.
అందులకే మాయవనీధవు డానె
సమూర్జకునకు జాయ వగుదు వని.
ఇది న్యాయం బని యొ ట్లందుము! మరి
జనపతి మాత్రము చండకాశనుడు!

రూ పాంబిక :

తనయొడ భక్తియు తాత్పర్యము గల
అబలమీదనా అగ్రహ మూనుట!
నిజముగ నానై గెనలే యాదిని

ఉత్కలేశ్వరున కున్న పక్షమున
కైవస మగు మాకొంచీపురిలో
పెండ్లి యాడడా పృథివీపతి నను?

మ హా మా త్మ్య దు :

ఉండెను తల్లి, ఉత్కలేశునకు
నీయెడ ప్రేముకి నిండుగ నానిని.
సౌందర్యంబును సద్గుణవర్ణన
మాతకించి రే డనురక్తుం డయి
నిన్నుగూర్చియే నిరతము నాతో
సంభాషించెను చాలదినంబులు.

రూ పాం బి క :

అంతప్రేమ మంతలోనె అతరించిపోయె నెట్లు!
అనురాగముకన్న నృపతి కభిమానమె ముఖ్య మాయె.

ప్ర తీ హా రి :

ప్రభుసౌదంబులపై బడి ప్రార్థించిన లాభ మేమొ
మనకు కరగదా లేనికి మగువదీనవాక్కు విన్న?

రూ పాం బి క :

కనికరమున నృపత్ని నన్ను కన్నీయగా విడుచునని
పితామేశ్వరు గొల్చుచు నీజన్మము గడపుదాన!

మ హా మా త్మ్య దు :

త్వరలో అన్నాడు గాని తప్పదు రాజాజ్ఞ తల్లి!
నీ బెరుగవు రే డెంతటి నిశ్చలుండో మాటపట్ట.

రూపాంబిక:

కన్యగా జన్మంటు గడప వీలే లేదా?
సమ్మార్జకన కేను జాయ కావలయునా!
అగ్ని టకటా! ఎతయన్యాయ మన్యాయ!
మాతృహత్యకుగూడ ఆయుధము లేదాయె!
కంచి కామాక్షమ్మ కరుణించదా నన్ను!
ఏ కామసాధునకు నేమి దయ కలుగదా!
శైలాసనాధునకు కారుణ్యమే లేద!
కాంచీకుమారి కీగతి పట్టవలసినద!

మహా మాత్యుధు:

ఏడ్వ కమ్మా! ఇవ్వ డేమి చేయుదు నేను?
దుఃఖ మెరుగుదు, నాకు దుఃఖిత లున్నారమ్మ!
వర్జితు వుంచినాడు నీ పరిణయము కాంచీదు
వర్జిల భారమ్ము నాపైన రాజకుమారి!

రూపాంబిక:

ఈ యాపదనుండి నన్ను నెట్టులైన రక్షింపుకు
తండ్రి, ఈ దీనను మీతనయనుగా భావింపుడు!
వర్జిమిల్లితి తావకీన పాదాంభోరుహములపై
అభయ మిచ్చునరకు తండ్రి, అడుగులు విడువంజాలను!
కావ్యగ్రామింపు లఖిలప్రజ్ఞలు మీకరగతములు!
కనికర ముదయించిన నను కాపాడుట నుకరం బగు!
అలోచన నేయునెడల ఆపద తప్పించుటకై
మహామంత్రులైన మీకు మార్గము దొరకక పోవునా?
దుర్గతి యన్యధాకమున తొలగిపోవునని నేను

అమరణము మీకృతజ్ఞురాలనుగా నందు తండ్రీ!
రక్షింపుడు, రక్షింపుడు, రాజకుమారికి యేగతి
నమ్మార్జకునకు ఆయ్యో! బాబుగో జీవింపగలడు!

మ హా మా త్మ్య డు :

ఏడువ కమ్మా! ఏడువకు!
అద్దభారమే పెట్టితి కమ్మా!
కానీ చూతము కాగల దేదో.
ఉర్వీపతి పురుషోత్తమ దేవుడు
కఠిన మానసుడు కాదు కుమారీ!
ఆదె ధైర్యంబున, కాధారం బగు.

*

*

మస్మాదమే యైన తోడుమన్నది యొకటి,
నీకు ద్వేషము లేదు నృపతియొడ ను తలకు.
ఘృకాలములోనే క్రిమజ్జగన్నాథు
కారుణ్యమున నీకు కల్యాణ మగు గాఁ!

ద్వితీయ రంగము

శ్రుతుషోత్తమదేవ మహారాజా జగన్నాథాయమహా
సమర్పణమృద్ధనితో నాడుచుండును.

మ హా మా త్యు డు :

మహాప్రభూ, జయము జయము!

మ హా రా జు:

మహామాత్య, వందనంబు!

మ హా మా త్యు డు :

స్వామిసేవయందు ప్రభువు చాలమగ్నులైనవారు.

మ హా రా జు:

ఎల్లవారు సేవకులే యీమహాప్రభునియొడుట!

గాడకో కళింగమునకొ కాంచికో ఉత్కలముకొ

స్వల్పభాగములకు ప్రభులు చాలమంది కలరు. కాని

సర్వలోకములకు ప్రభువు జగన్నాథ దేవు డొకడే!

మ హా మా త్యు డు :

తమకు గల్గుభావ మితరధరణిపతుల కుండునేని

ఈలోకము స్వర్గముగా ఎన్నండో మారియుండు.

మ హా రా జు :

స్వామిసేవలోనె యెంతో సౌఖ్యమున్న, దీధరణి

పాలనములకులన నాకు ప్రతిదినము జగన్నాథ

తేజశ్చంద్రమునకు తెరసి లేదు మహామాత్య!

మ హా మా త్మ్య దు :

నడచు ధర్మదేవత తన నాలుగుపాదాలతోడ
ఈయత్కలరాష్ట్రమందు నేరికగా నుండ తమరు!

మ హా రా జు:

పరశురామాది మహాబ్రాహ్మణవీరులు పూర్వము
కృత్వియ యెల్ల గలిచి, మట్టిపెల్లవోలె, నిర్మములై
దాన మిచ్చి ముడముతోడ తపమునకై వెడలిసాడు.
ఈలికాలవృథావ మేమి చెప్ప! నిండుకంత
మహి నేలెడిరాదా లెంతో ముంచి వర్షితు రవుర!

మ హా మా త్మ్య దు :

కావుననే రాజులు కావలె ధరణీకాంతులు.

మ హా రా జు:

ఏడాదికి నొక్కసాను ఈనీలావల తీర్థ
ప్రభు జగన్నాథాలయ పాంగణపవిత్రభూమిని
గొప్ప లజ్జగించి అన్ని కలములవా రధికభక్తి—
సర్వమును జగన్నాథ మన్న సరస్వతీ కనుగుణముగ—
ప్రసాదంబు స్వీకరించి పవిత్రు లగుచున్నవారు!
ఎంత పూజవాసరంబు! ఎంత శుభదవాసరంబు!

మ హా మా త్మ్య దు :

శ్రీమజ్జగన్నాథ సేవాసురత్వ లో
దేవరవారి కీదివ్యప్రదేశాన
కొత్త కానుక నొసగ గొనివచ్చి యున్నాను.
'భూమరాశిర్వాద పూర్వకంబుగ దేవ!
శ్రీసన్నిధానాన స్వీకరింపగ వలయు.

మ హా రా జా:

మాన్యుకాక్షించు మంత్రవర్ములు మీరు
[బ్రాహ్మణోత్తములు, మీపల్కు లాదరముతో
కరసా పహించి నే స్వీకరించితి కాన్క !

మ హా మా త్మ్య డు :

[సంజ్ఞ చే నమిపించిన యాహంబికను నిర్దేశించును.
అమె మేలిమునుగు తొలగించి వివర యగును.]

తనుయెడ భక్తితాత్పర్యముల్ కలిగి
రాణికి నుచిత మారమణీయనకల
శరణక్షణాలతో శోభలు కన్య
నాదరింపుం దుక్క-లాననీరముణ!

మ హా రా జా:

కనకపుబామ్మయో కానుక యనును
భావింపవైతిని: ప్రమదము! కాని
ఇందుక వివరింపు దెవ్వ రీకన్య!

మ హా మా త్మ్య డు :

కాంచీకమారి యీక న్యాలలాప
మర్మలక్ష్యర సేవనోన్మితప్రదయ.

మ హా రా జా:

జనుకటి మాయాజ్ఞప్తికి వివరీతముగా సూరలు
చేయదలచినారు: మిగుల చిత్రముగా నున్న దార్య!
ఈమెను సమ్మార్జకనకు నిచ్చి వివాహము చేయగ
జనుక న్నాజ్ఞ యొనగినాము: విస్మరించి నారో దాని?

మ హా మా త్మ్య దు :

మహాప్రభు, తమయాతి మరవగ నెవ్వారితరము!

ప్రభువాక్య మ్మృత్యురళి పాలింపగ వచ్చినాను.

అదేనవాక్యము లేనా దధిపతేష్ఠులు తప్పరు.

మ హా రా జు :

అధిపతి యిచ్చినయాతి నన్యథా చేయరాదు.

మ హా మా త్మ్య దు :

చిత్తము! కావున దేవర స్వీకరించి తీరవలయు

కాంచీరాజకుమారిని, కాపాడుకొన ప్రతిజ్ఞ!

స్వర్గదండమండిత మాసమ్మార్జనితో దేవర

స్వామియూడిగంటు నీయు సమయము కాదా యియ్యది?

మ హా రా జు :

[చేతులు జోడించి చిరువగువుతో]

మహనీయము భూదేవామాత్యబుద్ధికౌశలమ్ము!

మ హా మా త్మ్య దు :

మహాప్రభువు సరసహృదియె

మహనీయము! మహనీయము!

మ హా రా జు :

కాంచీరాజకుమారిని గౌరవమ్ముతో సువర్ణ

పత్యుగికి గొనిపోవుదు ప్రభాసాదమునకు వేగమె

[ప్రజలు హర్ష భవములు]

మ హా మా త్యు య:

శ్రీ పురుషోత్తమ దేవ

క్షితిపాలాగ్నిదీపి జయము!

[చేతులుజోడించి]

జగన్నాథ దుహస్వామికి

జయము, జయమా, జయము, జయము!

[హర్షధ్వనులు]

సాందర్యోపాసి

శ్రీకృత్తివాస తీర్థులు

[౧]

[బౌద్ధమతం అంతిమకళ-కలంవాలో బౌద్ధస ఘను రాత్రి పదిగంటలు కొడితారు. సంఘ ద్వారందగ్గర పాఠిపోతున్న యువభిక్కును పహరా వాడు వట్టుకొంటాడు. వెన్నెల్లో నిలబడి, చిరునవ్వు ముఖంలో ఉట్టిపడ, పహరావాడితో భిక్కు ప్రసంగం చేస్తాడు. భిక్కు సన్నముగా పొడవుగా పచ్చగా ఉంటాడు: స్ఫురదూపి.]

పహరా: ఎక్కడికి పోవడం? భిక్కు-

భిక్కు: ఎక్కడి కయితే నేమి?

పహరా: ఈ రాత్రినేరే మళ్ళీ నదలి నగరంలోకి వెళ్ళకూడదు.

నవ్వుచేసేపని సంఘధర్మాలకు, మియ్యానికి విరుద్ధం.

భిక్కు: ఈ వినయధర్మావలల చూడబితాలు ఎండిపోయిన బెండుముక్కలై పోతున్నాయి. చిరకాల సంఘద్వారందగ్గర పహరావాడుకూడా ధర్మమే ప్రబోధం చెయ్యడం ఆశ్చర్యం!

పహరా: ధర్మం కాదు మన జీవనసారం!

భిక్కు: ఆమాట చెప్పకు. ఆహారాశ్రావాలు 'అభిధమ్మం' చేత్తో పుచ్చుకుని తదేంద్రియతో 'తథాగతుణ్ణి' ధ్యానిస్తో కూర్చోలేను.

పహరా: ధర్మమొకటి ఏమిటి తిరుగుబాటు?

భిక్కు: ఆవునూ ఆనవాజంగా వున్న ధర్మమొకటి తిరుగుబాటు. ఇనుప పైకెక్కినట్టి మతంలో శరీరం శుష్కింపజేసుకొని, మృదయాన్ని తురిచి తియ్యలేదు.

పహరా: మాతాధిగతి ఎన్నిసార్లు చెప్పినా పెడచెవి పెడతావు. ఎప్పుడూ చేతులో కుంచెలు, గైరికాది ధాతువులు, వర్ణకలూ వదిలేయ్య మంటే వదలిపెట్టవు గద.

భిక్కు: రంగులూ రూపం వదిలేయ్యను. పాత్రా లయినా తృణ పాత్రయం చేతులో కుంచెలు, వర్ణకలు వదలను. మొన్న ఆభిధమ్మ పిటకం తిరగేస్తూ తలదిమ్ము వచ్చి భాళీ పున్నచోటల్లా అందమైన బొమ్మలు గీకాను.

పహరా: కాంతం పావం. కాంతం పాపం. ధర్మగ్రంథంలో చిత్రాలు చిత్రించడం పరమదూష్యం భిక్కు!

భిక్కు: ఆకాశంలో మెరిసే రంగులూ రేఖలూ, దివ్య తూలికాకూడా దూష్యమే. చేత నయితే ఆకాశంలో చిత్రీకర్తలు చెరిపేయ్యి.

పహరా: అంతా కర్మ. మతాయతనంలో చిత్రకారుడు చేరడంవల్ల ఇంతవిప్లవం వచ్చింది.

భిక్కు: మా జీవితం తిరుగుబాటే. అంధకారమయం ఈ మతాయతనం. సాలిగుళ్ళు బాగా పెనవేసుకొన్నాయి. వెలుగంటే భరించలేదు. బూజు వట్టి వెలుతురులేని సాలిగుళ్ళల్లో మా చిత్రకారుల జీవితాలు ధూళిపాలు చెయ్యలేం! చెయ్యలేం! బల మైనసమ్మెటబేటులతో బాధలు కొట్టి పారేస్తాం. స్వేచ్ఛ మా ప్రాణవాయువు. అలంకారం, అందం మాకు ప్రాణాలు.

పహరా: నీ మాటలు ధర్మగ్రంథాల్లో గోచరం కావు.

భిక్కు: మీకు సహజ మైన నేత్రాలు, లేపు: గ్రంథచక్షువులు. ఎడిటోరియస్ శరీరం. ఎముకలపోగులు, చీకట్లు, కూన్యం— ఇవి మీరల్ని కెక్కివి! అబ్బ ఈ మతంలో కూర్చో లేను. నగరంలో రమణీయ పాత్రసాదోపపనాలు తిలకించాలి. నీలాకాశంలో తారలు చూడాలి. మల్లె పువ్వుల్లాంటిసాగ మైన ఘాటయిన వెన్నెల ఆనుభవించ నియ్యగు. చిన్నటి కుమారంలా మిన్నేటికుంపురుల్లా చల్లదనం ఇచ్చే ఈ సాలివెన్నెల

మతామతసంబోధి ప్రసరించనీయరు. కిటికీలు అసలే లేవు.

పహరా: ఎన్నాళ్ళుంటుందివెన్నెల? మన జీవితాలు జగచ్చుక్కరిలోలకులు.

భిక్కు: అంతా ఊచికం. అందుకే బతికినంత కాలం అభిరుచి, ఆదర్శం పొగొట్టుకొని నీరసంగా బతకలేను. కూన్యనీరస ధర్మజంక్షుమారుతంలో నాజీవనం జీర్ణపత్రం కాకుండా చూచుకుంటాను.

పహరా: అంత నీరసమా ధర్మం? మనబతుకు జీర్ణపత్రమా?

భిక్కు: వసంతశోభ ఉన్నంతవరకూ యావనం సుందరం. వసంతక్రియ, శోకిలల కోలాహలం తరిగిపోయి శీతువు వచ్చినా భావనలో వసంతం, యావన సౌందర్యం హత్తుకునే ఉంటాయి. మన మనస్సు ఆకాశంలాగ మహాజ్వలమై చిత్రార్థ శబలితమై ఇంద్ర ధనస్సులాగ, నీ హారంలో తడిసిన గలాబీవంటి ఉషస్సౌందర్యంతో ఉంటుంది నన్ను వదిలేయ్యి, వెళ్ళిపోతాను.

పహరా: భిక్కు నేనూ నీలాగే యావనమదంలో వొట్టె తెలియక స్వేచ్ఛా దీ:నై నమస్తే ఫణామణిప్రలోభాలకూ వతంగం అయ్యేవాణ్ణి. నాశరీరం మిసమిసలాడతూ వచ్చడబ్బులంకలా మెరిసిపోయేది. దేహంయవనశిల్పంలా ఉండేది. వినయధర్మాలు కఠినం. విధి లేక సంఘస్థర్మ పరమధారకు మేక పిల్లనై తలవొంచాను. మతగ్రంథం బూజు దులిపి చేస్తో వున్నానునీసరికి, మనస్సు సాదరసంలాగ తాదాస్యంజైవు తరలిపోయేది. కళ్ళాలు తెంచు కొని గుర్రంలా పరిగెత్తేది. రూపకల్పనలో మురిసిపోయేది. కఠోర సాధనకు లొంగి పోయాక ఇప్పుడు కష్టమనిపించదు.

భిక్కు: కత్తి అంచులమీద నడవడం ఘోరం, బాధాకరం!

పహరా: బాధ లేదు. నాకు పువ్వువరాగం, వీధుల్లో ధూళి సమానం.

భిక్కు: ఎంత నీరసం!

పహరా: ఇంత చిత్ర కారుడిని భావుకుడిని ఎందు కొచ్చా విక్కడికి?

భిక్కు: అర్థణా లేనివాళ్ళు ఏ చస్తాం! పొట్ట శీతో పట్టుకు తిరగక

తనలందఱు నిజరంలో మంచులో తడిసి పడిరి, అది విశో తిరిగాను—ఎవ
డయినా కుంచెల కయినా పైసా ఇస్తా డేమో నని.

పహరా: ధనంగో వచ్చిన మర్యాదవల్ల, పాగయకల్లకలో పానకల్ని త్రవ్వ
చేస్తారా మహాధులు! అయ్యో, ప్రపంచసరలి ఎరగని అమాయకుడవు.

భిక్కు: లిండి లేక అదర్భం అభిరుచి చువుతో లేక తిరిగాను. వాడ
వాడల విచ్చగాడిలా తిరిగాను. నాకేక ఏమరూ వినరు. •

పహరా: ఎలా వొచ్చావు మతాయతనంలోకి?

భిక్కు: మానిన్ని బలవంతంగా చేర్పించింది. ఇక్కడ ఉంటే శరీరం
నిలుపుకో వచ్చు, రుచిని ప్రియతీకరించవచ్చు అత వడ్డాను.

పహరా: నీదృష్టి మారిపోతే బాగుపడే వాడవు.

భిక్కు: బాగుపడడానికి వెళ్ళిపోతున్నాను.

పహరా: దృష్టిని అంతర్వ్యాపిని చేసి 'తిథాగతుడి' వైపు మరల్చు.

భిక్కు: ఉత్తమ చిత్రకారుల దృష్టి అంతర్ముఖం కాక మరేమిటి?
అందుకే అఖండసౌందర్యం ఉపాసిస్తున్నాను.

పహరా: అయితే అడవాళ్ళ ఆవశ్యమన్నార్థి చిత్రించడం ఎందుకు?

భిక్కు: శ్రీ మూట తలపెట్ట కూడదా? •

పహరా: కూడదు. కోరిక లీరిక లెత్తించి, జగత్తు నిత్య మనే నుండక
భ్రాంతి కల్పించి తిప్పుతుంది. అందుకే తథాగతుడు ప్రకృతికి దూరంగా
ఉండ మన్నాడు.

భిక్కు: శ్రీ జగదంబ! ఇవన్నీ ఉన్నా తెలుసుకో. యువకయువరీ
భిక్కు-నీగణం వినయ కాననాలవల్ల సంసారం నిస్సారం చేసుకుంటున్నారు.

పహరా: నిస్సారం! చెరుకుపిప్పి కాక మరేమిటి?

భిక్కు: పిప్పివంటిబుద్ధి, నీరస మైన మనస్సు. సారం ఏలా గ్రహిస్తుంది?
అంతా పొడయిపోతున్నారు మతాల్లా. పదిలెయ్యి వెళ్ళిపోతాను
(అకటక పావుకోళ్ళదవ్వడు విసగస్తుంది.)

[౨]

[మతాయతనంలో గది. సంఘాభ్యుదయి కాళ్ళచప్పుడు విని ఏడుపు ముఖంతో భక్తుపదం తిరగ వేస్తూ ఉంటోడు భిక్షు. ప్రవేశం మతాధిపతి.]

అధిపతి: భిక్షు? ఏమి టావుస్తకం?

భిక్షు: చిత్తం చిత్తం...ధర్మపదం.

అధిపతి: కొంప తీసి ప్రాకృత శృంగారగాథలు కావు గద! (వుస్తకం తిరగేస్తూ) భక్తుపదంనిండా ఈ సుందరాకృతు లెందుకు! ఏమి టీ కిల్పం! ఎందుకూ హస్తవిన్యాసాలు! అబ్బబ్బ! నమో బుద్ధాయ! ఎక్కడ చూచినా అవయవస్ఫూర్తి, యావనశ్రీలు, అందం! ఛక్ చచ్చుదేహం తిరిక్తున్నావా? (విసుగుదల, కోపం.)

భిక్షు: మనస్సు సరి లేనప్పుడు బొమ్మలు గీశాను.

అధిపతి: తథాగతుణ్ణి ధ్యానం చెయ్యి. ఎందుకు సరిగా వుండదు? ఉదయం వైత్యా వందనానికి రాక ఈ పాదపరి చేస్తూ కూర్చున్నావా?

భిక్షు: (చేతులు నలుపుకుంటూ)...అవును స్వామి!

అధిపతి: నీకు ఎన్ని సార్లు చెప్పాను? పాలిలో వున్న గ్రంథాలు చదవమని

భిక్షు: చిత్తం.

అధిపతి: అస్తమానం హాలుడి గ్రంథం చదవుతావు. ఎందు కాగాథలు? అసలు మతాయతనంలో సాందర్య మీమాంస పనికి రాదు. పరమ నానీకుడివి!

భిక్షు: (ధైర్యంతో) పరమాస్తికుణ్ణి—జీవితంలో నుంచి చంపుకోలేను.

అధిపతి: అత్యోన్నతి ధర్మం ఆక్కర్లేమా?

భిక్షు: అత్యోన్నతి వుంటేనే అంద మైన కిల్పం వస్తుంది, శరీరం తిట్టిపోతారు. తిట్టిపోతున్న మీరే శరీరం ధరిస్తున్నారు!

అధిపతి: దానికి నాకూ సంబంధం లేదు. నువ్వు ఎవరో తెలుసుకో.

భిక్షు: తెలుసుకొన్నాక?

అధిపతి: అప్పుడు నీకు కుంచెలు తెప్పించిస్తాను. గౌరవ ధాతువులిస్తాను.

భిక్షు: అమ్మయ్యా! నాగౌరవ ఫలించింది.

అధిపతి: మరీ గౌరవ అనకు - అదేదుఃఖానికి మూలం. గౌరవలు

రచ్చగొట్టే చిత్రాలు గీయకు.

భిక్షు: అంతే ఎలాటి బాహులు స్వామి!

అధిపతి: శరీరం లేనివీ రూపం లేనివీ?

భిక్షు: దయ్యాలూ భూతాలూ.

అధిపతి: మునివీ ముతక వాళ్ళను, కాటికి కాళ్ళు సాచిన వాళ్ళను, ప్రళయం సృష్టించు.

భిక్షు: మునివీ ముతక వాళ్ళను శరీరం ఉండదా?

అధిపతి: సావధానం లేని శరీరం కనక చిత్రించవచ్చును. శారూర్యం దగ్గిరికి రానీయకు. అలాటి చిత్రాలు గీయాలి.

భిక్షు: ఈ మతాలన్నీ బాహుగ్రీకు. మతంలో సన్యాసులు వొట్టి బాహులు, పేక ముక్కలు. ఎంతవేలూ గతానుగతికంగా వచ్చే బాబు పట్టిన పాతపుంతలో, వెనక చూపుతో నడస్తారు.

అధిపతి: అనవసరం అదంతా నీకు.

భిక్షు: ప్రపంచం కట్టివేడతా గాని నాకు కుంచెలు ఎప్పు డిస్తారా అని తహతహలాడి పోతున్నాను. అప్పుడే నారక్తంలో ముకుమార మయిన భావాలు పారాడుతున్నాయి. అంద మయిన మంచుతెరతో ఇంద్ర ధను ర్వర్ణాలే నాకళ్ళను మోపుతుంది ప్రకృతి. నాభావనలు వింతవింత స్వప్నాలు అల్లుతున్నవి. మనస్సే తూరిక గా మారి చిత్రరచన చేస్తున్నది. అహ!

అధిపతి: చాలు చాలు నీ కేలాపన! కట్టివేట్టు వెరిమొరి కబుర్లు! నేన చెప్పినట్టు చిత్రాలు చిత్రించు తెలిసిందా?

భిక్షు: పాతగ్రంథాల్లో విశ్వమన్నారా బాహులు!

అధిపతి: ఛక్! గోడలమీద వెయ్యాలి. చైత్యవంశం చేసేచోట గోడ మీద చిత్రించాలి.

భిక్షు: చిత్రం స్వామి. (నిష్క్రమణ)

[3]

[ఉదయం చైత్యవంశం చేసేచోట. బౌద్ధ భిక్షు భిక్షునీ గణం కిక్కిరింపజేస్తూ ఉంటారు. గోడమీద చిత్రాలు చూసి నివ్వెరపోతున్నారు. జనంలో కలకలం.]

ఒక బౌద్ధ భిక్షు: కాలం పాపమ్! నమోతస్స భగవతో అరహతో నమ్మాసంబుద్ధస్స!

రెండో భిక్షు: (ధర్మపదం కళ్ళకు అడ్డుగా పెట్టుకుంటాడు) అబ్బ పాడుబొమ్మలు!

అంతా: బుద్ధం శరణం గచ్ఛామి

సంఘం శరణం గచ్ఛామి

ధర్మశరణం గచ్ఛామి (కలకలం శాంతిస్తుంది).

అధిపతి: (గంభీరంగా) భిక్షు! ఇవేనా బొమ్మలు!

భిక్షు: చిత్రం!

అధిపతి: మహాభినిష్క్రమణ, ధర్మచక్రం, మహాబోధి, ఏవీ కనపడలే!

భిక్షు: సమస్త లావణ్య ప్రకృతిని సృజించాను.

అధిపతి: ఘోరం! సంఘం కలుషితమయింది! (కేకలు) ఏం మాట్లాడ వేం భిక్షు?

భిక్షు: రమణీయ ప్రకృతి!

అధిపతి: కాటుక కన్నులనుండి వచ్చేవారుమాత్రం లోరణాలు, పంక్తు తమలపాక్షలాంటి పాదాలమీద జీరాడే పరిగించులసాగను, నీలినరన్ను తొడ నొక్కరమణి చేసే చక్రివాకాలు, ప్రియాధమ్మిల్లం, — అమ్మమ్మమ్మ

సందర్భం! ఇటువంటి విశ్రాంతి అబ్బ ఎక్కడ చూసినా
 త్రి త్రి.

తక్కినవారు: ఆమాట ఉచ్చరించడం.

భిక్షు: సర్వసృష్టి కళ ఎక్కడనుంచి వస్తున్నది?

అధిపతి: పొద్దు విచారణ.

భిక్షు: మఠంలో చీకట్లు వెనవేసుకొంటున్నాయి. భిక్షు లంతా
 సాలిపురుగులూమిరు సృష్టించుకొన్న చీకటివల్ల మిశ్రిచిక్కిపోతారు.

అధిపతి: చాలిండు!

తక్కినవారు: ఈమారుని దూతను తరిమివేయండి. నీకు మారుడిదూత!

అధిపతి: అవును నిజం. నీకు శక్తి వుంటే కూనాన్ని వృద్ధిండు.

భిక్షు: కూన్యం ఎలా వుంటుందో చెప్పండి. తర్వాత బొమ్మగీస్తాను.

అధిపతి: కూన్యమా!...అది...అది...(క కాళం చూస్తూ)

భిక్షు: ఇక నైనా ప్రకృతిచిత్రాలు దూషించకండి. సందర్భాన్ని
 తిట్టకండి. ధర్మపథంలో చరిస్తున్నా మన దాంబీకం అహంకారం వదలి
 వెళ్తుంది.

అధిపతి: గోడలన్నీ పాడుచేశావు.

భిక్షు: కూన్యరాజ్యంలో మీ ఊటకాలతో దొంగధర్మం పాటించండి!
 మీకు వెలుతురు ఎందుకు? కిటికీలు ఎందుకు?

భిక్షులు: అక్కర్లేదు నడు. ముం దిక్కణ్ణించి! (కేకలు)

భిక్షు: వదిలేస్తున్నాను సాలిగూళ్ళు! వదిలేస్తున్నాను బొమ్మగీళ్ళు!

(నిష్క్రమణ)

గ్రీష్మ ఋతువు

శ్రీ బాలాంత్రపు రజనీకాంత రావు

[పెద్ద వడగాలి రోదలు. నదును నదును దీవంగా ఒక్కొక్క పక్షి, జంతువూ అరుస్తూంటుంది. గాలి రోదలో మందారి రాగం లీగలు సాగు తూంటుంది. గాలి రోదలోనే మెల మెల్లగా జన సందోహం, — 'అత్తా, అత్తా, కాళ్లు పొక్కులెక్కాయి' — 'రాహుమాయ్ బాహుమ,' 'తల మాడిపోతోంది, ఒళ్ళు కాలిపోతోంది' అని యీ విధంగా — పొంథ జనులు — వొక్కొక్కరుగా అంటూ, 'ఏం గ్రీష్మం, ఏం గ్రీష్మం' 'పం ఎండ ఏం ఎండ? అని వికృతంతుగా అరుస్తారు]

పాంథుల ఒకటో జట్టు:

బబ్బింద గీతి

నడిమింట చండ రవి మందు నెండ్ కాచె
వడగాలులు నుడి తిరిగి హోరు మని వీచె
నడలి తరుపర్లములు జరజర మని రాలె
వడలి నును ఫలాలు సాగను చెడి పడి తూలె
కడ లంటు బ్రతుకులను దీవరాకి రోసె
బడలి మంచెపయి తోటమాలి కను మూసె

(పాట దూరంగా పోయి నన్నగా వివలమకూ వుంటుంది.)

చిన్నపిల్ల: బాబా, బాబా, లే. త్వరగా లే.

వృద్ధు: ఏం తల్లీ, పడుకో. చెట్టునీడ దాటి బయటికి పోకు. వాక చెంపని వడగొడుతూ వుం దింకాను. పడుకో-తల్లీ!

చిన్నపిల్ల: ఈ రహదారిని వొడ్డు బాబా, ఈ వడి వెలుర్లో కళ్ళకి చీకటులే గాని—

వృద్ధు: నా కళ్ళ కెప్పుడూ చీకటులే గా దమ్మా. నవ్వు దూర మైతే మరీని.

పిల్ల: బాబా, బాబా, అక్క డెక్కడో తోట వుండిట. ఎండ రెండకో పాడుకుంటూ వెళుతున్నారు.

వృద్ధు: ఏరీ!

పిల్ల: ఆ మలుపులో వున్నారు, మనమూ పోదాం, లే బాబా, తోటకి.

వృద్ధు: తోటా, ఆమెమ్మో ఎక్క డుందో! పేదవారం నిస్సత్తులం, పోగలమా?

పిల్ల: (విసేకుండానే) తోటే బాబా. అంతా వెళుతున్నారు. తోట మాలి అని వుంటా డుట అందులో. వీ రంతా అక్కడికేట. బాబా, పోదాం, పోదాం లే, బాబా.

వృద్ధు: ఇంత యెండలో తోటమాలి, తోటమాలి—అవును. నా గురువులు చెప్పేరు—చిన్నతనంలో. సట్టనడి తేసవిలో యెప్పు డైనా అకలీ. దాహమూ యెక్కు వయి పాగ్గలాలు నిలుపుకోడం కష్టమయితే తోటమాలిని కలిసికో వున్నారు. తోటమాలి — చలిది దాహ లిస్తా రట. ఫల రసాలూ, పానకాలూ, అన్నీని. కనుక్కో. కనుక్కో. తోటమాలి తోటలో వున్నారో లేదో కనుక్కో తల్లీ.

పిల్ల: నడుపు మరి. (పొంథుల పొటల్లోకి కస్తుండ్) — ఆయ్యా చూడరూ ఇలా? చెప్పరూ — తోటమాలిట — తోటలో వుంటారా?

వృద్ధు: ఎండల్లో కూడా...

పిల్ల: యెండల్లో కూడా? చెప్పరూ. వుంటారా తోటలో?

ఒక పొంథుడు: యెవరు? తోటమాలా? తోటలోనా? తోటమాలి సంగతి నీ కెందుకు?

పిల్ల: మా బాబ అడగ వున్నాడు. మేం అక్కడికి వెళ్ళాలి.

పాంధుడు: మీకు దర్శన మివ్వడు పో. మేము ఆ సంకలన కృతులను
మనం మన వెదురుతున్నాం.

మరొకడు: లాభం లేదు పో. అతనిపై మొద్దులా నిద్రిస్తూ
వుంటాడు.

(జన సందోహపు భవనాలు వస్తూ పోతూ వుంటాయి. వుండుండి నుడి
గాలులు వీస్తూనే జంతువులు ఆరుస్తూనే వుంటాయి.)

పిల్ల: బాబా, (వెక్కి వెక్కి ఏడ్చే వ్రయత్నం.)

వృద్ధు: రా, ఆ చేపటి! ఏదీ చెయ్యి. మనకి ఆసరా అమ్మా తోటమాలి—
ఏ మన్నారం?

పిల్ల: తోటమాలి — బాబా — మొద్దుట—దర్శన మివ్వడుట మనకి.

వృద్ధు: వట్టి దమ్మా వట్టిది. వారు చెప్పింది జ్ఞానం లేని మాట. గురువుల
ప్రపంచం లేదు వారికి. నా గురువులు తప్ప చెప్పరు. నాకు విశ్వాసం
వుంది, పద. నన్ను తీసుక వెళ్ళు తల్లీ.

పాంధులి రెండో జట్టు:

దరిద్రానుతాపం బుభుక్షా ప్రకోపం

నదాభిప్రతాపం మహా తీవ్రతాపం

పాతాళాత్తమాపం మృత్యోద్ధాత రూపం

మృత్యోద్ధాతనదీపం నృధా దీపపాపం.

వృద్ధు: (కర్ర నేలని కొడుతూ) అయ్యా, అయ్యా, విసంజీ. తోటమాలి
నిన గురించీ...

పాంధు: తోటమాలి యెవడు? యెవడు వాడు? యెక్కడ ఉన్నాడు?
ఇ వేమీ ఆఖిరేను మాకు. మేం దరిద్రుల క్షేమం, ఆకలిమంటా వేసని
గాడ్లు తీవ్రతా ఆధి కార మత్తుల నిరంకుశత్వం — ఇ వేమీ సహించలేం.

వృద్ధు: అయ్యా, తోటమాలి కూడా సహించలే దుట. మా గురువులు

చెప్పరు. దాహం అకలి మిక్కుట మైతే వేసంగుట్లో తోటమాలి దగ్గరికి వెళ్ళి తీర...

పాంధు: తోటమాలీ లేడు, గీటమాలీ లేడు. ఎందుకు మాకీ సాద? చూడు, మాకు కొన్ని యుగాలనుంచీ విషరీత మైన దాహం అకలి దారిద్ర్య మానూ. ఇవారో తోటమాలిమీద పడి వాటిని తీర్చుకో దలచాము. ఇన్ని యుగాలనుంచీ పాడులోకం చలాయించిన నిరంకుశత్వం ఇంతటితో సరి అనుకో...

(శవ్వకో అనే తేకా, కొరడా చవ్వడూ, గుర్రపు డెక్కలూ, బండ్ల చక్రాలు వడిచి పోతున్న ధ్వనులూను.)

బండిలో ఒక యువతి: నాన్న గారూ, యీ జనమంతా మన తోట విందుకులాగే వుండే. వీళ్లంతా తోటల్లోకి వస్తే తోట ఆగుతుందా?

బండిలో పెద్దమనిషి: మనవాడేనా, తోటమాలి. అదమాయిస్తాడులే.
(బండి వగైరాల చవ్వడు.)

పాంధుడు: అరుగో నిరంకుశులు, పోతున్నారూ. వీళ్ళని లెక్క చెయ్యం. ఇవారో తోటమీద పడి తీరుతాం.

సిల్ల: బాబా, తోటమాలి వున్నాడని చెప్పకుంటున్నారు బండిలో.

వృద్ధు: అవును రా, తల్లీ, రా.

పాంధులు: దరిద్రానుతాపం బుధుడొలిపూతం
నిదాను ప్రతాపం మహా తీవ్ర తాపం
శూతాకాత్త ధూపం మృత్యోద్ధూతరూపం
మృతోద్వోసదీపం వృథా దీప పాపం.

(మళ్ళీ గాలి — కొత్త జనసందోచపు సందడి — కలకల నవ్వులూ — గాలిలా అందెలూ.)

పాంథుల మూడో జట్టు:—అకావాదుల

బృందగీతి

ఎండ కారు ఎండ కారు

తోటలన్నీ పండే కారు.

వన దేవత కావి కురులా మెరసి నేలలు కంజపురులా
విరిసివాడీ, కమ్మకాపు లొరసి, మరులు చిమ్ముతోవ...

తరుల నీడల వనేందిర పర చికొనిన చలిపందిర.

విరి దేనెలు ఫలరసాలు కురిపి నోరు నిండే కారు...

తెర తీసిన మావి తోట నురిగి చనెడు పికము పాట

తేటలోన మేను మరచి తోటమాలి వండే కారు...

ఎండ కారు ఎండ కారు

వంటలన్నీ పండే కారు.

వృద్ధు: తల్లీ, పీఠెనో మంచి పాట పాడుతున్నాను. తోట యింకా
యెంత దూరమో అడుగు...

పిల్ల: అయ్యా, తోట యింకా యెంత దూరము?

పాంథుడు: అమ్మాయీ, అనుగో చూడు — ఆ కనబడే ద్వార
బంధం... అదే తోట సింహద్వారం. చూశావా — ఊ. ఎంతదూరంనండి
వస్తున్నా వమ్మా. పాపం ఈ యెండబడి? నీకూడా ఎవరూలేయా?

పిల్ల: లే కేం? ఇదుగో మా బాబు. చాలా దూరంనుంచి వస్తున్నాం
చెప్పండి. తోటమాలి చాలా మంచివాడు కదండీ? అందరికీ పానకాలూ
వళ్లు అవీ పండుకాడని చెప్పేడు మా బాబు. ఎండగాలిగా వుండని
పడుకుని నిద్రపోడు కమా?

పాంథుడు: మనం యెంతమందిగా వెళుతుంటే అయిన పడుకో దను
కుంటాను. తను పడుకున్నా సరే. మనకందరికీ పానకాలూ పళ్లు అందే
యేర్పాటు చేసి తీరతాడు. చూడు, ఇవిగో యీ వువ్వులు తీసుకుంటావా!

వాడిపోయా రేమో.....

పిల్ల: యివ్వండి - నా కెంతో యివ్వం.

ఇంకొక పాంధుడు: ఏమోయ్, అన్నీ ఇచ్చెయ్యక, కొన్ని వాచు, తోటమాలి! అందమైన పిల్ల లుండొచ్చు.

పిల్ల: తోటమాలి! నాలాంటి పిల్ల లున్నా రాండీ! నాతో ఆడుకుంటా రాండీ!

పాంధుడు: ఓ. తప్పకుండా. త్వరగా నడవండి.

• [పాట].

ఎండకారు ఎండ కారు

తోటలన్నీ పండే కారు.

నిరాశవాది: ఏయ్, అగడి. మీరు పాడేసి వర్షం అబద్ధం. మీ రెవరు? ఈ వినాశ కాలంలో ఈ ఆశ యేమిటి? ఈ ఆనందం ఏమిటి?

ఆశవాది: పాపం, మీరు ఆనందానికి నిరాశ చేసుకున్నారు కాబోలు. ఆనంద పూర్ణ మైన ఆశాపథికులం. గ్రీష్మంలో బ్రహ్మానందం లేదా?

నిరాశవాది: అబద్ధం. గ్రీష్మ మేమిటి? బ్రహ్మానందమేమిటి? తప్పదు పాటలు. లోకాలు మండిపోవటం లేదా? నీ తలపైని నిప్పు కొండలు వగులుతున్నట్లు లేదయ్యా? ఏమిటి యీ ఆనందర్భవు ఆశా, ఆనంద మూనూ?

బృం ద గీ తి

ఈరేడు జగాలు సోలె ఈ గ్రీష్మవ్యాధిలీల

ఈ తాపము నార్చు నేత లేడు

ఈ పాపము తీర్పు త్రాత లేడు

ఆనల మృనిముక్తి కలసి ఆ కాశము నొసట పొగలు

వనరు జీన జంతు తతుల బ్రమకాశం కడల రగులు.

ఈ తాపము..... ఈ పాపము.....
 ప్రేమ కొరకు మరిగి మండి వీలిపోయినవి యెడదలు
 తేమకొరకు మరిగి యెండి చీలిపోయినవి యేకులు
 ఈ తాపము..... ఈ పాపము.....
 జెతలను మరపించుచారి కథలు మాయమాట లోయి
 విజతా యెండమావులే వినిపించే పాటలోయి.
 ఈరేడు జగాలు సోలే ఈ గ్రీష్మజ్వాలాకీల.

పిల్ల: బాబా, బాబా, భయం... బెంగ...

వృద్ధు: తల్లీ, నన్ను పట్టుకో.

అకావాది: భయం లేదు. వొచ్చేళాం. తమ్ముడూ, చూడు, మీ గండర
 గోళమూ గాభరా చూస్తే యీ గ్రీష్మంకంటే తీక్షణంగా వుండి. అమాయి
 కలమనస్సులే కాలుస్తూంది. పైని యెన్ని నిప్పు కొండలు పగిలినా మా
 హృదయాల్లో ఆ తీవ్రతకు అగ గల మందుకొండ లున్నాయి. మా
 దృష్టిలో వసంతం, హేమంతం, గ్రీష్మం అన్నీ సౌందర్య మహితాలే...
 అనంద భరితాలే...

నిరాకావాది: మిమ్మల్ని చూస్తే వింత కోపమూ కలుగుతున్నాయి.
 ఇంత భయంకరమైన వాస్తవాన్ని యెలాగ కప్పి పుచ్చుతారు? ఎందుకు
 కప్పుతారు? మౌనం, ద్రోహం కాథా యిదీ!

అకావాది: మిమ్మల్ని చూస్తే మాకూ జాలి కలుగుతుంది. మనస్సులో
 ఎగుడు దిగుడైన భావాలవల్ల ఊణక్షణం విషమంగా, విరుద్ధంగా, వివిధంగా
 మారే ప్రకృతిని సమన్వయించుకో లేదు. మీ తత్వచింత, అనుకంపా
 స్వార్థపూరితాలు.

నిరాకావాది: మీరు మనస్సులో కల్పించుకొన్న పూహలూ, నిర్మించు
 కన్న స్వర్గాలూ వాస్తవాలే? ఎంతకాలం నిలుస్తాయి?

అకావాది: కలకాలం. మేం స్వర్గాలు నిర్మించుక పైకి లేస్తాం మీరు

సరకాలు కట్టిందుకుని బ్రతికుండగా పాతాళంలోకి కుంగదీసుకుంటారు.

పిల్ల: బాబా, బాబా, గొంతు తడి అరిపోయింది... అబ్బ... దాహం ... చెవులు గళ్ళు...

వృద్ధు: అయ్యో పిల్లకి వడ గొడుతుంది. పోటమాలి దగ్గరికి వెళ్ళడం యెలాగి? యెప్పటికి? వడ గొడుతుంది నా పిల్లకి. యెవరైనా వింటున్నారా బాబూ?

అకావాది: కొంచెం వోర్చండి, కొన్ని తుజాలు తోట్ల సింహద్వారం యిది..... అహా, కొలనుమీదినుంచి చల్లగాలి అప్పుడే తిరిగింది.

ఇంకొకడు: పూజాలు లేచి వచ్చాయి. ఓహూ, క్రాంత్య కలకంఠాలు.....

(వడ్డెల కలకలం. జనుల కలకలం. వుండుండి.)

వనకన్య లేమిటి చెప్పా వాళ్ళు?.....

వనకన్యలు:   బృం ద గీ తి

సంధ్యారుణిమారుచిరజ్యోతుల

సకల పాంధులకు స్వాగతము!

నందనవనిహరిచందన వివృతా

సందాంగణమున స్వాగతము!

వ్రసవ సుగంధిల నిహారికీతల

పాద్య జలమ్ముల స్వాగతము!

విచిత్రాక్షతా దధిషఢు ఫలరస

రచితాహ్లాంజలి స్వాగతము!

వసుంఠాంత మృదు కిసలయ తోరణ

మమృణాంసుశీముల స్వాగతము!

అదభిత కదలీ క్యామ విస్మయర

భృతన కరమ్ముల స్వాగతము!

పిల్ల: బాబా, నా కింక దాహంలేదు. చారినో కలిసి ఆదాలని పాదాలని వుండి.

వృద్ధు: ఏ జన్మంలోనో నీ రంతా మన ఋధువు లమ్మా! కల్లని స్వాగత గీతంతోనే తినువే కాకుండా గుండె కూడా పులకరించి పోయింది. తోటమాలి నచ్చా లేమో.

నిరాకావాది: ఈ తోటమాలి పిచ్చేమిటోయ్ వీళ్ళకి! ఏయ్, అమ్మాయిలూ, తోటమాలి అంటూ వొకడున్నాడా?

వనకన్యలు: (కలకల నవ్వుతారు.)

ఒకడు: తప్పకో...

బండిలో శ్రీ: నాన్నగారూ, తోటమాలి యింకా యేర్పాటులు చేసినట్టు కనబడదేం?

భాగ్యవంతుడు: ఆ వన కన్యలు అతని పిల్లలేమో... ఏడీ మీ రండ్రీ! మేం వచ్చా మని చెప్పండి.

వనకన్యలు: [కిలకిల నవ్వుతారు.]

అకావాది: తమ్ముడూ, అదుగో ఆ పర్లకాలలో వున్నా దేమో పిలిచి చూడు. అందులో పడుకుని వుంటా డని మా అనుమానం. మేలుకొలుపు పాడితే గాన మేలుకో దేమో?.....

బృంద గీతి

తోటమాలీ, తోటమాలీ,

ఏటి కింక జెవవు, ఈపాటికి నీ నిద్రాశేలీ

తోటమాలీ, తోటమాలీ!

పాటి రేపులో కదిలక ఎడవ లాగిపోయినవో

ఏటినీరు రాక తోట యెండి మాడిపోయినదో

తోటమాలీ తోటమాలీ!

మాని పండ్లు కానిలోన ముగిపోయినో నోనా

తావి జారి పూవులన్నిఁ రాలిపోయెనో యేమో

తోటమాలీ నోటమాలీ!

వడగాలులు పీచుకుండ, ఒవలు కాలి చుండిపోవ

మకులలోని విత్తనాలు ముడిగి విడిగి యెండిపోవ

తోటమాలీ నోటమాలీ!

యేటి కింక లేవవు, ఈపాటికి నీ నిద్ర లేలీ

తోటమాలీ, తోటమాలీ!

అకావాదులు: మనమూ పిలుద్దాము. తప్పకుండా వస్తా డని అశిస్తున్నాను.

బృం ద గీ తి

ఓసారి లెమ్ము ఓ తోటమాలి

జానమ్మ చిందు వదనమ్మతోడ

ఓ తోటమాలి ఓసారి లెమ్ము లెమ్ము...

వేసంగి నలగి వేగున పాళి తతులు

ఈసారి లేచి ఈక్షింపు జీవగతులు

అకాశ నందుకొను మోయి లోకనతులు

ఓసారి లెమ్ము.....

వేసంగి కాగి వీగి భువి రిక్తవోయె

వాసంత జీవనపు మోయి నిత్తు వేచి

బ్రదుకెల్ల మధుమయ మృందు మెత్తు మోయి

ఓసారి లెమ్ము.....

వృద్ధు: తల్లీ, వచ్చాడా, తోటమాలి?

(జన సందోహం అంకా విడివిడిగా వొక్కొక్కరుగా తోటమాలి తోటమాలి - తెద్దగాలి కెరటం, చల్లని పంగీతం.)

పిల్ల: బాబా, వర్ణకాల తలుపులు కదుల్తున్నాయి.

వృద్ధు: తల్లీ, తల్లీ, నన్ను పట్టుకో. గట్టిగా పట్టుకో.

(జన నందోహం - విడిగా వొక్కొక్కరుగా మొదలుపెట్టి గోలగా కలిసిపోయి, 'తోటమాలి - తోటమాలి.' అంటారు అంతా)

కవి: (వర్ణకాలలోనుండి బయలుపడి)

బృం ద గీ తి

తోటమాలి జోలె నీ కెందుకు ?

తోటలో తేనె తేటలో తీయ పాటలో మునిగి లేలక
వనములో సభి జనములో సుధాసవములో మునిగి తెలక
తోటమాలి జోలె నీ కెందుకు?

తోటమాలి నిద్రింపనూ లేదు

తోటమాలి మేలుకోనూ లేదు

నీదు పూర్వులో నాదు పూర్వులో

నీ పాటల నా పాటల మాటల

పెరుగులో విరుగులో తరుగులోన

పరుగువారు కనబడని తేజవా

తోటమాలి జోలె నీ కెందుకు?

నిరాకావాది: ఇతను తోటమాలి కాదు.

ద్వితీయ పాంథుడు: ఇతను తోటమాలి కాదు.

అందరూ: ఇతను తోటమాలి కాదు

అకావాది: ఈయన కవి.

పిల్ల: బాబా, ఈయన కవి ట.

అంతా: ఈయన కవి.

కవి: అవును నేను కవినే, మీ కందరికీ వినోద విలాసాల కలి ఆమె

యమైన బ్రహ్మసందం కలిగించడానికి ఈ సమావేశాన్ని వర్షింది నేనే.
మన కన్యదూ ఆకాశంగం లే దనుకుని క్షమించండి.

విరి చెలువలార, ననమాధవీ నికుంజ
మందు కలయంపిగా తేనియలను చిల్కి
గండవొడు లల్కి వైడి సింగంపు పీట
లం దతిథివర్య లెల్లరు నధివసింప
పజ్జ గొజ్జంగి చలువ వీవనలు గొనుదు.

మొదటి సభ: ఆయ్యా, అతిథులారా, దయచేయండి. అదిగో మాధవీ
నికుంజం లోపలే హాసీయకాల.

అందరు: చలి పందిర. చలి పందిర... [జన సందోహం.]

రెండవ సభ: [తియ్యగా] చలిపందిర. లేవండి మరి...అంతా...
అందరూ..... కదలండి..... దయచేయండి పందిట్లోకి.

మూడవ సభ: ఆ దేమిటి వెనుకంజ వెయ్యకు స్నేహితుడా ...
జంకు లేదు.

మొదటి సభ: మోమోటావా? మీరూనూ. రండి రండి.

రెండవ సభ: నడవ లే? ఆ కనుబొమల ముడత తీసేయ్యా లయ్యా
మీ రింక!

అంతా: [నవ్వుతారు.]

మొదటి సభ: ఏయ్, అబ్బాయ్. నువ్వుక నైనా నవ్వుకపోతే నావ్వు
కోను నుమా.....

యమకుడు: (నవ్వుతాడు. అంతా నవ్వుతారు.)

వృద్ధు: నా తల్లీ, నా గురువులు చెప్పిన అగుణాలూ ఆ వర్ణనా అన్నీ
ఈ కవిత్యరుడిలో హత్తుకున్నాయి తల్లీ! నా గురువులు తప్ప చెప్పరు.
నా కెంత సత్తువ? కొత్త జన్మ. గురువుల దయ. చలిపందిర, వేసంగిలో
చలిపందిర.

అంతా: చలివందిర, చలివందిర.

- (కృపంగా హెచ్చిన జన సందోహం—తగ్గుతుంటే వాట్యాను గుణంగా—గాజులా అందెలా నవ్వుడులు.)

బృంధగీతి

నభీజనం: బ్రతుకందు గాసిలిన పాంథా
ముది యెండ శోషిలిన పాంథా
బరు కైన చూపు విదళించు
చిరునవ్వు వెదవి గదియించు...

పాంథులు: చలివందిర లోపల విందు
కలలూరు మధువనమునందు
మలు పంజమంచు నునుజల్లు
నలి కమ్మతెమ్మెరల పెల్లు..

నభీజనం: ఎలదేటులార లే లేండు
విరిబోటులార రా రండు
నవ వన్న మధువులను తెండు
యువ హస్త గంధముల నిండు •

పాంథులు: కొవ్వెరుల లేనె జడి ముసురు
మవ్వంపు గండవొడి విసురు
చలి వందిర లోపల విందు
కల లూరు మధువనము నందు • •

నభీజనం: ఫలరసాలు నవ శీఘ్రులు
కలరవాలు యువ మాధురులు
అజరుండ కైతి విక పాంథా
అమరుండ వైతి విక పాంథా , •

పాంథులు, సభిజనం: ఇతః ఆశక్తైః సుధా పాత్ర
 ఇదే ప్రేమైకైః సుధా పాత్ర
 ఇదే స్మరణైః సుధా పాత్ర
 విస్మరణైః సుధా, పాత్ర.,
 (దురంగా పోతూ పోతూ కోయిల కూత.)

కవి: సభి, గీ)ష్టం ముదిరిన యీ రోజునే కోయిల వనంతం కోసం
 మరొకేళం పోతూంది. దానికి వీడ్కోలు చెప్ప.

సభి: తీయమావి చివుళ్ళు మత్తిల్ల మెసవి
 పాడి, తెగ పాడి, కోయిలా నేడు నీవ
 సంత మలరారు నేరు ద్వీపాంతరమ్ము
 చలియు వీడవు మా హృదంచలము లెపుడు.

బృందగీతి

సఖులు: చివురు గబుగుల గూటిగోనె దాగితివి
 చివురు రసమును చేదుగానె త్రాగితివి
 తీయ తీయగ పాడి హాయి మనిపించుటే
 కాని కంటికి కానరానే లేదోయీ!
 రానే రావో కోయిలా, ఇక నీవు
 పోన పోదువో కోయిలా...
 దెగల యందుల పాట తేని కరగేనో
 ముసలి మృగములనోట సోలి మరిగేనో
 పాయకే మా హృదయ ఫలకాల చిత్రిత
 మ్నాయిన నీ పాట, కాన రాలే దీవె.
 రాన రావో కోయిలా, ఇక నీవు
 పోన పోదువో కోయిలా.

కవి: ఇంక భరత వాక్యం.

కనవో, ప్రితి ఋతు మధురీతి

విసవో, ఈ ఆశాగీతి

వడలో సందడిలో ప్రికాంత

వనజనసంగతి నీ ఆశ.

జడిలో అలజడిలో మనోజ్ఞ

శంపాదుతగతి నీ ఆశ...

చలిలో ఆకలిలో కలిత

స్వప్న సుధాస్మృతి నీ ఆశ.

పువ్వులోన మధువులో చానంత

కవి పిక గళరుతి నీ ఆశ.౪....

బృంధగీతి

మెరసినవి విను వీధిలోగిట వెలుగు తేనెల వైడి గిన్నెలు
కురిసినవి యీ తోట ముంగిట ననుచు మల్లెల చలువ సోనలు
ఒలసినవి యీ సంజ వాకిట మధువు లొలికిన పాట తేటలు
వెలసినవి యలసంపు బ్రదుకు అమృత చైతన్యంపు బాటలు
ఒరగినవి వెతలడగి యెడదలు మరపుటంచుల మెరపుపాలకి
కరగినవి తరలి మలు కన్నుల విరియు మించుల తోటమాలికి.

(అల్ ఇండియా రేడియోవారి అనుమతిని)

మొక్క బడి

శ్రీ మొక్కపాటి నరసింహ శాస్త్రి.

~ పాత్రలు ~

వెంకటేశ్వర్లు	...	మంగమ్మ తండ్రి
మంగమ్మ		
డాక్టరు		
సుకుమార్	...	మంగమ్మ అల్లుడు
రాజ్యలక్ష్మి	...	మంగమ్మ కూతురు
చంద్రశేఖరం	...	అయ్యర్ వైద్యుడు

~ ౧ ~

[హాలులో ముసలి అంధుడు వెంకటేశ్వర్లు గారు, ఆయన కూతురు విశంతువు మంగమ్మ గారూ, ఉంటారు. పక్క-గదిలోనుంచి మూలుగు విసబడుతూ ఉంటుంది.]

వెంకటేశ్వర్లు: అమ్మాయి! అమ్మాయి!

మంగమ్మ: (కళ్ళు వొత్తుకొంటూ) ఏం! నాన్నా!

వెంకటేశ్వర్లు: పిల్ల ఎలా ఉందమ్మా? ఊరికే అలా మూలుగుతున్నది అస్తమానమూను.

మంగమ్మ: ఎలా ఉందని చెప్పనూ! తెల్లవాడ్లూ, ఒక్క-మాటూ కంటి మీద కనుకు లేదు, ఒక్కరగదు! ఏదో బాధ వరుతోంది లిడ్డ! మొద్దులా ఏమీ చెయ్యలేక అలా చూస్తూ ఉరుకున్నాను. ఏం చారి! ఎన్నాళ్ళకీ ఏమార్పు కనబడదామో. నా కళ్ళి నాకు దక్కేటట్టు లేదు. ఈ లోకంలో లేదు.

ఒళ్లు తెలియనిబాధ తన్న ఇంకేమీ ఎరుగదు.

వెంకటేశ్వరులు: అదైత్య పడకమ్మా అలాగ! మరేం భయం లేదు. ఇంతకీ వైద్యుడేమంటాడు?

మంగమ్మ: ఏమంటాడు? రావడం, చూడడం, ఏవో మందులు పొయ్యడం, ఒళ్ళంతా తూట్లు వడేటట్లు ఇంజక్షన్లు ఇవ్వడంతప్ప, ఫలానా ఇంజనీ కాని, ఇది మంచి అని కాని, ఇది చెడు అని కాని, నోరు విప్పి మాట్లాడదు. ఇప్పుడు లోపల పరీక్ష చేస్తున్నాడు.

వెంకటేశ్వరులు: ఏవో మరి! ఆయన శాయశక్తులా తంటాలు పడుతున్నాడు. వైద్యుడంతకంటే ఏమి చెయ్యకలదు!

మంగమ్మ: ఎవ్వరూ ఏమీ చెయ్యలేరు! ఏమీ చేసినా ఆ యేడుకొండలవాడు చెయ్యాలి కాని—

వెంకటేశ్వరులు: అఖరుమాటంటే!

మంగమ్మ: అలా అని మొండితనంగా ఊరుకోలే మాయెను. అడప్రాణం—బెంగలో మరి పోయి ఏమీ తోచదు. అలాకాదు ఇలా చెయ్యి మని సలహా ఇచ్చేవారేనా లేరామెను. పోనీ పిల్లను వాళ్ళింటికేనా పంపించానుగాను. వాళ్ళేమైనా ఇంతకంటే బాగర్తగా చూసుకొందు రేమో ననుకుంటాను మధ్యమధ్యను.

వెంకటేశ్వరులు: వెళ్ళికాని అక్కడమట్టుకు ఇంతకంటే ఎక్కువ ఏమి చెయ్యగలరు? మన శక్తివంచన లేకుండా చేస్తున్నాం. ఆయుర్వేదంలోనూ, ఇంగ్లీషు వైద్యంలోనూ హేమాహేమీ లక్షకున్న వాళ్ళను డబ్బుకోసం మానుకోకుండా తీసుకొచ్చి చూపిస్తుంటిమి. నువ్వన్నట్లు ఆ స్వామికటాక్షముండాలి. ఘన మేలోటు మాత్రం చెయ్యడం లేదు.

మంగమ్మ: ఎన్నికబుర్లు పంపినా, ఎన్నిఉత్తరాలు వ్రాసినా, దాని మొగుడేనా, ఊరి రాదాయెను! నిన్న తెలిగ్రామ కూడా యిప్పించాను.

వెంకటేశ్వరులు: సరే అయితే ఇంక నేం—ఇంకా స్నేహటికి దిగుతాడు.

మంగమృ: అతను వస్తే బాగుండు నని ఉంది; వస్తే ఎలాగని భయం గానూ ఉంది.

వెంకటేశ్వర్లు: ఏమి? .

మంగమృ: ఏమీలేదు, అతను నట్టి వ్యతిరేకం మనిషి. అతని కెంత ఖోస్తే అంత కాని ఫాలాతు చొచ్చి చెప్పినా వింటిండుకోదు.

వెంకటేశ్వర్లు: ఈకాలం కుర్రవాళ్ళ పద్ధతే అంత. ఇంతమా అతని పెంకితనం ని స్నేమి చేస్తుంది?

మంగమృ: మరేం లేదు కాని, ఒక సందేహం బాధిస్తోంది. ఎవరేమన్నా సరే కాని ఈ ముక్కూ మూలం లేని జబ్బునంట వుట్టింది. కా దని నా వమ్మకం. ఆ వడ్డికాసులవాడి వ్రభావ మి దంతా ననిపిస్తున్నది. ఈ మాటంటే అతను వేళాకోళాలూ, వెక్కిరింతలూ ఆరంభిస్తాడు.

వెంకటేశ్వర్లు: పోనీ, అలాగే అనుకో! నీవమ్మకం నీది! దాని కతని వేళాకోళా లెందుకు?

మంగమృ: ఎందుకా! దాని వెళ్లిమొంద్య మొక్కకున్నాను, వెళ్ళికాగానే వా ల్కిద్దరినీ తీసుకొని కొండ ఎక్కి స్వామిదర్శనం చేయిస్తానని. నాటినుంచి వేటిసరకూ, ఎన్ని సార్లు అతనిని బతిమాలినా వన్న వేళాకోళం చెయ్యవమే కాని, అతను మట్టుకు రాలేదు. అందుచేత మేము వెళ్ళడంలేదు. కార్యం ముందు ఇలాగే, చచ్చినంత జబ్బుచేస్తే అప్పుడు మళ్ళీ మొక్కకున్నాను, నిలుపు దోపు ఇస్తా నని. నిమ్మలించడం, కార్యం జరగడం ఆయిందా? ఆ మొక్క చెల్లిద్దా మని ఎన్నివిధాల ప్రయత్నం చేసినా, అతను దానివంటివొక వస్తువు చిన్నం బుగారమేసా కదపడానికి వల్ల కాదంటాడు. మళ్ళీ చేయిస్తా నన్నాను. అయినా సరే ఇది కదపడానికి వల్ల కా దంటాడు. కావలిస్తే నన్ను చేయించి ఇద్దరుకో మంటాడు. నాకనేకసార్లు ఆస్వామి కలలో కనపడ్డాడు. ఈమధ్య మళ్ళీ తరుదు కనపడుతూన్నాడు. మొన్న కనబడి తల కూడా ఇ ట్టున్నాడు.

వెంకటేశ్వరులు: అహహ! గట్టిపేచీ వచ్చిందే! దానికత నసలే వచ్చుకోడు. స్వామి కూడా కాలాన్ని పట్టి కొంతమార్పు చేసుకొని ఇలాటికోరికలు మానుకుంటే బాగుండును.

మంగమృ: నీవు కూడా అలా మాట్లాడుతా కేమిటి నాన్నా!

వెంకటేశ్వరులు: వెరిదానా! తరుచుగా జాగ్రదవస్థలో అవ్యక్తంగా ఉన్న మనదాహలూ సంకల్పాలే, మనస్వప్నంలో కనుపించేది. మళ్ళీ మెళుకువవచ్చిన తరువాత, ఈ స్వప్నాలు జ్ఞానపకం వచ్చి, మన సంకల్పాలను బలపరచి, అచరణకు పురి కొల్పుతాయి. దేవుడికి ఏమి కావలెనమ్మా! ఆయన కేమి లోటు—నిజంగా ఆయనకు లోపే అయిన నాడు మనం తీర్చగలమా?

మంగమృ: నీ వేదాంతాని కేమి లెద్దు—

(ఇంతలో లోపలనుంచి డాక్టరు వచ్చేళం)

మంగమృ: (ఖంగారుగా నిలబడి) ఏం నాయనా! నా బిడ్డసంగతి ఏం చెప్పారు!

డాక్టరు: (మాట్లాడడు.)

మంగమృ: ఏం నాయనా! అయ్యో! ఇంకేముంది! (అని గదిలోకి వెళుతుంది)

వెంకటేశ్వరులు: ఏమండీ డాక్టరుగారూ! సిల్ల ఎలాఉంది? మీ అభిప్రాయమేమిటి?

డాక్టరు: (మాట్లాడడు)

వెంకటేశ్వరులు: మీ లేమీ సందేహించక ఉన్న స్థితి ఎమిటో చెప్పాలి.

డాక్టరు: సందేహ మేముంది? కాని ఏమి చెప్పాలో తెలియడం లేదు. నేను ప్రాక్టీసు ప్రారంభించిన తరువాత ఇటువంటి కేసు ఎప్పుడూ చూడలేదు.

వెంకటేశ్వరులు: అయ్యో!

డాక్టరు: ఎంతప్రయత్నం చేసినా దీనిముక్కు—మూలం తెలియడం లేదు.

ఇంతవరకూ ఇది ఫలానా వ్యాధి అని నిరూపించ లేకపోయినాను. దీనికి వేరే పేరు పెట్టవలసి వచ్చేటట్టుంది. నాకు తెలియక అలా విడిచిపెట్టా ననుకుంటా రేమీ సరి, ముగ్గురు Specialists ను కూడా తీసుకొచ్చి పరీక్ష చేయించానుకదా. వాళ్ళకుకూడా ఏమీ అంతు వట్టలేదు. ఇంక నేను చేయ తగ్గది ఏమీ కనుపించదు. రత్నంలాంటిపిల్ల. అలా విడిచిపెట్టడానికే ప్రాణం వచ్చడం లేదు.

వెంకటేశ్వరులు: పోనీ, మరోసాధకం ఏ మైనా చేయించ మంటారా?

డాక్టరు: అంటే!

వెంకటేశ్వరులు: ఏ ఆయుర్వేద వైద్యమా చేయించి చూస్తేనో—

డాక్టరు: మీ కేమి టావెరి! శాస్త్రీయమైనవైద్యం, పెద్ద పేరు పొందిన వైద్యులూ బుర్రలు బుర్రలు బద్దలు కొట్టుకుని ఏమీ చెయ్యలేక నోరు మూసు కూరుకుంటే, ఏదో గచ్చాకూ, పుచ్చాకూ నిలిపి ఇచ్చేవాళ్ళ చేతిలో పెడతా వంటా రేమిటి కేను—

వెంకటేశ్వరులు: గచ్చాకైనా పుచ్చాకైనా దానికి ఒక శాస్త్రీయమైన పద్ధతి ఉంది కాదూ! దానివల్లా రోగాలు కుదురుతోనూ ఉన్నాయి. అంత కాకుండా మీ క సాధ్యం అనిపించిన వ్యాధులు ఆ సేకం వాళ్ళ కుదురుస్తూనూ ఉన్నాయకదా.

డాక్టరు: నేను నమ్మను. అది వట్టి గుడ్డివాడిచేతిలో రాయిలాంటిది. ఏదో ఒకరోగం కాకతాళ స్యాయంగా కుదిరినా అంతమాత్రం చేత అదో పెద్ద శాస్త్రం ఎలా అవుతుంది.

వెంకటేశ్వరులు: ఏమో కాని, నాబుద్ధి కఠిం మైనదీ, నాదృష్టి కఠో రక మైనదీ, అసత్యమని కాని, అసలు లే దని కాని అనేటంత సాహసం నాకు లేదునుమండీ. సరే, దాని కేమికాని, మ రిప్పు డేమిటి చెయ్యతగ్గది. ఒక దణ్ణంపెట్టి తిరుకోవలసిందేనా!

డాక్టరు: మీకు కోపం వచ్చినా సరే కాని Quacks చేతుల్లోవది బలికే

కంటే, కాస్త్రం బాగా తెలిసిన శైవ్యుడు చేతులో చావు మంచిది. ఈమిం చుండి, ఇంత నిర్భయమాటంగా అన్నంగుకు. మీ అమ్మాయి ఏదేనా miracle వల్ల బతకవలసిందే కాని మానవ మాత్రు డేమీ చెయ్యలేడు. సెలవు.

(ఈయన బయటకు వెళుతుంటే అమ్మాయి భర్త సుకమార్ రావు లోపలికి వస్తాడు. గుమ్మంలో ఒకరి నొకరు చూసుకుంటాడు. డాక్టరు వెళ్ళి పోతాడు. ఇతను లోపలికి వస్తాడు.)

వెంకటేశ్వరు: ఎవరు వారు?

సుకమార్: నేనండీ తాతగారూ, సుకమార్ ని. ఎలా ఉండండినా మనుమ రాలు?

వెంకటేశ్వరు: వచ్చావు నాయనా! ఇంకా రాలేదేమో అనుకుంటున్నాం. ఎలాఉందని చెప్పు! ఇన్నాళ్ళకుంచి పరీక్ష చేస్తున్న శైవ్యుడు, ఈ వ్యాధిమీటితోన కంటు వట్టడం లేదని ఇప్పుడే చెప్పి వెళ్ళాడు.

(ఇంతలో గదిలోనుంచి మంగమ్మ ప్రవేశం.)

మంగమ్మ: వచ్చావు నాయనా! (అని కంట తడి పెట్టుకుంది.)

(ఒక్క-క్షణం నిశ్శబ్దం.)

సుకమార్: ఏదీ—ఎక్కడ ఉంది?

(మంగమ్మ గదివైపు దారి తీస్తుంది. ముగ్గురూ నిశ్శబ్దంగా లోపలికి వెడతారు.)

[౨]

[గదిలో మంచంమీద అమ్మాయి ఒళ్ళు తెలియకుండా ఇటూ అటూ దొర్లుతూ మూలుగుతూ ఉంటుంది. సుకమార్ ఒక్క అంగలో మంచం దగ్గరకు వెళ్ళి భార్యను కాగలించుకొని ఏడుస్తాడు. మంగమ్మ

కాళ్ళకాట దిక్కువ నిలబడి విచారిస్తూ ఉంటుంది. ముసలాయన ఒక కుర్చీ మీద కూర్చుంటాడు.]

వెంకటేశ్వర్లు: నాయనా! నుకమార్! ఊరుకో బాబూ! ఏమిటి అలా ఆ ధైర్య వడకావు?

నుకమార్: (నిశ్శబ్దం-ఎగుపులు మాత్రం విస వడుతుంటాయి.)

వెంకటేశ్వర్లు: అమ్మాయి, ఏమిటది? అతనికి కాస్త ధైర్యం చెప్పడం పోయి, ముందు నువ్వే ఇలా అయితే ఎలాగు? కంఠంలో పూర్ణ మున్నంత సేతూ, మనం పరమేశ్వరుడుమీద భారం వేసి ధైర్యంగా ఉండవలసినదే—

మంగమృ: (కళ్ళు తుడుచుకుంటూ) లే! నాయనా, లే! విచారించి ఏమి చెయ్యగలం? ఆ శ్రీ వెంకటేశ్వరులవారే ఉన్నారు అన్నింటికీ.

వెంకటేశ్వర్లు: రా! బాబూ, ఇలా రా; కూచో ముందుసంగ తేమిటి?

నుకమార్: ముందు సంగ తేమిటంటే, నేను మట్టుకు ఏమి చెప్పగలను ఇప్పుడు? ఇంత ఎక్కువగా ఉన్న దనుకో లేదు. కాస్త ముందుగా రేలిస్తే, పోనీ, ఏతన్న పట్టణ మేనుకుచెళ్ళవమా, ఏదో చేసేవాణ్ణి. కొంచెం మీదికొచ్చే వరకూ నాకు సరిగా తెలియవరిచారు కారు.

వెంకటేశ్వర్లు: అలా అనడం ధర్మం కాదు. ఇక్కడ ధైర్యలోపం ఏమీ నరుగ లేదు. కాయశక్తులా తంటాలు పడుతున్నాం. ధైర్యం చెప్పినమాటలను పుచ్చుకుని నీకు మీవాళ్ళకూ కూడా ప్రాప్తమిన్నాం. దూరాన్ని ఉన్నావు. నీవు ఆ ధైర్య పడతావేమో నని, మీ అర్తగారు అంటున్నా, ఉన్నస్తితి ఎప్పటికప్పుడు నీకు తెలియపర్చు మని చెప్పాను. ఇంతకూ బాకాత్తుగా ఇలా ముంచుకొచ్చింది. ఏం చేస్తాం! ఇలాటిది మనలోటి చెప్పి కస్తాయ—

నుకమార్: ఆ దాక్టరు వట్టి వరిలేనివాడు అయి ఉండాలి! ఇన్నాళ్ళు ఇలా మీరదెట్టి, ఊరు ఉంటాడా! తనకు అంతు పట్టకపోలే, మొదటనే చెప్పి ఆస్థానంచలసిరి!

వెంకటేశ్వరులు: తొందర పడకు బాబూ!

సుకుమార్: తొందరేమిటండీ! వీళ్ళవగ్గరుండే తెగులే ఇది. చేత కావని చెప్పడానికి వెళ్ళక పోయేం! ప్రాణం అంటే దమ్మిడివత్తు అక్ష్యం లేదు.

వెంకటేశ్వరులు: అక్ష్యం లేకేమి నాయనా! ఉన్నది. ఉన్నది కనుకనే రాత్రినక పగ లనక, ఎం దనక వా ననక, మనం రమ్మన్నపై డల్లా వచ్చి నిద్రపోతాము మానకుండు అవస్థ పడుతుంటారు. వాళ్ళు మట్టుకు సుఖ పడిలేక నా! కొని మానవ విజ్ఞానం, గ్రంథా, పరిమితము అన్నమాట మరచి పోయాడదు. వాళ్ళకు తెలిసి నంత వరకూ ఏలోటూ చెయ్యరు, వాళ్ళ బుద్ధి కఠినమైనదాని కేం చేస్తారు. అందుకనే, ఆయన న్యాయంగా ఇప్పుడే తన కి దంతా ఆయోమయంగా ఉన్నదనీ, తనవల్ల కాదనీ చెప్పాడు.

సుకుమార్: ఈ స్థితికి వచ్చిన తరువాత చెప్పేం, చెప్పకేం?

వెంకటేశ్వరులు: నాకు నోచినవని ఒకటి చేశాను. ఈ భూలో ఒక విచిత్రమైన వ్యక్తి ఉన్నాడు. అతను ఒక విధమైన అయుర్వేద వైద్యుడు. మామూలు వద్దతిలోవాడు కాదు. జన సామాన్యానికి అతనిమీద విశ్వాసం తక్కువ. కాని నాకు మట్టుకు ఏదో కొంత గురి ఉండి అతనికి కరుణ పంపించాను. వస్తూ ఉన్న కుంటారు. ఏమి చెప్పుకాదో చూద్దాం. అంత కంటే మనం చెయ్యదగ్గ చేమీ కనుపించదు.

సుకుమార్: కదపడాకేనా వీలు లే దాయెను మనిషి.

మంగమ్మ: ఎవ రెన్ని చెప్పినా సరే కాని, ఇది వంట పుట్టిన జబ్బు కాదు. ఏ వైద్యుడికీ లొంగదీ కాదు.

సుకుమార్: (కొంచెం వెటకారంగా) అలాగా— పాపం అనుగతి తెలియండి; ఇంత కాలం ఎందుకు వైద్యం చేయించారు?

మంగమ్మ: డిక్టరుకోలేక. అయినా అడవాన్ని, దిక్కుమాలినదాన్ని: నా మాట విన్నవా రెవరు? చేసేవా రెవరు?

సుకుమార్: ఆ చేమిటి, మీ ఇంట్లో మీమాట దినని వా రెవ రుంటారు?

మంగమ్మ: అంత అదృష్టమా అని—ఎవరిదాకానో ఎందుకు నాయనా, నువ్వు విన్నావా ఏమిటి?

సుకుమార్: ఓహో! నామీదనే వడ్డదా! ఏమి! నేనెప్పుడు విసలేదు మీ మాట! మీ అమ్మాయిని ఎప్పుడు వంచ మంటే అప్పుడు పంపి, ఎన్నాళ్ళుండ మంటే అన్నాళ్ళు ఉంచి, మీ ఇంటిడుట్టూ తిరుగు తున్నందుకొ ఇది!

మంగమ్మ: నీ పెళ్ళాడోసం నువ్వు తిరగడం ఎవరికి ఉద్ధరింపు! దాని కేం కాని—పిల్లకి మొక్కుంది నాయనా! అది తీరిస్తేనే కాని దానికి ముఖంగా ఉండవని ఎన్నివిధాల మొత్తుకున్నా విన్నావా? నామాట గడ్డి పరక కింద కట్టి పారేశావు! ఇప్పుడు ముందుకొచ్చింది!

సుకుమార్: ఓహో! అదా సంగతి!

మంగమ్మ: అవును, అదే సంగతి. కుర్రదానికి రోగం లేదు, రోహ్య లేదు, ఆ ఏడుకొండలవాడు బాకీ వసూలుచేసుకోదాని కొచ్చాడు. ఇది రోగం కాదు, కనుకనే దాని ముక్కు ముఖం ఎవ్వరికీ దొరకడం లేదు.

సుకుమార్: మీసమబ్బుకు దొరికింది పాపం. అయితే దానికి తగ్గ చికిత్స ఏదో మీరే చెయ్యకపోయాయా, ఇంత డబ్బు ఖర్చుపెట్టి శైవ్యం చేయించక పోతేను?

మంగమ్మ: నా చేతులో ఉన్న వ నైతే అప్పుడే చేసేదాన్ని.

సుకుమార్: మీ చేతిలో కాకపోతే ఇంకెవరి చేతులో ఉంది! రోగ నిదానం తెలిసినవానికి చికిత్స తెలియకపోతుందా?

వెంకటేశ్వర్లు: తెలియ కేం—తెలుసును. అదీ అవిడ చెప్తున్నది, నువ్వు వచ్చేసరికి.

సుకుమార్: అలాగా!

వెంకటేశ్వర్లు: శ్రీ వెంకటేశ్వర స్వామి మా ఇలనేల్లు. అందుకనే నా కేసు వెంకటేశ్వర్లు అని పెట్టారు మా పాళ్లు. నీ వివాహం ముండు

మిమ్ముల నుభయులనూ వివాహం కాగానే తిరుపతి తీసుకువెడతా నని మొక్కకున్నదట. అందుకు నీవు అంగీకరించు కారణంచేత ఆ మొక్క చెల్ల లేదు. ఆపైన నీ కార్యముందు పిల్లకు చాలా జబ్బుచేసిన సంగతి నీకు జ్ఞానక ముండే ఉంటుంది. అప్పుడు మళ్ళీ మొక్కకుంది, ఇదివరకు మొక్క చెల్లించని అవరాధం కింద ఈ సారి పిల్ల వస్తువులు నిలుపుదోవు ఇస్తా నని. దానికి నీవు అంగీకరించలే దట. ఈ రెండు మొక్కలూ చెల్లించని కారణంచేత స్వామి కిప్పుడు అగ్రహం వచ్చిందనీ, ఆ కారణం చేత ఇంత జబ్బు చేసిందనీ ఆమె నమ్మకం.

సుకుమార్: అలాగా!

వెంకటేశ్వర్లు: అవిడ నమ్మకమే కాదు. స్వామి ఆమెకు స్వప్నంలో కనపడి చెప్పాడట. వైగా వేడిని ఇచ్చున్నాడట.

సుకుమార్: ఇచ్చుకో మనండి. అవిడ ఏమి ఇచ్చుకుంటే వట్టుకు నా అభ్యంతర మే ముంది?

మంగమ్మ: బాగానే ఉంది. నీవేళాకోళాలూనువ్వును! ఈవేళాకోళాల తోనూ పెక్కిరింపులతోనూ ఇంతవరకు తెచ్చావు. నేనిచ్చే దైత నీ నెల పెండుకు! ఆయోగం ఈ జన్మ కింక లేదు. ఏ ఆర్థదా డబ్బులతోనో నా ఇబ్బంది తీరిపోతుంది.

సుకుమార్: వేళాకోళ మేమిటి? మిమ్ముల్ని అడిగాడంటే మీ దేహా ననుకున్నాను. మీది కాకపోతే నాదా ఏమిటి కొంచతీసి!

మంగమ్మ: నీది కాదు, నాది కాదు పిల్లని. పాపం, ఏమీ ఎరగవు.

సుకుమార్: ఓహో! ఇ దొకటి నిశ్చయించారన్న మాట.

వెంకటేశ్వర్లు: ఏమీ నిశ్చయించ లేదు. అవిడ విశ్వాస మది.

సుకుమార్: ఇలాటి మూఢ విశ్వాసాలు పెట్టుకునే రోగం అలా ముదర పెట్టారు.

వెంకటేశ్వర్లు: నువ్వలా అవిడం న్యాయం కాదు. ముందు మా పిల్ల,

తరువాత నీభార్యాను. అందుచేత చాని అశోగ్య విషయంలో నీకున్నంత బాధ్యత మాకు ఉంది. చానికి సలత ప్రార్థించి నవ్వుతినంటే నైద్యం చేయిస్తూనే ఉన్నాం. ఈ మధ్యనే మీ అత్తగారికి ఈ అనుమానం కలిగింది.

మంగమ్మ: ఇలా ఆని పోతాడనే అప్పటికీ నోరు మూసు కూరు కున్నాను.

సుకుమార్: నేనన్నా నని కోవమే కాని ఈ కాలంలో ఇంకా నీరు పరి వెంకటేశ్వర్లు, మొక్కులూ ఏమిటండీ.

వెంకటేశ్వర్లు: ఈకాల మేమిటి, ఆ కాల మేమిటి? దేవుడు అన్ని కాలాల వాడూను.

సుకుమార్: నేను దేవుడు సంగతికాదు చెప్పేది ఆ వెంకటేశ్వర్లు సంగతి.

(మంచం మీద రాజ్యం మూలుగు)

వెంకటేశ్వర్లు: మనవాళ్ళు కొందరు దేవుడుకే వెంకటేశ్వర్లుని పేరు పెట్టారు.

సుకుమార్: హా-హ-హ్లా వెంకటేశ్వర్లు దేవుడే అయితే ఇలా ప్రవర్తించడు.

(మళ్ళీ రాజ్యం మూలుగుతుంది)

మంగమ్మ: మనం ఎంత తెలివైనవాళ్ళ మైనా దైవనింద కూడదు. ఆ పరుషవాక్కులు చెవిని పడగానే బాధ ఎక్కువవుతోంది విద్వంసు.

సుకుమార్: Rubbish.

వెంకటేశ్వర్లు: అయిన ప్రసరణలో ఏమిటి లోటుకనిపెట్టావు?

సుకుమార్: అంకాలోలే! ఈయన గారు, I mean this Tirupati fellow— తను దేవుణ్ణి అనీ, తన దర్శనం చేసుకొని నువ్వు చెల్లించుకుంటే రోగాలు రొద్దులూ నయం చెయ్యగల ననీ, కష్టాలూ నష్టాలూ కాకుండా చెయ్యగల ననీ అలా తన దగ్గరకు రాకపోతే అనేక ఇబ్బం

దులు కల్పించగల నవీ పంచమ దశం చేత బోలెడంత ప్రచారం చేయిస్తున్నాడు. ఇంతకంటే better advertised person కాని సదుకుటు కాని దేశంలో కనపడలేదు. మన మందమతులు ఆ దంతా నిజం అనుకోడం, కాస్త తలనొప్పి వచ్చేసరికి తుదకున తిరుపతి బయలుదేరడం, ఉన్న లొడ్డు లోనుకూ ఆక్కడ దిప్పించి మరింత దరిద్రం అనుభవించడమూను. How ridiculous! ఇటువంటి మూఢ విశ్వాసాలు పోలేనే కాని దేశం కాగుపడదు.

మంగమ్మ: ఆ తేు లేకుండా మీరు దేశాన్ని ఏమాత్రం ఉద్ధరిస్తున్నది చూస్తున్నాం కాదూ!

వెంకటేశ్వర్లు: దేవుడున్నాడనే నమ్మకం, ఆయన మీద విశ్వాసం ఉండడం మూఢతంటావా?

సుకుమార్: నా ఉద్దేశం అది కాదు తాతగారూ! దేవుడిమీద నమ్మకం ఉండకూడదని కాదు. ఈ చచ్చు రాళ్ళే దేవుళ్ళవని ద్వని నా గోల.

వెంకటేశ్వర్లు: నాయనా! యద్భుతం తద్భవతి. రాయి అయితే నేం రప్పయితే నేం, ఏ దైతే నేం? నమ్మకం ఉన్నవాడికి అటువు మొదలు బ్రహ్మాండంవరకూ సమస్తం ఈశ్వర మయమే!

సుకుమార్: కావచ్చు. అది వేరేసంగతి. ఆమహత్తరమైన భావం, సర్వ సమత్వం, మరచిపోయి కనపడ్డ ప్రతి నల్లరాయి ఇటుకబొంతా దేవుళ్ళని, వాట్లకు బోలెడంత డబ్బు తగలేసి దేవాలయాలు నిర్మించి, మొక్కబడి శ్రవీ, ఉత్సవాలనీ, ఊరేగింపు లనీ ఇంకా ఉన్నది ఊడ్చి, దేశం దిబ్బ చెయ్యడం ధర్మనూ! ఈడ బ్బంతా ఉంటే ఎన్నెన్ని ఆస్తుత్రులు కట్టవచ్చు. ఎన్నెన్ని యంత్రకాలలు నిర్మించవచ్చు; ఎంతమంది బీదసాదలను రక్షించవచ్చు. ఈ విగ్రహాలూ ఈ దేవాలయాలలో విశాలం, విశ్వాతీతం కావలసిన మానవదృష్టి సంతుచితం చేసి, నమస్త కార్యములూ వీటివల్లనే సిద్ధిస్త వని

నమ్మించి జనసామాన్యాన్ని మూర్ఖులనూ, క్రియా కూన్యులనూ చేతు
బాదు మన పెద్దలు.

వెంకటేశ్వరుడు: నవ్వుచెప్పింది నిజమే, కా దవను. నీ సంఘసేవ కూడా
ఈశ్వరాధారణే. ఇదో మోస్తరు విగ్రహారాధన. శరీరబాధ నివారించ
డానికి ఆస్పత్రులు ఎంత ఆవసరమో భవబాధ నివారించడానికి దేవా
యలు అంత ఆవసరమూను.

సుకుమార్: ఆలా అని ఊరికే మనం ఊర్చాస్తున్నాం.

వెంకటేశ్వరుడు: ప్రతివాళ్ళు గాలిలో ఎగరలేరు కాదు. నేలమీద నడిచే
వాళ్ళకు నేల ఆసరా లేకపోతే ఎలాగా? ఏదో ఒక ఆధారం కావలె
ననుకున్నంత మాత్రంచేత వాళ్ళదృష్టి సంకుచిత మవుతుందో కాదో చెప్ప
లేను. కాని వాళ్ళ జీవితం మట్టుకు కొంత కూన్యంగా ఉంటుంది. మీ
యువకు లందరికీ దేశాన్ని ఉద్ధరిద్దా మనే ఉత్సాహమే కాని, ఆకార్యం
వీరికిగా చెయ్యవలెనో, ఏమి ఆవసరమో తెలుసుకునే ఓపిక లేదు.

సుకుమార్: మమ్మన్ని వృధాగా నిండించడమే కాని మా ఆశయా
లేమిటో తెలుసుకునే ఉదార హృదయాలు మీకూ లేవు.

వెంకటేశ్వరుడు: ప్రజల విగ్రహాలను బద్దలు కొట్టి, వాళ్ళ ఆర్చనలకూ
ఆరాధనలకూ అవకాశం లేకుండా చెయ్యవలె ననే ఉత్సాహంలోనూ
ఉద్వేగంలోనూ వాళ్ళ విశ్వాసాన్ని, ఆస్తిక్య బుద్ధివీణాశనం చేస్తూన్నారు.
ఇప్పుడున్న ఇల్లు బాగా లేక బద్దలు కొట్టవలెనంటే, నేరే ఇల్లు చూపించి
మరీ ఇది పాడుచెయ్యాలి, కాని ముందే నిర్మూలనం చేసి ఇంట్లో ఉన్న
వాళ్ళకు విరాధారంగా వీధుల్లోకి తోలే ఏలాగ? ఇంతకూ మీకు చేత
నయింది నిర్మూలనమే కాని సృష్టి కాదు. మీరు వేర్చిన విద్య అంతటిదే.
ఒక్క మాట నాకు తోచింది చెప్తాను. ఈ సిద్ధాంతారాధననీ, విశాలదృష్టి
అనీ పెద్ద కబుర్లు చెప్పేవాళ్ళు చాలా మంది, నీకు కోపం వచ్చినా సరే,
ప్రచ్ఛన్న నాస్తిక లని నా నమ్మకం. పొరపాటు- నాస్తికలుకూడా

కాదు, యదార్థంగానా నీకు లైవా కొంత నయమే. ఏమీ కాకుండా దైవ చింత లేకుండా ఉన్నారు.

మంగమ్మ: మాబాగా అన్నావు. వాళ్ళ హాకు లేమిటో వాళ్ళ వేష లేమిటో అంటేనే కాని, దేవుడూ అక్కల్లేదు దెయ్యమూ అక్కల్లేదు వాళ్ళకి.

సుకుమార్: పొరపాటు, చాలా పొరపాటు! ఒకవళ మీ రన్నదే సహ మనుకున్నా మీ మూఢభక్తికంటే తెలివైన నా నీకలే మంచిది.

(మంచమీద మూలుగు)

మంగమ్మ: ఇప్పుడీ దిక్కుమాలిన తర్కం ఏమిటి నాన్నా పిల్లసంగతి చూడక?

వెంకటేశ్వర్లు: ఎంతటి తెలివితేట లయినా, విశ్వాసంతోటి, భక్తితోటి సమానంకావు నాయనా! ఇప్పుడు నాకు విగ్రహారాధ నంటే ఇష్టం లేదు. మూఢభక్తి నాకు ఇష్టం లేదు. కాని ప్రజాసామాన్యానికి ఏరాయో, రహస్య, గుడ్డో, కుంటో, వాళ్ళదేవుట్టు వాళ్ళ కుండొడ్డు? చిన్న పిల్లలు చూశావు-ఎంత దరిదురి లేనా, పగిలిపోయినవో, విరిగిపోయినవో ఆఖరుకు ఒక తాటాకు ముక్కో, పెంకుముక్కో, బొమ్మని అనుకుంటేనే కాని వాళ్ళళ్ళు కాలక్షేపం కాదు. నయస్సులో ఎంత పెద్దవాళ్ళ మైనా సృష్టి పరిణామంలో మనం అంతా చంటిపిల్లలమే కాదూ!

సుకుమార్: అయితే వాళ్ళకు ఎదుగు బాదుగు లుండవా? అక్కల్లేదా?

వెంకటేశ్వర్లు: కానూ కానాలి. ఎదగనూ ఎదుగుతారు. కాని అంత వరకూ వాళ్ళబుద్ధి వికాసం పొంది, ఈవ్వును నిర్గు, నిరాకార, అన్వికార, సర్వాంతర్యామిత్యం పూర్తిగా అవగాహన చేసుకొని, అనుభంజాకి తెచ్చుకో కలిగేదాకా వాళ్ళ విశ్వాసాలూ వాళ్ళ నమ్మకాలూ వాళ్ళ కుండనియ్యి. దానివల్ల వాళ్ళకు కాని, దేవానికి కాని, వచ్చిన ముప్పేమీ లేదు. భక్తి విశ్వాసాలూ క్రియా శక్తికి పూర్వమాపాలు. పరిపూర్ణ మైన

ధిక్తి బిచ్చాశక్తిని సర్వ మైన మార్గంలో నడిపించి, క్రియాశక్తిగా పరిణామించ చేస్తుంది. అందుచేత నీ ధిక్తి వల్ల ప్రజలకు కలిగే కాస్త ఆనందం కూడా లేకుండా చేసి వాళ్ళ సంధికారంలో వణేస్తా ననడం ధర్మమా—

సుకుమార్: ఆంధకారంలో ఏమీ పడెయ్యడం లేదు. రాళ్ళే కాళ్ళతో మనుకుని చలనం లేకుండా ఎదుగుబొడుగులు లేకుండా కూర్చున్న వాళ్ళకు కొంత వని కల్పించా నన్నమాట. వాళ్ళ తెలివితేట లుపయోగించి, అసలు వస్తువును తెలుసుకోడానికి చ్చయిస్తున్నాయి.

వె.కటేశ్వర్లు: నే ననేది అంతవరకూను. వాళ్ళను నిరాధారంగా విడిచి పెట్టడం చాలా ప్రిమాదం.

సుకుమార్: ఏమీ ప్రమాదం లేదు. మనం భ్రమ వస్తమే ప్రమాదం—

వె.కటేశ్వర్లు: నాయనా! ఆనేక శతాబ్దాలనుంచి ప్రజలు కష్టం లోనూ, సరాశిలోనూ, నిస్పృహలోనూ ఏమీ తోచక, ఏమీ చెయ్యలేక దైవ సన్నిధి నే పరిపూర్ణ విశ్వాసంతో, ధిక్తితో, ఈ దేవాలయాలకు వచ్చి ఆక్రమణ స్వామిని, వాళ్ళ ఆశలూ, ఆశయాలూ పార్థివలూ వెళ్ళిపో సుకుని కొంత మనశ్శాంతితో వెళ్ళిపోయాయి. అమనుష్యులు పోయినా; ఆ దేవాలయాలు ఆ దేవుళ్ళూ మిగిలారు. ఆ పార్థివలూ అమత్రాలూ వాయు తరంగాలలో లీనమై ఆక్రమణ శాశ్వతంగా ఉండిపోయి, తరువాత తరాల వాళ్ళకు సహాయ పడుతున్నాయి. ఎళ్ళ ఈ ఆకాలత కాస్తా ఎందుకు తెచ్చుకొ నంటావు నాయనా! వాళ్ళకు తగిన విద్యనేర్పి బుద్ధి వికాసం కలిగించవలెనే కాని కేవలం సమూహసంవల్ల ఏవనీ జగదు బాబూ!

మంగమ్మ: అయ్యో—ముందుకొస్తోంది. పిల్లమాటేమిటి నాన్నా!

సుకుమార్: జర క్షేం చేస్తుంది! మహాదక్కగా జరుగుతుంది. ఈ పాఠవిశ్వాసాలూ సమృద్ధికాలా వునాదుతో పెళ్ళిగించి పారావేస్తేనే కాని పునర్నిర్మాణం పునస్సృష్టి చెయ్యడానికి పిల్లండదు. ఈ తరుపతి అయిన ఉన్నాడే ఈలాటివాళ్ళు అంతా పోవాలి.

మంగమ్మ: అ అ హరి హరి! (అని చెవులు మూసుకుంటుంది.)

(బయట పెద్ద ఉరుములు చప్పుడు మంచమీద నుంచి వెళ్ళేకం. అందరు మంచం దగ్గరకు పరుగెత్తారు.)

మంగమ్మ: అయ్యో, నా తల్లీయి! ఇంకేమిందోయి దేవుడా! (అని రోదన)

సుకుమార్: రాజ్యం నా రాజ్యం! (అని ఏడుపు)

వెంకటేశ్వర్లు: తొందర పడకండి, భయం లేదు, ఏమిటి, హఠాత్తుగా గదంతా ఇలా చల్లపడి పోయిందే—

(ఆ మాటలో ఆయన వైద్యుడొస్తాడు)

వెంకటేశ్వర్లు: ఎవరు వారు?

వైద్యుడు: నేను చంద్రశేఖరాన్నండి. తమకు రమ్మన్నారంటే

వెంకటేశ్వర్లు: రండి బాబు సమాచారానికి దేవులులా వచ్చారు. ముందు ఆమ్మాయిని చూడండి.

చంద్రశేఖరం: (ఆమ్మాయిని పరీక్ష చేస్తాడు) అయ్యో, మీ లేమీ అనుకోకుండా ఉంటే ఒక్కసంగటి మరణించేస్తాను ఈ ఆమ్మాయికి శారీరక మైన రుగ్మత ఏమీ కనపించదు.

మంగమ్మ: ఆ. అలాగాండి—

సుకుమార్: ను రైతే ఏ మంటారు?

చంద్రశేఖరం: మీకు నమ్మకం ముందే దేమో నని సందేహిస్తున్నాను.

మంగమ్మ: మాకు నమ్మకం లేకపోవడం మేమిటండీ!

సుకుమార్: అయినా చెప్పండి.

వెంకటేశ్వర్లు: పరవా లేదు. మీ లేమీ సందేహించ నక్కర లేదు చెప్పండి.

చంద్రశేఖరం: ఈపిల్ల నేనో దేవత, చెయ్యమో ఆనవించింది. అది నడలి పోతే పిల్ల నిశ్చయంలా ఉంటుంది.

మంగమృ: అదుగో విన్నారా, నీ అమ్మకడుపు చల్లగా, ఉన్నమాట చెప్పారు తండ్రీ—

సుకుమార్: చెయ్యిమాస్తే ఎలా తెలిసిం దండ్రీ? చేదో—

(పైన పెద్ద ఉరుములూ మెరుపులూనూ)

చంద్రశేఖరం: అయ్యా, మీకు చిన్నతనం ఇప్పుడు తెలియకు లెండి. వారు పెద్దలు అడిగారు, గనక వారియందుండే శౌరవముకొద్దీ నా అభిప్రాయం చెప్పాను కాని మరొకళ్ళు రమ్మంటే రాను— మాట్లాడను.

వెంకటేశ్వర్లు: మా అమ్మాయి అభిప్రాయంకూడా అదే నండ్రీ— శ్రీ వెంకటేశ్వర స్వామి ఆపహించా డని.

సుకుమార్: I don't believe it. ఇ దంతా అవిడ వన్నిన పన్నాగం—

చంద్రశేఖరం: అయ్యా! తొందర పడకండి. మనం మృత్యుసన్నిధిలో ఉన్నాం. మన నమ్మకాలూ తెలివితేటలూ ఏమీ పని చెయ్యవు.

వెంకటేశ్వర్లు: ఎవరు వారు?

చంద్రశేఖరం: కొత్తవా రెవరూ రాలేదండి—

వెంకటేశ్వర్లు: అయ్యా, రాకపోవట మేమి? నురి వా రంతా ఎవరు? ఎవ్వరూ రాలేదు. గదంతా జనంతో నిండిపోయిన టుండి. హతాత్తుగా గ దంతా ఇంత చల్లవడి పోయింది. చంద్రశేఖరం గారూ, తరుణం సమీపించిన టుండి.

చంద్రశేఖరం: చిత్తం— వ్యవధి లేదు. నిమిషాలలోకి వచ్చింది. పిల్ల దక్కవలెనంటే, మీ మొక్కుబడు లేమైనా ఉంటే వెంటనే చెల్లించు కుంటూ మని మళ్ళీ మొక్కుకోండి. ఆ స్వామి అనుగ్రహ మంటే ఈ బిడ్డ జీవించాలి, కాని మానవమాత్రుడేమీ చెయ్య లేడు. నెలవు. (అని వెళ్ళి పోతాడు.)

(వెంకటేశ్వర్లుగారు తలవంచుకుని నమస్కరిస్తూ కూచుంటాడు. వైన పెరి
ఉరుకుల చప్పుడు, మంచంమీద పెద్ద కేక.)

వెంకటేశ్వర్లు: అయ్యో, పిల్లగోయ్!

మంగమ్మ: అయ్యో, నాతల్లీయీ! ఇం కేమందోయి — నాబిడ్డ
గొంతుక చేతులారా కోసుకున్నానోయి! నా తల్లీ — వెంకటాదలపరీ!
ఇంత వరకూ తెచ్చావు నాయనా — ఇంక నా గ తేమిటి తల్లీ — (అని
ఏడుస్తూ గదిలోనుంచి వరుగెత్తు కెడుతుంది.)

సుకుమార్: అయ్యయ్యో రాజ్యం నన్ను ఏడిచి పోతేనా రాజ్యం
మాట్లాడవూ — ఒక్కసారి చూడవూ, రాజ్యం — రాజ్యం — నా గ తేమిటి!
రాజ్యం —

(అని వెక్కి వెక్కి ఏడుస్తుండగా లోపల గణ గణ గంట వివబడుతుంది.)
అయ్యో, వరమేశ్వరా, దయామయా, వెంకటేశ్వరస్వామి, నా అపరాధం
మన్నించు తండ్రీ! నా రాజ్యాన్ని రక్షించు స్వామి — నీ దివ్య దర్శనం
చేసుకుని నీకు నిలుపు దోవూ, వేణీ, అర్పించుకుంటాం స్వామి — అయ్యో,
రాజ్యం —

(అని ఏడుస్తుండగా లోపలనుంచి మంగమ్మగారు తడిబట్టలతో వారట
తీసు కోచ్చి రాజ్యం కళ్ళకూ వొంటికి అద్దమండి. క్షణంలో రాజ్యం పెద్ద
నిట్టూర్పు విడుస్తుంది. తల్లీ మొగుడూ అమ్మాయి కేసి చూస్తారు. నెమ్మదిగా
కళ్ళు తెరుస్తుంది. ఇటూ ఆటూ చూచి దానూ అని సంజ్ఞ చేస్తుంది.)

మంగమ్మ: నాతల్లి బతికింది! తండ్రీ, రక్షించావు నాయనా —

వెంకటేశ్వర్లు: ఆ — అలాగా అందుకనే గది మళ్ళీ నిర్జనమై, ఆ చల్ల
దనం పోయింది — వెంకటేశ్వరస్వామి అనుగ్రహం ఉంటే లో తేమిటి —
(నెమ్మదిగా కాసి పాలు పోస్తారు. ఆమె భర్తకేసి చూచి చెయ్యి కాపి
వచ్చారా! అంటుంది.)

మమూర్: రాజ్యం! (అని ఆమె చెయ్యి పట్టుకుని వెళ్ళి-వెళ్ళి-
 వీడుస్తూ చెయ్యి ముద్దు పెట్టుకుంటాడు. రాజ్యం నెమ్మదిగా ఆతని తల
 నిమురుతుంది. వెంకటేశ్వర్లుగారు వెంకటేశ్వరస్తుతి చేస్తారు.)

అశ్రాద్ధి సప్తఋషయ స్సమపాద్య సంధ్యా
 మాకాశసింధుః మలానినునోహరాణి
 ఆధాయ, పాదయుగ మర్చయతుం ప్రసన్నాః
 శేషాద్రిశేఖరవిభో తవ సుప్రభాతమ్!

శిల్ప నిద్ర

శ్రీ పోతుకూచి సుబ్రహ్మణ్య తాస్తి

[అరామవాటికలో తాగృహము. రంగులదీపాలు. చంద్రోదయ మయింది. వెన్నెల పర్యంకంపాద పడుతూ, జోతస్సులిసారికలాగా అదర్శంగా అసీన అయిననిర్మలకు వన్నె పెట్టుతున్నది. కొంచెం దూరాన అమెభర్త చిత్ర కాదుడు, కుంచెతో పటము చిత్రిస్తూ ఉంటాడు. పటము చాలాభాగం అయింది. ఇమె మధ్యమధ్య కదులుతుంది.]

కాంతిదేవ: అనుగో మెడ వంచేస్తున్నావు! కొంచెం వక్కలు ...కుడి వైపుకు వెనక్కి ఎత్తాలి...నీవాలకాలను చెరిపి కేయి వడ్డు. ఒక్కక్షణం సరిగా కూడుంటే తర్వాత నీయివ్వు వచ్చినట్టు వెళ్ళిపోవచ్చు.

నిర్మల: [చలనం కనబరచి] అబ్బా, ఎంతసేపు ఈగోల ఎరక్క పోయి అదర్శంగా కూచోటానికి ఒప్పుకొన్నాను.

కాంతిదేవ: అనుగో, కదిలిపోయినావు. బొమ్మ కాస్తా సరిగా రాదు. ఈఒక్కసారి కదలకుండా ఉన్నా వంటే ఇక మళ్ళీ ఇ దైపోయేదాకా నిన్నేమీ అడగను.

నిర్మల: అది ఇప్పుడే కానూ కాదు, నాకు వ్యచ్చా లేదు! వైదులో వేళాదు. కూచోక తప్పకుండా! సరే - కానీయండి [అని కదలకుండా మెదలకుండా స్థిరత్వం వహిస్తుంది]

కాంతిదేవ: ఇందాకటి మాదిరిగావే కూచోనాలి. అలాగే అకా రిటు కొంచెం తివ్వ. కుడిచేయి వెనక్కు పోనాలి. ముఖం కుడివైపు కోరగా వరిగితే బాగుంటుంది...[అమె అవిధంగా అనుసరిస్తుంది. కాంతిదేవుడు యధాప్రకారంగా అమెవంక చూస్తూ, చిత్రిస్తూ మధ్య మధ్య] మేలి

మునుగు బుజాలమీద పడిపోయింది. సవరించాలి...! [అమె దిద్దుతుంది. రచన సాగుతుంది. తటాకున లేస్తుంది కానేవటికి] క్షణం సరిగా కూచోవు గదా! ఇంత అల్లరిదాని వంటే పెళ్ళి చేసుకొనేవాణ్ణేనా?

నిర్మల: మిమ్మల్ని చూసినప్పటినుంచీ మీపోలికే వచ్చింది నాలోకి నే నేం చేస్తాను. అది నాతప్పా?

కాంతిదేవ: ఏదో ఒకవిధంగా నామీద తప్పు కట్టేయూ అనితి నీలలో చన. నరేలే కాని. త పుంతా నాదే. ఓపికపట్టి కదలకుండా రెండునిమిషాలు కూచున్నా వంటే తర్వాత నీ నేం చేయ వంటే అది చేస్తాను.

నిర్మల: త్వరగా గీసేయండి మరి. [యథాస్థిష్టంగా కూర్చొని, కానే పైనతర్వాత బాల్యహాసంతో కొంచెం కదిలి] మరి మీకు నే బాగున్నానా అచిత్రమా? చెప్పండి చూదాం.

కాంతిదేవ: విషమప్రశ్నే. కాని కొంచె ముందు చెప్తా.

నిర్మల: [కానేవు సరిగా ఉండి, తర్వాత] మీరు ప్రేమించేది నన్ను నాచిత్రాన్నా?

కాంతిదేవ: రెంటినీ. [అని ప్రాణకొంటూ ఉంటాడు.]

నిర్మల: అ చెట్లా కుదురుతుంది? బొమ్మకు ప్రాణముండేమిటి?

కాంతిదేవ: ప్రాణ ముంటేనా ప్రేమించేది?

నిర్మల: విశే నన్ను వదలివేయండి. బొమ్మన్నది కాదా మరి?

కాంతిదేవ: కాని బొమ్మెట్లావచ్చింది? నీ వ్రుండబట్టేనా? [మెలమెల్లగా చిత్రలేఖనక్రియలో మగ్నుడౌతాడు. కాలం గడుస్తూ ఉంటుంది.]

నిర్మల: [అటూ ఇటూ చూచి మళ్ళీ కదిలి] ఇది యెప్పుడు వూర్తి టేతుంది? ఎన్నోరోజులనుంచి గీస్తున్నారు ...మీరు నాకు చేసినవాగ్దానం జ్ఞాపక మున్నదా?

కాంతిదేవ: నే నేం చేశాను?

నిర్మల: బొమ్మ నా కివ్వాలని వస్తుం దని మరపుకూడదానా? ఇలా

జరుగుతుం దంటే నను అదర్థంగా కూచునేదాన్నే కా? సరే, ఇదిగో నే
లేచిపోతున్నా [అని లేస్తుంది.]

కాంతిదేవ: భలే బాగుందిలే! చూశావా, నీ కెలా కోపం తెప్పించావో?

నిర్మల: మీ ప్రజ్ఞ అడగాని ఇంకా! [ఏమీ పట్టన పట్టినయించి, వినుగు
కనవరుస్తుంది]

కాంతిదేవ: కావేళుకూడా కాలు కదపకుండా ఉండలేవు కదా.
ఏదో వంక పెట్టుకొని తిరగా లని చూస్తావు నీ కిచ్చినమాట మళ్ళీ కాదని
యెట్లా అంటాను? ఇది ఇవార్ల పూర్తి బొతుంది. రేపుసాయంకాలానికి
నీ కలంకరణం చేసి, ఈకానుక ఇస్తా సరేనా?

నిర్మల: ఎన్ని ఇవార్లలు గడవలే దిప్పటికీ! అందులో ఇదొకటి...
ఐతే ఎంతవరకు వచ్చిందో, విడి ఇట్లా ఒకసారి చూడనీయండి!

కాంతిదేవ: అంతా ఐపోయినాక ఇస్తా.

నిర్మల: అప్పుడు తప్పు లన్న య్యంటే ఎట్లా ద్దుతారు? మళ్ళీ నన్ను
వేధించుకు రింటారు! అందు కని ఇప్పుడే యిస్తే సరిగా ఉన్నదీ లేనదీ
చూసి యిచ్చేస్తాను. [అత డివ్వడు]

నిర్మల: [అతనిచేతిలో చిత్తం తీసికొని పరిశీలిస్తూ] ఇ దేమిటి, ఈ
వాలకం? ముఖంమీద అన్ని ముంగురులు నా కెప్పు డన్నా పడుతుండగా
మీరు చూచారా? ...ముక్కు కొక్కెంలాగా తయారైందే... కుచ్చెక్కు
సరిగా రాలేదు చూశారా? ఇదేనా అన్నీ తెలుసు తెలు సంటూ ఇన్ని
తప్పులు చేశారు?

కాంతిదేవ: చివర కన్నీ సరిగానే కనబడలేలే.

నిర్మల: ఏమో నాకుమాత్రం నమ్మకం లేదు, [క్షణం నిశ్శబ్దం. యుగాలు
రిరిగిన ట్లనుమేయ మాతైఖరిలో] ఇక నే భావచ్చునా? అలోచించుకొని
చెప్పండి. మళ్ళీ అచిత్ర మంతా ఐపోయిం దనేదాకా కూచోను.

కాంతిదేవ: అంతా గీసుకొన్నారే. నీయిష్టం వచ్చికట్టు తిరగవచ్చు...

[చిత్రా]ని కలంకారాలు దిద్దుతూ ఉంటాడు. ఆమె కదలదు] అగుగో పోలేదే? బామ్మ గీడున్నంతసేపూ కాలు నిలవలేదు. విపోయిందిగా. నీకూ స్థిమిత మేర్పడింది. కానీ కానీ పాలాగే నిలుచో, ఇంకొక చిన్న బామ్మ గీయాలి.

నిర్మల: ఎల్లండి పొద్దుక్ష...[నిష్క్రమణ]

కాంతిదేవ: చిత్ర మంతా బాగానే వచ్చింది. ఇంకా పావుగంట కూచుంటే సమగ్రమై పోతుంది. కానీ కూచోదుగా. [లేఖన మభినయిస్తూ] ఇంకొకబామ్మని చెప్పి కూచోబెట్టాలి. [ఆలోచించి] ముందీచిత్రం తెన్నంటే దొంగ బయటపడతాడు. [దిద్దట మైపోతుంది] ఆ ఇంకేమీ ఆక్కరలేదు. అంతా వింది. దీని కలంకారాలు తొడిగి రేపుసాయంత్రమే ఇస్తాను. చంద్రోదయంలో జ్యోత్స్నాభీసారికాచిత్రమే బహూకృతి [దూరంగా ఉంచి వీక్షించి] కాంతి కలుగుతుందా గభీరచేతస్సుకు, [అని మోకరిల్లి చూచేసమయంలో విద్యుల్లతలాగా తటాలునప్రవేశిస్తుంది]

నిర్మల: విందా, ఇంకేమన్నా కొరతుందా?

కాంతిదేవ: ఉన్నా కూచోనన్నావుగా?

నిర్మల: ఇదెన్నార్కు నుంచి? మీరు కూచో ముటే నీ నెవ్వడు కాదన్నాను?

కాంతిదేవ: దివ్యసం తేజఃలుతూ, నవ్యోత్సుకత్వం పరివేష్టించే నీవే నిలంబును ఊ మైవా ఓర్వలే నట్లు ఇప్పుడే బయట పడ్డావు. మరిపించే భగిమాలు వస్తూ, దరహాసోస్మిలనాలలో తేలిపోయే నిన్నానాడు చూచి నాజగ్గు తరించిన దనుకొన్నాను. [అని చిత్రం చూస్తాడు]

నిర్మల: ఖతే ఇప్పుడు తరించలేదన్నమాట?

కాంతిదేవ: అదుగో, కోపకాళి సధిరోహించావు ఊదంలో.

నిర్మల: మీ రావృక్ష మైతే?

కాంతిదేవ: యావనశీలలో ఉగ్గ నీ చిత్రం నిర్మించటానికి వ్యయ

ర్మిం చిన దంతా నీవయవల్ల ఇప్పుటికి సఫల మైనది. [చిత్రవీక్షణము]

నిర్మల: మీనవనవల్లరిలో లాలితా లైసలాస్యరచనలకు పరితగా వచ్చి నట్లు భావించారు. కాని నాకోరిక యేదో మీరు గ్రహించలేదు.

కాంతిదేవ: నీలాలకలను దిద్ది ఆలంకార మిచ్చే నీవదనశీలిని చూచినది మొదలుగా ముగ్ధుడ నైపోయాను. పల్లవవేష్టిత మైన అక్షయగళ మాకర్ణిం చింది. ని స్తునువదించి లని కల్పగీతిలో ప్రణవగాన మాలపించారు. కళా కలాపంలో విభరము సమీపించ గలిగినాను. గౌరవిలాసమే పరిఘగా పరిణమించి చిత్రవికాసపంక్తికి లాలిత్యం తొడిగింది. వేత్రపర్వంగా నీవు కూర్చోటంచేత ఆకాముడనై చిత్రించాను.

నిర్మల: ఏమి టీఉపన్యాసమూ? మనం కలిసి నివసిస్తున్నా మనలో యాలు భిన్నాలుగా ఉన్నవి కాదూ? కలరావంతో పాడి, అనురాగంతో హసించారు నీ నమ్మి మీసాపు చేరినాను. కాని, మీకు చిత్రకళే నిజమైనప్పియురా లని ఇవాళ్ళే తెల్పుకున్నాను.

కాంతిదేవ: విలాసవీధుల్లో కోరిక లేక మైనా నాకు లేదు. కోకసాగరం లో అహోదము నామిద చిరకాల మాదరం చూపింది. చివరకు నిన్ను వెదికిపెట్టి, నిన్నే కళగా భావించ మని అజ్ఞ వినిపించింది. విరాగగీతి హారం పట్టింది. [అరమోదృశకంటితో చిత్రమును, ఆమెను చూస్తాడు.]

నిర్మల: ప్రసిద్ధుని అనురాగలహరిలో నాకు సగభాగము వచ్చిందే అని ఉవ్విళ్ళూరి మిమ్ముల నంగీకరించాను. జ్ఞప్తికి తెచ్చుకొనండి.

కాంతిదేవ: నీ వప్యదు బాలికలాగా కన్ను చినావు. నన్ను కోరినావు. కానిలే, అని అమాయకత్వంతో ప్రేమించాను. తర్వాత నీవు బాలవు కాదని గుర్తెరిగినాను. విసఫుటికి వివాహం చేసుకొన్నాను. నీమీద పూర్తిగా ప్రేమ లే దంటా వని నాప్రథమచిత్రం నీకే అర్పిస్తా నని వాగ్దానం చేశాను [సాధిపాపుంగా పరికిస్తాడు.]

నిర్మల: కాని, నామీద మీ కున్నది వాత్సల్యంకూడా కాదు. అంత

రంగిరంగుల్లో కూర్చున్న కాండవిస్తున్నప్పుడు, దానిని కప్పివేయటానికి బాహ్యలంకారా లెన్ని తొడిగినా వ్రాయాజన మే మున్నది?

కాంతిదేవ: నాహృదయం నీకు పూర్తిగా తెలియదు. నీచిత్రాన్ని ఎక్కడ వగా పేమిస్తున్నానో, ఎన్నో చేపులేను. రెంటికీ సమాన మైనవేదికనే నామనస్సులో నిర్మించాను. దానిని మించిన ఉన్నతపీఠాలు, శృంగాలు లేనే లేవు.

నిర్మల: నిరవధి మైన కాల మున్నది కదా? [బయట అడుగులవప్పుడు. అన్నదోచాం అనే ధ్వనులు అవ్యక్తంగా వినిపిస్తున్నవి. నిర్మల లోపలికి వెళ్ళి పోతుంది. అనంద దేవులు మెలమెల్లగా ప్రవేశిస్తారు. కాంతిదేవుడు నమస్కరించి అసనం చూపిస్తాడు. అతనిచేతిలో చిత్రఫలకం గురువులు తీసికొని, సమగ్రంగా పరిశీలిస్తాడు.]

అనంద: ఎంతకాల మైందోయి ఇది చిత్రించి? చాలా బాగుంది... కొద్దిమార్పులు చేయాలనుకో. విశా యోగ్యంగా, సుందరంగా దిద్దినావు.

కాంతిదేవ: ఇవ్వడే కొంతవరకు గీచి ఉంచాను గురూ!

అనంద: ఇదేనా, ఇంకేమన్నా ఇదివరకు వ్రాసినవి ఉన్నవా?

కాంతిదేవ: ఇదే ప్రథమము, గురూ! [ప్రథమ మనేమాట చెప్పి నాలిక కరచుకొంటాడు. స్మృతి సభినయించి నిర్విణ్ణుడౌతాడు.]

అనంద: ఏమిటి, అవిధంగా విరక్తమై పోయింది నీమఖం?... చిత్రకళా కుసలో తిరిగే నీలో క్షణక్షణానికి మార్పు లేవీ విపరీతంగా రాగాడదు. స్థైర్యం చాలా అవసరము. కారణ మేమిటి?

కాంతిదేవ: [లేని ఉత్సాహము నారోపించుకొని] ఏమీ లేదు, గురూ! ఏదో జ్ఞప్తికి వచ్చింది. దీనితో సంబంధ మేమీ లేదు. మీ రుపదేశించిన ప్రకార మాచరణలోకి దింటే, కళాశక్తిని వినియోగిస్తున్నాను. మీఅభీష్టులే నాకు ధైర్యము, ఉత్సాహము ఇచ్చినవి.

అనంద: తొలిసారి మ్రోసా, చాలా చక్కగా చేశావు.

కాంతిదేవ: [వెంక కొక అడుగు వేస్తాడు. తల వంచి దీర్ఘాలోచన ఈ -
ష చిహ్నోపేదన కనపరచి] మీరు కోరినవిధంగా రేపు ప్రాక్షఃకాలానికే ఈ
చిత్రం మీ కందజేస్తాను. లోపాలు సరి చూచి, చేసినబోయే కృతులకు
అదేశము, అవేశము ఇవ్వాలి.

ఆనంద: [స్మృతి నభినయించి] నే నాపిషేయం పూర్తిగా విస్మరించాను.
బాగుంది. గురుదక్షిణగా తీసికొంటా నన్నప్రథమచిత్రము. నాకళాసంప
దలో అగ్రానీతు నలంకరిస్తుందిలే... కాని కుంచె తీసికొని ఈభాగం
కొంచెం సవరించాలి [చిత్రం చూపి] ముంగురులు సరిగానే వచ్చినవిగాని
నీమంతమందంగా రాలేదు. వివా కుంకుమాలంకరణం దాన్ని కప్పితేనే
విధంగా సుందరంగా చేశావు... ఆంగుళులలో జైత్రద్యం బాగా కనిపిం
చాలి.

కాంతిదేవ: కాని మీరు గమనించారు. జీవితంలో వ్యక్త లీవిధంగా కన
బడుతూ ఉంటే వాడినెలా దిద్దటా? ప్రకృతి అనువదించేకళాకర్త ప్ర
కృతివికృతులను కలిపితే ఏం బాగుంటుంది?

ఆనంద: నే చెప్పేది విని యోచించు. జీవితంలో మామూలుగావ్యక్తులు,
సన్నివేశాలు కనిపిస్తున్నా, వాటిని యథామాతృకంగా చిత్రించకూడదు.
అదర్పిత్య మివ్వాలి.

కాంతిదేవ: ముఖవర్ణస్థులో అది సాధ్యమే.

ఆనంద: తదనుగుణంగా పరిణమించే మిగిలినవి.

కాంతిదేవ: కానీ అవర్ణవ్యక్తి సకరిరగానే ఉంటే? *

ఆనంద: చిత్రకారుని కప్పుడు విశేషశ్రమ కలుగుతుంది. చైతన్యమును
చిత్రించటానికి ప్రతిభావ్యుత్పత్తులు పూర్తిగా ఉండాలి. నీ కామార్గాలలో
విక్షణ ఇచ్చాను. నీ వెంతవరకు వినియోగిస్తున్నావో?

కాంతిదేవ: మీఉపదేశము నింతవరకూ అనుసరించకుండా మెలగ
లేదు. మీరు విశ్వసింపవచ్చు.

అనందః ఉపోదయం కాగానే చిత్రంతో పస్తా వసుకుంటాను. పొద్దు పోయింది. ఎదో పనిమీద పోతూ దారిలోనే ఉన్నాని న్నొక కేక వేసి పోదా మని వచ్చాను. [అని బయలుదేరతాడు.]

కాంతిదేవః ధన్యుడను అనుగ్రహించాలి [కొంచెం సాగ నంపి] నే నుంటాను. [గురువు నిష్క్రమణ. చిత్రం తీసుకొని కాంతిదేవుడు దుఃఖపూరిత దృక్కలలో, తడబడేచేతులతో, రక్తస్పృశస్సునో పరువు లెత్తే అబోధనా మైదుధ్యంతో ఉంటాడు. కొంతసే వైనతర్వాత నిర్మల ప్రవేశిస్తుంది.]

నిర్మలః ఇంత ప్రొద్దుపోయినాక కూడా మిగురువుగారు శిష్యులయోగ క్షేమాలు కనుగొంటున్నారంటే ఆశ్చర్యంగానే ఉన్నది. ప్రేగా గురుకులం వదిలివారిని కూడా విచారించటం వేరే చెప్పవలెనా?

కాంతిదేవః [లేని ఉత్సాహంతో] నీ వింకొక్కసారి సరిగా కూచో చాలి. [అని ముఖం వాలుతాడు.]

నిర్మలః ఏం? ఏం దన్నారుగా! మళ్ళీ యెందుకు?

కాంతిదేవః రెండవ చిత్రం నిర్మిద్దా మని కోరిక కలిగింది.

నిర్మలః ఇ దొకటి కానియింది. రేపు సాయంకాలం నాకీచిత్రం బహుశ రిచితరత్వత మీ రేబొమ్మక కూచో నంటే దానికి సిద్ధము.

కాంతిదేవః [అనవతరిస్కుడై అప్రయత్నంగా ఆశ్రువులు వదులు తాడు. మనిషిలో తొట్రుపాటు కనిపిస్తుంది.]

నిర్మలః నే నే మన్నా నని మీ రలా ఉన్నారు? అదేమిటి... చెప్పరూ? అశ్రురాధ మేమన్నా నే చేసిన ట్లయితే సవరించుకొంటాను.

కాంతిదేవః నీ వేమీ చేయలేదు. ఇ దంతా స్వయంకృతమే, పొర పాటున జరిగింది.

నిర్మలః [దీనంగా, అనునయంతో] ఏమి టిది? నాకకూడా వివరా నివ్వరూ? మినుఖాలలో నాకు భాగ మున్నట్లే, మికష్టాలలోకూడా ఉంచాలి.

కాంతిదేవ: ఇది నీవు వివక్షాడదు.

నిర్మల: ఏం, నేను విశ్వసించ తగనిదాననా?

కాంతిదేవ: కాదు. నిన్ను గురించే నాకు జాలి, దుఃఖము కలుగుతున్నది.

[ముఖం పై వెత్తి దించుతాడు.]

నిర్మల: నాకోసం మీకు కలిగేప్పుడు, నాసంగతి నే వివక్షాడదూ?

కాంతిదేవ: వద్దు. తర్వాత నిష్కారంగా నా మీద కోపం వస్తుంది.

నిర్మల: ఎప్పుడన్నా ఇవ్వర కట్టావచ్చిందీ! [అని జాలిగా చూస్తుంది.]

కాంతిదేవ: కానియిక ముందు వస్తుంది.

నిర్మల: రా దని వాగ్దానం చేస్తా. చెప్పరూ?

కాంతిదేవ: [క్షణం బెదిరిన ట్లుంటాడు] పొరబాటున అన్నాను.
వదిలివేయ నన్ను. నీకు చెప్పకూడదు.

నిర్మల: పోనీ రండి, దామకోండి. మిచిత్రకళకోసం నన్ను పెట్టిచేసు
కొన్నారు గాని...

కాంతిదేవ: ఇప్పటికే బాధలతో కుమిలిపోతున్నాను. ఇంకా అవిధ
మైనమాటలకూడా వడిలే సీ మాతానో చెప్పలేను!

నిర్మల: నామీద దయ వహించి ఏమిటో చెప్పరూ? [అని ప్రాశ్నయ
పడి సమాపించి, చుటుకం చేతితో స్పృశించి, దీనంగా నలుచుంటింది. తన
ఓపిక తెచ్చుకుంటాడు అతడు.]

కాంతిదేవ: నీకు వాగ్దానం చేయక ముందు, గురుకులంలోనే ఉండ గా..

నిర్మల: ప్రధమ నిత్యం నంగ తేనా?

కాంతిదేవ: అఁ [దీక్షుం నిశ్చలస్య.]

నిర్మల: ఎవరి కిస్తా నని చెప్పివారు?

కాంతిదేవ: [అప్రయత్నంగా] గురువు గారికి.

[అమె నిశ్శబ్దం లోతుండి. వెళ్ళుదిగా భూమిమీదికి జాగిలబడుతుంది.
సమాపించి అతడు మెల్లిగా] నిస్మృతికల్గి ఈ అవరాధం కలిగింది. క్షంతవ్యం.

దను కాళ్ళపోయినా తప్పు మన్నించాలి. [మూతలు పడినకన్నులతో] మాట్లాడవు నాతో? పొరబాటు జరిగింది, ఇక ఎన్నడూ ఈవిధంగా చేయను. నీఆశల నన్నింటినీ తుంచితేళాను. నిజమే. కాని ఏం చేయ గలను? ఇందాక గురువుగారు వచ్చినతరువాత పూర్వవాద్దానము జ్ఞప్తికి వచ్చింది. [తన మాగి] ఇం కొంచిత్ర మిలాంటిదే వ్రాసి నీకు నమర్చి ప్తాను. నీవు కోరినన్ని అర్పిస్తాను. ఈవివత్తునంచి గ ట్టెక్కించాలి [హాకరిల్లుతాడు.]

నిర్మల: తక్షణమే బయలుదేరిపోయి చిత్రం గురువుగారి కర్పించి రండి!

కాంతిదేవ: ధన్యుడ నైనాను! నీ వే మనుకుంటావో అని యెంతో తహతహలాడి పోయినాను. నీవు కోరి నన్నిచిత్రాలు తీసుకోవచ్చు. నే నేమీ నీవు కోరినవానిని వినియోగించ దలచుకోలేదు. అన్నివిధాలా దీని లాగానే ఉండే చిత్రము నిర్మించి నీకు రేపటికే యిస్తాను.

నిర్మల: [అర్థసహితమై, ఆచేతనా లైనచూపులతో] నా కేమీ అక్కర లేదు. నాకు చిత్ర మేండుక?

కాంతిదేవ: అట్లా అనీరాదు. నీవే కోరుకొన్నావు మొదట [అని నాలుక కరచు కొంటాడు.]

నిర్మల: అకోరిక విఫల మైనతర్వాత, అసలుకోరిక అనేదే లేకుండా పోయింది. చిత్రఫలిక లతావలయాలలో వ్రాలటానికి మనస్సులో శక్తి లేదు. చిత్రవాంఛలు పారిపోయినవి.

కాంతిదేవ: కాదు, నాస్పార్థన విని నీవు ద్వివీర్య చిత్రము తప్పకుండా తీసుకోవాలి.

నిర్మల: నే నేం చేసుకొంటాను దానితో? నా క దేమీ ఉపకరిస్తుంది? మీకాకాశలం చూచి అనందించా లంటే మీరు వ్రాసేబొమ్మలను చూచి నంతోషించవచ్చు! నాకు వేరే ఏమీ వద్దు.

కాంతిదేవ: ఇక లాభం లేదు...గురువులను గుంతోవపెట్ట మన్నావు

కాని, నీసంగతి విప్పి చెప్పటం లేదు. మధ్య చిక్కన బడిపోయినాను.

నిర్మల: నాకు శిల్ప మెందుకు? నే కోరినది మిమ్మల్ని, మీధీశక్తిని, మీ అత్మను! కాని మీచిత్రకళానిపుణులను కాదు.

కాంతిదేవ: కాని చిత్రం కోరుకొన్నావు.

నిర్మల: మీ రాకళను అన్నింటికన్నా అధికంగా ప్రేమిస్తున్నారు. మిమ్మల్ని వెళ్ళిచేసుకొన్నందుకు మీరు ప్రేమించేవాటిని ప్రేమించటమే నా ధర్మము. అది నిర్వర్తించాను.

కాంతిదేవ: ఇప్పటికికూడా చిత్రకళ నధికంగా ప్రేమిస్తూనే ఉన్నాను. నీవు నీచిత్రాన్ని స్వీకరించక తప్పదు. ఇప్పటికే నావిప్రుతివల్ల కలిగిన ఈ అపరాధానికి వ్యాధయం విదూరిత మాతున్నది. పైగా నీకు కోపశాంతి కలుగలేదు.

నిర్మల: మీరు పొరబాటులో ఉన్నారు. నాకు కోప మేమీ లేదు. మీరు మనసార కళను విమర్శింపవ్యాదయంతో ప్రేమించినంతవరకూ, నేనూ అట్లాగే చేశాను. కాని మీలో లోపం కనబడ్డది ఇవ్వాలే.

కాంతిదేవ: ఏమీ టాలోపం? ఇది ముందైనా జాగ్రత్తపడి దిద్దుకొంటాను.

నిర్మల: అది చాలా కాలంనుంచి వస్తున్నదే. చిత్రకళకు సానర్పంగా మామంటాననే కారణంతోనే నన్ను వివాహం చేసికొన్నారు. అది నిజమే కదా?

కాంతిదేవ: గట్టిగా చెప్పలేను.

నిర్మల: కాని ఆంధ్రులో చాలా సత్య మున్ననదే ఒప్పుకొంటారా?

కాంతిదేవ: తప్పుకుండా.

నిర్మల: అక్కడే మీకూ నాకూ భేదము.

కాంతిదేవ: భేదము సమసిపోయే మాదిరిగా ఇకముందు వ్యవహరిస్తాను.

నిర్మల: లాభం లేదు, మనం చెందుభిన్న మార్గాలలో తిరుగుతున్నాం.

కాని కొంతసామ్యమున్నది. దానితో ముఖంగా జీవించవచ్చని అనుకొన్నాను. ఇప్పుటి కివిధంగా పరిణమించింది. మీ రనుకొనే కళాప్రపంచంలో నాకు తావు లేదు. ఈచిత్రం గురువుగారి కిచ్చివేయండి. ఇకముందు నన్ను మికళనుగూర్చి వర్ణించవద్దు. [పోబోతుంది. అనునయంతో వారించి]

కాంతిదేవ: నామాట ఒక్కటి విని తర్వాత చెప్పు.

నిర్మల: మీరు ముందుగా నాకోకమాట నీయాలి. తర్వాత వింటాను. వాగ్దాన మియ్యబోమే ముందు సరిగా ఆలోచించుకొని ప్రత్యుత్తరము చెప్పండి.

కాంతిదేవ: ఆలాగే. సాధనాడును.

నిర్మల: నాకోరికను మీరు మన్నించే టైతే, ఇకముందెన్నడూ దానికి తప్పు, ఇతర వేళలలో చిత్రికళను... [అని సాధిప్రాయంగా చూస్తుంది. క్షణ మాగి వికాశంతో]

కాంతిదేవ: ముమ్మాటికీ నీమాట అంగీకరించాను. చిత్రకళను నీకై త్యజించగలను. దానికి బదులుగా కొంచెం కాలం మళ్ళీ నీవు వివియోగించాలి. నీచిత్ర మొకటి సిద్ధపరచి రేపుసాయంత్రానికి నీ కర్పిస్తాను నా మాట తీసివేయక అంగీకరించాలి నీకోరికను మనసారా పాలిస్తాను: వ్యతిరేకించను.

[విలాస మట్టిపడే స్ఫులతో, లేడిలాగా రివ్వున గంటేసి, పర్యంకం సూపించి]

నిర్మల: మీ రా నిత్యానికి అసీనురాలుగా ఆజ్ఞ ఇచ్చినప్పుడే సిద్ధము. మికళాకళలమును వారించినందుకు మనస్సుకు కష్టముగానే ఉన్నది! కాని...

కాంతిదేవ: లేదు లేదు సరి యైనమాగ్గం అందుకు కృతజ్ఞుడను...

ఏదీ ఒకసారి పరిగా కూచో. పైపైగీతలు వ్రాసుకుంటాను. నరిపోతుంది.
మిగిలిన దీచిత్రం చూచి వేసుకుంటాను.

నిర్మల: ఇదిగో నే సిద్ధము! [రంగప్రాంథము దున్న అభిసయభంగి
మంలో ఆసీన డౌతుంది. చిత్రకారుడు కించిద్దూరములో చిత్రం ప్రారంభిస్తాడు. మెల్లమెల్లగా తేర.]

మధుర ప్రియ

౨ వావిలాల సోమయాజులు

[చిత్తూరు రాజమండ్రిర పాంగణము. గిరిధరగోపాల పూజామందిరము ముందు ఏతర్దికమీద శిలావిగ్రహము. గోసాయిలు ముందు వచ్చి కూర్చుంటారు. సేవకురాలు పూజాద్రవ్యాలు పట్టుకొవస్తుంటే వెనుక అర్ధవిమిలిత శేత్రాంతో మీరా ప్రవేశిస్తుంది ఒకతైపునుంచి. సూర్యాస్తమయానంతరము. మీరాబాయి రావటాన్ని జూచి]

గోసాయిలు: జై! చిత్తూరు మహారాణి మీరాబాయికి జై!

జై! చిత్తూరు మహారాణి మీరాబాయికి జై!!

మీరా: [దగ్గరకు వచ్చి] ఓహో! ఈనాడు కృష్ణాష్టమి. నాప్రభువు జన్మదినము. అందుకనే కాబోలు పూజామందిరము కిక్కిరిసిపోతున్నది గోసాయింతో... అబ్బా! ప్రభుతుల్యలు, ఎగమంది గోసాయిలు... భక్తబృందానికి నందనాలు!

గోసాయిలు: జై! చిత్తూరు మహారాణి మీరాబాయికి జై!

జై! చిత్తూరు మహారాణి మీరాబాయికి జై.

మీరా: [బాలుగు దిక్కులు కలయికాచి] మహానుభావులారా! ఎవరా చిత్తూరు మహారాణి! ఏది ఎక్కడ? ...[నవ్వుతూ] మీరా చిత్తూరుకు మహారాణి కాదు. ఆమహారాణి పుట్ట లేదు...మాయారహితుడు, మహాప్రభువు. గిరిధరగోపాలుడికి ఈ మీరా ఆత్మను అంకితం చేసిన ప్రియసి. కాదు... కాదు...పాదదాసి.

గోసాయిలు: జై! మీరామాయికి జై!

జై! మీరామాయికి జై!

మీరా! అతిథులారా! నామనోహరుని పుట్టినరోజు జరిగే జేబేళాలనుంచి
సంకీర్తనతోసంవచ్చినమిమ్ముల్ని మాస్తే నాహృదయం ఉప్పొంగిపోతున్నది!
ఎందరు వైష్ణవభక్తులు... నాకళ్ళు చూడలేక పోతున్నవి. జయ పెట్టవల
సింది వాకు కాదు... [విగ్రహంకేసి చూపిస్తూ, సమీపిస్తూ] అడుగో ఆ
మోహనమూర్తికి... నామనోనివాసికి... కాదు నామనోహరుడికి...
[దగ్గరకు చేరి చూస్తూని విగ్రహపాదపద్మాలను నిమిలితలోచనాలతో
దర్శిస్తూ]

జయ జయ జయ జయ గిరిధరగోపాలా!
జయ జయ జయ జయ గిరిధరగోపాలా!
అలికుల గానోద్యుతామృతరస
లలితతమాలపదాంబుజయుగళా, గోపాలా!

[తల ఎత్తి కేకిపించాన్ని నిరూపిస్తూ]
మకుట ఘటిత కేకిపించరుచి శబలిత
సకలాళాపరిపూరిత దివ్యతేజ, గోపాలా!
[కన్నులదగ్గరకు లేచి కలయ జూస్తూ]
అక్షయ గోపీతరళ కటాక్షా
క్షీణ మనోహరా రాజీవాక్షా, గోపాలా

[మురిగినాన్ని అభిసరిస్తూ]
రాధాధర మధుర సుధారస ధా
రారంజిత బిందాధర వంశీరవ గోపాలా

[చక్క భ్రమణంతో]
జయ జయ జయ జయ గిరిధర గోపాలా!
జయ జయ జయ జయ గిరిధర గోపాలా!

[తనమయ్యురాలై గోసాయిల మధ్యకు చేరి]

అడుగో నాప్రియుడు నల్లలున్నాడు, మనవిలుపు అందింది, ఓహో! ఎంత

రసికుడు... పల్లవీకన్యలమధ్య పిల్లనగ్రోవి మాని... నాకంటాన్ని అనుకరిస్తున్నాడు. కనికరం కలిగింది కాబోలు. అనుగో అనీలమేఘం ఆ దేమిటి... అబ్బా! ఏమిటామెరుపు దాకి వెళ్ళగా... [అనుమరించినట్లు పరికించి మిలా మిలా కళ్ళార్చి] జౌను... జౌను తెలిసినది... అంతే నామనో నాథుడు గోలోకంనుంచి బయలుదేరి వస్తున్నాడు... ఆ ఆషాఢమేఘచ్ఛాయలు ఆయన దేహకాంతలు... ఇదిగో మన మంతా నీలనీలంగా మారి పోతున్నాము... అయ్యో! కాంచనాభరణాలను త్యజించిన నా పెరిటిమీద బంగారపురుద్రాక్షుల జపమాలలు నిలుపుతూ నిముషంలో మటుమాయమై నిముషంలో జ్యోతిష్మతులను వెలిగించే ఆకాంతు లేమిటో తెలుసునా? నా హృదయపరి కేకిపించసంకాశం. నెమ్మది నెమ్మదిగా... నాకోసం... జౌను నాకోసం దిగి వస్తున్నాడు... ఎందుకు రాడు, వస్తాడు... ఇద్దరమూ చిన్ననాటినుంచీ స్నేహితులను... మా అమ్మపక్కలో నేను. నాపక్కలో నాహృదయపరి... అదుగో మరీమరీ దగ్గరికి వస్తున్నాడు... [గోసాయిల కేసి చూస్తూ] మీ రేమీ చూడటము లేదా! అలా బిక్కమొగాలు వేసుకొని కూర్చున్నా లేమిటి! [ఒక గోసాయి దగ్గరికి వచ్చి] స్వామిగా! నా మనోహరుడు మీకు కనబడటం లేదా?

గోసాయి: [లేదన్నట్లు కల తిప్పతాడు.]

మీరా: [మరొక గోసాయిదగ్గరకు వచ్చి] మహాత్మా! మీకో?

గోసాయి: ఏ డమ్మా తల్లీ, ఎక్కడ! నీది వట్టి భ్రాంతి!

మీరా: ఆ దేమిటి స్వామీ, కళ్ళెందుట అలా కనిపిస్తూ ఉంటేనే!

గోసాయి: ఇ దేమిటమ్మా! ఎన్నడూ కనీ వినని దీచిత్రం... నీది వట్టిభ్రాంతి. పగ్గెం వేమిటి! మనదగ్గరికి రావడ మేమిటి! రూపగోస్వాములు ఎన్నడూ చెప్పలేదే. దేహయాత్ర చాలించి మనమే గోధామంలో ప్రభువును కలుసుకుంటాము. గావి ఇదేంటాట? ఎన్నడూ వినలేదు...

మీరా: చాలులే మహాత్మా, చాలులే! అబ్బా! ఎక్కడ దేమిటయాత్ర

స్వామి! [జరిగిపోతూ మరొక గోసాయిగో] తేజోమూర్తులు తమకు తప్పకుండా కనిపిస్తుంటాడనుకుంటాను.

గోసాయి: తల్లీ! మార్గంగా ఏదో లీలగా కనిపిస్తున్నది.

మీరా: కాదు కాదు మీకన్నులు ఆయనమెలుకును భరింపలేక పోతున్నవి... అడుగో ఆయన వచ్చేస్తున్నాడు. నేను ఏం చేసేది స్వామి! ఏమి చెయ్యి మన్నారం? ఆయన వచ్చేవారిలో దుమ్ము అంటుకుంటుంది కాబోలు. పూవులు చల్లి రానా? వద్దు వద్దు. పమిట పరిచి వస్తాను. అర్ఘ్యానికి జలం సిద్ధం చేసుకోనా? అవసరం లేదు. హర్షాశ్రువులున్నవి కదా! వస్తున్నాడు కదూ నామనోనాథుడు!

గోసాయి: అవు నమ్మా! తల్లీ, ఏదో తేజోవిగ్రహం. మనవైపుకే కదలి వస్తున్నది... [తనమయిపో] తల్లీ! [మెడలో చెయ్యి పెట్టి హారం బయటికి తీసి] ఇదిగో ఈహారం పేసి అర్పించు... [చేతికి అందిస్తాడు.]

మీరా: [చేతికి హారం తగిలేటప్పటికి స్మృతి వచ్చి] ఏమి టిసి? నేను ఇందాకటినుంచీ ఏలోకంలోఉన్నాను? ఈపూజామందిరానికి ఎలా వచ్చాను? ఇదుగో వీరంతా గోసాయిలే... అయితే నామనోనాథుడు ఏడీ... తిరిగి వెళ్ళిపోతున్నాడు [కన్నీటిలో] వెళ్ళిపోతున్నావా నాథా! [గోసాయి చూచి] నీవు గోస్వామివి కాదు. ప్రేయసీప్రియులమధ్య అద్దు పడేపికాచానివి! మెచ్చుడివి! పో! అవతరికి పో! ఇక్కడ ఉండవద్దు!

గోసాయి: కోపించకు తల్లీ! మహానుభావులీలలు అతిమానుషాలు. నన్ను హారం ఇవ్వ మన్నుట్లు పైకి చేశాడు. తాను అనుగ్రహమొగం పట్టాడు. నాతప్పు ఏ ముందరమూ?

మీరా: [తగ్గి] నిజమే! స్వామి! నన్నే ఇట్లా అనేకమాట్లు మోసగించాడు. తమించండి మహత్మా! ప్రేమాస్మాదంలో ఏదో పిచ్చిగా మాట్లాడాను

గోసాయి: తల్లీ! నీమనస్సు నాకు తెలుసును. చింత వడకు.

మీరా: చింతపడకుండా ఎలా ఉంటాను? [విగ్రహానికేసి చూచి]
మోసగించా నన్నట్లుగా మొలకనవ్వులలో ఈవిగ్రహం చాటున...
లోపల... దాక్కొని నవ్వుతున్నాడు. ఈహారము మెడలో వేసి మళ్ళీ
ర మ్మని మొర పెట్టుకుంటాను. [విగ్రహంపైవు నడుస్తుంటుంది.]
[ప్రవేశము సేవకురాలు... దేతులో పూలబుట్ట... గంట కొట్టుతుంది...
మీరా జెనక్కు- తిరిగి] ఎవరు? గిరిజా?

గిరిజ: [వంగి నమస్కరిస్తూ] దేవీ! శ్రీ శ్రీ కుంభరాజావారు ఈనాడు
గిరిధరగోపాల దేవుణ్ణి వనమాలికలతో కాదట. ఈసెజ్జలో పూల
మాలికలతో అలంకరించ మని దేవేరిని ప్రార్థిస్తున్నా మని చిన్నవిం చిర
మృన్నారు

మీరా: [ఉద్వేగంతో] గిరిజా! గిరిజా! ఏమి టిడి? సత్యమేనా? కుంభ
రాజా మాటలేనా ఇవి? ...ఇలా "గిరిధరగోపాల" నామం రాజా నోట
ఉచ్చరించాడా... 'వనమాలిక' నీవు కల్పించింది కాదు కదా! నన్ను
ఉద్దేశించి ప్రార్థిస్తున్నా నన్నాడా?

గిరిజ: [చెప్పలేక చెపుతూ] అ...అ...వు...వు...ను దే...వీ

మీరా: ఏమి టాతడబాటు?

గిరిజ: ఏమీ లే దక్కా! అది నాసంతోషము. [సెజ్జ అందిస్తుంది]

మీరా: [అందుకుంటూ] మహాత్ములారా! మీరాకేవల్ల సేదు చితోడు
నిజంగా జైష్ణవధక్తలోకంగా మారిపోతున్నది. కుంభరాజావంటి భూలేక
ఏమోడు గోధామదర్శనాన్ని కోరుతున్నాడు.

గోసాయిలు: జై కుంభరాజా మహారాజాకు జై!

జై కుంభరాజా మహారాజాకు జై!

మీరా: [విగ్రహాన్ని చూస్తూ] ప్రభూ! ఇదిగో పక్షున్నా. నిన్ను అలం
కరిస్తా. గిరిజా! వెంటనే వెళ్ళి కుంభరాజావారి సంగీర్తనానికీ ర మ్మని

దేవి పునః పార్థివుని ను చెప్ప! హే, త్వరగా పోయి విన్నవించు.

గిరిజ: చిత్తము దేవీ! [నిష్క్రమణ]

మీరా: ఈ పూలమాలికలతో అలంకరించు! స్వామిని నిరసి రమ్మని పార్థివుని [అని తత్తర పాటులో గోసాయి ఇచ్చిన హారం వేస్తుంది... సజ్జకము మూత తియ్యకుండా అక్కడనే కింద పెట్టి అప్రకోశని ఉత్సాహంతో]

నిదుర ఎరుగనికనుల నీకొరక! నీకొరక!

ఒక్కతెనె యీరేయి చుక్కలలో ఒనాధ!

నిశ్శయంకా నిదుర వెలిమునుగు నేనుకొనె

వెన్నెలల బయలులో ఏరహినై నిలచితిని.

సెంచకొన్నా నోయి పేరులతో కన్నీట

బాధ యని ఎరుగ నిక పలుక పేరుమించ నుని.

నావిరహ గాధలను నడికి రేయికి చెప్పున!

సూము రారెరి నొక్క యుగముగా నిడబెడిన

నాధా! ఇంతటికైనా దయ రాదా! ఈదీపవిరహమీద మళ్ళీ ఒకమాటు నీ అపాయనీక్షణము ప్రసరించదా! అయ్యో! ఎన్నియుగా తైనా రావు నాధా! దానీమీరా ఈవిరహవేదనాగ్నిని ఇంధనమై కాగి కప్పించి కప్పించి నశించిన వెనుకనా? వచ్చి ఏమి ప్రయోజనము? అత్తా!

[తెమ్మడిగా నేలమీదికి ఒరుగుతుంది]

గోసాయిలు: [కలకలము]

ఒక గోసాయి: నిశ్శబ్దము. ఆరవడింది... అస్వస్థి గు నానాభక్తురాలు భక్తితన్మయత్వంలో మూర్ఖపోయింది... లేన వద్దు ... చచ్చుదు చెయ్య వద్దు... భయపడకండి.

మరొక గోసాయి: కూర్చోండి డయ్యా, కూర్చోండి.

మరొక గోసాయి: ఇవ్! నిశ్శబ్దం.

మీరా: [నెమ్మదిగా తెప్పరిల్లుకొని లేస్తుంటుంది]

గోసాయిలు: కై మీరా మాయి! కై!

కై మీరా మాయి! కై!

మీరా: [విభ్రాంతితో కే] ప్రిభూ! ఎన్నా శృని నిద్రాహారాలు లేకుండా వియోగంతో... ఇన్ [అలోచన అభినయించి] ఏమి తప్ప చేశాను... [దృష్టి రాణా వేసిన సెజ్ మిద ఉంచి] అవును... నిష్ఠమే... తెలిసింది తప్ప చేశాను. రాణా ప్రభుభక్తుడైనాడు... రాణా ఆజ్ఞను ధిక్కరించాను... మొదట గోసాయి యిచ్చినవారంతో నాధుణ్ణి అర్పించాను... అత్తా, పెంతుతప్పిడం చేశాను... ప్రిభో, క్షమించు. ఇరుగో నీమెడలో వేసి కళ్యాణ చూచి అనందిస్తాను. [సెజ్ మిద దగ్గరకు తీసుకొన్న తియ్యటానికి చెయ్యి పోనెస్తుంటుంది. చివరిగోసాయి అతని మిక్కిలు లేచి వెళ్ళిపోతారు]

విరజ: [గంట కొడుకూ ప్రవేశించి అతులతతో] అమ్మా! అమ్మా, ముట్టుకోకు... ముట్టుకోకు... తియ్యకు! తియ్యకు! అది పుష్పమాలికలు కావు! సర్వాగ్నివ్యాధిమాలికలు. రాణా కి నా రాధకుడు అన్నపంగతి మరచిపోయినావా తల్లీ!

మీరా: [అశ్చర్యచకితయై] విరజా! ఏమి టీకెందర?

విరజ: తొందర ఏమిటి తల్లీ! ఏమిచూ అలస్యమేమిలే కొంకలు అంటుకో పాయ్యేమి.

మీరా: ఏమిటి!

విరజ: అమ్మా! ఇందాకటినుంచి తమ చేతులో హార మేదో ఉన్నదటగా

మీరా: అదిగో! నాస్వామిని దానితో అర్పించాను... ఆయితే—

విరజ: దాన్ని రాణా ఎక్కడినుంచో మీ చేతులో ఉండటము చూశాడు.

మీరా: అయితే దాంట్లో శుభే ముంది ఈగోసాయి నా కిచ్చారు [అని చూస్తే గోసాయిలు కనిపించరు అశ్చర్య చకి] అ!

వరజ: అది ఢిల్లీదక్కరై అక్కతపామమకు కానుకగా ఇచ్చా పట! రాణా మిమ్మల్ని అనుమానించి... [సరస్వలపెజ్జ మాపుతుంది]

మీరా: మహాగాయకుని కాన్యనును వెతుక్ పాడుమ ఒకనాటి సం కీర్తనతో నవమందిరాన్ని పవిత్రంచేయ్య ముకోరి రమ్మని పంపించాడు. నేను అంగీకరించి లేదు... పాపము సంకీర్తన వివటానికి గోసాయీ చేషం తో ఎంతదూరం నడిచి వచ్చాడు... అబ్బా, ఎంత భిక్షుడు... ఎక్కువ పే పుంటే బయట పడతానని కాబోలు వెళ్ళిపోయినాడు... వరజ! నీమాటలు నత్యమేనా? అవి సర్వములేనా?

వరజ: తల్లీ! నీ కనుమూస మైతే మొదట నన్ను రియ్యనిచ్చి చచ్చి పోనీ...

మీరా: ఏమైనా సరే! నాప్రియుడు నన్ను పరీక్షిస్తున్నాడు. ఇదంతా ఏమిటో నాకు అర్థం కానటము లేదు... ఈ విచిత్రమరపరీక్షలో నే నెందుకు వెనకపడి పోతాను? వడను ముమ్మాటికీ పడను. అవి సర్వమాలికలైనా సరే ప్రభుని అలంకరించక తప్పదు... [కొద్దిగొంతుకతో చెయ్యి పెజ్జ కము దగ్గరికి పోనిస్తూ]

జయ జయ జయ జయ గిరిధర గోపాలా!

జయ జయ జయ జయ గిరిధర గోపాలా!

[అంటూ నెమ్మదిగా మూత ఎత్తుతుంది... అందులో పూలమాలికలు కిల కిలా నవ్వుతవి. మీరా వరజమొగం చూస్తుంది. అమ్మె ఖిన్న వదనంలో తల వంచుకుంటుంది. పూలమాలికతో విగ్రహాన్ని అంగీకరించి గోసాయీలు మీరా సంతోషాధిక్యంలో కొద్దిసేపు

జయ జయ గిరిధర గోపాలా జయ జయ గిరిధర గోపాలా

[అని సంకీర్తన చేస్తారు. తరువాత నిశ్శబ్దము]

మీరా: ప్రభూ! పూలదండలతో కులకటమేనా? పూబోడిని మరిచి పోయినానా? ఇప్పుడైనా రావా? నాధా! నోట మాటే రాదుగదా! మూగ

వాడవా! కానీ! మరళిమానముల్లే! నాయాకష్టాలను ఎప్పటికి
ఈడేరుస్తావో కదా! ఈజగత్తులో నాకు ఏసంబరీధమూ లేదు. ఇంక
అసలే వద్దు. తల్లీ, తండ్రీ, రాణా అందరూ నాకు కాని వాళ్లే... నిన్ను
ప్రేమిస్తే ఏమో వచ్చివచ్చుతుం ధని ఉద్వోషించారే మహాత్ములు!... ఏమి
వచ్చింది నాకు...వచ్చింది...అం విమిటి! వట్టివేదన... చిన్నతనంనుంచీ,
నీహూపాన్నే పృథివ్యా, పలకరిస్తూ ఉన్న దాసిమీద ఇంతనిర్దయా ప్రభూ!
నీనామస్మరణకు శిలలు ద్రవిస్త వన్నారే... నీహృదయమింత హాహుమే
మరి? మెరపు మెరసినట్లు కనబడితప్పించుకొని నావే! నాధా! గోధామంలా,
నీవూ నేనూ ఒకపెజ్జమీద ఉన్నట్లు కలలు కన్నాను నాధా! అవి ఎప్పటి
కైనా ఫలించేవా! ఎన్నాళ్ళకైనా ఊహసాందర్యామృత పానమేనా మీ
అధరామృతపానం నాకు లభించదా?

రాణా: [చేతిలో పాత్రలో పగిలేకొంచి విచిత్ర కంఠంతో!] ప్రేయసీ!
మీరూ నీపరితూర్ణానురాగానికి మెప్పుకున్నాను ఇదిగో... అమృతపానం
చెయ్యి... [విషపాత్రిక అందిస్తాడు]

మీరా: నాధా...నాధా...గోధామనునుంచి వచ్చావా... ఎటానుంచి
వచ్చావు... అమృతీమా ... నాకోసమా ప్రభూ... ఏది? ఏది? [విష
పాత్రను అందుకోబోతూ]

దాసిమీరా వైస దయ కలిగెనా నేడు

అమృతపాత్రిక నీయ వరుడెంచివా!

ఓనాథ, ఓనాథ!

తాళలే నోయి నే నాల్గింపగ నేల!

అమృతపాత్రిక నిమ్మ, ఆరగించెద నోయి!

నీవే నేనై నాథ! నేనై నీవై నాథ!

మీరాకు జన్మమిక మిథ్య యేనా నాథ

ఓనాథ, ఓనాథ!

[అని అందుకొని గుటగుటా తాగి] అబ్బ...హా హా... [నెమ్మదిగా నేల మీదికి ఒరుగుతుంది]

వనజ: [పరుగెత్తుకుంటూ పోవేళించి] అమ్మా! అమ్మా! అవ్వదే తాగే కావా! నేను పరుగెత్తుకుంటూ వచ్చేలోపలనే ఎంతవని జరిగింది! అది కాంక్షాబిషము తల్లీ... [రాణావైపు చూచి, చకితయై] ప్రభువే స్వయంగా వచ్చి ఇచ్చారా! అయ్యో! అయ్యో! [అని పక్కకు తొలిగి ముఖము ఎదుటికి వచ్చి నిలువబడుతుంది]

రాణా: [మీరాతలవైపుకు వచ్చి నిలువబడతాడు]

ఒక గోసాయా: [అగ్రుడై] రాణా! మహాభక్తురాలికి చివ మిచ్చి పాత కానికి ఒడి కట్టావు!

మీరా: [నెమ్మదిగా లేస్తూ] నానాధుడు నేనూ ఇద్దరమూ ఇవ్వడు ఇక్కడనే మాట్లాడుతుంటిమే! ఆయన ఏ మైనాడు? ఎక్కడికి పోయినాడు? బృందకు పోవా లన్నాడు వెళ్ళాడా!

[చరికించి] ఎవ రిది? గోస్వామి! ఇ దెవరు! రాణా!

రాణా: [గద్గడకంతంతో] దే...వీ!

మీరా: [నిశ్చేష్టురాలై] రాణా!

రాణా: దేవీ! నీధర్మి ఇంత మహత్తర మైన దని ఎరుగక అనుమానించి బాధపెట్టిన వాణ్ణి.

మీరా: కాదు, కాదు. పరమాత్మస్వరూపుని మనోనాథుని తాపించిన పుణ్యాత్ముడవు.

రాణా: ఈ మాపణ అర్థిస్తున్నాను దేవీ! నిన్ను ఎన్నో బాధలు పెట్టాను. [మోకరిల్ల బోతాడు]

మీరా: కాదు, కాదు. [అని వారిన్నూ తానే మరి వంగి నమస్కరించి] పొరబాటు, రాణా! నీరూపకంగా వ్రభువు నన్ను పరీక్ష చేశాడు నీలోపము ఇక్కడ ఏమీ లేదు.

రాణా: దేవీ! మహారాజుననే భ్రాంతిలో మత్తెక్కిననా కేదైనా తరణో పాయం చూపించి ఆసుగ్రహించ మని ప్రార్థన!

మీరా: శురుజ్ఞానముతప్ప శరేమార్గము ఏమీ లేదు. వెళ్ళి వస్తాను నాకు నెల విద్యుంది.

రాణా: దేవీ! ఎక్కడికి?

మీరా: ఎక్కడి కేమిటి? బృందశః. వాప్రభువు బృందలో ఉంటాడు. పోయి ఆయన్ను కలుసుకోవాలి. ఇక నాకు అమృతత్వం తప్ప శరే లోక యాత్ర లేదు.

రాణా: [నిశ్చేష్టుడై నిలువబడతాడు.]

మీరా: బృంద బృంద బృంద భిక్షలోక చందారమే బృంద
బృంద బృంద బృంద సాధులోక చంద్రికయే బృంద
[గోపాయాలు ఆమెను పాటలో ఆనుసరిస్తారు. రాణా కనుచూపుమేర
నరకూ వంగి నిలుస్తాడు.]

15376